هەموو بەرهەمی هێمن

بەرگی یەکەم

بارگەی یاران

شیعر

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی

زنجیرەی ڕۆشنبیری

*

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین

سەرنووسەر: بەدران ئەحمەد حەبیب

* * *

ناوونیشان:
دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، گەڕەکی خانزاد، هەولێر
س. پ. ژمارە: ١
www.araspublisher.com

بارگەی یاران

سەرجەمی شیعری هێمن

بەسەرپەرشتیی:

بەدران ئەحمەد   عوسمان دەشتی

ناوی کتێب: بارگەی یاران – سەرجەمی شیعری هێمن
بەسەرپەرشتیی: بەدران ئەحمەد – عوسمان دەشتی
بڵاوکراوەی ئاراس– ژمارە: ١٨٣
دەرهێنانی هونەریی ناوەوە: بەدران ئەحمەد حەبیب
دەرهێنانی هونەریی بەرگ: شکار شێخ عەفان نەقشبەندی
خۆشنووسیی بەرگ: خۆشنووس محەمەد زادە
پیت لێدان: ئاراس ئەکرەم
هەڵەگری: بەدران ئەحمەد، عوسمان دەشتی، شێرزاد فەقێ ئیسماعیل
هەڵەگریی سەر کۆمپیوتەر: عەزیز عەبدولخالیق – دلاوەر سادق
سەرپەرشتیی چاپ: ئاوڕەحمان مەحموود
چاپی یەکەم – چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، هەولێر– ٢٠٠٣
لە کتێبخانەی بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی ڕۆشنبیری و هونەر لە هەولێر ژمارە (٨٦)ی ساڵی ٢٠٠٣ی دراوەتێ

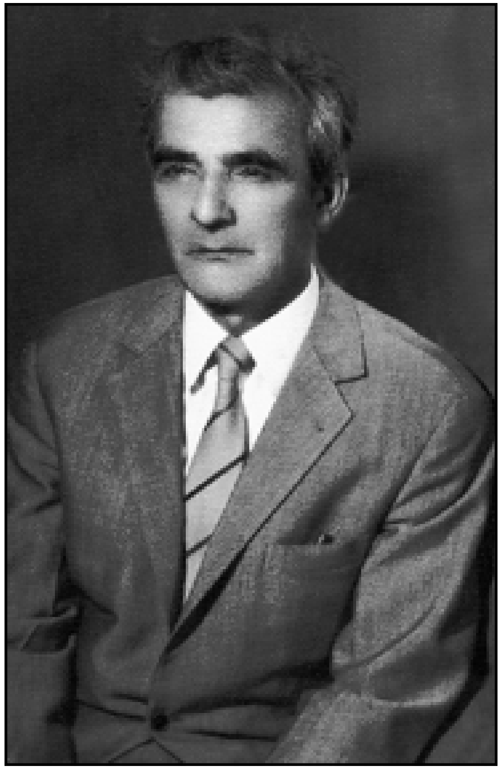

هێمن

وشەیەک

«من و هەژار بۆ هەموو جێگایەک پێکەوە بووین و لێک هەڵنەدەبڕاین، زۆر کەس نەیدەزانی کامیان هەژارە و کامیان هێمن و ئەگەر یەکمان بەتەنێ گەڕابایین دەیانگوت کوا ئەوی تر؟»

هێمن- تاریک و روون

دوای ئەوەی دەزگاکەمان دیوانی (هەژار بۆ کوردستان)ی لە ساڵی ٢٠٠١دا چاپ و بڵاو کردەوە، بەڕێز نێچیرڤان بارزانی یەکسەر پرسیاری ئەوەی لێ کردم *"ئاخۆ بۆچی دیوانی هێمن-یشمان چاپ نەکردووە؟"* وا دیارە چارەنووس وای هێناوە کەوا هێمن و هەژار دوای نەمانیشیان هەر ناویان بەیەکەوە بێ و هەر کات باسی یەکێکیان هاتە گۆڕێ ئەوی تریان بێتەوە بیر.

هەر بەگوێرەی راسپاردەی بەڕێز نێچیرڤان بارزانی کەوتینە بیرکردنەوە و خۆسازدان بۆ چاپی سەرجەم بەرهەمەکانی هێمن لە دوو بەرگدا، بەرگێک کە هەموو شیعرەکانی بگرێتەخۆ و بەرگێکی تریش هەموو پەخشان و نووسین و وەرگێڕاوەکانی. بەر لە هەموو شت دەبوایە پرس بە بنەماڵەی هێمن بکەین. بۆ ئەمە لەگەڵ دۆست و برای خۆشەویست کاک عوسمان دەشتی – کە نامەی ماستەرەکەی لە بارەی شیعری هێمن -ە رێک کەوتین بۆ ئەوەی لە پشووی نیوەساڵی ساڵی ٢٠٠٢دا سەردانێکی مەهاباد بکات و پەسندایەتییەکمان لەبارەی چاپی هەموو بەرهەمەکانی مام هێمنەوە بۆ وەرگرێ. کاک عوسمان سەردانەکەی کرد و بەسەرکەوتوویی گەڕایەوە.

هێمن لە ژیانی خۆیدا هەموو بەرهەمەکانی بڵاوکردووەتەوە، وەک من بزانم تاکە بەرهەمێکی کە بڵاونەکرابێتەوە (شازادە و گەدا)ی مارک توینە کە لە ساڵانی حەفتاکاندا کردبووی بەکوردی. ئەم بەرهەمە ئەم دەست و ئەو دەستی زۆر کردووە و هێشتا بڵاونەکراوەتەوە. وا دیارە کەسانێک دواجار دەستیان بەسەردا گرتووە و ناهێڵن نەخۆیان نەخەڵکی تر بڵاوی بکاتەوە. با بێینەوە سەر بابەتەکەی خۆمان، وەک گوتم هێمن خۆی سەرپەرشتیی چاپی زۆربەی بەرهەمەکانی خۆی کردووە بۆیە نابێ هەڵە و کەموکورتییان

تێدا هەبێ، هەر لەسایەی ئەمەشەوە بەئاسانی بەسەر کارەکەدا زاڵ بووین و ئەنجاممان دا. زۆرمان هەوڵ داوە هەڵەی چاپی تێ نەکەوێ، چەندان جارمان خوێندووەتەوە بەڵام هێشتاش تەواو دڵنیا نین، هەندێ وشەمان بۆ ساغ نەبووەتەوە و تێیان نەگەیشتین بۆیە لە چاپەکاندا چۆن بوون وامان دانانەوە.

ناونیشانی (بارگەی یاران)م بۆ بەشی شیعرەکان و (هەواری خاڵی)م بۆ بەشی پەخشانەکان هەڵبژارد. بەلای خۆمەوە ئەمانە دوو بەرهەمی هەرە نایابی هەردوو بەرگەکە و لە رووی ئاوازەشەوە سەرنج راکێش و جوان بوون.

بەپێی رێککەوتن، هەتا ماوەی پێنج ساڵی داهاتوو مافی لە چاپدانەوەی ئەم بەرهەمانە و بەرهەمەکانی تری هێمن بۆ دەزگاکەمان پارێزراوە. بەم زوانەش دەست دەکەین بەچاپکردنی (تحفەی مظفریە)یەکەی. ئەگەر (شازادە و گەدا)ش لەلای کەسێک هەبێ تکا دەکەین بۆمانی بنێرێ تا بەزووترین کات بیگەیێنین بەدەستی خوێنەران.

هیوادارم ئەم کارەی دەزگاکەمان مایەی رەزامەندیی خوێنەرانی کورد بێت. سوپاسی ئەو بەڕێزانەش دەکەم کە هاوکارییان کردین بەتایبەتی مامۆستا عوسمان دەشتی کە زۆر خەمخۆری کارەکە بوو و یارمەتیی داین.

بەدران ئەحمەد

هەولێر – ٤ نیسان ٢٠٠٣

تاریک و ڕوون

لە کوێوە بۆ کوێ؟

من بۆ خۆم وام، ڕەنگە زۆر کەسیش وابێ، کە شێعری شاعیرێک یا نووسراوەی نووسەرێک دەخوێنمەوە «چ زیندوو چ مردوو» پێم خۆشە خۆشی بناسم. بزانم کێیە؟ خەڵکی کام وڵاتە؟ کاری چییە؟ چۆن دەژی و ئەگەر مردووە چۆن مردووە؟ لە کوێ نێژراوە؟

بۆیە بڕیارم دا سەرگورشتەی خۆم لە سەرەتای ئەم بەشەی دیوانەکەمدا بنووسم. بەکێم گووتبا ئەو سەرگورشتە بنووسێ؟ کێ من لە خۆم باشتر دەناسێ؟

پێوە بووم زۆر درێژی بنووسم. تەماشام کرد دەبێتە چیرۆکێکی درێژ و شیرین و پڕ کارەسات. چ چیرۆکێک لە بەسەرهاتی ئینسانێک لە واقیع نیزیکترە؟ ئەویش بەسەرهاتی ئینسانێکی نیزیکەی پەنجا ساڵی لە ساڵەکانی چەرخی بیستەم، ئەو چەرخە سەیر و سەمەرەیە، ئەو چەرخە پڕ کێشە و شەڕ و شووڕە، ئەو چەرخە پڕ لە کارەسات و پەلامارە، ئەو چەرخە پڕ شۆڕش و ئاڵوگۆڕە وەبیر بێ. بەتایبەتی ئەگەر ئەو ئینسانە کورد بێ. کوردێکی بێ بەش و چارەڕەش بێ و تا ڕادەیەک لە خەباتی ڕزگاریخوازی نەتەوە زۆرلێکراوەکەیدا بەشداربووبێ. بەڵام بەداخەوە بۆم نەکرا. بەشی زۆری لەبەر تەوەزەلیی خۆم. با بمێنێ بۆ هەلێکی تر ئەگەر مام وازی لێ ناهێنم.

خوێنەری خۆشەویست! پێت وا نەبێ لێفەم لەسەر هەتیوان هەڵداوەتەوە و لە بنی کوولەکەم داوە و هەرچیی هەیە نووسیومە. نا هەر وا کورتە سەرگورشتەکەمت بۆ دەگێڕمەوە.

شاعیری هیچ قازانجی بۆ من نەبووبێ ئەو قازانجەی هەبووە کە ئەو ناوە دوور و درێژەی «سەید موحەممەد ئەمینی شێخەلیسلامیی موکری»ی لە کۆڵ کردوومەتەوە.

باوکم ناوی سەید حەسەنی شێخەلیسلامیی موکری بوو، لە تۆرەی مەلا جامیی چۆڕی بوو کە سێ سەد ساڵ لەوەپێش هاتۆتە سابلاخ و بنەماڵێکی گەورەی لەو مەڵبەندە پێک هێناوە.

دایکم ناوی زەینەب و کچی شێخی بورهان بوو کە ئێستا بنەماڵەیەکی گەورەی موکریانن.

بەهاری ساڵی ١٣٠٠ی هەتاوی ١٩٢١ی زایینی بەشەوی جێژنی بەراتێ لە گوندی لاچین نیزیکی سابلاخ لەدایک بووم. مێژوکم لە مەمکی دایکم نەکردووە و فرچکم بەشیری دایەن گرتووە.

دایکم زۆر جار بەچاوی دادەدامەوە و دەیگوت: تۆ پێوقەدەم ڕەش بووی. هەر تۆم وەزگ کەوت لەشی ساغم بەخۆمەوە نەدی. نەخۆشیم پێوە نووسا، کوێرەوەری و پەژارە ڕووی تێ کردم. لەسەر مانگ و ڕۆژی خۆم بووم کە ناچاربووین بڕەوین و بچینە لادێ. کە بەربوویەوە، نە من تلپاتی تەڕم لە مەمکیدا بوو، نە باوکت سیپاڵێکی لە ماڵێدا مابوو. لەشکری شکاک ئێمەشی وەک هەموو خەڵکی سابلاخ ساف لەساف تاڵان کرد و گەسکی لەو ناو ماڵە دا کە سێ سەد ساڵ بوو وەسەریەک نرابوو و بەمیرات بۆ باوکت بەجێ مابوو.

منیش جارجار بەپێکەنینەوە دەمگوت دایەگیان سووچی من چییە؟

دایەنەکەم ناوی یاسەمەن و خەڵکی ئازەربایجان بوو. لەلەکەم کە ناوی عیزەت بوو خەڵکی تورکیا بوو، ئەو دووانە لەبەر هەژاری و نەداریی خۆیان پەڕیوەی کوردستان ببوون و لە گوندەکەی ئێمە گیرسابوونەوە و لە سەروبەندی لەدایکبوونی مندا منداڵێکیان ببوو. منداڵەکەی ئەوان لە من بەختەوەرتر بوو، نەژیابوو و تووشی کوێرەوەریی دنیا نەهاتبوو و عەمری درێژی بۆ من بەجێ هێشتبوو و پارووی دایک و بابیشی لە ڕۆنی هاوێشتبوو.

ئەو ژن و پیاوە هەژار و ئاوارە بەدڵ و گیان منیان بەخێو دەکرد و زۆریان خۆش دەویستم. منیش ئۆگری ئەوان ببووم وەک دایک و بابی خۆم خۆشم دەویستن.

لەبیرمە زمانی ئەوانم وەک بلبل دەزانی، جا نازانم تورکیم دەزانی یا ئازەری؟ ڕەنگ بێ ئازەری بووبێ، چونکە منداڵ زمانی دایکی باشتر فێر دەبێ.

مردنی عیزەت و تۆرانی یاسەمەنم باش وەبیر دێ. ئەم ڕووداوە یەکەم زەبری توند بوو کە وەهەستی ناسکی منداڵانەی من کەوت و یەکێکە لە بیرەوەرییە هەرە تاڵەکانی ژیانم. لە ڕاستیدا من دوو جار هەتیو بووم و دووجارم دایک و باب مردوون: جارێک بەساوایی و جارێک بەپیری.

بابم هەم دەوڵەمەند بوو، هەم بەدڵ و دەسبڵاو، چاکی بەخێو دەکردین، پێنج خوشک و دوو برا بووین، کاکم و خوشکێکم لە من گەورەتر بوون. بەمنداڵی زۆر تێروتەسەل و کۆک و پۆشتەبووم. بەڵام کۆیلە و دیل بووم، کۆیلەی ناو قەفەزی زێڕ، کۆیلەی ڕێوشوێنی کۆن.

ڕێوشوێنی بنەماڵەکەمان ئیجازەی نەدەدا من لەگەڵ هاوتەمەنەکانم گاڵتەوگەپ بکەم.

چونکە من کوڕە دەوڵەمەند بووم و ئەوان کوڕە هەژار. من کوڕی شێخەلیسلامیی بەناوبانگ بووم، ئەوان کوڕی لادێییەکی بێ ناوونیشان. من بەروپشت ئەتڵەس بووم و ئەوان کەڕەکرمانج. من کۆک و پۆشتە بووم و ئەوان ڕووت و ڕەجاڵ.

ئاخ... گەورەکانم تێ نەدەگەیشتن من چەند پەرێشان و کەلەلام، ئەوان نەیاندەزانی بەو کردەوەی خۆیان چۆن هەستی من بریندار دەکەن، برینێک کە دەبێتە گرێیانەی ڕووحی و تا مردن سارێژ نابێ.

ئێستاش کە وەبیرم دێتەوە کزەم لە جەرگی دێ و خەمێکی گران دام دەگرێ، کە من لە هەموو خۆشیی سەردەمی منداڵی بێ بەش بووم. لەپێش چاوی من منداڵەکانی گوندەکەمان، ئەو ڕەش و ڕووتانەی هاوشانی من نەبوون! بەئازادی و بێ باکی گاڵتە و گەمەیان دەکرد، لە خاک و خۆڵ دەگەوزین، لە سەربانان هەڵدەبەزین، لە قوڕ و چلێپاودا غارغارێنیان دەکرد، لەسەر تەپۆلک و کۆپەین ملانەیان دەگرت، لەسەر سەهۆڵ خلیسکیان دەکرد، لەسەر لۆدە کا بازبازێنیان دەکرد، بەگژ یەکدا دەچوون، پێک هەڵدەپڕژان، ئاشت دەبوونەوە، ئاورۆچکەیان دەکردەوە و خانووچکەیان دروست دەکرد. هێلانە چۆلەکەیان دەردەهێنا، تەبکەیان دەناوە. هەلووکێن، تۆپێن، هەمزەل، هەنگڵەشەلە، دایە من مەدە بەگورگی، هەڵوای بەشەپان، قەرەقەری و دەیان جۆرە گاڵتەی دیکەیان دەکرد. بەڵام من بەو تاوانەی کە نەجیبزادە بووم دەبوو وەک گەورە گەوران لە دیوەخان لەسەر چۆک دابنیشم و مەتەقم لەبەر نەیەتە دەر! بۆ بەدبەختی لە ماڵی ئێمەدا نێرینەی لە من بچووکتر نەبوو. دەبوو لەبەر هەموویان یەک پێ هەستم و تا ئیزنم نەدەن لەبەر دەستیان ڕاوەستم و دانەنیشم، لەدوای هەمووان نان و چام بۆ دابنێن. چەندم پێ خۆش بوو نە کەوای مەخمەر و تاقە و قوتنی و خەزەلم لەبەردا با، نە پانتۆڵی ئاڵمانی زەردم لە پێدا با، نە کاڵەی شەمامەبەندی ئاوریشم چنم لە پێدا با و نە شەدەی سەوزم لەسەر با و نە پشتێنی پەشمینەی کەسکم لە پشتدا با و وەک منداڵە ڕووتەڵانەکان ئازاد بام.

نەڵێن ماشاڵڵا کوڕەکە لەو تەمەنەشدا ئازادیخواز بووە و هەستی بەجیاوازیی چینایەتی کردووە و ڕقی لێ بووە، نەخێر نەوەڵڵا نە ئازادیخواز بووم و نە تڕەماش، وازم لە گەمە و یاری بوو و براوە.

تەنیا بیرەوەرییەکی خۆشم لە زەمانی منداڵیم هەیە، ئەویش ئەوەیە شەوانە دەچوومەوە ژووریّ و سەرم وەسەر ڕانی دایە مرۆت دەکرد و ئەویش حیکایەتی بۆ دەکردم، تا خەو

دەیبردمەوە. دایە مرۆت پیرێژنێکی دنیادیدەی کۆنساڵ بوو. بۆ خۆی نەیدەزانی تەمەنی چەندە، بەڵام بێگومان زۆری لە سەد ساڵ هەڵبواردبوو. شەش پشتی بنەماڵەی ئێمەی دیبوو، سەرسپی و هاودەمی دایکم بوو. ڕووح سووک، قسەخۆش و نوکتەباز بوو، هەزاران نەقل و نەزیلەی خۆشی دەزانی و بۆی دەگێڕامەوە. زۆر شتی بەنرخ لەو فێربووم کە لە ژیاندا کەڵکم لێ وەرگرتن. ڕووحی شاد بێ.

ئەلفوبێم لە خزمەت مامۆستا سەعید ناکام خوێند، کە ئەودەم مێرمنداڵ بوو. کاکم کە مامۆستای تایبەتی بۆ ڕاگیرابوو، زۆر لە خوێندن دەترسا و خەریک بوو منیش بترسێنێ و بەمەرەدی خۆی بەرێ. بەڵام مامۆستا ناکام نەک هەر سامی لە خوێندن شکاندم، بەڵکە تێی گەیاندم خوێندن خۆش و شیرینە. پێش ئەوەی ئەلفوبێم پێ بناسێنێ بزنۆکە و مەڕۆکەی حوسێن حوزنیی ئەوەندە بۆ خوێندبوومەوە هەمووم لەبەر بوو. کتێبی ئەنجومەنی ئەدیبانی ئەمین فەیزیمان هەبوو. شێعرە گاڵتەکانی شێخ ڕەزای فێر دەکردم. لەبیرمە قەسیدە درێژەکەی عارف سایبم کە وا دەس پێدەکا: «ئاوارەیی خاکی وەتەن و سەیر و سەفا خۆم» لەسەرڕا بۆ خوارێ لەبەر بوو، وەک تووتی دەمخوێندەوە و لە مانای نەدەگەیشتم.

کە سامم شکا بابم ناردمیە سابلاخ تا لە مەدرەسەی دەوڵەتی بخوێنم. لەپێشدا زۆرم پێ خۆش بوو. لە مەدرەسەی «سەعادەت» ناونووسیم کرد. بەڵام کە ڕۆژی هەوەڵ چوومە سەر کلاس تۆقیم و وەختابوو شێت بم. من منداڵێکی لادێیی نازداربووم، لە کوردی بەولاوە هیچ زمانم نەدەزانی لە مەدرەسەش کەس نەیدەوێرا بەکوردی قسە بکا.

من لە ژیانمدا ڕۆژی ڕەش و تاڵم زۆر دیون، بەڵام ڕۆژی ڕەشتر و تاڵترم لەو ڕۆژە نەدیوە کە چوومە مەدرەسە. مامۆستاکەم کە خۆی کورد بوو و دوایەش تێگەیشتم فارسی باش نازانێ، بەفارسی تێی ڕاخوڕیم هیچی تێ نەگەیشتم. هاودەرسەکانم کە هەموویان لە من باوخۆشتر بوون پێم پێ کەنین، زۆر بەخۆمدا شکامەوە. ماوەیەک بەشەو لەبن لێفەدا لە ترسی مەدرەسە دەگریام و بەیانی بەقرخەمەرەسی دەچوومەوە. منداڵ هەموو گاڵتەیان پێ دەکردم و پێیان دەگوتم «کرمانج». لە مەهاباد بەخەڵکی لادێ دەڵێن کرمانج و بەوشەیەکی سووکی دەزانن. دوایە بۆیان گێڕامەوە دەیانگوت بەفارسی جنێومان پێ داوی و حاڵی نەبووی. چابوو سێ چوار کوڕەپوورم لەو مەدرەسە دەیانخوێند و لەسەریان دەکردمەوە. دەنا منداڵە وردکە لەوانە بوو شێتم بکەن. ئێستاش نازانم کوێڕا فارسی فێر بووم و لەگەڵ

وەزعەکە ڕاهاتم.

مەدرەسەکەمان خانووێکی گەورە و کۆن و کەلاوە بوو. تاقە چاوەیەکی ئاودەست هەبوو قەت وەبەر نەدەکەوت. مزگەوتمان لێ نیزیک بوو، بەڵام نە فەڕاشی مەدرەسە دەیهێشت وەدەرکەوین و نە مجێوری مزگەوت ڕێگای دەداین بچینە ئاودەستی مزگەوت. بۆشکەیەک ئاوی چۆمی بۆگەن لە بن دیوارێک داندرابوو. دەفرێکی تەنەکەیان لەسەر دانابوو، ئەو هەموو منداڵە بەو دەفرە ئاویان دەخواردەوە. هەمیشە لەسەر چوونە ئاودەست و ئاوخواردنەوە شەڕ لەنێو شاگردەکاندا پەیدا دەبوو و «نازم»ی مەدرەسە، کە پیاوێکی زۆر زاڵم بوو بیانووی وەگیر دەکەوت کە دارکاریان بکا.

ژووری دەرس خوێندنمان تەنگ و تاریک بوو. پەنجەرێکی تێدا بوو کە لەباتی شووشە کاغەزی لێ درابوو. بۆ ئەوەی ڕووناکتر بێ کاغەزەکەیان بەڕۆن چەور کردبوو. کورسییەکانی چەپرەک و شکاو بوون. مێز و کورسی مامۆستاش لە هی ئێمە باشتر نەبوو. مامۆستاکەمان پیرەپیاوێکی کوێرەمووشەی زۆر توورە و تۆسن بوو. هەمیشە سێ چوار شووڵی ئاڵووباڵووی لووس و لێک و ئەستووری لەسەر مێزەکە داندرابوو. هەر کەس دەرسی نەزانیبا یا ورتەی لەبەر هاتبا دەر زۆر بێ ڕەحمانە وەردەگەڕا سەروگوێلاکی. تا فێری فارسی بووم دوو سێ جاری بیراز کردم. بەڵام لەدواییدا لێی نەدام. کە مامۆستا چووبا دەر شاگردێک کە پێیان دەگوت «موبسیر» لە جێگای ئەو دادەنیشت. ئەرکی ئەوەبوو هەر کەس بزۆزی بکا بەمامۆستا بڵێ. هەموومان لە موبسیر پتر دەترساین تا لە مامۆستا. هۆی ئەوەبوو مامۆستا ڕقی لە کەس نەبوو و لە خۆڕا لە کەسی نەدەدا، بەڵام موبسیر ئەوەی نەدەزانی ڕقی لە هەر کەس بایە با هیچیشی نەکردبا شکایەتی لێ دەکرد و مامۆستاش بێ لێپرسینەوە و پێ ڕاگەیشتن دەیکوتا.

بەرنامەی دەرسەکانیشمان تازە فیکری لێ دەکەمەوە زۆر گران بوو. ئەو ساڵی وام ڕابوارد و لە ئاخری ساڵێدا یەکێک بووم لە باشترین شاگردەکانی کلاس و لە ئیمتیحانی ئاخری ساڵدا زۆر باش دەرچووم.

هاوینێ چوومەوە گوند. حەیف مامۆستا ناکام لەوێ نەمابوو. بەڵام میرزایەکمان هەبوو زۆر لە مامۆستاکەی مەدرەسەم خوێندەوارتر بوو. لەکن ئەو و بابم کتێبی دووەمم تەواو کرد. بەرنامەی ئەودەمی وابوو دەبوو هەموو کتێبەکە لەبەر بکەی و من هەمووم لەبەر کردبوو.

ساڵی دووەم زۆر ئاسوودە بووم. هەر مەشق و حیساب و دیکتە مابوو لەوانیشدا باش بووم. بۆیە هەر لە هەوەڵەوە یەکێک بووم لە شاگردە باشەکان و پێم وانییە لەو ساڵێدا لەسەر دەرس لە شووڵێک زیاتریان لێدابم. وەزعی مەدرەسەش لە پار باشتر بوو، ژوورەکەمان لە هی پار زۆر خۆشتر و ڕووناکتر بوو، مامۆستاکانیشمان باشتر بوون. بەڵام یەکیان کە کورد بوو و دەرسی فارسی پێ دەگوتین زۆر توند و بەزاکوون بوو، هەموو ڕووحمان لێی تۆقیبوو. مامۆستای حیسابمان ئازەری بوو. فارسی ئەوەندە خراپ دەگوت کە ئێمەی منداڵ گاڵتەمان پێ دەکرد. بەڵام حیسابی باش فێر کردین. لەبیرمە ئێوارێک جەدوەلی زەربی بۆ نووسینەوە و هەریەکە دانەیەکی داینێ و حاڵی کردین چۆنی لەبەرکەین. گوتی سبەینێ ئێوارە لێتان دەپرسمەوە و هەرکەس ڕەوانی نەکردبێ غەڵەت و شوولی لێ دەدەم. من ئەو شەوەی نەنووستم تا لەبەرم کرد. سبەینێ لێی پرسینەوە، کەس نەبوو بەتەواوی لەبەری بێ و وێی نەکەوێ. تەنانەت من کە زۆر چاکم لەبەر کردبوو شوولێکم ئافەریمانە هەر خوارد. خۆش ئەوە بوو مامۆستای حیسابمان بۆ خۆی لێی نەدەداین و مامۆستاکەی ترمان ئەو زەحمەتەی لەباتی ئەو دەکێشا.

چوار کلاسم لە مەدرەسەی سەعادەت و پەهلەوی خوێند. هاوینانیش لە گوند لەکن بابم تۆمار و کتێبی ئینشام دەخوێند و لەبەر خەتی ئەمیر نیزامی گەرووسی و میرزا حوسێنی ڕەشەم دەنووسیەوە. ئینشای فارسی باش فێر ببووم و خەتم یەکجار خۆش بوو، زۆر لە ئێستام خۆشتر دەنووسی.

دەڵێن دەعبای زیرەک بەدندووکێ پێوە دەبێ. بابم کە خەت و ئینشای منی دیت، گوتی ڕۆڵە بوویە میرزا و خوێندنی مەدرەسە بەسە، بچۆ لە مەدرەسەی دینی بخوێنە و جێی مەلا جامی چۆڕی بگرەوە. زۆرم پێ ناخۆش بوو دەست لە خوێندنی مەدرەسە هەڵبگرم، نازانم بۆ هیچ پێم خۆش نەبوو ببمە مەلا. ڕقم لە بەرگەکەیان بوو. کەوای درێژ و تەشک و پاڵدێمی مەلایانەم پێ جوان نەبوو. بەڵام چار چبوو؟ حوکمی حاکمە و دەردی موفاجا. تەسریفی زەنجانیان لەبن هەنگڵ نام و هەی دێ بۆ خانەقای شێخی بورهان تا دەس بکەم بەڕایەڵەکردن و ئالێ باباگوتن. جا پاش ماوەیەک کەوای ئاودامێن لەبەر بکەم و سیواک لە لاسەر بچەقێنم و شاڵی گەڕگەڕی لەسەر ببەستم و جێگای مەلا جامی چۆڕی بگرمەوە و وەجاغی بنەماڵەکەمان کوێر نەکەمەوە.

چوار ساڵ لە خانەقا خوێندم یا باش ئەوەیە بڵێم نەم خوێند. بەڵام تۆڵەی کۆیلەتی

ساوایەتیم ئەستاندەوە. لەگەڵ گەلی خالۆزاکانم کە وەک بەرانی سوڵتان مەحموود بەرەڵڵا و تەرخـان بوون و لە هیچ جـێگایەک دەنگ نەدەدران و کـەس بەرپەرچی نەدەدانەوە، گەلێکم بەدفەڕی و بزۆزی و دەس بزێوی کرد.

نەوەشێخ، ئەویش نەوەشێخی چل ساڵ لەوەی پێش ئەگەر کەس دەستی وەبەر نەیەنێ و بەرپەرچی نەداتەوە لە سەروبەندی بلووغدا چ دەمێنێ نەیکا؟

ئەو چوار ساڵە خۆشترین ساڵەکانی ژیانی منن. زۆر خۆشمان ڕادەبوارد. دەستەیەکی ٨ – ٩ کەسی هاوتەمەن بووین، هەموو خالۆزا و پوورزا بووین. هەر هەژارمان بێگانە لەگەڵ بوو کە لە خۆمان هەڵنەدەبوارد. ئەویش بۆ خۆی زۆر قسەخۆش و خوێن شیرین بوو و باوکیشی پیاوێکی زۆر ماقووڵ و لە خانەقا زۆر خۆشەویست بوو.

شاعیرێکی فارس دەڵێ:

مـرد خـردمند هنر پیـشـەرا
عمر دو بایست در این روزگار
تابیکی تجـربە آمـوختن
با دگـری تجـربە بستن بکار

بۆ پیاوی خاوەن هونەر و زانا دوو جار ژیان پێویستە تا لە یەکیاندا تەجرەبە وەسەریەک بنێ و لەوی تریاندا تەجرەبەکەی لەکار بێنێ.

دەستی شکاو و ڕانی وردم، ئەوی ئێستای دەزانم ئەگەر ئەودەم دەمزانی کار لە جێگایەکی دیکە بوو و منیش شتێکی تر بووم. بەڕاستی خانەقا زانستگایەکی گەورە بوو و دەمتوانی زۆر شت فێر بم.

خانەقای ئەو سەردەمە زۆر ئاوەدان بوو. خەڵک دەهات و دەڕۆیی و کەس هەقی بەسەر کەسەوە نەبوو. فەرق و جیاوازی زۆر کەم بوو. جارێکی دیکەشم گوتووە و دووپاتەی دەکەمەوە دەتگوت کەشتی نووحە. لە هەموو تۆو و تۆرە و ڕەگەزێکی لێ بوو، پەنای بێکەسان و لێقەوماوان و ئاواران بوو. پیاوچاک، خۆپارێز، دیندار، موسڵمان، مەلا، سەید، زانا، خوێندەوار، چەتە، دز، پیاوکوژ، نەزان، شێت، بێکارە، پەککەوتە، کوێر، شەل تەنانەت بێ دینیش لە بن میچێکدا کۆ ببوونەوە و پێکەوە دەژیان و هەموو یەک جیرەنانیان وەردەگرت.

ئەفغانی، فارس، تورک، ئازەری و تەنانەت هیندیشی لێ بوون. کوردی هەموو ناوچەکانی کوردستانی لێ هەبوون. کە بەشێوەی جۆربەجۆر قسەیان دەکرد و هی وا هەبوون بەزەحمەت تێک دەگەیشتن. پیاوی گەورە و زانا بەناوبانگەکانی ئەو سەردەمەی موکریان وەک مامۆستا فەوزی، سەیفی قازی، پێشەوا قازی موحەمەد، حاجی مەلا موحەمەدی شەرەفکەندی، عەلیخانی ئەمیری بەتایبەتی ئاغا خوێندەوار و زاناکانی فەیزوڵڵابەگی هاتوچۆی خانەقایان دەکرد و بەمانگ و دوو مانگ لەوێندەرێ دەمانەوە. مەلای گەورە گەورەی لێ بوون و دەرسیان دەگوتەوە. پڕ بوو لە سوختە و موستەعیدی باش. کەسێک ویستبای بخوێنێ و شت فێر بێ جێگای خوێندن و شت فێربوون بوو. بەڵام من لە کیسم چوو و ڕەفاقەتی خالۆزاکانم و فیز و هەوای نەوەشێخی نەی هێشت لەو هەلە کەڵکی پێویست وەرگرم. بێجگە لەوە لە ماوەی ئەو چوار ساڵەدا دووجار خراپ نەخۆش کەوتم و لە خوێندن بووم. جارێک کەوتوویيم گرت و لە مردن گەڕامەوە. تەنانەت دەیانگوت ئاومان بۆ گەرم کردووی و کفنمان بۆ بڕیوی. جارێکی تر کوانێکی گەورەم لە لامل هات و شەش مانگ لەبەری کەوتم و پاشان عەمەلیان کرد و ماوەیەکی دوورودرێژ بناوبوێر بووم. ئەو کوانە بەجارێک هێز و بڕستی لێ بڕیم و هەرگیز وەک خۆم لێ نەهاتەوە. من بەمنداڵی قەڵەو و پتەو و بەهێز و هەرەکەت بووم. کەم منداڵی هاوتەمەنی خۆم بەزۆرەوانی دەرۆستم دەهاتن. بەڵام کە ئەو کوانەم لێ هات ئیتر هێز و توانام لە کەمایەسی دا.

ئەودەمی لە سابڵاخ دەمخوێند هەژارم دەناسی، هاتوچۆی دوکانی بابی هەژارم دەکرد. مەلایەکی پیری زۆر قسەخۆش بوو. کە چوومە خانەقا یەکترمان گرتەوە و بووینە دۆست. جاروبار خۆمان لەگاڵتەوگەپ دەدزیەوە و شێعرمان دەخوێندنەوە. هەموو شوێنەوارەکانی سەعدی و حافز و مەولەوی و کەلیم و سایب و شاعیرە بەرزەکانی فارسمان پێکەوە دەخوێندەوە و هەر تێگیراوێیەکی هەشمان با ڕەهاکردنی هاسان بوو. خانەقا ئەدیبی زۆر گەورەی لێ بوون، لێمان دەپرسینەوە. مەلا قادرێکی پیری لەرزی دەنگ نووساوی لێ بوو، هەر بەحاڵ مابوو. ئەگەر بڵێم ئەو مەلایە ئاساری سەعدی لە خودی سەعدی باشتر دەزانێ پێم وایە موبالەغەم نەکردووە. کەیفی بەوە دەهات شێعرێکی سەعدی لێ بپرسیەوە، جا بەو دەنگە نوساو و لەرزە سەعاتێک بۆت شی بکاتەوە. خۆ شێخ موحەمەدی خاڵم چ ئەدیبێک بوو من ناتوانم تاریفی بکەم. ئەودەمی شەڕەشەقی ژیان وای لێ نەکردبووم ناوی خۆشم لەبیر بچێتەوە. هەر شێعرێکم خوێندباوە دەستبەجێ دەهاتە بەرم. هەزاران شێعری فارسیم لەبەر بوو. شێعری کوردیشمان هەرچی وەگیر کەوتبا لەگەڵ

هەژار دەمان نووسیەوە و لەبەرمان دەکرد.

لە ئاخریدا من و هەژار بەتەواوی لە تاقمی کوڕە شێخەکان جویّ بووینەوە و شەووڕۆژ خەریکی شێعر خوێندنەوە بووین. چەند چیرۆکی گەورە و چووکی وەک ئەسکەندەرنامە و ئەمیر ئەرسەلان و شیرۆیە و حوسێنی کوردمان پەیداکردن و خوێندمانەوە. شەوی سێشەممو و جومعەی وا هەبوو هەموو فەقێیەکانی خانەقا دەکەوتنە لایەک و من و هەژاریش لەلایەک و شێعرێنمان دەکرد. بڕوا بکەن بۆڕمان دەدان.

ئەو هەموو شێعر خوێندنەوە و ڕەفاقەتی هەژار و هاتوچۆی مەجلیسی ئودەبای خانەقا زەوقی ئەدەبی لە مندا بەوجوود هێنا و تەنانەت شێعری فارسیشم دەگوت. بەڵام تەنیا لەڕووم هەڵدەهات بۆ هەژاریان بخوێنمەوە. ئەو خوداگرتووەش لەباتی ئەوەی بۆم چاک بکا و هانم بدا گاڵتەی پێ دەکردم. لەبیرمە جارێکی شێعری شاعیرێکی فارسم دزیبوو و لەناو شێعری خۆم ئاخنیبوو، بۆم خوێندەوە. گوتی وەڵڵا ئەوانی خۆت زۆر خراپن، بەڵان هینەکەی ئیبنویەمین زۆر باشە. زۆر بەخۆمدا شکامەوە و دەستم لەو کارە ناڕەوایە هەڵگرت. خەریک بووم شتێک بەشتێک بکەم کە بابم تێگەیشت ئەو ماوە عومرەم بەزایە چووە و لە خانەقا نەمخوێندووە، ڕای گوێزتم بۆ کولیجە. ئەویش ملکی خاڵم بوو و مامۆستا فەوزی لەویّ مەلایەتی دەکرد.

دەبیّ بڵێم من دەسکردی فەوزیم. ئەو هەڵی وەشاندمەوە و تێکی هەڵشێلام و سەرلەنویّ دروستی کردمەوە. ئەو دەرکی زانین و فێربوونی بۆ کردمەوە. ئەو ڕێگای ژیانی پیّ نیشان دام. بێگومان ئەگەر نەچووبامە خزمەت فەوزی و لەکن ئەو مامۆستایەم نەخوێندبا ڕێبازی ژیانم ئەو ڕێبازە نەدەبوو کە گرتم و پێیدا ڕۆیشتم و ئێستاش بەرم نەداوە.

ئەو تێی گەیاندم من ڕۆڵەی کوردم و کوردیش نەتەوەیەکی بیّ بەش و چارەڕەش و زۆرلێکراوە و دەبیّ ڕۆڵەکانی لەپێناوی ڕزگارکردنیدا فیداکاری بکەن و لەخۆبوردوویی نیشان بدەن. ئەو فێری کردم زەوقی ئەدەبیم چۆن تیف تیفە بدەم و مشتومالّی بکەم. ئەو فێری کردم چۆن بنووسم و چۆن شێعر بڵێم. ئەو فێری کردم وڵاتەکەم خۆش بویّ و پێی هەڵبڵێم. ئەو حالّی کردم کوردی زمانێکی ڕەوان و بەربڵاو و دەوڵەمەندە و دەکریّ ئەدەبێکی گەورە و دنیا پەسندی هەبیّ.

ئەو حاجی قادری کۆیی، نالی، کوردی، سالیم، مەولەوی، حەریق، مەحوی، ئەدەب و،

وەفایی پیّ ناساندم و شێعرەکانی ئەوانی بۆ شی کردمەوە. ئەو فێری ڕۆژنامەخوێندنەوە و ڕۆمان خوێندنەوەی کردم. ئەو دیوانی شاعیرە شۆڕشگێڕەکانی فارسی بۆ پەیداکردم و هانی دام بیانخوێنمەوە و شتیان لیّ فێربم. بەڵام سوێندی دام قەت بەفارسی شێعر نەڵێم و هەتا بۆم دەکریّ بەکوردی بنووسم.

ساڵ و نیوێک لە خزمەت ئەو خوێندم. بەیانان لەگەڵ گزینگ دەکەوت، دەچوومە ماڵی مامۆستا و زۆر ڕۆژی وا هەبوو، تا بانگی نیوەڕۆی دەدا و مامۆستا هەڵدەستا بۆ نوێژ دەرسم دەخوێند و هیچمان ماندوو نەدەبووین. کەم وابوو لەسەر کتێب دەرسم پیّ بڵیّ، دوڕوگەوهەری نایابی لە دەریای قووڵ و بیّ بنی زانستی خۆی دەردێنان و لە کۆشی منی هەژاری چاو لەدەستی دەکردن. بەڕاستی مامۆستا و شاگرد نەبووین پیر و مورید بووین. من تا ڕادەی پەرستن ئەوم خۆش دەویست و ئەویش منی بەکوڕی خۆی دەزانی. ئەگەر ڕۆژێک نەمدیبا ئارەزووم دەکرد. جومعە و سێشەممۆمان نەبوو. ئەو لە پێگەیاندنمدا بەپەلە بوو، منیش تامی تێگەیشتنم کردبوو و قەت لە خوێندن و خوێندنەوە و گویّ ڕاگرتن لە مامۆستا وەڕەز نەدەبووم.

پاش نیوەڕۆیانیش لەباتی مامۆستا دەرسم بەکچ و کوڕە گچکەکانی خاڵم دەگوت، ئەویش دوو قازانجی هەبوو. هەم زانیاری خۆم بەرەوژوور دەچوو و هەم زەحمەتی مامۆستام کەم دەکردەوە.

فەوزی بەبڕوای من یەکێکە لە گەورەپیاوانی مێژووی کوردستان، کە داخەکەم شوێنەوارەکانی فەوتان و خۆشی لەبیر چۆتەوە. ئەو لاوە کوردانەی لە سەردەمی پاتشایەتی ڕەزاخانی پەهلەویدا کە بەتەقلیدی ئاتاتورک خەریک بوو گەلی کورد لە کوردستانی ئێراندا بتوێنێتەوە و یەکێک لەو سیّ کوچکە ئاورە بوو کە پەیمانی سەعدآبادی پێک هێنابوو، ئازایانە کوردایەتیان دەکرد، یا ڕاستەوخۆ شاگردی فەوزی بوون یا شاگردی شاگردەکانی ئەو. بەتایبەتی پێشەوا قازی موحەمەدی شەهید شانازی بەوەوە دەکرد کە شاگردی فەوزی بووە.

مەلا ئەحمەدی فەوزی یا مەلای سولێمانی کیّ بوو؟ چکارە بوو؟ بۆ پەڕیوەی مەڵبەندی ئێمە ببوو؟ نازانم. من ئەوەدەمی ئەوەندەم مەبەست نەبوو ئەوانە بزانم. لە ڕووشم هەڵنەدەهات لێی بپرسم، بۆ خۆشی هیچ باسی خۆی بۆ نەکردووم. ئەوەندە دەزانم دەیانگوت خەڵکی شاری سولێمانییە و لە کوردستانی عێراقەوە لەگەڵ شێخەلیسلامی

گەورەدا کە لە پێش بابمدا شێخەلیسلامی موکریان بووە و هەر لە بنەماڵەی مەلا جامی بووە، هاتۆتە موکریان. پاش مردنی شێخەلیسلام ژنەکەی ئەوی مارە کردبۆوە و کچێکی لێ هەبوو کە بەجوانەمەرگی مرد. ژنێکی دیکەشی هێنا و کچێکی تریشی لەوی بوو. وا بزانم ماوە و مێردی کردووە. بۆ خۆی لە ساڵی ١٣٢٢-١٩٤٣دا لە گوندی حاجی کەند مرد و لە خانەقای شێخی بورهان نێژراوە. کتێب و نووسینەکانی وەگیر زاواکەی کەوتن کە هیوادارم نەفەوتابن. وەک بیستوومە پاش مردنی ١٤٠ تمەن دراو و دوو ماینی میرات لێ بەجێماوە.

فەوزی زانایەکی گەورە، ئەدیبێکی کەم وێنە، کوردێکی پاک و بێ باک بوو. بەڵام شاعیرێکی باش نەبوو. بیرێکی تیژ و وردی هەبوو، ئەمما تەبعەکەی ئەوەندە ڕەوان نەبوو بتوانێ بیخاتە ناو چوارچێوەی شێعری عەرووزییەوە. ئەو دەمیش شێعری سپی نەببووە باو. جاروبار شێعری خۆی بۆ دەخوێندمەوە. بەڵام هیچ بەدڵم نەبوون. جارێکی قەسیدەیەکی درێژی فارسی بۆ خوێندمەوە و نەشیگوت پێت چۆن بوو؟ گوتم باش نەبوو. وا دیار بوو خۆشی زۆری خۆش نەدەویست پێکەنی و گوتی: هی خۆمە. بەڵام بۆ کەس وەک تۆ بیر و بڕوای خۆی دەرنابڕێ و بۆ هەرکەسم خوێندۆتەوە گوتوویانە زۆر باشە؟ گوتم قوربان لەسایەی تۆوە من وام لێ هاتووە شێعری باش و خراپ لێک بکەمەوە. ئەوجار قاقا پێکەنی و گوتی دیارە نەک هەر باش نین، بەڵکە خراپیشن و کاغەزەکەی ورد ورد کرد.

درۆ نەبێ لە خۆیم نەبیستووە، بەڵام بیستوومە زۆر دۆستی عاریف سایب بووە. ئەوەشم بیستووە چەند جار مەحموود جەودەت هاتۆتە موکریان و لە ماڵی ئەودا خۆی شاردۆتەوە و لەگەڵ خەڵک تەماسی سیاسی گرتووە، تەنانەت بیستوومە کۆمەڵەی ژینەوەشیان دروست کردووە. بەڵام هەر گوتەیە و زۆر جێگای متمانە نییە. مامۆستا غەزەلێکی حافزی تەخمیس کردبوو کە لەناو شێعرەکانیدا پەسندم کردبوو. ئەوەش بەندێک لەو تەخمیسەیە کە بەبڕوای من وەستایانەیە.

گهی شوی ز امیران پادشه محسوب
گهی وزیر و بدرگاه پادشه محبوب
گهی شوی بسر دار ناگهان مصلوب
«بچشم عقل دراین رهگذار پر آشوب»
«جهان و کار جهان بی ثبات و بی محل است»

بێجگە لە فەوزی من لە کولیجە مامۆستایەکی دیکەشم هەبوو کە زۆری لی فێر بووم.

سەید عەوڵای سەید مینە پیاوێکی یەکجار دزێو و ناشیرین و زۆر ناقۆڵا و نالەبار و زۆر شپرێو و ئاڵۆز بوو. نەخوێندەوار بوو، بەڵام زۆر زانا و تێگەیشتوو بوو. ڕەنگە بڵێین نەخوێندەوار و زانا وەک کوڵە و شاخدارە و چۆن شتی وا دەبێ؟ بەڵێ ئەو پیاوە نەیخوێندبوو، تەنانەت حەرفێکیشی نەدەناسی. بەڵام لە ئەدەبی فارسی و کوردیدا دەستێکی باڵای هەبوو. هەرچی جارێکی گوێ لێ بووبا دەهاتە بەری و قەتی لەبیر نەدەچۆوە. بەشی زۆری شانامەی فیردەوسی، خەمسەی نیزامی، مەسنەوی، غەزەلیاتی سەعدی و بەتایبەتی سەرتاسەری دیوانی حافزی لەبەر بوو. خۆ باسی شێعری شاعیرەکانی کورد هەر ناکەم. کام شێعری هەرە گرانت لێ پرسیباوە وردترین مەعنای لێ دەداوە. لەبیرمە جارێک کۆنە مەلایەک ئەو شێعرە فارسییەی لێ پرسیمەوە.

آنچە بر من میرود گر بر شتر رفتی ز غم
میزدندی کافران در جنت الماوا قدم

من ئێستاش و ئەو دەمیش ئەو جۆرە شێعرانەم پێ خۆش نەبوون و نین، نەمزانی و مەلا گاڵتەی پێ کردم. لە خاڵ عەوڵام پرسییەوە گوتی هەی لەمنت نەکەوێ، ئەوە ئیشارە بەو ئایەتەیە کافر هەنگێن دەچنە بەهەشت کە وشتر لە کونی دەرزییەوە بچێ. یانی ئەوی لە شاعیر قەوماوە ئەگەر لە وشتر قەومابا وا باریک دەبوو لە کونی دەرزییەوە دەچوو و کافریش بەبەهەشت وەردەبوون.

بۆ خۆشی شێعری دەگوت و بەخوێندەوارێک دەینووسینەوە. شێعرەکانی وەک شێعری شاعیرەکانی پێشوومان پڕ بوون لە وردەکاری شاعیرانە و وشەی بێگانە. بەڵام لە گۆرانی گوتندا بەندی وای دەگوتن سەربەسەر گەوهەریان دێنا. وشەی ساکاری کوردی و قافیەی جوان و مانای وردیان هەبوو. ئەو دوو شێعرەی ئەوم لەبیر ماون.

جەفا و وەفا، ڕاستی و درۆ
بوونە کردەوەی ئەمن و ئەتۆ
جەفا پیشەی تۆ وەفا پیشەی من
ئەمن ڕەپ و ڕاست ئەتۆ درۆزن

سەڵت و ڕەبەن بوو، لە دیوەخانی خاڵم دەژیا. بەتەواوی مەعنای کەلیمە هونەرمەند بوو. گوێی نەدەدا سەر و بەرگ و دەموچاوی، زۆر بەرزەفڕ بوو، چاوی لە بەرات و خەڵات

و شاباش و دیاری نەبوو. دەنگی خۆش بوو، بۆ خۆی و بۆ دڵی خۆی گۆرانی دەگوت. بۆ خۆی وازی لێ نەبا، شاش لەبەری پاڕاباوە متەقی لێ نەدەهات. چاک لەگەڵ من ڕێک کەوتبوو. شەوانە پێکەوە لە دیوەخان دەمانەوە. من کتێبم بۆ دەخوێندەوە و ئەو بەیتی بۆ دەگوتم. من لەو بەیتانەوە فێری وشەی ڕەسەنی کوردی بووم. ئەگەر مامۆستا فەوزی شاعیرە بەرزەکانی کوردی پێ ناساندم و ئەدەبی فارسی فێرکردم، سەید عەولاش فۆلکلۆری ئەدەبی کۆنی نەتەوەکەمی پێ ناساندم و فێری وشەی ڕەسەنی کوردی کردم. هاونشینیی سەید عەولا تەئسیرێکی قووڵی لە ژیانی ئەدەبی مندا هەبوو و ئێستاش هەیەتی. ئەو پیاوە نەخوێندەوارە یەکێکە لە مامۆستا هەرە گەورە و بەنرخەکانی من.

با ئەوەش بڵێم من لە کولیجە بۆ یەکەم جار و ئاخر جار ئاشق بووم، عیشقێکی پڕ سۆز و کوڵ و ئەفلاتوونی، عیشقێکی پاک و خاوێن و ئاسمانی، عیشقێکی ساکار و منداڵانە و دوور لە هەوەس و هەوا. بەڵام ئەو عیشقە زۆری نەخایاند، زۆری دەوام نەکرد. ئەو گڕوکفە زوو دامرکا و خۆڵەمێشی فەرامۆشی داپۆشی. گراویەکەم گاڵتەی بەهەستی پاکی من کرد. ئەو لە من بەئەزموونتر بوو، ئەو هەوەسباز بوو نە عاشق. بەڵام هەرچی بوو ئەو گڕوکفەش تەئسیری لەسەر قریحەی شاعیرانەی من بوو.

ساڵی ١٣١٧ کە لاوێکی ١٧ ساڵە بووم، مامۆستاکەم لە کولیجە ڕۆیشت و منیش دەستم لە خوێندن هەڵگرت و چوومەوە ماڵێ و دەستم کرد بەکاروکاسبی. ئێستا ماڵمان لە گوندی شیلان ئاوێ بوو، بابم سامانەکەی جارانی نەمابوو. بەڵام هیمەتەکەی هەر مابوو. برا و ئامۆزاکانی لێ جوێ ببوونەوە و هەر گوندێکی بۆ مابۆوە. چاک خەریکی کاسبی بووم و زوو فێری کاری کشتوکاڵ کرام. بەڕۆژ کارم دەکرد و بەشەو موتالا. هەرچەند کتێب و ڕۆژنامەم کڕیبا بابم دەستی وەبەر دەستی نەدەهێنام. زۆر شەوی وابوو تا بەری بەیان نەدەنووستم و تەماشام دەکرد. بروام پێ بکەن ژوانی لەگەڵ کیژانم لەبەر خوێندنەوەی کتێب لەبیر چۆتەوە و لێم تۆراون و گلەییان لێ کردووم. ئەو ڕۆژەی پیاومان لە شار دەهاتەوە و کتێب و ڕۆژنامەی بۆ دێنام نیوێکی ڕێگای بەپیرەوە دەچووم.

چاپەمەنی ئەو سەردەمی ئێران پێشکەوتوو نەبوو. چەند گۆواری وێنەدار و جوان دەردەچوون، کە لەلایەن سەفارەتی ئاڵمانی نازییەوە یارمەتی دەدران و بەقازانجی نازیسمیان دەنووسی. کتێبی سیاسی ئەودەمی هەمووی لەبارەی هیتلەر و مۆسۆلینیدا بوون. ڕۆژنامەکانیش تەبلیغاتیان بۆ ئاڵمان دەکرد و بەبەژن و باڵای پەهلەوییان

هەڵدەکوت. تەنیا ڕۆژنامەیەک کە ئەودەمی شیرین بوو و تا ژیاش هەر شیرنتر بوو و نەحلەت لەو کەسەی مراندی تەوفیق بوو. ئەو ڕۆژنامەیە ڕۆژانی پێنجشەممو دەردەچوو و لە هەموو ژمارەیەکدا دەینووسی: «شەوی جومعە دوو شتت لەبیر نەچێ. دووهەم ڕۆژنامەی تەوفیق». من ڕەبەن بووم، دەنا ئەویتریشم لەبیر دەچوو. بەڵام شەوی جومعە تەوفیقم لەبیر نەدەچۆوە. ئەو چیرۆکانەی تەرجەمە دەکران زیاتر پۆلیسی بوون. چیرۆکنووسی زۆر چاک هێشتا لە ئێران پەیدا نەببوو. بەڵام من بۆژۆم نەدەکرد و هەموو شتم دەخوێندەوە. هاتوچۆی مەهابادیشم دەکرد و دۆست و ئاشنای چاکم پەیدا کردبوون. جارێ ئەوە ئەرکێک بوو بابم پێی ئەسپاردبووم هەرچەند جارێ چووبامە شار دەبوو بچمە مەحکەمەی قازی موحەمەد و دیوەخانی میرزا ڕەحمەتی شافیعی و سلاوی بابمیان پێ بگەیەنم. ئەو دوو جێگایە قەوغاترین دیوەخانی مەهاباد بوون و خەڵکیان زۆر لێ دەبوو و وردە وردە چاو و گوێم دەکراوە و گەورەپیاوەکانی وڵاتم دەناسین و ئەوانیش لەبەر خاتری بابم حورمەتیان دەگرتم. بێجگە لەو دوو جێگایە کە ئەگەر لەبەر قسەی بابم نەبا هێندە نەدەچووم، جێگایەکی تریش هەبوو کە ناکرێ ناوی بێنم. ئەو جێگایە مەکۆی ئەو لاوانە بوو کە هەوای نیشتمانپەروەرییان کەوتبووە سەر. زەبیحی و ڕەسولی میکاییلی قزڵجی و نانەوازادە و ئیلاهی و سەیدی و زۆر کەسی ترم لەوێ ناسین. هەژاریش هەرچەند جاری هاتبا شاری بەماڵی ئێمەدا دەهات.

ئەو ڕەفیقانە کۆڕی ئەدەبی بچووکی کوردیان پێک دێنا و بەنهێنی شێعری کوردییان دەخوێندەوە. دەیان نارده کوردستانی عێراق و هەرچی کتێبی لەوێ چاپکرابان بۆیان دەهات و دەیان دا بەمنیش. قەت نەم پرسی کێ بۆتان دەنێرێ و کێ دەیانهێنێ؟ من کاڵەک خۆر بووم نە بیستان ڕن. چەند شاعیریش هەبوون شێعری خۆیان بەنهێنی بڵاو دەکردەوە. بەتایبەتی شێعرەکانی سەیفی قازی و... ئاگریان دەکردەوە.

ساڵی ١٣٢٠-١٩٤١ من لاوێکی پێگەیشتوو بووم. لە کاروباری کشتوکاڵ و ئاژەڵداری کارامە ببووم و لە ئەدەبیاتی فارسی و کوردیشدا شارەزایی تەواوم پەیدا کردبوو. بۆ خۆشم شێعرم دادەنا. دیوانێکی گەورەم دروست کردبوو. بابم ئەگەرچی بۆ خۆی ئەهلی زەوق بوو و شێعری زۆر پێ خۆش بوو، زۆری پێ ناخۆش بوو من ببمە شاعیر. لەکن ئەو ببڕای باسی شاعیری خۆم نەدەکرد. دەفتەری شێعرەکانم وەک بێچووە پشیلە لە بابم دەشاردەوە.

ڕۆژێک خەریکی شێعر نووسینەوە بووم. کارێکم هاتە پێش وەدەرکەوتم و دەفتەرەکەم لەگۆڕێ بەجێ هێشت. ترسی وەم نەبوو بابم لەو وەختەدا بێتە دیوەخان. زۆرم پێ نەچوو کە هاتمەوە دەفتەرە سوور دیار نەبوو. پرسیارم کرد گوتیان بابت دەستی دایە و بردی، لە پشتێن بەرەژێرم مرد. پێم وا نەبوو بەهاسانی نەجاتم دەبێ. زانیم خراپم لێ قەوماوە. شێعرەکانم پوختە نەبوون، لاسای شاعیرە کۆنەکانم کردبۆوە. هەموو جۆرە شێعرێکم دانابوو. تەنانەت لە فرهاوێشتندا لاسای شێخ ڕەزا و ئیرەج میرزای فارسیشم کردبۆوە. بۆیە هەقم بوو بترسم. گاڵتە نەبوو، من هەم شاعیر بووم و هەم ئیعترافم بەگوناھ کردبوو، با بەخەیاڵیش بێ. منیش وەک شێخ ڕەزا بوختانم بەخۆم کردبوو و بابم شتی وای پێ قبووڵ نەدەکرا، بەڵام وا دیاربوو نەی خوێندبوونەوە. چوومەوە ژووری و گوتم ئەگەر کارەکە گەند بوو دایکم دەکەمە تکاکار. پرسیم گوتم کوا بابم؟ گوتیان بەتووڕەیی چووە متبەخ. خۆم وەپەنا دا، بەبۆڵەبۆڵ هاتەدەر و لەبەر خۆیەوە دەیگوت: خوێڕی کارم بۆ فێر بووە. شاعیری شاعیری! دەیەوێ لەبرسان بمرێ. خۆم بەمتبەخدا کرد، تەماشام کرد دەفتەرەسوور لەسەر کلّی تەندوور بۆتە قەقنەس.

ئەو دەمی زۆرم پەرۆش بوو. بەڵام پاشان گوتم دەستی خۆش بێ. چونکە بێگومان ئێستا مابان بۆ خۆم دەمسووتاندن. ڕاستە هەموو مەوزوون بوون و قافیەیان هەبوو. بەڵام لاساکردنەوەی تەواوبوون و هەستی شاعیرانەی خۆمیان کەم تێدابوو. پاشانیش زۆری وام فڕێ داون.

بێجگە لە کاروکاسبی ڕۆژانە و موتالا و خوێندنەوەی شەوانە لە دێ سەرگەرمی دیکەشم بوون، سواری و تەقلّە و ڕمبازی و ڕاوە کەو و ڕاوە تاژی و ڕاوە تفەنگ.

بابم ئەسپی زۆر ڕەسەن و باشی هەبوون کە زۆری خۆش دەویستن و باشی ئاگا لێ بوون. من و کاکم هەمیشە ئەسپ و ماینی تایبەتی خۆمان هەبوو. هیچمان هەقمان نەبوو سواری ئەسپی ئەوی تر بین، دیارە کاکم سەرپشک بوو و ئەسپی باشتری بۆ خۆی هەڵدەبژارد. بەڵام لە دواییدا هەمیشە ئەسپی من باشتر دەردەچوون. چونکە لەوی هێدی تر بووم و کەمترم ماندوو دەکردن و لەوی بەمشوورتر بووم و چاکترم ئاگا لێ دەبوون و باشترم بەخێو دەکردن. زۆرجاریش گرنەی تێ دەهاڵاندم و ئەسپەکەی لێ دەستاندمەوە و یەکی دیکەی دەدامێ. بەڵام بابم بۆی تێ هەڵدەهێنامەوە و ئەسپ و ماینەکانی تری دەدا بەمن سواریان بم و تەعلیمیان بدەم. سوارێکی باش بووم و وڵاغم چاک دەعاملاندن. بەڵام قەت

ڕاوکەری چاک نەبووم. نە تەماڵ و دیاردیم باش دەدیتەوە، نە شوێنم چاک دەگێڕا، نە داوم بەپەلە بۆ دەچەقا، نە تفەنگم باش دەنگاوت. دیارە بەتاپڕ کەم وابوو لە هەردی ببوێرم. بەڵام نەمدەگەیاندە ئەو تفەنگچیانەی لە هەوا نەیان دەبوارد.

ڕۆژانی جێژن و بووکهێنان و خەنەبەندان و کچ بەمێرددان داوەت و ڕەشبەڵەکمان دەگرت. هەموو جارێ پیاوێکی ماقووڵ و ڕدێن سپیمان دەناردە کن بابم و ئیجازەمان لێ وەردەگرت. هەموو جارێ موخالەفەتی دەکرد. بەڵام هێندی لەبەر دەپاڕاینەوە دەهاتە ڕەدایە و بەو شەرتەی لە نەدیوی دیوەخانی ئێمە داوەت بگیرێ ئیزنی دەداین. بەڕاستی خۆش بوو، کچ و کوڕ و ژن و پیاوی گوندەکەمان هەڵدەپەڕین. من ئەو ڕەسمەم لە ڕەشبەڵەکی لادێدا زۆر پێ جوان بوو کە پیاو مەگەر ژن بۆ خۆی بانگی کردبا، دەنا هەقی نەبوو بچێتە دەستی دۆیان. پیاو دەبوو هەمیشە لەپێشەوەڕا بچێتە نێو گەڕی داوەت، دەنا عەیب بوو. بەڵام دۆ دەبوو لە پاشەوەڕا بێتە ناو داوەت و هەڵبژاردن بەخۆی بوو. ئەو ڕەسمە دەگەڕێتەوە سەر ئەو زەمانەی کە ژن لە کوردەواریدا ئازادی پتر بووە.

بۆ شەوداوەت ئیجازەمان لە کەس وەرنەدەگرت. شەوی مانگەشەوی هاوین لە حەوشەی مەڕی کچ و کوڕی ئاوەدانی تێکەڵ دەبوون و داوەتیان دەگرت و هەمیشە لەدووی منیشیان دەنارد. زستانان لە ئاخەل و هۆڵاندا شەوداوەتمان دەگرتن. جارجارە سۆفی شەیتان و شۆفار خەبەری ئەو شەوداوەتانەیان بەبابم ڕادەگەیاند. ئەویش لەپێشدا جنێوی بەمن و دوایە بەچەند کوڕەجحێڵەی دێ دەدا و کەمێکی هەڕەشە لێ دەکردین و دەبڕاوە. بەڵام بەقسەی شەیتان و شۆفار دەستمان لە شەوداوەت هەڵنەدەگرت و جنێوی گەورانیش بەقەولی کوڕەجحێڵەکان خەڵات بوو.

زستانان بەشەو جۆرابێن و کاڵەمستێن و فەلەی بێدەنگ و کۆسەبازی و تەڕکی بن بەڕەیان لە مزگەوت دەکرد و بەڕۆژ جگێن و ماتێن و مێشێن و هێلکەشکێن و شێروخەتیان دەکرد. من تا کتێبم وەگیر کەوتبایە لە دیوەخانی خۆمان وەدەر نەدەکەوتم و نەدەچوومە سەیری ئەوانە. بەڵام سەرە بەهاران هەموو ڕۆژێ دەچوومە تۆپێن.

لە مانگی خەرمانانی ۱۳۲۰-۱۹٤۱ ڕۆژێکی چووبوومە سەر خەرمانان. کرێکارەکانمان خەریکی مالووسک و زرینگاندنەوە و باڵەکەو بوون و منیش لەکنیان دانیشتبووم و ئەسپەکەم وەسەر کوێزر کردبوو. ئەودەمی فڕۆکە و ماشێن زۆر کەم بوون و خەڵک پێی سەیر بوون. لە پڕ دوو فڕۆکەی ڕەشی زەلام پەیدا بوون. ئێمە تا وێستا

فڕۆکەی ئەوەندە زلمان بەئاسمانەوە نەدیبوو. هەموو دەستیان لە کار هەڵگرت و تەماشای فڕۆکەکانیان دەکرد. دیمان فڕۆکەکان نیزیک بوونەوە و نەوی بوون و کاغەزیان بەردانەوە. هەموویان ڕایان کرد بزانن چییە؟ ژنێک لەپێش هەمواندا گەڕاوە و کاغەزێکی دامێ و گوتی ها بەقوربانت دەبم بیخوێنەوە بزانە چییە و چێ تێدا نووسراوە؟

بڕوا بکەن وەختابوو لە خۆشیان باڵ بگرم. ئەو کاغەزە بەیاننامێک بوو کە بەزمانی کوردی نووسرابوو. چۆن ئەوە خەونە، یا ڕاستییە؟ دەوڵەتێکی گەورەی وەک یەکێتی سوویێتی بەزمانی کوردی بەیاننامە بڵاو بکاتەوە؟ بۆ من هەروا کەم نەبوو.

بۆ من کە شێت و شەیدای زمانی کوردی بووم ئەو پەڕە کاغەزە بەس بوو کە لە خۆشیان شاگەشکەم بکا. ئەو دەمی وا وردم لێک نەدابۆوە، بەڵام لە واقیعدا لە باری سیاسییەوە ئەو کارەی دەوڵەتی شوورەوی ئەوپەڕی ئازادیخوازی تێدا بوو و نیشانەی ئەوەبوو کە ئەو دەوڵەتە ئیعتراف بەبوونی گەلانی جۆربەجۆری ئێران دەکا.

ئەو بەیاننامە بۆنی شەڕی لێ دەهات. دیاربوو لەشکری سوور هاتبوو دەئێرانەوە. هەرچەند لە بەیاننامەکەدا دڵخۆشی خەڵکیان دابۆوە و هەڕەشە و شتی وای تێدا نەبوو، بەڵام ئێمە زۆر لە ڕووسان دەترساین. پیرەکان نەقڵی بەدفەڕی و بێ ڕەحمی و دەستوەشێنی لەشکری تەزاریان لە شەڕی یەکەمدا بۆ گێڕابووینەوە. لە سەرتاسەری ڕۆژگاری حکوومەتی پەهلەویدا ڕۆژنامەکانی ئێران هەر شتی خراپیان لە دژی شوورەوی نووسیبوو. باڵشویک لەو سەردەمەدا لە ئێران گەورەترین جنێو بوو. خۆ بەتایبەتی پاش ئەوەی شەڕ لەنێوان ئاڵمانی نازی و یەکێتی سوویێتیدا هەڵگیرسا، چاپەمەنی ئێران هەموو نووسینەکانیان بەسوودی ئاڵمان و بەزیانی شوورەوی بوو. ماوەیەک بوو شارەوانی مەهاباد ڕادیۆیەکی هێنابوو و بەرنامەکانی «بیرلەنی» بەزمانی فارسی بڵاو دەکردەوە، کە سەرتاپا جنێو بەکۆمۆنیزم و باڵشوێزم بوو.

بەڵام ئەوانە هیچی بۆ من لەو وەختەدا گرنگ نەبوون. گرنگ ئەوە بوو کورد میللەتێکە دەوڵەتان دەیناسن و بەیاننامە بەزمانی ئەو بڵاو دەکەنەوە.

نازانم چۆن خۆم گەیاندە ئەسپەکەم و سواربووم و پێم پێوەنا و لەسەر جڵەوان چوومەوە ماڵ، بەیاننامەکەم بۆ بابم خوێندەوە. بەڵام ئەو بەپێچەوانەی من ڕەنگی بزڕکا، شڵەژا و بەکاوەخۆ گوتی: ڕۆڵە قەوما، وا دیارە ڕووس هاتوونە دەئێرانەوە. شەڕ و کێشە پەیدا دەبێ، وڵات دەشێوێ. کوڕی خۆم تۆ نەت دیون و نایانناسی. زۆر خراپن، زۆر پیاوکوژ و

بێ بەزەیی و دەستڕەشن. من کوشتاری سابڵاخم بەچاوی خۆم دیوە و لە بیرمە چۆن خەڵکی بێ دەرەتان و لێقەوماویان بەشیران شەق و پەق دەکرد. دەبێ زوو خۆمان خڕ کەینەوە و خۆ بگەیەنینە قایمە. خودا بمانپارێزێ. ڕۆژی پیاوانە، بۆ ئەو ڕۆژە بوو دەمگوت فێری سواری و تفەنگ هاویشتن بن. بۆی مات بوو و دوو سێ جار لەبەر خۆیەوە گوتی: «هەرزن و بزن چیایە مەزن».

بابم هەقی بوو نیگەران بێ. چونکە ئەو لەشکری تەزاری دیبوو. ئەو کوشتاری بێ ڕەحمانەی ژەنەراڵە کۆنەپەرستەکانی ڕووسی لە کوردستاندا دیبوو. ئەو وەکو زۆربەی ئێرانییەکان ئاگای لە ئاڵوگۆڕی پاش شۆڕشی ئۆکتۆبەر لە یەکێتی سوویێتیدا نەبوو. نەیدەزانی لەشکری سوور چۆن عاملاوە؟

بۆ ئێوارێ چەند پیاوی ماقووڵی مەهاباد پەیدا بوون. ئەوانیش دۆست و هاوتەمەنی بابم بوون. شەڕی یەکەمیان وەبیر دەهات. زۆر لە بابم پتر نیگەران بوون. یەکیان گێڕایەوە و گوتی نۆ کەس لە بنەماڵەی ئێمە بەڕۆژێک بەدەستی سالداتی ڕووس کوژراون.

ئەو قسانە منیشی بڕێک نیگەران کردبوو. بەڵام لە خۆشی بەیاننامەکە هەر شاییم لە دڵدا دەگەڕا.

خەریکی خزمەتی میوانەکان بووم. بەڵام هەر دەمە نادەمێک بەیاننامەکەم دەردێنا و دەمخوێندەوە و سەرلەنوێ لە تەنکەی گیرفانم دەناوە.

شەو کاکم و پیاوەکانمان چوون و ژن و منداڵی ئەو میوانانە و خزمەکانی خۆمانیان لە شار هێنادەر.

بەیانی دوو فڕۆکە هاتن و چەند نارنجۆکی بچووکیان بەشار دادا، ئەرتەشی شاهەنشاهی، ئەو ئەرتەشەی لە کوشتنی میللەتی ئێراندا لاسای داگیرکەرانی مەغوول و نازی دەکردەوە، تاوێکی بەربەرەکانی نەکرد و پێش ئەوەی لەشکری سوور بگاتە مەهاباد چەکی فڕێ دا و وەک تۆوی هەرزن بڵاو بوو. هەژار لەو بارەوە هەر ئەودەم چەند جوانی گوت:

«بەبڵاوبوونی دوو پەڕ ئاگاهی»
«بوو بڵاو ئەرتەشی شەهەنشاهی»

تفەنگی برنۆیان دەدا بەنانێک. ئەویش ئەوی ئازایان، دەنا ئەوی ترسەنۆک بەرتیلی

دەدا تفەنگەکەی لێ وەرگرن.

بەشی زۆری خەڵکی مەهاباد ڕوویان لە گوندەکەی ئێمە کرد. بابم پێشوازێکی باشی لێ کردن و هەرچی هەمان بوو لە ئیختیاری نان. عەمباری گەنمی کردەوە و ئاشەکانی گوندەکەمانی دا بەخەڵک و هەرکەس هەرچەندی ئارد ویستبا دەیاندایە.

هەموو ڕۆژێ جاڕیان دەکێشا هەر کەس هەرچی پێویستە بێ لەڕوودامان و شەرمکردن داوا بکا. خەڵکی مەهاباد ئەو پیاوەتییەی بابمیان لەبیر نەچوو و تا ما زۆریان ئیحترام گرت.

چوار پێنج ڕۆژ کەس بەسەر کەسەوە نەبوو. لەپێشدا لەشکری ئینگلیس گەیشتە سابلاخ و دەستێکیان ڕەسەر بارخانە خست و چەکی قورسیان برد. دوایە لەشکری سوور هات. بەپێچەوانەی ئەوەی چاوەنۆڕی دەکرا نە کەسیان کوشت، نە کەسیان تالان کرد، نە ئازاریان بەکەس گەیاند. ئەوەندە باش لەگەڵ خەڵک جوولانەوە کە کەس بەلەشکری داگیرکەری نەدەزانین. نەقڵێکی خۆشم وەبیرهاتەوە: لە زەمانی پەهلەویدا کابرایەکی دز و چەتە و پیاوکوژ و خراپ پەیدا بوو. بەتاقی تەنێ کەڵەگایی لە خەڵک دەکرد. کەتە پێنج تیرێکی کۆنی پێ بوو و لەو ناوەدا دەگەڕا و هەرچی وازی لێ با دەیکرد. پۆلیسی ئێران بۆی نەدەگیرا. بەڵام زانیبای چۆتە هەرماڵێک خاوەن ماڵەکەی دەگرت. کابرایەکی پیریان بەو تاوانە گرتبوو کە شەوێک «سۆغرە» یانی ئەو چەتە پیاوخراپە نانی لە ماڵی خواردبوو، دوو ساڵ بوو لە ورمێ گیرابوو. کە هاتەوە پێوەی چووم و گوتم مامە چۆنت نەجات بوو؟ گوتی چووزانم، فریشتێکی سووری چاوشین هات و دەرکی لێ کردمەوە و گوتی بڕۆ.

لەشکری تاران لە موکریان نەما. لەپێشدا عەشیرەتەکان تا ڕادەیەک ئاڵۆزییان کرد و یەکتریان کوشت. بەڵام وردە وردە وڵات ئارام بۆوە و وەزعێکی لەبار بۆ جوولانەوەی سیاسی پێک هات.

ئێمە یانی ئەو پۆلە لاوەی لە زەمانی پەهلەوییەوە یەکترمان گرتبوو و دۆستانە پێکەوە کارمان دەکرد. مەیدانمان بۆ ئاوەڵا بۆوە و چالاکی خۆمان پەرە پێدا. دەماننارده عێراق ڕۆژنامە و گۆواری کوردییان بۆ دەهێناین و دەمانخوێندەوە. من شێعری خۆم و شێعری شاعیرەکانی ترم بەخەت بۆ لاوەکان دەنووسینەوە و بڵاوم دەکردنەوە. دڵشادی ڕەسووڵی لە عێراقەوە هاتبۆوە. ئەو ئیملای کوردی لە هی ئێمە باشتر بوو و خەتیشی خۆشتر بوو و

زۆریشی شێعری بێکەس و پیرەمێرد و ئەحمەد موختاری جاف و حەمدی لەبەر بوون و بەخەت بڵاوی دەکردنەوە. گۆواری گەلاوێژ ڕۆڵێکی باشی یاری کرد و لاوەکانمان فێری کوردی خوێندنەوە بوون. هەلومەرج بۆ پێکهاتنی حیزبێکی ناسیونالیستی کوردی لە مەهاباد پێک هاتبوو.

پاش دامەزراندنی حیزبی تودەی ئێران چاپەمەنییەکانی ئەو حیزبەش ئاڵوگۆڕێکی فیکرییان لەناو کۆمەڵی کوردەواریدا پێک هێنابوو. تەنانەت چەند کەسی کورد و ئەرمەنی تێکۆشان لکی ئەو حیزبە لە موکریان دابمەزرێنن. بەڵام خەڵک پێشوازی لێ نەکردن. حیزبێکیش بەناوی حیزبی ئازادی بەبەرنامەیەکی چەپییەوە سەری هەڵدا و نەژیا.

تا ڕۆژی ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢١ - ١٦ی ئابی ١٩٤٢ کۆمەڵەی «ژ.ک» دامەزرا. ئەوانی ئەو کۆمەڵەیان دامەزراند دۆستانی پێشووی من بوون. من لەو سەروبەندیدا لە تەورێز بووم و لە ڕۆژی دامەزراندنی کۆمەڵەدا حوزوورم نەبوو. کە هاتمەوە بەهۆی زەبیحی کە لەمێژ ساڵ بوو دۆست بووین بە کۆمەڵە ناسێندرام. لە ماڵی یەکێک لە دۆستەکانی خۆم کە پاشان زانیم ئەندامی ژمارە یەکی کۆمەڵەیە و بەڕاستی تێکۆشەرێکی بەجەرگ و ئازا و نەبەز و کۆڵنەدەر بوو، بەقورئان و بەئاڵای کوردستان و بەشەرەفی خۆم و بەشمشێر سوێندیان دام کە بەزمان و بەقەڵەم و بەئیشارە خەیانەت بەنەتەوەی کورد و ئەندامی کۆمەڵە نەکەم. ناوی نەهێنی حیزبیم «هێمن» بوو و ژمارەی ئەندامەتیم (٥٥). من هەقم نەبوو هیچ لەوان بپرسم. بەڵام ئەوان ئەوەندەیان موتمانە بەمن بوو، پێم بڵێن هەژاریش ئەندامی کۆمەڵەیە و خۆت لەکن ئەو مەشارەوە ئەوەش بەو ڕادەگەیەنین.

بەو جۆرە من لە ژیانی کۆمەڵایەتی و سیاسی و ئەدەبیمدا پێم نایە قۆناخێکی نوێ.

ئەندامەتی کۆمەڵەی «ژ.ک» گۆڕانێکی سەیری بەسەر مندا هێنا. شەو و ڕۆژ لە بیری کۆمەڵەدا بووم کە ئەویش ئامانجی ڕزگارکردنی نەتەوەکەم بوو. هەموو ئاوات و ئارەزووی تایبەتی خۆم وەلا نا. ئیتر نەتەنیا دەستم لە شەوداوەت و هەڵپەڕین و ڕێبازگرتن و لەسەر سوانە وەستان هەڵگرت، بەڵکو وەک سۆفی تۆبەکار تووشی هەر کیژ و ژنێکی کورد دەهاتم سەرم دادەخست و چاوم لێ نەدەکرد. چونکە ئەوەشم بەخەیانەت دەزانی. بۆ خاتری کۆمەڵە من دەستم لە یارێک هەڵگرت کە بەگەورەترین مەحروومییەتی ژیانمی دەزانم و ڕابردنی زەمانیش لەبیری نەبردوومەوە و ناسۆری لە دڵمدا هەر ماوە.

لەو ساڵانەی دواییدا دۆستێکم کە باش لە شێعر بەتایبەتی لە سەبکی شاعیری من

دەگا، گوتی: تۆ بۆ گوتووتە: ئاشقی چاوی کەژاڵ و گەردنی پڕ خاڵ نیم؟

گوتم کاکە من قەت درۆم لەگەڵ ئیحساسی دەروونی خۆم نەکردووە. ئەگەر تۆ دەتزانی من ئەو شێعرەم لە چ هەلومەرجێکدا گوتووە، بڕوات دەکرد هەستی دەروونی خۆم دەربڕیوە و بەڕاستی لەو کاتەدا من لە خەیاڵی چاوی کەژاڵ و گەردنی پڕ خاڵدا نەبووم.

«کۆمەڵە» بێجگە لەوەی کۆمەڵەیەکی سیاسی بوو کۆمەڵەیەکی کۆمەڵایەتی و ئەخلاقیش بوو. زۆربەی ئەندامانی کۆمەڵە بڕوایان بەو سوێندە هەبوو کە خواردبوویان و دەستیان لە ئاکاری دزێو هەڵگرتبوو. دزی، خراپە و نێوان ناخۆشی لە کزی دابوو و دەتوانم بڵێم لە هێندێک جێگایان هەر نەما.

هێندەی پێ نەچوو کۆمەڵە سەرانسەری کوردستانی ئێرانی تەنیەوە و پەلی هاویشت بۆ پارچەکانی تری کوردستان، بەتایبەتی لە کوردستانی عێراقدا لکی کۆمەڵە زۆر پەرەی گرت و بەهێزبوو.

ئەندامانی کۆمەڵە لە هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵی کوردەواری پێک هاتبوون و جیاوازی بیروباوەڕی سیاسی و فەلسەفەییان هەبوو. ئەگەر چاوێک بەئۆرگانی کۆمەڵەدا بخشێنن ئەو ڕاستییەتان بۆ دەردەکەوێ، کە من لێرەدا مەجالم نییە بۆتان شی بکەمەوە. بەڵام هەموو لەسەر شتێک ڕێک کەوتبوون. ئەویش ڕزگاری کوردستان بوو. ئەندامی کۆمەڵە خاوەنی هەر بیروبڕوایەک با و لە هەر چین و توێژێک بایە بۆ فەرمانی لای سەروو نەک ئامادە بەڵکە بەڕاستی فیدایی بوو.

داهاتی کۆمەڵە تەنیا و تەنیا مانگانەی ئەندامان و فرۆشی چاپەمەنییەکان و داهاتی تیئاتر و نومایشەکانی بوو. کەچی زۆر بەباشی بەڕێوە دەچوو. هۆی ئەوە بوو هەموو کەس بەوپەڕی دڵخۆشییەوە مانگانەی دەدا و چاپەمەنی کۆمەڵەی بەچەند هێندەی نرخی دیاریکراو دەکڕی. من خۆم دیومە ژمارەی «نیشتمان»یان بە ۲۰۰ ئەوەندەی نرخەکەی کڕیوە، نیشتمان قەت دانەیەکی نەدەماوە. کۆمەڵە لەپێشدا کتێبێکی بچووکی شێعری بڵاو کردەوە بەناوی دیاری کۆمەڵەی «ژ.ک» کە شێعرە نیشتمانییەکانی حاجی قادر و مەلای گەورەی کۆیە و هەژار و شێخ ئەحمەدی حیسامی تێدا چاپکرابوون و دەسبەجێ تەواوبوو. دوایە گۆواری نیشتمانی وەک ئۆرگانی کۆمەڵە چاپ کرد.

یەکەم شێعری من لە ژمارە دووی نیشتماندا بەناوی م.ش. هێمن بڵاو کرایەوە و ئیتر بوومە ئەندامی دەستەی نووسەرانی ئەو گۆوارە و لە هەموو ژمارەکانیدا شێعر و وتارم بڵاو کردەوە.

زەبیحی سەرنووسەری نیشتمان بوو و بەڕاستی لە چاپکردنی ئەو گۆوارەدا زەحمەتی کێشا و وریایی نیشان دا. جگە لە زەبیحی و چەند کەسی باوەڕپێکراوی تر کەس دەستەی نووسەرانی نیشتمانی نەدەناسی و نەیدەزانی ئەو گۆوارە لە کوێ چاپ دەکرێ.

ئەندامی کۆمەڵە وەک ئەندامی حیزبێکی نەهێنی و بەدیسپلینی توند هەر ئەوەندەی دەزانی کە پێویست بوو بیزانێ.

لەبیرمە نیشتمانم بۆ بابم دەخوێندەوە. بەتایبەتی شێعرەکانی خۆم و دەیگوت کوڕە ئەو هێمنە کێیە؟ لەدڵی خۆمدا پێدەکەنیم، بەڵام نەدەکرا بڵێم ئەو کەسەیە کە تۆ دەفتەری شێعرەکانت لێ لە تەندووری بەکەمران هاویشت. کۆمەڵە گۆواری ئاواتیشی چاپ کرد و من لەویشدا نووسیم.

تیئاتری «دایکی نیشتمان» گەورەترین تەبلیغاتی بۆ کۆمەڵە کرد. ئەو تیئاترە کە زۆریش ساکار بوو و دەتوانم بڵێم لەباری هونەری و تەنانەت فیکرەوە ناتەواویش بوو. سێ چوار مانگ لە مەهاباد و شارەکانی تری موکریان لەسەر شانۆ مایەوە. کەم کەس هەبوو نەچووبێ و هەر کەسیش چووبا دەگریا و هەستی کوردایەتی دەبزووت. لە دێهاتی زۆر دوورەدەستەوە خەڵک بۆ دیتنی ئەو نومایشە دەهاتن. بێجگە لە تەبلیغاتی سیاسی لەباری ماددیشەوە داهاتێکی زۆری هەبوو و کۆمەڵەی دەوڵەمەند کرد.

کۆمەڵە هەر بەو داهاتانە توانی چاپخانەیەکی دەستی بکڕێ و لە مەهاباد دای بمەزرێنێ.

تا زیاتر لە کۆمەڵەدا کارم دەکرد پلەی زانیاریشم پتر دەچووە سەر و لە پیاوی زانا و ئەدیبی وەک پێشەوا قازی موحەممەد و کاکە ڕەحمانی موهتەدی نیزیکتر دەبوومەوە و شتیان لێ فێر دەبووم. هیچ کام ئەو پیاوە گەورانەی کورد کە لە پارچەکانی تری کوردستانەوە دەهاتن لە من شاراوە نەبوون. هەمزە عەبدوڵڵا، مستەفا خۆشناوی شەهید و میرحاج و قودسی شەهید و زۆری ترم لەو تێکۆشەرانە دیتن و ئاڵوگۆڕی فیکریم لەگەڵ کردن. چاپەمەنییەکانی ئێران پێشکەوتووانەتر بوون و شتی تازەیان تێدا بوو. بەتایبەتی چاپەمەنییەکانی حیزبی تودەی ئێران لە ڕوونکردنەوەی بیروڕای سیاسی مندا کاریان کرد. ڕەوابیتی فەرهەنگی ئێران و شوورەوی لقی لە مەهابادیش دامەزرا. منیش یەکێک لەوانە بووم کە لەوێدا کارم دەکرد. هەرچەند بەداخەوە ئەو بنکە پێشنیارەکانی منی جێبەجێ نەکرد و هیچی بەکوردی بڵاو نەکردەوە، بەڵام زۆر شتی بەنرخی بەفارسی بڵاو دەکردەوە و کەڵکم لێ وەردەگرتن. شێعر و نووسراوی کوردی بەئازەری و ڕووسی تەرجەمە دەکران و

ئەوەش دەسکەوتێکی باش بوو بۆ ئێمە. یەکێک لەو شتانەی تەرجەمە کران و منیش لە تەرجەمەکردنیدا بەشداربووم ئالەکۆکی هەژار بوو، کە لەلایەن ئینسانێکی واقیعی و شاعیرێکی باشی ئازەربایجانی شوورەوی مامۆستا جەعفەر خەندانەوە بەئازەری و بەشێعر تەرجەمەکرا.

شەڕی ماڵوێرانکەری دووەم بەتێکشکانی فاشیزم و نازیسم و شرت و گوم بوونی هیتلەر و کوژرانی مۆسۆلینی و گیران و لەناوچوونی شەڕ هەڵایسێنەکان تەواوبوو. هیوا و هومێدی گەلانی ژێردەست و زۆرلێکراو گەشەی پەیدا کرد. لەشکری هاوپەیمانەکان لە ئێران چوونەدەر. لە حاڵێکدا کە جوولانەوەی رزگاریخوازی گەلانی ئێران رۆژ بەرۆژ پەرەی دەگرت.

گەلی کورد یەکێک بوو لەو گەلانەی کە هیوای بەدوارۆژی گەشەداری خۆی دەم بەدەم پەرەگرتر دەبوو.

دەستەیەک لە رووناکبیران و ئەندامانی کۆمەڵەی «ژ.ک» هاتنە سەر ئەو بڕوایە، کە جێبەجێکردنی بەرنامەی کۆمەڵە لە هەلومەرجی ئێستای جیهان و کوردستاندا ئیمکانی کەمە. بۆیە بەرنامەیەکی کورت و نوێیان کە لەگەڵ هەلومەرجی ئەو سەردەمیدا دەگونجا گەلاڵە کرد و لە رۆژی سێی خەزەڵوەری ١٣٢٤ - ١٩٤٥ یەکەم کۆنگرەی حیزبی دیموکراتی کوردستان لە شاری مەهاباد گیرا و ئەو بەرنامە پەسندکرا و رێکخراوی حیزبی دیموکراتی کوردستان هەر لەسەر بناخەی رێکخراوی کۆمەڵەی «ژ.ک» دامەزرا و تەنیا لە کادری رابەریدا ئاڵوگۆڕێک پێکهات و پێشەوا قازی موحەممەد کە ئەندامێکی سادەی کۆمەڵە بوو و ناوی نەهێنی «بینایی» بوو بەپێشەوای حیزب هەڵبژێردرا و سەرۆکی کۆمەڵە کە پیاوێکی زۆر تێکۆشەر و ئازا و پاک بوو لە کادری رابەریدا نەما. ئەم ئاڵوگۆڕە هیچ کاری نەکردە سەر ئەو پیاوە و لە ریزەکانی خوارەوەی حیزبدا درێژەی بەخەبات و کاری خۆی هەر دا و رەنجێکی زۆری کێشا.

لە کۆبوونەوەکانی کۆنگرەدا من بۆ یەکەم جار لە ژیانمدا لە بەرامبەر خەڵکدا شێعرم خوێندەوە. کاتێک بەڕێوەبەری کۆبوونەوە گوتی: ئێستا «ئاغای هێمن» شێعرتان بۆ دەخوێنێتەوە و من بۆ شێعر خوێندنەوە بەشەرمەوە چوومە سەر مینبەری مزگەوتی سووری مەهاباد، هەموو کەس تەنانەت پێشەواش واقی ورما و لە خۆیان دەپرسی: چۆن هێمن شاعیر و نووسەری نیشتمان (سەید موحەممەد ئەمینی شێخەلیسلامی) بوو و ئێمە نەمان

دەناسی؟ بابیشم کە ئەوەی بیستەوە لە گفتی خۆی پەشیمان بۆوە و گوتی هێمن شاعیرێکی باش نییە.

حیزبی دیموکراتی کوردستان کۆڕێکی بەناوی «هەیئەتی رەئیسەی میللی» هەڵبژارد کە منیش یەکێک بووم لە ئەندامەکانی. لە هەڵبژاردنی ناوخۆدا حاجی بابەشێخ کە پیرترین ئەندام بوو، بەسەرۆک و من کە لاوترین ئەندام بووم بەسکرتێر هەڵبژێردراین. چەند مانگ لەو کۆڕەدا کارم کرد. کارێکی گران بوو. هەر من بەتەنێ بەکارەکان رادەگەیشتم و حاجی بابەشێخی رەحمەتی هەر ئەوەندەی لەسەر بوو ئەوی من دەینووسم ئیمزای بکا. هەرچەند لەبارەی دەستەڵات و ناوبانگەوە کارێکی گرنگ بوو، بەڵام لەگەڵ زەوقی من رێک نەدەکەوت. بەتایبەتی بەڕێ چوون لەگەڵ حاجی بابەشێخی خۆبەزۆرگر و کەللەڕەق کارێکی هاسان نەبوو.

لێرەدا کە باسی حاجی بابەشێخ هاتە گۆڕێ دەمەوێ شتێکی مێژوویی روون بکەمەوە. لە نووسراوی چەند پیاوی بێ خەبەردا دیومە و لە خەڵکی ساکاریشم بیستووە تاوانی خەیانەت وەباڵ حاجی بابەشێخ دەدەن. من حاجی بابەشێخم خۆش نەدەویست. چونکە لەگەڵ ئەوەشدا دەیانگوت لە علوومی دینیدا زۆر شارەزایە و ریازیاتی کۆن زۆر دەزانێ، پیاوێکی زۆر کۆنەپەرست و کەللەڕەق و خۆپەرست و ناشارەزا بوو. بەڵام زۆر راست و پاک و ئازا و بەبیروباوەڕ بوو. بەهیچ بارێک تاوانی خەیانەتی پێوە نانووسێ. لەکاتی وتوویژ لەگەڵ نوێنەرانی دەوڵەتی مەرکەزیدا دوور نییە فریوی خواردبێ و بەهەڵە چووبێ. بەڵام لە رێگای راست لای نەداوە.

بڵاوە پێدانی گەمارۆی دەوری سەقز و سەردەشت و خورخورە کە تاوانەکەی دەخەنە سەر حاجی بابەشێخ پێوەندی بەمەسەلەیەکی قووڵ و نەهێنی سیاسییەوە هەیە کە لێرەدا جێگای باسکردن نییە و با جارێ دەرخۆنەی لەسەر دابنێین و زۆر لە دەستەڵاتی حاجی بابەشێخ بەرەژوورتر بوو. حاجی بابەشێخ ئەوەندەی دەستەڵات نەبوو فەرماندەیەکی دەوروبەری ئەم شارانە بەقسەی بکەن و بکشێنەوە. خۆ ئەو هیچ مەسئوولییەتی لەشکری نەبوو، لەشکری کوردستانیش وەک لەشکرێکی رەسمی بەقسەی فەرماندەکانی خۆی دەکرد نە بەقسەی سەرەک وەزیرێکی بێ دەستەڵاتی غەیرە نیزامی. هیوادارم بەم کورتە نووسینە خوێنەرەکانم روون کردبێتەوە.

من وازم لە سکرتێری هەیئەتی رەئیسەی میللی هێنا و لە کومیسیونی تەبلیغاتی

حیزبدا دەستم بەکارکرد. لە هەموو چاپەمەنییەکانی حیزبدا دەستم بەنووسین کرد. لە ڕۆژنامەی کوردستان و گۆواری کوردستان و هاواری کورد و هاواری نیشتمان و گرۆگاڵی منداڵان و گۆواری هەڵاڵەدا شێعر و وتارم بڵاو دەکردنەوە و لە میتینگەکانی حیزبدا بەشدار دەبووم. لە دەستەیەکدا کە بۆ دانانی کتێبی کوردی بۆ فێرگەکانی کوردستان کاریان دەکرد، ئەندام بووم. ئەندامە ئەسڵییەکانی ئەو لیژنە وەک لەبیرم مابێ، زەبیحی و هەژار و برایمی نادری و دلشادی ڕەسولی و من بووین. پێشەوا بۆ خۆی و چەند مامۆستای شارەزاش یارمەتیان دەداین. هەرچەند هیچمان لەو کارەدا پسپۆڕ نەبووین، بەڵام چونکە زۆر بەدڵسۆزییەوە کارمان دەکرد پێم وایە کتێبەکان کە بەداخەوە چاپ نەکران خراپ نەبوون.

ڕۆژی بیست و شەشی سەرماوەز ئاڵای کوردستان لە مەهاباد هەڵکرا و ڕۆژی دووی ڕێبەندانی ١٣٢٤ کۆماری کوردستان دامەزرا. من نامەوێ لەو بارەوە بدوێم چونکە زۆری باس کراوە و تەنیا دەڵێم من لەو ڕۆژە پیرۆزانەدا بەشداربووم و شێعرم خوێندەوە.

لەو ماوەدا من و هەژار یەکماڵ بووین، شەو و ڕۆژ پێکەوە دەگەڕاین. ماوەیەکیش قزڵجیمان لەگەڵ بوو. کاتی بێکاری و سانەوەمان زۆر خۆش ڕادەبوارد. من کە پایەی خوێندەواری و زانیاریم زۆر لەوان کەمتر بوو، لە هاونشینی ئەوان کەڵکم وەردەگرت و شت فێر دەبووم. چونکە من و هەژار بۆ هەموو جێگایەک پێکەوە بووین و لێک هەڵنەدەبڕاین، زۆر کەس نەیدەزانی کاممان هەژارە و کاممان هێمن و ئەگەر یەکمان بەتەنێ گەڕابایین دەیانگوت کوا ئەوی تر؟

پاش دووی ڕێبەندان و پێکهاتنی کۆماری کوردستان کوردەکانی پارچەکانی تری کوردستان ڕوویان لە مەهاباد کرد و من و هەژار لەگەڵ هەموو پیاوە بەناوبانگەکان پێوەندی دۆستایەتیمان دامەزراند. مامۆستا قانیعیشم ناسی و لە ئەزموونی ئەدەبی ئەویش کەڵکم وەرگرت. زۆرم بیرەوەری خۆش لە هاونشینی مامۆستا قانیع هەیە کە بەداخەوە لێرەدا مەجالی گێڕانەوەیان نییە.

دایکم لەمێژ بوو دەیویست ژنم بۆ بێنێ و تا نەمردووە من بەزاوایی ببینێ. بەڵام من ملم ڕانەدەکێشا و نەدەچوومە ژێر بار. خۆم بەخوێندەوار دەزانی و پێم وابوو هەق نییە دایک و بابم ژنم بۆ بێنن. بۆ خۆشم لە هەڵبژاردنی دەزگیراندا دڕدۆنگ بووم و هەتا گەورەتر دەبووم ئەو دڕدۆنگییەم زیادی دەکرد. لەو ئاخیرانەدا هاتبوومە سەر ئەو خەیاڵە کە ئەسڵەن ژن

نەهێنم و بەرەبەنی بمێنمەوە. هیچ کچێک تەبعی جوانی پەرستی منی ڕازی نەدەکرد و ڕەنگ بێ ئەگەر دایکم نەبووبا ئێستاش بوخچەی نەکراوە بووبام. بەڵام دایکم ئەو ساڵی پێی لێ لە کەوشان کردم و گوتی: ئیللا بیللا، پێت خۆش بێ و پێت ناخۆش بێ ژنت بۆ دێنم. لەولاشەوە هەژاری لێ دنە دابووم و شەو و ڕۆژ لەبن هەنگڵمدا بوو. هەژار بەتەمەن چی وا لە من گەورەتر نەبوو. بەڵام سارد و گەرمی ڕۆژگاری لە من زۆر پتر چێشتبوو. دوو جاری ژن هێنابوو و ئەزموونی لەو بارەوە زۆر بوو. توندی و سەرەڕۆیی دایکم و نەرمە نەرمە و دنەدانی هەژار دڵیان نەرم کردم.

دایکم برازایەکی خۆی کە کچی پیاوێکی بەدەستەڵات و دەوڵەمەند بوو بۆ خواستم کە نە دیبووم و نە دەمناسی. درۆ نەبێ جارێکی دووربەدوور لەبەر مانگادۆشین دیبووم. ئەویش ڕوخسارم نەدیبوو. بەڵام دەمزانی کورتە باڵایە. ئەوەش سەیر بوو من ئەو خۆوێژە نەبووم کە گوتوویەتی: «سەد نەحلەت لە حاڵەتم هەر ئیی کورتم خۆش دەوێن» من لە ژندا ئەوی لە هەموو شت پتر سەرنجم ڕادەکێشێ بەژن و باڵای ڕێکوپێک و بەرزە. ئەوەشم بەدایکم گوت. گوتی: ڕۆڵە ئەو قسانە چن؟ زێڕیش بچووکە. دایکم ژنێکی دنیادیدە و بەئەزموون و کارامە و زۆر بەدەستەڵات بوو. خزم و کەسوکار و دۆست و ئاشناشمان زۆر بوون، لەناو ئەو هەمووانەدا ئەو برازایەی هەڵبژاردبوو. دیارە ئەو بەدوای کچی شۆخ و شەنگ و جوان و چەلەنگدا نەگەڕابوو. ئەو دەیویست بووکێکی ئاکارباش و ڕەفتارچاک و وریا و بەمشوور و ماڵداریکەری هەبێ.

شایی هێمن دەست پێکرا، هەژار هەڵبەزی، سەرچۆپی کێشا، دەستی دۆی ناسک و نازداری گوشی، چاوی لە کیژۆڵان داگرت و شەوانەش بەو قسە قۆڕانەی خۆی کۆڕی دیوەخانی وەپێکەنین دەخست. بەڵام هێمن نیگەران بوو، نیگەرانی دوارۆژی خۆی و بیری لەوە دەکردەوە چۆن لەگەڵ ژنێک کە هەڵبژاردەی دایکیەتی و بۆ خۆی نەیدیوە و نایناسێ، دەتوانێ ژیان بەرێتە سەر. نەیدەزانی تۆقی لەعنەتی بۆ دێنن یا فریشتەی ڕەحمەت.

ڕۆژی ٢٥ی خەزەڵوەری ١٣٢٥ بووکیان بۆ دابەزاندم. دیارە ئەو پەری ناسک و نازدار و شۆخ و شەنگ و جوان و چەلەنگە نەبوو کە خەیاڵی شاعیرانەی من بەشوێنیدا دەگەڕا و هێشتاش تووشی نەبووە. بەڵام زۆر زوو توانی خۆی لە دڵی مندا جێ بکاتەوە و وا لە خۆی بکا کە لە قووڵایی دڵمەوە خۆشم بوێ و ببێ بەیاری هەمیشەیی و خەمڕەوێنی ڕۆژانی تاڵ و تفتی ژیانم. بیست و سێ ساڵ پێکەوە ژیاین و لە پەنا ئەودا هەستم

بەسانەوە دەکرد. قەتی ئەوەندە دڵ نەشکاندم ڕۆژێک تا ئێوارە لێی زیزبم و دەنگی لێ بگۆڕم. زۆر لە ژیانی ژن و مێردایەتیم ڕازیم. ئیقرار دەکەم ژیانی خۆشی ژن و مێردایەتیمان زیاتر ئەو پێکی هێنابوو. چونکە من دەزانم حەساس و تووڕە و تەنانەت بیانووگر و جینگنۆکەم، بەڵام ئەو هێدی و ئارام و ژیر بوو و بیانووی نەدەدا دەستم. تاقە کوڕێکمان بوو ناوی نا (سەلاح)، ئەوە ماوەیەکی زۆرە لە دیداریان بێ بەشم و دەردی دووری دەچێژم. یادیان بەخێر.

هێشتا مانگێک بەسەر شەوی زاوایەتیمدا ڕانەبردبوو و بەقسەی ئەورۆ مانگی هەنگوینم تەواو نەکردبوو، کە بەداخەوە ئەوەی نەم دەویست ڕووبدا ڕووی دا و ئەوەی پێم خۆشبوو بمرم و نەیبینم دیتم. ڕیسەکەمان لێ بۆوە خوری. هێلانەکەمان لێ شێوا و کۆمارەکەمان ڕووخا و دوژمن بەسەرماندا زاڵ بۆوە.

ماوەیەک بوو هەست بەمەترسی دەکرا. جەبهەی سەقز و سەردەشت قایمتر دەکران. چەند دەرەبەگی بەناوبانگ و خاین ڕایان کردبوو بۆ عێراق و یەک دوو مەلا و شێخی خوێڕیەپیاو دەسبەسەر کرابوون. حکوومەتی ئازەربایجان لەشکرێکی ساز و تەیاری بۆ پشتیوانی پێشمەرگە ناردبووە جەبهەی سەقز، چونکە وا بەراورد کرابوو کە تەنیا لەو جەبهەڕا ترسی پەلاماری دوژمن هەیە. لەپێشداش چەند جار لەو جەبهەڕا دوژمن پەلاماری هێنابوو، بەڵام زۆر خراپ شکابوو و زەبری دەستی پێشمەرگەی کوردستانی چێشتبوو.

ئازەربایجان حکوومەتێکی گەورەتر و بەهێزتر و زۆر تەیارتر و پڕ چەکتر بوو لە کوردستان. خەتی دیفاعی ئازەربایجانیش زۆر قایمتر بوو. کەوابوو کەم کەس بەخەیاڵیدا دەهات لە ڕێگای ئازەربایجانەوە پەلامار بۆ سەر جوولانەوەی ڕزگاریخوازی گەلانی ئێران بهێنرێ.

ماوەیەک بوو بۆ ئەوەی کارەکانی حیزبی باشتر ڕابپەڕن پاش ئەوەی شەوانە پێشەوا کە زۆر شەو تا درەنگ لە دەفتەری حیزبدا دەماوە دەچۆوە ماڵی خۆی، کادرێکی حیزبی لە دەفتەری حیزبدا دەماوە بۆ ئەوەی ڕاپۆرتی خوارەوە ئەگەر پێویست بوو بەپێشەوا ڕابگەیەنی و دەستوراتی پێشەوا بۆ خوارەوە بنێرێ. ئەو شەوی نۆرەی منی تازە زاوا بوو. لە دەفتەری حیزب دانیشتبووم و خەریکی نووسینی مەقالەیەک بووم بۆ «کوردستان»، ئەفسەرێکی بچووک بەڵام دۆستێکی گەورەی من و ئەندامێکی زۆر بەوەفای حیزب هاتە

ژوور. زۆرم پێ ناخۆش بوو کە دەستی بۆ ڕادیۆکەی سەرمێزەکە برد. چونکە نووسینەکەی لێ تێک دەدام. بەڵام چم نەگوت و قەڵەمەکەم دانا.

لەپڕ شتێکی وامان گوێ لێ بوو کە وەختابوو پێمان بەعەرزەوە وشک بێ. ڕادیۆ تاران تەلگرافی پیرۆزبایی دوکتور جاوید وەزیری ناوخۆی ئازەربایجانی دەخوێندەوە کە بەبۆنەی گەڕانەوەی ئەرتەشی شاهەنشاهی بۆ تارانی ناردبوو. دوایە خەبەری ڕاکردنی «موتەجاسیرین»ی ڕاگەیاند. موتەجاسیر و ماجەراجوو دوو ناو بوون کە لەو شەوەڕا بەسەر بەڕێوەبەرانی جوولانەوەی ئازادیخوازی کوردستان و ئازەربایجاندا بڕان و ئێستاش دەزگای تەبلیغاتی ڕێژیم دووپاتەیان دەکاتەوە و دەیانهێنێتەوە کاوێژ.

دەسبەجێ بەتیلفوون ئەو خەبەرەم بەپێشەوا ڕاگەیاند. گوتی بۆ خۆت وەرە ئێرە و بەئەوانی تریش ڕابگەیەنە بێنە ئێرە. بەدوای ئەوانمدا نارد و بۆخۆم چووم بۆ ماڵی پێشەوا. سەدری قازی برای پێشەوا کە نوێنەری مەجلیس بوو لە تاران و بەڕواڵەت نەدەبوو لەو واقیعە بترسێ، لە هەموو کەس پتر شڵەژابوو. ئەو دەسبەجێ گەڕاوە بۆ تاران و لەوێ گرتیان و هێنایانەوە مەهاباد.

ئازەربایجانی وا تەیار و پڕ چەک بەلەشکری ساز و پەرداخ و فەرماندە لێزانەکانیەوە بۆ وا زوو تەسلیم بوو؟ پیشەوەری کارامە و شۆڕشگێڕ و کۆنەپیاو و ئازا و ڕابەرەکانی تری ئازەربایجان بۆ وا بەپەلە ڕایان کرد؟ پرسیارێکە کەس بەتەواوی جوابی نەداوەتەوە و منیش جوابم بۆ نادرێتەوە. بەڵام دڵنیام ئەگەر فیدایی دەستی کردباوە و ئەگەر فیرقە بەربەرەکانی بکردایە، لەشکری شڕوشپڕێوی تاران نە تەنیا پێی لە تەورێز نەدەنا و ئەو هەموو کوشتارەی نەدەکرد، بەڵکە تارانیش دەشێوا و لەوانەبوو لە سەرتاسەری ئێراندا جوولانەوەی ئازادیخوازی بەسەر کۆنەپەرستیدا سەرکەوێ و تەنانەت نفووزی ئیمپریالیزم لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا زووتر بنەبڕبێ. بەڵام وەک زانایان گوتوویانە مێژوو ئەوەیە ڕوو دەدا نەک ئەوە کە ئێمە دەمانەوێ.

بەڵێ کوتوپڕ تەورێز گیراوە و کوردستانیش لە هەموو لاوە گەمارۆ درا. پاش ئەوەی سەدری قازی نازانم بۆچی بەرەو تاران گەڕایەوە ڕابەرانی حیزبی دیموکراتی کوردستان لە ماڵی پێشەوا کۆبوونەوە و ئەو شەوی ڕووحیەی هەموو کەس دەتوانم بڵێم باش بوو. شورای جەنگ بەسەرۆکایەتی حاجی بابەشێخ پێک هات و سورەت جەلسەی یەکەم ئیمزا کرا و قەراری بەربەرەکانی درا. بەڵام هێشتا مەرەکەبی بڕیارنامەکە وشک نەببۆوە کە

خەبەر هات یەکێک لە ئەندامەکانی ئەو شورایە ڕای کردووە.

بۆ بەیانی وەزع گۆڕا و بڕیاری بەربەرەکانی هەڵوەشاوە و بەپێشمەرگە دەستوور درا بێ دەستکردنەوە پاشەکشە بکا و ڕێگا بۆ ئەرتەش بەتاڵ بکا و خەڵک دەستێکی کەوتە ئەولای و یەکێکی کەوتە ئەملای.

پێشمەرگە لە جەبهەی سەقز و سەردەشتەوە بەرێکوپێکی پاکشەی کرد. بەڵام فیداییەکان کە فەرماندەکانیان ڕایان کردبوو وەک مەڕی بێ شوان بڵاوبوون و عەشایر لێیان وەخۆکەوتن و هەموویان داپڵۆسین و نەیانهێشت تاقە فیشەکێک لەگەڵ خۆیان بەرنەوە. بەڵام نەوێرانە پێشمەرگە. تەنیا لەناو مەنگوڕان پێشی دەستەیەکیان گرت کە بەفەرماندەیی زێڕۆی دەگەڕاوە، زێڕۆش کە بۆ خۆی شڕەخۆرێکی وەک ئەوان بوو، دەستی نەدا و بەگژیاندا هاتەوە و تەنانەت چەند گوندیشی تاڵان کرد و گەیشتەوە مەهاباد. ئەوانی فیداییەکانی ئازەربایجانیان ڕووت کرد کەسیان نەکوشت. ئەوی من وەبیرم بێ لەو کارەساتەدا تەنیا پێشمەرگەیەکی کوردی عێراق شەهید کرا و هێندێکیشیان ناپیاوانە ڕووت کردن. فەرماندەی ئەرتەش بێ هیچ زەحمەت گەیشتە گوندی حەمامیان و پێشەوا لەوێ دیتی.

لەو ماوەدا من هەمیشە لەگەڵ پێشەوا بووم. دیارە لەگەڵی نەچوومە حەمامیان، بەڵام لە شاری بەجێم نەهێشت. دەمدیت پەشۆکابوو. بەڵام نەک لە ترسان، بەڵکە لە داخان و لەبەر ناهومێدی.

من لەمێژ بوو پێشەوام دەناسی و لە ڕۆژی تەنگانەدا دیبووم. بەدەست و تفەنگی خۆی پیاوێکی زۆر ئازا بوو. پێش دامەزراندنی کۆماری کوردستان چەند جار عەشایر هاتنە سەر مەهاباد و پێشەوا بۆخۆی لە یەکەم سەنگەردا بۆ دیفاع ئامادەبوو. ئەدی چۆن بوو ئەوجار تەسلیم بوو؟ بۆخۆم لێم بیست گوتی لەسەرمانەوە ناچن و دەمانکوژن. بەڵام پێم خۆش نییە گەلەکەم بەجێ بێڵم و دەمەوێ لەناو ئەواندا بمرم.

ڕاستە کوردستان پاش گیرانەوەی ئازەربایجان و لەدەستدانی ئەو هاوپەیمانە بەهێزە لە هەموو لایەکەوە گەمارۆ درابوو، ڕاستە بەشێکی عەشایر گوێیان لە کڵاو پەڕاندبوو و چاوەنۆڕی خراپەیان لێ دەکرا، ڕاستە خەزێنەی کۆمار بەتاڵ و حەتاڵ بوو و هەمووی درابوو بەتووتن و هێشتا نەفرۆشرابۆوە و لە عەمباردا مابۆوە، ڕاستە لە هەموو یارمەتییەکی دەرەوە هیوابڕاو کرابوو، بەڵام من بەش بەحاڵی خۆم لەو بڕوایەدام ئەگەر دەستەوەکەری

کرابا و ئێمە ئەزموونی شۆڕشگێڕیمان هەبا مێژووی کۆماری مەهاباد بەو جۆرە دوایی نەدەهات کە هات.

ڕۆژی ۲٦ی سەرماوەزی ۱۳۲٥-۱۹٤٦ ئەرتەشی شڕوشپڕێوی شاهەنشاهی تەواو ساڵەوەختێک پاش هەڵکردنی ئاڵای کوردستان شاری مەهابادی گرتەوە.

هێندێک لە بەڕێوەبەران و کادرەکانی حیزب ڕایان کرد و خۆیان شاردەوە و هێندێکیش دانیشتن و چاوەنۆڕی گرتن بوون. من ئەو ڕۆژی لە شار وەدەرکەوتم و چوومە خانەقای شێخی بورهان. لەوێ شێخ موحەمەدی خاڵم حەشاری دام و لەبن باڵی خۆی گرتم. لە خانەقا بووم کە خەبەری گیرانی پێشەوا و ڕابەرانی حیزب و کۆمارم بیست. پیاوم وەدووی هەژار خست بیبینمەوە و پێکەوە تەگبیرێک بکەین. ئەویش بۆی دەرچووبوو و بۆم نەدۆزراوە.

نەخۆشی کەوتوویی لە خانەقا هەبوو، زۆر کەس گرتبووی و چەند کەسیشی کوشتبوو. من جارێکی تر هەر لەو خانەقایە ئەو نەخۆشییەم گرتبوو و زۆری لێ دەترسام. گوتوویانە هەرچی بترسێ ناخەلسێ، هێندە پێ نەچوو گرتم و کەوتم. بەفرێکی یەکجار زۆر و ئەستوور کەوتبوو، هیچ دوکتۆرێک بەو بەفرە نەدەگەیشتە خانەقا. دوو مانگی ڕەبەق بۆی لەسەر ڕەقی پشتی کەوتم. ئەسپەک لەسەری دام و قسەی هاتەران پاتەرانم دەکرد. هەموو بەندەنم بەنوێنانەوە چوو و توێخی هاویشت. بەڵام ئەوجاریش لە دەست ئیزرائیل ڕزگاریم هات.

کە لە نەخۆشی هەستامەوە بەفریش کەم ببوو، ڕێگا کرابوونەوە. وایان بەمەسڵەحەت زانی بۆ ئەوەی کەمێک ژیوەلە ببمەوە و گورد بگرمەوە بەدزی بچمەوە ماڵی خۆمان کە لە شار نیزیک بوو و دەرمان و خواردنی باشتری لێ وەدەست دەکەوت. چاک لەبیرم نییە چەند ڕۆژان لە ماڵێدا تەماڵم هەڵگرت و خۆم مەڵاس دا.

ڕۆژێک لە ژوورێ دانیشتبووم و کتێبم دەخوێندەوە، لەپڕ لەناو دێدا بوو بەشین و گابۆڕ. ناردم بزانم چییە؟ قاسید بەگریان و لەخۆدان هاتەوە و گوتی ئەوانەی لە شاری هاتوونەوە دەڵێن دەوری شار گیراوە و نایەڵن کەس بچێتە ناو شار یا وەدەرکەوێ و دەنگۆیە و دەڵێن پێشەوا شەهید کراوە. هێندەی پێ نەچوو قسەکە دڕا و مەعلووم بوو پێشەوا و سەدری قازی برای و سەیفی قازی ئامۆزای لە چوارچرا لەدار دراون.

ئەو ڕووداوە دڵتەزێنە و ئەو کارەساتە جەرگبڕە هەموو کوردێکی بەشەرەفی خەمناک و

تازیەبار کرد. بەتایبەتی دڵی منی بەناسۆر ئەنگاوت. ناسۆرێک کە بۆتە تیراوێ و ئێستاش هەر وەبن دەداتەوە و هەڵدەداتەوە و بێگومان سارێژ نابێ و لەگەڵم دێتە بن گڵ.

من پێشەوام لە دڵەوە خۆش دەویست. بەڕابەرێکی دڵسۆز و ژیرم دەزانی، بەکوردێکی پاک و چاکم دەناسی و بەموسلیحێکی یەکجار گەورە و مەزنم دەزانی. دەمزانی نەتەوەکەی خۆی چەند خۆش دەوێ و چەندی پێ خۆشە خزمەتی بکا. چەند بەئاواتەوە بوو کورد بگاتە ڕیزی نەتەوە بەختەوەرەکان. زۆرم هیوا پێ بوو گەلەکەمان بەپەلە بەرێتە پێش و وڵاتەکەمان زوو ئاوەدان بکاتەوە. لەو ماوە کورتەشدا دەزانین چەندی خزمەتی بەکەڵک کردن. بەڕاستی مەرگی پێشەوا نەک هەر بۆ نەتەوەی کورد بەڵکە بۆ جوولانەوەی ئازادیخوازی و دژی ئیمپریالیستی سەرانسەری ئێران زیانێکی گەورە بوو. دەریایەک زانست و ئەدەب، دەریایەک فیکر و بیر، بەدەستی زۆردارێکی سەرەڕۆ و نەزان وشک کرا و لەناوچوو.

سێ ڕۆژ پاش شەهیدبوونی پێشەوا یانی ڕۆژی سێزدەبەدەر قەلفرم بۆ کرد و لەگەڵ پیاوێکی هەژار و هاواڵێکی زۆر بەنرخی حیزبی بەرەو کوردستانی عێراق وەڕێ کەوتین. بەدوو ڕۆژ و دانێک سنوورمان پەڕاند. لەوبەری جۆگەوە بازم دا ئەوبەری جۆگە بەڕواڵەت هیچ فەرقێکم نەهاتە پێش چاو. بەڵام لە واقیعدا سنووری سیاسی وڵاتێکم پەڕاندبوو و چووبوومە وڵاتێکی دیکە. گەیشتمە شاری قەڵادزە، وەنێو بازاڕ کەوتم و نەکەوتم بەبەرگ و لیباس پۆلیس ناسیمی و زانی لەو دیوڕا هاتووم. پیلیان گرتم و خەریک بوون تێکمەوە پێچن. بەڵام مەلایەک و حاجییەک بێ ئەوەی بمناسن باڵیان بەسەردا کێشام و نەجاتیان دام. نەقلەکە ڕاست لە من ڕووی دابوو لە ترسی ئاگر پەنام بۆ مار بردبوو. مەلا پێی خۆش بوو بمناسێ. منیش لەگەڵ ئەوەشدا پێم خۆش نەبوو کەس بمناسێ و ناوی خۆم بەکەس بڵێم خۆم پێ ناساند. دیاربوو مامۆستا منی لە دوورەوە دەناسی. ئەو شەوەی زۆری حورمەت گرتم و لە حوجرەی فەقێیان نووستم و بەیانی بۆخۆی وەپێشم کەوت و بردمی بۆ گوندی گردبوداغ. من بەهیوا بووم سۆراخی هەژار و زەبیحی و قزڵجی و دڵشاد بکەم و قسەی خۆمان بێ لە دڵی خۆمدا وام دانابوو یەک بگرینەوە و سەرلەنوێ دەست بەکاربینەوە. دیارە ئەو قسەم بەمامۆستا عەرز نەکردبوو، بەڵام پێم گوت دەمەوێ ئاواڵەکانم ببینمەوە. مامۆستا گوتی جارێ ڕووبار زۆرن و بوار نین و بێجگە لەوە ئەو کوردانەی ئێرە کە هاتبوونە ئێران هاتوونەوە و دانگەریزە دەکەنەوە بۆ لای شاران و پۆلیس ئامادەیی هەیە.

جارێ ماوەیەک لێرە بە تا وڵات کەمێک ئارام دەبێتەوە. هاوڕێیەکەم ناردەوە و بۆ خۆم دەستم کرد بەخوێندن و سەرلەنوێ بوومەوە فەقێ. زۆر چاکم دەخوێند. هەم خۆم دەخافڵاند و وەڕەزی خۆم دەشکاند و هەم دەمویست ئەوی لە سووریم دۆڕاندووە لە کایەی تێ هەڵبێنمەوە. هێشتا لاو بووم و ئەگەر خوێندبام دەمتوانی شتێک بەشتێک بکەم. بەڵام خوێندنەکەم زۆری نەخایاند. بیستم وەزعی ئێران ئارام بۆتەوە و دەستیان لە خەڵک گرتن هەڵگرتووە و لێکم داوە پاش ئەوەی لێرەش هەر قاچاغم و ناوێرم بگەڕێم بۆ سەرێک لە وڵاتی خۆمان نەدەمەوە؟ ئەگەر زانیم دەحاوێمەوە ئەوە هەر لەوێ خۆم حەشار دەدەم. بەتاقی تەنێ ڕووم لە کوێستانە خۆشەکانی کوردستان کرد بەنێو چادر و هۆبە و گوڵ و گوڵزاراندا گەڕام. شەنگەبێری کێل گەردنم دین. لەو گەشت و گەڕانەدا بووم کە پارچە شێعری بەهاری کوردستانم گوت، کە بۆخۆم ئێستاش زۆرم خۆشدەوێ و بەشاکاری دەزانم. ژاندارم و پۆلیس لە هیچ کوێ تووش نەبووم و بێ سەدەمە گەیشتمەوە گوندەکەی خۆمان. ڕاوەستام تا شەو بەسەر دەستاندا هات و بەتاریکی چوومە ماڵێ. یەکسەر چوومە پشت دەرکی ژووری بابم. بۆ یەکەم جار لە ژیانمدا خۆم گرت. چونکە بابم خۆ لە خەڵک گرتن و گوێ لە قسەی خەڵک هەڵخستنی زۆر پێ ناخۆش بوو. تەنانەت ژنی ماڵی ئێمە لە ترسی بابم قەت نەیان دەوێرا شەمۆڵە بگرنەوە کە ئەودەم لە لادێدا زۆر باو بوو. لە درزی دەرکەوە دیتم بابم بەحەواوە ڕاوەستاوە و لەگەڵ ئەو پیاوەی کە لەگەڵم هاتبوو بۆ کوردستانی عێراق قسە دەکا و پێی دەڵێ ڕۆڵە پێم بڵێ لە کوێیە بۆخۆم پیاو دەنێرم. ئەویش دەڵێ دوو ڕۆژی دی بۆخۆم دەچم و دەیهێنمەوە. قەولم پێداوە جێگا و شوێنی ئەو بەکەس نەڵێم. بابم کەمێک بەتووڕەییەوە گوتی چۆن بەمنیش ناڵێی. گوتی نەخێر بەتۆش ناڵێم. بەدایکیشی ناڵێم، قەولم پێداوە و قەولی خۆم دەبەمە سەر. ماندوویی ڕێگا و کوێرەوەری غەریبی و لێ قەوماویم لەبیر چۆوە و لە دڵی خۆمدا گوتم چۆن زەحمەتکێشانی کورد کوڕی وایان لێ پەیدا بووە؟

بەڵێ زۆر قارەمانی وا لە خەباتی ڕزگاریخوازی گەلەکەماندا هەن کە بەشەرەفەوە ژیاون و بەشەرەفەوە دەمرن و مێژووش لەبیریان دەکا. ئەو پیاوە، پیاوێکی هەژار و زەحمەتکێش و نەخوێندەوار بوو. لە سەرەتای کۆمەڵەوە بەبڕوایەکی قایم و تەواوەوە هاتبووە ناو کۆڕی خەبات و بێ ئەوەی خۆی ڕانێ خزمەتی زۆر گەورەی کردبوون و کەسیش باشی نەناسێ و منیش لێرەدا ناوێرم ناوی بەرم. چونکە نازانم ماوە یا نەماوە و دەشزانم ئەگەر مابێ تووشی دەردی سەر دەبێ.

چیدی خۆم پێ ڕانەگیرا و چوومە ژوورێ. دایکم و بابم و کابرا واقیان وڕما. دایکم ئامبازم بوو و تێروپڕی ماچ کردم. بەڵام بابم ئەو بابەی کە قەت ڕووی نەدەدامێ و لەبەر هیچ کارەساتێک نەدەچۆما و بەمەتانەت و خۆڕاگری لە وڵاتدا ناوبانگی هەبوو و هەتا ما یەکمان جگەرەمان لەکن نەکێشا و بێ ئیجازە دانەنیشتین. خۆی پێ ڕانەگیرا و بەلووزەو فرمێسکی لە چاو هاتە خوار و هەتا ماوەیەک هیچ قسەی بۆ نەکرا. دوایە بۆ یەکەم جار و ئاخر جار لە ژیانمدا بەخێرهاتنی کردم و گوتی چاک بوو هاتیەوە. ئەوە لە دوام دەناردی عەفوی عمومی بۆ عەشیرەتان دەرچووە. ڕاستە ئێمە عەشیرەت نین. بەڵام خەڵکی گوندین و دەتوانین لەو دەرفەتە کەڵک وەرگرین.ماڵی دنیام زۆرە و ئێستا هەموو شت بە بەرتیل دەکرێ. جارێ ماوەیەک لە ماڵێ دانیشە و هاتوچۆی شاروباران مەکە تا بزانین دنیا چی لێ دێ.

لە ماڵێ دانیشتم و چ باس نەبوو وردە وردە خەڵکیان بەردا. منیش دەستم کردەوە بەجووت و گا و ئاژەڵدارییەکەی خۆم و هاتمەوە سەر حووللەمەرەسێ.

حیزبی تودەی ئێران بەئاشکرایی خەباتی دەکرد و ڕۆژ بەڕۆژ کۆمەڵانی خەڵکی ئێرانی زیاتر لێ کۆ دەبوونەوە. لە ڕۆژنامەکانی خۆیدا ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی بەتوندی دەکوتا و تیئۆری زانستی بڵاو دەکردەوە.

حیزبی دیموکراتی کوردستانیش کەم کەم بووژاوە و کادرە لاوەکانی دەستیان کردەوە بەخەبات. پیاو هەق بڵێ حیزبی تودە لەو سەردەمەدا لە بووژاندنەوەی حیزبدا ڕۆڵێکی باشی یاری کرد. تەنانەت لە پاراستنی ناوی حیزبدا. چونکە هێندێک لە لاوە ئازادیخواز و کەم ئەزموونەکان خەریک بوون ناوی حیزب بگۆڕن و بیکەنە کۆمەڵەی کۆمۆنیستی کوردستان و وەک بیستوومە بەڕێوەبەرانی حیزبی تودە مانیع بوون.

ژمارەیەک نیشتمان بڵاو بۆوە و گەیشتە دەستم و هومێدم پەیداکرد کە خەباتەکەمان پەرە بگرێتەوە. هەرچەند ڕاپۆرتیان لێ دام کە لە نووسینی ئەم گۆوارەدا دەستم هەیە و بڕێکیان ئەمبەر ئەوبەر پێکردم و بەخوای دەستێکیشیان بەیاڵ و بژیدا هێنام و پوڵ چایەکیان لێ ئەستاندم. بەڵام ئەوە چوو و ڕابرد نەمزانی لە کوێ چاپ کرا و هەر بەشێوە نووسین نووسەرەکانم ناسین.

ژمارەیەکیش ڕێگا دەرچوو و پێم گەیشت. یەکێک لە نووسەرەکانم دیت و بەڵێنی هاوکاریم پێدا، بەڵام بەداخەوە ئەویش تێداچوو.

لە ڕۆژی **١٥ی** ڕێبەندانی **١٣٢٧** ناسری فەخرارایی لە دانیشگای تاران شای وەبەر دەمانچان دا تۆزکاڵێکی دەم و لێو و پشت ڕووشاند. ئەو تاوانەیان هاوێشتە سەر حیزبی تودە و ئیجازەی ڕەسمی کارکردنی ئەو حیزبەیان هەڵوەشاندەوە و ڕابەرەکانیان گرتن و دەرکی ڕۆژنامەکانیان داخستن و لە سەرتاسەری ئێراندا حکوومەتی نیزامی دامەزرا. ئەوەش زەبرێک بوو کە بەنەخشەی ئیمپریالیزم و بەدەستی کۆنەپەرستی وەجوولانەوەی ڕزگاریخوازی ئێران کەوت.

بەڵام زۆری پێ نەچوو ڕۆژنامەکانی حیزبی تودە بەنهێنی دەرچوونەوە و ڕابەرانی حیزب توانیان لە زیندان ڕابکەن.

سەیر ئەوە بوو پاش ڕووخانی کۆماری مەهاباد من بۆ یەکەم جار دوو ڕۆژ پێش واقیعەی دانیشگا وێرابووم بەئاشکرایی بچمە مەهاباد و بەڕۆژی ڕووناک بگەڕێم کە ئەو ڕووداوە لە تاران قەوما و لە مەهابادیش دەستیان کردەوە بەخەڵک گرتن. ناچار منیش خۆم شاردەوە. لەو خۆشاردنەوەدا شێعرێکی زۆر باشم لەژێر عینوانی «ژوانی ئاغا»دا گوت کە بەداخەوە خۆم نەماوە و تکا لەو کەسانە دەکەم کە هەیانە بیپارێزن و ئەگەر کرا بۆم بنێرن.

ساڵی **١٣٢٧** ساڵێکی یەکجار تووش و شووم بوو. من بەعومری خۆم زستانی وا سەختم لە وڵاتی خۆمان نەدیبوو. پازدە ڕۆژی پایز مابوو بەفرێکی ئەستوور و وشک باری. یەک نوا لە هەموو جێگایەک لە میترێک پتر بوو. وشکەبەند و سەرما و سایقەی بەدوادا هات و یەکسەر بوو بە ڕوو، بەفری دیکەشی بەسەردا بارین، ڕێ و بان گیران، قات و قڕی پەیدا بوو، ئاو وشک بوون و خەڵک ناچار بوو بەفر بتوێنێتەوە و بیخواتەوە. نەوت و ئاوردوو وەگیر نەدەکەوت. ئاژەڵ و ماڵات قڕانی کرد. ڕەپستە ڕزین و نەوەندە گنخان و گرانییەکی زۆر بەسامی بەدوادا هات.

من بۆخۆم لە ئەزموونی پیاوێکی دنیادیدە و کۆنساڵ کەڵکم وەرگرت و توانیم بەشێکی زۆر لە دەغڵودانی خۆمان لە ڕزین و زایەبوون ڕزگار بکەم.

بەهار درەنگ بوو، هەوا گەرم ببوو. بەڵام بەفر ئارەقیشی نەدەکرد. ڕۆژێک چوومە مزگەوت تەماشام کرد پیرەپیاوێک بەتەنێ لە تەنیشت سۆبە سارد و سڕەکە هەڵکورماوە. هەر منی دیت گوتی: منداڵی ئەو زەمانە ئێمەیان پێ خەرفاوە. گوتم مامەگیان چ قەوماوە؟ گوتی: بەسەری تۆ ئەوە چەند ڕۆژە بەو هەتیوە گێژانەی خۆم دەڵێم بچن بەفری سەر ڕەپستەکەمان کون کون بکەن گوێشم نادەنێ. گوتم جا بۆ کون کونی بکەن؟ گوتی بۆ

تۆش نازانی؟ گوتم نەوەڵڵا. گوتی بیلامانێ کە ساڵ درەنگ بوو هەرد گەرم دادێ و هەڵمێ دەکا. بەفریش نایەڵێ هەڵمەکە بێتەدەر و لەناو خۆیدا دەگەڕێتەوە و دەغڵەکە دەسووتێ. ئەگەر کون بکرێ هەڵمەکەی دێتەدەر و ناسووتێ. قسەی مامەپیرەم بەدڵیەوە نووسا، چەند ڕۆژان پیاوم هەڵگرتن و چوومە زک بەفر کون کردن بەڵام کارەکە زۆر گران بوو. بەفرەکە ئەوەندە ڕەق بوو بەلۆسە کون نەدەکرا. بەڵام پاشان تێگەیشتم پەندی پێشینیان چەند ڕاستە کە گوتوویانە (دەستی ماندوو لەسەر زگی تێرە).

بەشی زۆری دەغڵی ئێمە ئەو ساڵی نەڕزی و نان و تۆوی خۆمان بوو.

ئەو ساڵی لە هیچ کوێ دەغڵ نەبوو. ئەو جووت بەندانەی زەوی ئاویژەیان بەدەستەوە بوو، هەرزن و گەنمەشامییان چاند و نیوەنانیان پەیداکرد. منیش هەرزن و گەنمەشامی زۆرم چاند و بەرهەمێکی باشیان دا. بەڵام لە گوندەکەمان هیچ داهاتمان وەگیر نەکەوت، چونکە بۆخۆیان هیچیان نەبوو تا بەشی ئێمە بدەن.

بۆ زستانی داهاتوو گرانییەکی بەسام سەرانسەری ئێران بەتایبەتی کوردستان و ئازەربایجانی داگرت. دەغڵی فرۆشتن هەر نەبوو، هەشبا لە کڕین نەدەهات. هیچ شتی تریش دراوی نەدەکرد. دوو مەڕی داشتی پووتە گەنمێکی نەدەکرد. کەویژە گەنمێکیان بەجووتێک کەڵی خاوێ نەدەدا. هاواری سەروماڵ بوو، برا ئاوڕی وەسەر برا نەدەدا. بەڵام من نەمدی و نەمبیست لە کوردستان کەس ڕاستەوخۆ لەبرسان بمرێ، هەرزن و گەنمەشامی خۆولاتی و گەنم و جۆ و خورمای عێراق هۆیان داوە.

لەگەڵ ئەوەشدا دەزگای تەبلیغاتی پادشایەتی ئێران لەو ساڵانەدا شەو و ڕۆژ و وەخت و بێ وەخت پەلاماری دەبردە سەر دەوڵەتی شوورەوی، ئەو دەوڵەتە وەک جیرانێکی باش و دڵسۆز گەنمێکی زۆری دا بەئێران. ئەویش چ گەنمێک بەڕوحی پیاوی پێدەکەنی. بەهاتنی ئەو گەنمە خەتەر کەم بۆوە و قاتوقڕی لە شاران نەما.

دەوڵەت لە دابەشکردنی ئەو گەنمەدا دێهاتیشی لەبیر نەکردبوو و لە ڕووی شوناسنامە میقدارێکی گەنم بۆ هەر خێزانێک دانابوو. بەڵام دەبوو ئاغا بەقەرزی سەرخەرمان وەری بگرێ و سەنەد بدا، جا بەسەر خەڵکی گوندەکەدا دابەشی بکا. ئاغاکان گەنمەکەیان بەزیادەوە وەرگرت و وەک پیاوی چاک لەپێش چاوی کاربەدەستانی دەوڵەت بەسووت و سەلەم خۆرەکانی شاریان فرۆشت و دراوەکەیان نەخد و پوخت لە تەنکەی گیرفان قایم کرد. ئەوان ئەنگڕان، سووت خۆری شار قازانجیان کرد، سمێڵی پیاوی دەوڵەت چەور کرا

و ئەوی لەو ناوەدا هیچی پێ نەبڕا هەژار و نەداری لادێ بوو.

لە بەهاردا خەڵکی دێهاتی ئازەربایجان لە حاڵێکدا کە وەک خەزەڵی پایز لەبرسان هەڵدەوەرین و پیاو ئاگری بۆ تێ بەردەبوون بەکوردستان وەربوون. گەلی کورد جارێکی دیکەش پیاوەتی و نان بدەیی و میوانداری خۆی نیشان دا.

هەر دەستەیەک ڕووی لە هەر ئاوەدانییەک دەکرد، خەڵکی ئەو ئاوەدانییە بەپیریانەوە دەچوون و ژەمێکیان تێر دەکردن و بەڕێیان دەکردن. زۆر ماڵی وا هەبوون ئەو ژەمە بۆ خۆیان هیچیان نەدەخوارد و دەیان دا بەو میوانە ڕەش و ڕووت و برسی و خوڕێنانە. ژاژ و پەنیر و لۆرک تایبەتی ئەوان بوو. ماڵی زۆر لەچەر و پیسکە نەبا ئەو ساڵی ڕزقی بۆ نەگیرا.

ئەگەر گەلی کورد بۆخۆی لە وەزعێکی وادا نەبوو بتوانێ میوانەکانی خۆی باش بەخێو بکا، کە بەهار کامل بوو نیشتمانەکەی، کوردستانی ڕەنگین و بژوێن باوەشی دایکانەی بۆ ئەو برسی و ڕەشوڕووتانە، بۆ ئەو لاواز و لەجەرانە، بۆ ئەو لێقەوماو و دەربەدەرانە کردەوە. لە نواڵە زەنویرەکانیدا سفرەی نیعمەتی بەهەڵز و مەندۆک و بیزا و کارگ و کوڕادە و زرەمەندی و سیوەڵووکە و وێنجە کێویلکە و کەنگر و ڕێواس و ئەسپنک و ئاڵەکۆک و دۆری و ترشۆکە بۆ ڕازاندنەوە.

بەڵێ دیتم لە چەرخی بیستەمدا، لەو چەرخەدا کە ئینسان ئەتۆمی شکاند، ڕاداری دروست کرد، تەنانەت مانگی داگیر کرد، ئینسانیش وەک ئاژەڵ و وڵسات لە کێو و کەژ بلەوەڕێ. دەمدیتن بەگیاخواردن بایان دەکرد. بەڵام نەدەمردن.

ئەو مێگەلە شپرزە و سەرگەردان و بێ شوانە بەچیا سەرکەشەکانی کوردستانی ئێراندا هەڵکشا و گلۆپکی ئەو گیایانەی هەڵپساند و خۆی پێ تێر کرد و شۆڕبۆوە بۆ گەرمەسێری کوردستانی پڕ خێر و بەرەکەتی عێراق و وردە وردە دانگەرێزەی کرد تا بەسەر خێر و خۆشیاندا کەوت. لەوێ کەوتە فەرعانە. دەغڵودان فەریکە ببوو، خانەخوێش هەر کورد بوو، بەدڵ بوو، بەبەزەیی بوو، ئینسان بوو و دڵسۆزانە میوانداری کرد و بەخێوی کرد.

من لە ماوەی ئەو گرانییەدا پیاوەتی ئەوتۆم بەپیاوی نەدار و زەحمەتکێشەوە دیتن کە بەڕاستی مایەی شانازی ئینسانیەت بوون. بەڵام بەداخەوە کارەساتی زۆر دڵتەزێن و دیمەنی زۆر دزێویشم دیتن. من بەچاوی خۆم دیتم ئینسان لەبرسان مرد. من ئینسانم دیت

لەبەر موحتاجی خەریک بوو نووری چاوی خۆی بەئارد سەودا بکا و هەروەها زۆر حەیوانی دووپێی وام دیتن بەرواڵەت ئینسان بوون کەچی لەو وەزعە نالەبارە بۆ ئاخنینی گیرفان یا دامرکاندنی هەوەسی خۆیان کەڵکیان وەرگرت.

ڕۆژێک لەبن دیوارێکی خواروخێچ خۆم لەبەر بەرۆچکە هەڵخستبوو و چیلکەم لە هەردی دەوەژاند، هێشتا خاکەلێوە بوو وڵات نەخەملیبوو. بیرم لە حاڵی ئەو خەڵکە هەژارە دەکردەوە، چەند منداڵی دێ هاتنە لام یەکیان گوتی: فلانەکەس خەریکە ژن بێنێ. ئەو فلانە کەسە پیرەپیاوێکی دڵڕەش و کۆنەگزیرێکی بەدفەڕ بوو. کەس کچی نەدەدایە و بێ ژن مابۆوە. پێکەنیم و گوتم: ئای لەو درۆیە! منداڵ تێکڕا وەجواب هاتن، بەپەلەپەل و سوێند و قوران خواردن گوتیان درۆ ناکەین. ئەوە خەریکە کچی ئەو کابرا حەجەمە بکڕێ و لە خۆی مارە بکا. ماشاڵڵا جوانیشە.

– چی، چی بیکڕێ؟!

– بەڵێ، بەڵێ، بیکڕێ و لە خۆی مارە بکا.

وەک فیشەک لە جێی خۆم دەرپەڕیم و منداڵ کەوتنە شوێنم. کە چوومە حەوشەی کابرا، دیتم بۆخۆی لەسەر کورسییەک دانیشتووە و لاقی هاوێشتۆتە سەر لاق و هەروا بزەی سمێڵانی دێ. پیرەپیاوێکی کەڵەگەت و تەژە و وشک و ڕەق، بەڵام بەداروبار لەبن دیوار هەڵترووشکاوە و چوار منداڵی ڕەشورووت و کز و لەجەر لە دەوروبەری کەوتوون. کچێکی باڵابەرز و ئەسمەر و چاو و برۆ جوان، بەڵام لەڕولاوازیش پاڵی وەکۆڵەکەی بێلاکە داوە. چارەڕەشی و نەگبەت لەو دیمەنە دەباری.

– ها کوێخا ئەوە چییە؟

– قوربان چت لێ وەشارم ئەو کچەم لەو پیرەمەشەدییە کڕیوە.

– کڕیوتە؟ بەچەند؟

وەڵڵا قوربان بەگران، بەپووتێک ئارد. (زەردەخەنەیەکیشی بۆ کرد).

ئاگرم لە جەرگ بەربوو، مچورکێکم لەبەری پێوە هات و لە تۆقی سەرم دەرچوو، بەری چاوم تاریک بوو خەریک بووم بەگژ ئەو پیاوە دڵڕەشەدا بێم، بەڵام پێشم خواردەوە، خۆم ڕاگرت و لە مەشەدیم پرسی: ئەو کچە بۆ دەفرۆشی؟ ملی بەلاوە نا، هەناسێکی ساردی هەڵکێشا، ئاوی لە چاوی گەڕا و گوتی: دایکی دوو ڕۆژ پێش لە برسان مرد. بۆخۆشی

کەنەفت بووە و هەر بینا سلار بۆوە. دەستی بۆ لای منداڵەکان ڕاداشت و گوتی: ئەوانەش برسین. بۆیەی دەفرۆشم تا بۆخۆی لەبرسان نەمرێ و ئەوانەش بژێوی چەند ڕۆژێکیان هەبێ. سەربەسەر بەزێرم نەدەدا و ئێستا بەئاردی دەفرۆشم.

لە کچەکەم پرسی: تۆ بەو کارە ڕازی؟ مێرد بەو کابرایە دەکەی؟ فرمێسکی بەچاوە جوانەکاندا هاتە خوار، بەشەرمەوە گوتی: «نینم ئوشاقلار ئاچدلار». – چ بکەم منداڵەکان برسین – گوتم ئەگەر خێرۆمەندێک ئەوەندە ئارد بدا بەباوکت هێشتا حازری مێرد بەو کابرا پیرە بکەی؟ بەبێزارییەوە گوتی: «یوخ وەڵڵا» –نە بەخودا –.

لەو کەین و بەینەدا ژن و منداڵی ئاوەدانی ئاپۆرەیان لە دەوری من دابوو. لە قسەکانمان نەدەگەیشتن. نەقڵەکەم لەسەرڕا بۆ گێڕانەوە، ژنەکان تێکڕا گوتیان: ئەیەڕۆ، چ خێر بوو کافرستانییە؟ گزیرە پیرەیان تف باران کرد و هەموویان بەغار چوونەوە ماڵی خۆیان. ئینسانییەت گەیشتە ئەوپەڕی، دەوڵەمەند و هەژار کەس بەدەستی بەتاڵ نەگەڕاوە. هەریەکە لە قەدەر خۆیان، نان، کولێرە، ئاردی گەنم، جۆ، گەنمەشامی، هەرزن، ماش، نۆک، نیسک، تەنانەت برنج و ڕۆن و جلکە کۆنیان لەگەڵ خۆیان هێنابوو.

زگی منداڵەکانیان تێر کرد و توورەکەی مەشەدییان ئاخنی. ئەو وەختە من لە خۆشیان گریام کە دیم منداڵە قۆشمەکانی دێ کە لەسەر دوو شایی میشێن و جگێن و شێر و خەت سەری یەکترییان دەشکاند، بەپەلەپەل و هەڵەهەل زارکی کیسە پەڕۆکانیان دەکردەوە و هەرچی قەرەپووڵی هەیانبوو لە مستی پیرە مەشەدییان دەکرد و بۆخۆیان مافنگی دەمانەوە.

هەستی ئینسانی ئەو کیژە کوردانە ئاواتی شەیتانی ئەو دیوەزمە بلەوەزەی کردە بڵقی سەر ئاو کە قرمی لەو کچۆڵە بێ دەرەتانە خۆش کردبوو. باربووی ئەو ئینسانە ساکار و پاکانە چەند ئەوەندەی ئەو نرخە بوو کە ئەو گورگە پیرە دەیویست ئەو بەرخۆڵە بێ ئازارەی پێ بکڕێ. چەند دڵخۆش بووم کە بەهەمووان نەمانهێشت لە گوندە خونچیلانەکەماندا ئینسان بەئارد سەودا بکرێ.

تەنگانە بەریان کورتە. گرانی دوایی هات. قاتوقڕی تەواو بوو. خەڵک کەوتەوە سەر کار و کاسبی. بەڵام زۆر کەس لەبرسان مردن، زۆر پیاو لە پیاوەتی کەوتن، زۆر ماڵ لە ماڵ بوون، زۆر کەس لەسەر ساجی عەلی دانیشتن و زۆر ناکەس پێگەیشتن. زۆر گیرفان ئاخندران. زۆر کۆشک قوت بوونەوە و زۆر مافوورە ڕاخران و زۆر ماشێن کڕدران.

لە وڵاتێکی بێ سەرەوبەرەدا، لە ڕێژیمێکی کۆنی دەرەبەگایەتیدا هەمیشە بەڵای تەبیعەت زوڵم و زۆر و خراپە و دزی و دەسدرێژی پیاوخراپانیشی لەگەڵە.

ئەو ڕووداوە ناخۆشە زۆری کار کردە سەر هەستی ناسک و شاعیرانەی من و هەروەها زۆریشی تەئسیر کردە سەر وەزعی ئابووری و کۆمەڵایەتی و تەنانەت سیاسی کوردەواری. وەزعی خراپی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسی وڵات و نەداری و دەستکورتی زۆربەی خەڵک و زۆرداری کاربەدەستانی دەوڵەت و تاوان و خەیانەتی چینی دەستەڵاتدار بوو بەهۆی ڕاپەڕینێکی فیکری بێ وێنەی زەحمەتکێشانی کوردستان و هەست بەمەسئوولیەتکردنی ڕووناکبیرانی شۆڕشگێڕ و لەخۆبوردووی نەتەوەکەمان.

ئەو ڕاپەڕینە فیکرییە و ئەو هەست بەمەسئوولیەتکردنە بوون بەهۆی ئەوە کە چینی چەوساوە و توێژی ڕووناکبیری کورد زۆر لە جاران بەبڕواتر و ئامادەتر لە دەوروبەری حیزبی دیموکراتی کوردستاندا کۆ ببنەوە. پاش ڕووخانی کۆماری مەهاباد قەت وەک ساڵەکانی ٢٩ و ٣٠ و ٣١ و ٣٢ هەلومەرجی لەباری عەینی و زەینی بۆ خەباتی ڕزگاریخوازانەی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران هەڵنەکەوتووە.

هەرچەند لەو ساڵانەدا حیزبی دیموکراتی کوردستان لەژێر تەئسیری حیزبی تودەی ئێراندا بوو و ئەوەندە بەرەو خەباتی چینایەتی دەڕۆیشت کە لە خەباتی نەتەوایەتیدا کەمتەرخەمی دەنواند و ئەوەندە بۆ ڕووخاندنی کۆنەپەرستی و دامەزراندنی دیموکراتی لە ئێراندا تێ دەکۆشا کە ئەستاندنی مافە ڕەواکانی گەلی کوردی لە پلەی دووەم دادەنا، بەڵام دیسان بەپشتیوانی چین و توێژە چەوساوەکانی گەلی کورد پشت ئەستوور بوو.

من هەرچەند بەپێی توانای خۆم لەو خەباتەدا بەشدار بووم. بەڵام لەبەر نەبوونی چاپەمەنی کوردی نەمتوانی هونەرەکەم وەک پێویستە لە ڕێگای خزمەتی گەلەکەمدا لەکار بێنم. لەوکاتەدا کە ڕۆژنامەکانی فارسی بەنەهێنی بڵاو دەبوونەوە و پۆلیس نەیدەتوانی بیان دۆزێتەوە، بێگومان دەشکرا چاپەمەنی کوردی بڵاو بێتەوە. بەڵام بەڕێوەبەرانی ئەو سەردەمی حیزب لەبەر بێ ئەزموونی ئەوەیان بەلاوە گرینگ نەبوو.

ئەودەمیش بڕوام وابوو و ئێستاش هەر لەسەر ئەو بڕوایەم کە دەبێ زەحمەتکێشانی کورد بەزمانی خۆیان بدوێنین و دەبێ ڕووناکبیرانی کورد بەزمانی ساکارترین ئینسانی کورد مەسایلی سیاسی و کۆمەڵایەتی بنووسن و کۆمەڵانی گەلەکەیان ڕێنوێنی بکەن. بەڕاستی هەم لەباری خزمەتکردن بەزمان و ئەدەبی کوردی و هەم لە باری ڕووناک

کردنەوەی بیروڕای سیاسی چینە چەوساوەکانی کوردستان هەلێکی گەورەمان لەدەست دا.

حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکانی ئێران بەتایبەتی حیزبی تودەی ئێران و جەبهەی میللی و پیاوە ئازادیخوازە سەربەخۆیەکان خەباتێکی ڕێکوپێکیان دەست پێکردبوو. ڕۆژنامەکان حەقایقیان ڕوون دەکردەوە و تاوانەکانی ڕێژیم و گەندەڵ فێڵی ئیمپریالیزمیان ئاشکرا دەکرد. کۆنەپەرستی لە مێژینەی ئێران ڕۆژ بەڕۆژ پاشەکشەی دەکرد و سەنگەرەکانی لێ دەستێندران. دەوڵەتەکانی دەستکردی ئیمپریالیزم و نوێنەری کۆنەپەرستی خۆیان نەدەگرت و یەک بەدووی یەکدا دەڕووخان. ڕەزم ئارا ئەفسەری بەهێز و بەدەستەڵاتی ئەرتەشی ئێران وەک ئاخرین تیری تەرکەشی کۆنەپەرستی هاتە سەر کار. بەڵام بێگومان ئەگەر نەشکوژرابا نەیدەتوانی بەری لافاوی بەتەوژمی خەباتی ئازادیخوازان بگرێ و قازانجی شیرکەتی نەوت بپارێزێ و دەستەڵاتی دەرباری کۆنەپەرست و سەر بەئیمپریالیزم بێنێتەوە سەر دەقی جاران و ئەویش هەر تێدا دەچوو و مێژووش ڕێگای خۆی هەر دەبڕی.

خەباتی شێلگیر و بێ وچانی گەلانی ئێران نیشتمانپەروەری بەناوبانگ دوکتور موسەدیقی هێنا سەر کار. ئەو پیاوە بەجەرگ و نەبەزە خەباتی گەلانی ئێرانی ژیرانە ڕابەری کرد و توند بەگژ ئیمپریالیزمدا چوو. سەنگەرەکانی یەک یەک پێ بەتاڵ کرد تا بەجارێکی پشتی شکاند و نەوتی ئێرانی میللی کرد و دەستەڵاتی شوومی شیرکەتی نەوتی ئینگلیسی لەناو برد کە لەمێژساڵ بوو وەک دەوڵەتێکی گچکە و بەهێز لەناو دەوڵەتی بێ هێزی ئێراندا ڕەگی داکوتابوو.

بەبڕوای شەخسی من ئەو پیاوە مەزنە هەڵەیەکی مێژوویی کرد، ئەویش ئەوە بوو ئەوەندەی بەگژ دوژمنی دەرەوەدا چوو بەگژ دوژمنی ناوخۆدا نەچوو. ئەو کەسەی لە ڕۆژی ٣٠ی پووشپەڕی ١٣٣١دا ئەو فیداکاری و گیانبازی و پشتیوانییەی لە گەلانی ئێران دیبوو نەدەبوو بەسەر کۆنەپەرستییەوە بچێ و دەبوو ڕەگوڕیشەی دەربهێنێ. کۆنەپەرستی لە هەموو شوێنێکی جیهاندا بۆ پاراستنی دەستەڵاتی خۆی دەست لە هیچ تاوانێک ناگێڕێتەوە. بۆیە دەبێ ئازادیخوازانیش لە دەرفەتی ئەوتۆدا دەستی لێ نەپارێزن. دەیتوانی هەر لە ڕۆژەکانی پاش ٣٠ پووشپەڕی ١٣٣١دا شوێنەواری کۆنەپەرستی لە ئێراندا نەهێڵێ و ئەوەندەی بێ هێز بکا کە نەتوانێ ڕاست بێتەوە و سەرلەنوێ وەک داردەستی ئیمپریالیزم بێتەوە سەر کار.

بەدرێژایی حکوومەتی دوکتور موسەدیق کۆنەپەرستی لە ئێراندا بەرەو کەم هێزی دەچوو

و لە هێندێک جێگادا تەواو بێ دەستەڵات ببوو. بەڵام بەداخەوە لە کوردستاندا هەرچەند هێز و گوڕی جارانی نەبوو هێشتا بەتەواوی لێ نەکەوتبوو.

ئەرتەش بەپشتیوانی دەرەبەگەکانی خۆڵاتی زۆرجار بەرەنگاری خەباتی گەلی کورد دەبوو و زەبری لێ دەوەشاند.

جووتیارەکانی کوردستانی ئێران لە ساڵی ۱۳۳۱-۱۹۵۲دا لە دژی زوڵم و زۆر و چەوساندنەوەی دەرەبەگەکان ڕاپەڕین و بۆ یەکەم جار لە مێژووی کوردستانی ئێراندا ناتەبایی چینایەتی گەیشتە ڕادەی تەقینەوە و چینی چەوساوەی وڵاتەکەمان بۆ ماوەیەکی کورت لە بەشێکی کوردستاندا توانی بەسەر چینی دەستەڵاتداردا زاڵ بێ.

جووتیارەکان هەر بەهێزی خۆیان توانیان لە بەری فەیزوڵڵابەگیان و چۆمی بۆکان و چۆمی مەجیدخان و شامات و بەشێکی مەحاڵ بێ خوێن ڕێژی و ئازاردان و خراپە لەگەڵ کردن ئاغاکان لە گوندان دەربکەن و بەخاوخێزانەوە لە شاری بۆکانیان پەستێون و لەوێشدا گەمارۆیان بدەن و بەپەلە خەریکی چەکداربوون بن.

بێگومان ئەگەر لەو سەردەمەدا ڕابەرایەتی حیزبی دیموکراتی کوردستان دروشمی خەباتی چەکدارانەی هەڵبگرتبایە و ئەزموونی شۆڕشگێڕانەی هەبایە و جڵەوی ئەو ڕاپەڕینەی بەدەستەوە گرتبایە و چین و توێژەکانی دیکەی بۆ یارمەتی و پشتیوانی جووتیاران هان دابایە، ئەو ڕاپەڕینە زۆر زوو دەبوو بەناوەندی شۆڕش. شۆڕشێکی ڕەسەن و بەرین، شۆڕشێکی سەرانسەری کوردستان و لەوانەبوو زۆر زوو بتوانێ مافە ڕەواکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دیموکراتدا بچەسپێنێ و جووتیارانی کوردستان ڕزگار بکا. داخی گرانم ئەو هەلە لەبارە و ئەو دەرفەتە باشە کەڵکی لێ وەرنەگیرا. بێ ئەزموونی خۆمان پتر لە هەموو هۆیەک شۆڕشی کوردستانی ئێرانی وەدواخست. چین و توێژەکانی دیکەی کوردستان یارمەتی ڕاپەڕینی جووتیارانی کوردستانیان نەدا و دەستیان لەسەر دەست دانا.

سەرتیپ موزەفەری فەرماندەی تیپی مەهاباد بەسوپا و لەشکر و تانک و تۆپەوە بەهاواری دەرەبەگەکانەوە چوو و ڕاپەڕینی جووتیاران و وەرزێرانی زۆر بێ ڕەحمانە و بەتوندی سەرکوت کرد.

دەرەبەگەکانی فەیزوڵڵابەگی و دێبوکری بەپشتیوانی ئەرتەش و یارمەتی قوڵەئاغاکانی مەحاڵ و شارویران لە وەرزێران وەخۆکەوتن. لێیان دان، دەریان کردن، تاڵانیان کردن و کوشتیانن و لاشەی دەیان وەرزێری شۆڕشگێڕ و تێکۆشەریان بەچۆمی بۆکان دادا.

حکوومەتی نیشتمانی موسەدیق نەیتوانی پێشی ئەو تاوان و جینایەتە ئاشکرایە بگرێ. حیزبی تودەی ئێران بەو هەموو هێزەی کە ئەو سەردەمی هەیبوو نەیتوانی ئەو ڕاپەڕینە بپارێزێ و بچووکترین یارمەتی پێ بگەیەنێ.

جارێکی تر بەچاوی خۆم تێشکانی ڕەسەنترین ڕاپەڕینی گەلەکەم دی. ئەگەر گوتم ڕەسەنترین ڕاپەڕین پێم وایە بەهەڵە نەچووم، چونکە ئەو ڕاپەڕینە لەناو زەحمەتکێشترین چینەکانی خەڵکی کوردەواری و لەخۆوە هەڵقوڵیبوو. یەک دوو کەس نەبێ نوێنەری هیچ چین و توێژێکی کوردستان تەنانەت وردە بۆرژوازیشیان لەگەڵ نەبوو. ڕاستە بەشی زۆری ئەو وەرزێرانە ئەندامی بەوەفای حیزبی دیموکراتی کوردستان و دۆستی بەئیمانی حیزبی تودەی ئێران بوون. بەڵام بەداخەوە ڕابەرایەتی حیزبی دیموکراتی کوردستان درەنگ جووڵایەوە و نەیتوانی ئەو ڕاپەڕینە ڕەسەنە بەچاکی بەڕێوەبەرێ. بێگومان ئەگەر ئەو ڕاپەڕینە باش ڕابەری کرابا لەو کاتەدا کە کۆنەپەرستی لەوپەڕی بێ هێزیدا بوو زۆر زوو دەیتوانی هەموو کوردستان بتەنێتەوە و ببێتە سەرەتای شۆڕشێک کە پێم وایە درێژخایەن نەدەبوو.

لە ساڵی ۱۳۳۲دا خەباتی گەلانی ئێران بەڕابەرایەتی موسەدیق سەرنجی دنیای بۆ لای خۆی ڕاکێشا و موسەدیق بەیەکەم شەخسی ساڵ ناسرا.

خەباتی حیزبی دیموکراتیش بارێکی لەبارتری بەخۆیەوە گرت و تا ڕادەیەکی زۆر پێشی چەپڕەوی منداڵانە کە ڕاست و ڕاست بەقازانجی کۆنەپەرستی تەواو دەبوو گیرا.

منیش پاش چەند ساڵ تووشی لاوێکی ڕووناکبیر و تێکۆشەری کورد هاتم کە چونکە ئازادیخوازێکی شێلگیر بوو بڕوای بەچارەسەرکردنی مەسەلەی نەتەوایەتی هەبوو و لە زەمانی یەک دەگەیشتین.

من لەمێژ بوو هاوارم دەکرد، بابە ڕاستە ڕۆژنامەکانی سەر بەحیزبی تودە ڕۆژنامەی چاک و بەکەڵکن (بەڕاستیش وا بوون)، بەڵام دەردی ئێمە دەرمان ناکەن. بەشی زۆری گەلەکەمان فارسی نازانێ و لە مەبەستی ڕۆژنامەکان ناگا و لەسەر مەسایل ڕوون نابێتەوە، بەڵام بەداخەوە زۆرم گوێ نەدەدرایە و تەنانەت چەپڕەوی وامان هەبوون کە لە عەینی نەخوێندەواری و نەزانیدا گاڵتەیان بەو جۆرە بیروبڕوایە دەکرد و بەردیان لە ئەژنۆی خۆیان دەدا.

ئەو لاوە لە قسەم گەیشت، دەستەڵاتیشی زۆر بوو. بڕیارمان دا ڕۆژنامەی «کوردستان»

ڕۆژنامەی حیزبی دیموکراتی کوردستان یادگار و خۆشەویستی پێشەوای نەمرمان سەرلەنوێ چاپ بکەینەوە و بەزمانی ساکاری کوردی لەگەڵ زەحمەتکێشانی گەلەکەمان بدوێین و لەسەر مەسایل ڕوونیان بکەینەوە. خەریک بوو ئاواتی لەمێژینەی من بێتە دی، کە بەداخەوە کودێتای شووم و ڕەشی ٢٦ی گەلاوێژ بۆ ماوەیەکی دوور و درێژ لێکی جوێ کردینەوە و وەک بابردەڵە هەریەکەی بۆ لایەک هەڵداشتین.

ئەو لاوە تێکۆشەرە پاش چەند ساڵ ئاواتی منی هێنا دی و توانی ڕۆژنامەی کوردستان چاپ و بڵاو بکاتەوە. چوار ژمارەی ئەو ڕۆژنامەم پێگەیشت. بەڵام ژمارەی پێنجی هەرگیز نەگەیشتە دەستم، چونکە ئەو کەسەی ڕۆژنامەکەی بڵاو دەکردەوە بەخۆی و ڕۆژنامەکەیەوە گیرا و هەموو ژمارەکانی لەناو چوون. من ئەگەرچی زۆرم پێ خۆش بوو لەگەڵ ئەو ڕۆژنامە هاوکاری بکەم و شتی بۆ بنووسم، هەلومەرجێکی نەهێنی ئەوتۆ لەگۆڕێدا بوو کە پێ ڕانەگەیشتم هیچی بۆ بنووسم.

زۆر شت لەسەر کودێتای ڕەش و شوومی ٢٨ی گەلاوێژ نووسراوە و گوتراوە و دووپاتەکردنەوەیان لێرەدا بێ جێیە. بەڵام چونکە ئەو کودێتایە تەئسیری ڕاستەوخۆی لەسەر ژیانی من هەبووە و منیش یەکێکم لەو کەسانەی وەبەر پەلامار هاتم و زۆرم ڕەنج و کوێرەوەری و ئازار دیت و گەلێکم زیانی ماڵی پێگەیشت و دەرد و سزام چێشت، ویستم هەروا بەسەریدا تێنەپەڕم.

لە ڕیفراندۆمی موسەدیقدا هێزی کۆنەپەرستی و هێزی ئازادیخوازی زۆر باش ڕادەی دەسەڵاتیان دەرکەوت، بەتایبەتی لە کوردستاندا، بۆ نموونە لە شاری مەهاباد کە دەنگدان ئازاد بوو و وەک گوتم هێشتا کۆنەپەرستی و ئەرتەش کەم تا کورتێک جوولەیان مابوو، تەنیا دوو کەس بەقازانجی دەربار دەنگیان دا، ئەویش وەک شاهیدێکی زیندوو ئاگام لێ هەیە لاوێکی زۆر پاک و چاک لە داخی چەپرەوی ئەندامێکی بێ کەڵکی حیزب دەنگی دا و پتر لە پێنج هەزار دەنگ بەقازانجی موسەدیق درا. بەوەڕا دیارە خەباتی دژی ئیمپریالیستی چەندەی پەرە گرتبوو.

خەڵک لەمێژبوو خەریک بوو جێژنی دامەزراندنی حیزبی دیموکراتی کوردستان بگرێ. کەچی خواوڕاستان لەڕۆژی ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٣٢دا جێژنەکەیان بوو بەدوو جێژن. لەو ڕۆژەدا بوو کە شا لەبەر تەوژمی شەپۆلی تووڕەیی خەڵک خۆی نەگرت و ڕای کرد و بەرەو بەغدا هەڵات. لەوێش نەگیرساوە و هەی دێ بۆ ئیتالیا. بەڕاستی ڕۆژێکی خۆش بوو.

دوکان و بازاڕ داخران و خەڵک ڕژانە ناو کووچە و خەیابان. بوو بەهوراکێشان و چەپڵەڕێزان و سەما و هەڵپەڕین. ژن و پیاو و گەورە و بچووک لەو زەماوەندەدا بەشداربوون. کۆبوونەوەیەکی گەورەی حیزبی لە مەیدانی شار کرا. منیش پاش ڕووخانی کۆماری کوردستان بۆ یەکەم جار شێعرم بۆ خەڵک خوێندەوە. دیارە شێعرەکانم بەپەلە دروست کردبوو و لە باری هونەرییەوە زۆر باش نەبوون، بەڵام چونکە ئیلهامم لە خەڵک وەرگرتبوو و بۆ خەڵک بوون، دوو سەعات پێ نەچوو گەورە و بچووک و ژن و پیاو و منداڵی شارەکەمان سەربەندی شێعرەکەمیان دەخوێندەوە و دەیانگوت (دەبڕۆ ئەی شاهی خائن بەغدا نیوەی ڕێیەت بێ).

سێ ڕۆژان دەنگی دەهۆڵ و زوڕنا و تریقەی پێکەنین و ڕمبەی هەڵپەڕین لە مەهاباد نەبڕایەوە. بەڵام بەداخەوە ئەم کەیف و نەهەنگ و بەزم و زەماوەندە زۆری درێژە نەکێشا و ڕۆژی ٢٨ی گەلاوێژی ١٣٣٢ کودێتای شووم و ڕەش و دژی گەلی - دالیس - ئەشرەف - زاهیدی سووک و هاسان سەرکەوت. زاهیدی ئەو ئەفسەرە فاشیست و کۆنەپەرستەی کە ڕۆژگارێک بەتاوانی جاسووسی ئاڵمانی نازی لەلایەن ئینگلیس و ئەمریکاوە گیرا. ئێستا بەقازانجی ئەوان و دەرباری کۆنەپەرست ڕابەری کودێتای بەدەستەوە گرت و بەسەرکردەیی ژمارەیەکی کەم لە ئەفسەرانی کۆنەپەرست و دەرکراوی ئەرتەش و دەستەیەک پیاوخراپ و کەتەوکۆشە و بەپشتیوانی ئیمپریالیزمی ئینگلیس و ئەمریکا توانی جوولانەوەی ئازادیخوازی پەرەگرتوو و بەربڵاوی ئێران سەرکوت بکا و دەوڵەتی نیشتمانی موسەدیق بڕووخێنێ و دەسەڵات بداتەوە دەست کۆنەپەرستی و شای ڕاکردوو، شای بەزیو و شای خوێنڕێژ و پیاوکوژ بگەڕێنێتەوە سەر تەختی شوومی پاشایەتی و ڕۆژی ٢٨ی گەلاوێژ بکا بەسەرەتای سەردەمێکی ڕەش و شووم و خوێناوی مێژووی ئێران.

من بۆ خۆم پێم وانەبوو کۆنەپەرستی بەهەڵاتنی شا لە ئێراندا بنەبڕ دەبێ و ئیمپریالیزمی جیهانی وا سووک و هاسان دەست لە خەزوبەز و خێروبێری ئێران هەڵدەگرێ، بەڵام قەت خەیاڵیشم نەکرد وا بەهاسانی زاڵ بێتەوە. چونکە جوولانەوەی ئازادیخوازی ئێران زۆر بەهێزتر لەوە دەهاتە پێش چاو.

من نامەوێ بچمە قووڵایی مەسەلەکەوە. بەڵام ئەوەندە دەڵێم ئەگەر ڕابەرانی جوولانەوەی ئازادیخوازی لە تاران وەدەست دەهاتن و بەرەنگاری کودێتاچییەکان دەبوون، هەرگیز کۆنەپەرستی نەیدەتوانی بەسەر جوولانەوەی ئازادیخوازیدا زاڵ بێ و شا بگەڕێتەوە

ئێران و وڵاتەکەمان بکاتە گۆمی خوێن و ئەو هەموو ئینسانە بەشەرەفە بکوژێ و ئەو هەموو خوێنە پاکانە برێژێ و ئەو هەموو خەیانەتە بەگەلانی ئێران بکا.

پاش نیوەڕۆی ڕۆژی ٢٨ی گەلاوێژ زۆر بەزەحمەت توانیم خۆم دەرباز بکەم و لە مەهاباد وەدەرکەوم و ملی چیا بگرم. ماوەیەکی زۆر بەکێوانەوە بووم، شەوانە خۆم لە گوندێک دەکوتا و نان و ئاوێکم دەخوارد و بەڕۆژ وەچیا دەکەوتم.

پۆلیس زۆر بەتوندی لێم دەگەڕا و هەڕەشەی کوشتنی لێ دەکردم. بەڵام شوێنی بۆ هەڵنەدەگیرام. ئەوەش لە سایەی یارمەتیدانی خەڵک بوو. هەموو کەس ڕای دەگرتم، نانی دەدامێ، دەیشاردمەوە، تەنانەت ئەوانەی زۆر بەشاپەرست مەشهوور بوون بەڕاستی چاکەیان لەگەڵ کردم و زۆریان مەمنوونم. بەڵام بۆیە ناویان نابەم بۆخۆیان ڕەنگ بێ پێیان باش نەبێ.

پۆلیس کە دەستی وەمن ڕانەگەیشت کەوتە ئازاردانی بابم. ئەوە منی زۆر ناڕەحەت کرد. بابێکی پیر و موحتەرەم کە ماڵی پەناگای لێقەوماوان بوو، ئێستا لەسەر من سووکایەتی پێ دەکرا. ئێستاش کە ئەوەم وەبیردێتەوە ناڕەحەت دەبم. بەوەشەوە ڕانەوەستان و گیشەی گوندەکەیان تێکڕا سووتاندین.

وڵاتی ئێمە زۆر کوێستانە. ساڵی وا هەیە پێنج مانگ بەفر عەرز بەرنادا و حەیوان و ئاژەڵ لەسەر ئاخوڕ و دانگەیە. لەبەرئەوە ناچارە گیا و وێنجە و کۆدە و گزرە و تفاقێکی زۆر داخا. بەداخەوە لە قەدیمەوە عادەتێکی خراپ لە کوردەواریدا هەیە هەر کەس ڕقی لە یەکێک هەستا و بەئاشکرایی نەیوێرایە گیشەی دەسووتێنێ. پیاوەکانی پۆلیس بەدزی گیشەی گوندەکەی ئێمەیان کە بەسەر یەکەوە داندرابوون ئاگر تێ بەردا. بێگومان زەرەری ئەو سووتمانە لە سەد هەزار تمەن زیاتر بوو. ئێستاش کە وەبیرم دێتەوە خەڵکی هەژار و زەحمەتکێش و بێ تاوان لە سۆنگەی مندا ئەو هەموو زیانەیان پێگەیشت و بەرهەمی شان و پیلیان بوو بەژیلەمۆ و ئاژەڵە بەستەزمانەکانیان بێ تفاق مانەوە، کزەم لە جەرگی دێ و لەکن ویجدانی خۆم شەرمەزار دەبمەوە و خۆم بەپشیلەی ڕەجەبە شێت دەزانم.

پاش ٢٨ی گەلاوێژ زۆر لە ئەندامانی حیزب ڕوویان لەنێو مەنگوڕان کرد. عەشیرەتی مەنگوڕ بەپانەوە، بەئاغا و ڕەعیەتەوە، بەنەدار و دەوڵەمەندەوە باوەشیان بۆ کردنەوە.

هەرچەندە هێندێک لە تێکۆشەران پێشنیاری هەڵاییساندنی شۆڕشی چەکداریان دا و لە بیرمە کاغەزێکم بۆ هات کە چاوەنۆڕ بە بەو زووانە چەک بڵاو دەکەینەوە و شۆڕش دەست

پێ دەکرێ، بەڵام چ باس نەبوو. بێگومان لەو وەختەدا کە عەشیرەتی مەنگوڕ لەو شوێنە سەخت و قایمەدا هاوکاری حیزبی دەکرد، دەس پێکردنی شۆڕشی چەکدارانە کارێکی محاڵ نەبوو. پێم وایە دەوڵەت هەستی بەوە کرد و گیراوەکانی بەردان و خەڵکی دامەزراندەوە. منیش پاش چوار مانگ دەربەدەری توانیم بچمەوە ماڵی خۆم و دامەزرێمەوە. لەو ماوەدا بەڕاستی ڕەنج و کوێرەوەرییەکی زۆرم دی و هێز و توانام لەدەست دا.

ئەوەبوو بەسەرهاتی منداڵی و لاوی من. چونکە ڕەنج و کوێرەوەری ژیان لە ٣٠ ساڵیدا منی پیر کرد، سەروڕیشم بۆز بوو، ددانم شاش و واش بوون، چاوم حوکمی کەم بوو، هێز و توانام ڕۆژ بەڕۆژ لە کەمایەسی دا، هەموو شتم بەرەو نەمان چوو. بێجگە لە هەستی شاعیرانەم کە بەبڕوای خۆم تا ئێستاش هەر لە زێدەبییە و کەمی نەکردووە.

لە ساڵی سی و دووڕا هەمیشە لەژێر چاوەدێری پۆلیسدا بووم و پۆلێکم جاسووس لە دەوروبەری گەڕاون.

ساڵی ١٣٣٨ ساڵێکی زۆر شووم بوو لە مێژووی ژیانی مندا. لەو ساڵەدا سازمانی ئەمنیەت گەورەترین زەبری لە حیزبی دیموکراتی کوردستان و جوولانەوەی ئازادیخوازانەی گەلی کورد وەشاند، کە بێگومان لەو سەردەمیدا دەکرا بە بەهێزترین ڕێکخراوی سیاسی ڕێکوپێکی ئێرانی بزانی.

منیش لەو سەردەمەدا تووشی نەخۆشییەکی ڕووحی هاتم. ناهومێدییەکی ڕەش ئاسۆی ژیان و بیرکردنەوەی داگرتم. ئەو ناهومێدییە زۆر جار تا حاڵی خۆکوشتن پاڵی پێوەنام. نامەوێ ئەو تاوانە باوێژمە سەر ئەستۆی کەس. بەڵام ئەوەندە دەڵێم ناتەبایی و ناکۆکی ناو خێزان و بنەماڵەی خۆمان زۆری کار کردە سەر من. هەڵەی وام کردن کە نەدەبوو بەهیچ نرخێک بیانکەم و بەسەر پەلی وادا کەوتم کە دەبوو خۆیان لێ بپارێزم. دوو ساڵی زۆر تاڵ و تفت و پڕ ڕەنج و کوێرەوەریم ڕابوارد و هەزارجار مەرگم بەئاوات خواست. بەڵام لەپڕ ئەو مژوهەورە ڕەوی و گزنگی هیوا سەرلەنوێ لە ئاسۆی ژیانمدا ئەنگوت.

لاوێکی ڕووناکبیر و کوردێکی پاک و بەشەرەف کە بەداخەوە ناکرێ ناوی بەرم خۆی و ڕەفیقانی ئەو لەو ماوەدا زۆر لە هانام هاتن و زۆرم لەگەڵ ماندوو بوون. لە ساڵی ١٣٤٠دا سەرلەنوێ تێ هەڵچوومەوە و هاوکاری ئازادیخوازانم دەست پێکردەوە، دەستەیەک ڕەفیقی تازە و تێگەیشتوو و ڕووناکبیرم پەیداکردن، لەباری هونەریشەوە شێعرەکانم نەک هەر باشتر بوون، بەڵکە بەبڕوای خۆم تێیان پەڕاند.

لە ساڵی ١٣٤٤دا لاوێکی یەکجار خۆشەویست و خزمێکی زۆر نیزیکم کە لە دەرەوەی وڵات دەژیا و دەیخوێند و هیوایەکی زۆرم پێ هەبوو مرد، ئەو ڕووداوە زۆری پەرێشان کردم.

هێندە پێ نەچوو لە سەفەردا بووم کە خەبەری جەرگبڕی مردنی بابمیان دامێ. ناتوانم شەرحی تەئسیری ئەو خەبەرە لەسەر هەستی خۆم بدەم. ئێستا کە ئەو دێڕانە دەنووسم بەزەحمەت فرمێسکم بۆ ڕادەوەستێ. ئەوەندە دەڵێم دەردی باب مردن دەردێکی گرانە و پیاو لە هەر تەمەنێکدا بابی بمرێ هەست بەهەتیوی دەکا.

دوو ساڵ پاش دایکیشم مرد. بابم پیاوێکی بەزیبک و زاکوون بوو. قەتی ڕوو نەدەدا منداڵەکانی. تەنانەت بەپیریش من جگەرەم لەکن نەدەکێشا. دایکم زۆر سەر و ڕووخۆش بوو و منی لە هەموو منداڵەکانی خۆشتر دەویست، کەچی پێم سەیرە مەرگی بابم زۆر پتری کار کردە سەر من و پتری پەرێشان کردم.

ساڵی ١٣٤٧ لە حاڵێکدا کە زۆر دەوڵەمەند و تێروپڕ بووم و ماڵ و دەوڵەتێکی زۆر لە پێویستی خۆم زیاترم هەبوو و پیر و کەنەفتیش بووبووم و دەمەویست گۆشەگیری بکەم و لەناو ژن و منداڵی خۆمدا بحەسێمەوە، زوڵم و زۆری ڕێژیم نیسبەت بەگەلی کورد گەیشتە ڕادەیەک کە بۆ هیچ ئینسانێکی خاوەن شەرەف قبووڵ نەدەکرا. من چۆن چاوم بەرایی دەدا لاوانی تێکۆشەر و ڕووناکبیری کوردم هەر بەو تاوانەی داوای مافی ڕەوای نەتەوایەتی خۆیان دەکرد، لە پێش چاو بکوژن و بەوەشەوە ڕانەوەستێ تەرمی خوێناوی و کون کراویان بەشار و بازێڕاندا بەچەپڵەڕێزان بگێڕن و داوەت و سەمای لە دەوری بکەن؟ ناچار بەپیری سەری خۆم هەڵگرت و بەداری دەستی ڕووم لە وڵاتی غەریبایەتی کرد و دەستم لە ژن و منداڵ و کەسوکار و یار و دیار هەڵگرت. ئەوە پێنج ساڵ و چەند مانگە ئاوارە و دەربەدەر دەخولێمەوە و هەژار گوتەنی هەر شەوە میوانی خانەخوێیەکم و هەر ڕۆژە لە جێیەک. زۆرم کوێرەوەری و چەرمەسەری چێشتووە، زۆرم شەو و شەونخوونی کێشاوە، زۆرم نەداری و ڕووتی دیوە. ئەگەر ژیانی ئەو چەند ساڵە بنووسم خۆی سەدان لاپەڕە کاغەزی بەش ناکا. بەڵام نەهێنی کاری ئیجازە نادا.

خوێنەری خۆشەویست هیوادارم توانیبم تا ڕادەیەک خۆم بەتۆ بناسێنم. دیارە تۆش چاوەنۆڕی ئەوە نی هەموو رازەکانی خۆم بۆ تۆ گێڕابێتەوە.

من ئینسانم نە مەلاییکەم و نە پەری، دەخۆم، دەنووم، شاد دەبم، وەڕەز دەبم، دەگریم،

پێدەکەنم، دەترسم، ناهومێد دەبم، داروبەرد نیم. لەو ماوە دوور و درێژەی ژیانمدا زۆر کاری چاکم کردووە و بەسەر خراپەشدا کەوتووم. تەنیا کارێکی خراپی کە دڵنیام قەتم نەکردووە دزییە. ئەویش قەت ئەوەندە موحتاج نەبووم مەجبوور بم دزی بکەم. بەچی مەعلووم ژیان ئەوەندەم موحتاج ناکا تووشی ئەو گوناهەش بم کە زۆرم پێ گەورەیە؟

نیوە شەوی سێی ڕێبەندانی ١٣٥٢ - ٢٤ی ژانویەی ١٩٧٤ و یەکەمی موحەڕڕەمی ١٣٩٤ لە نووسینەوەی ئەو سەرگورشتە بوومەوە. ئێستا لە شارێکی دوور وڵات بەتاقی تەنێ لە ژوورێکی ڕەق و ڕووق دانیشتووم. هەموو سامانم تەختێک و دەستێک نوێن و دوو دەست بەرگی کۆن و نوێ و چەند کراسی چڵکن و چەمەدانێک و ساکێکی دەستی و چەند جلد کتێب و کۆڵێک کاغەزی بڵاوە و ئەسپێ لە گیرفانمدا سەوزەڵەتان عەرز دەکا. بەڵام زگتان پێم نەسووتێ. ئەو ژیانەم بۆخۆم هەڵبژاردووە و دەنا دۆستی وام هەن ئەگەر حەز بکەم پارووی لە زاری خۆیان دەردێنن و لە زاری منی دەنێن.

تا ئەو نوختەم دانا زیندوو بووم و پشووم دەهات و دەچوو و هیچ ڕەنگ مردن نەبووم. جا نازانم کەی سەر دەنێمەوە و کۆچی دوایی دەفەرمووم؟

لێرەشدا دەمەوێ شتێک بڵێم، بەپێچەوانەی زۆر هونەرمەندی کورد من لە نەتەوەکەی خۆم ڕازیم. کەس تا ئێستا بێ حورمەتی پێ نەکردووم. داوای دراو و ماڵیشم لە کەس نەکردووە تا بزانم دەمداتێ یا نا. لە لێقەومانیشدا نانیان داومێ و ڕایان گرتووم.

شێعریشم تەنیا بۆ دەربڕینی ئیحساسی خۆم داناوە و هیچ هەقم نییە منەتیان بەسەردا بکەم. ئەوان پێیان ناخۆش بێ یا خۆش من کە شێعرم بۆ هات ناتوانم نەیڵێم.

«گەلێک قسەم لە دڵا بوو، حیکایەتم مابوو
کەچی لە بەختی کەچم خامە نووکی لێرە شکا»

لەبەر شکانی نووکی خامە نییە کە لە گێڕانەوەی حیکایەتی دڵی خۆم واز دێنم. نا من وەک هەموو ئینسانێکی کورد بەتایبەتی کوردێکی ئێرانی هێشتا لە دنیایەکی پڕ لە ئەسراردا دەژیم و ناکرێ ڕازەکانی دەروونم هەڵڕێژم. تۆ بڵێی کورد بگاتە جێگایەک و منیش ئەوەندە بژیم هەرچی دەیزانم بینووسم و قازانجی لە زیان پتر بێ؟

ئینسانم.

ژیانم پێ خۆشە.

پێم خۆشە لە شاری ئاوەدان، لە شەقامی پاک و خاوێن لەگەڵ خۆشەویستان بگەڕێم. پێم خۆشە لە ژووری گەرموگوڕ لەسەر نوێنی نەرم وەرکەوم. پێم خۆشە سەر وەباسکێکی نەرم و نۆڵ بکەم. پێم خۆشە کام خۆراک خۆشە لەپێشم بێ، پێم خۆشە کام شەراب چاکە لە جاممدا بێ. دەمەوێ سەما و هەڵپەڕینی نازداران تەماشا بکەم. دەمەوێ جوانترین بالە ببینم، بۆ چاکترین ئۆپێرا گوێ ڕابگرم. دەمەوێ بەرزترین سەمفۆنیم بۆ لێ بدرێ. نامەوێ دەربەدەر و سەرگەردان بم، بەتەنێ بەکێو و شاخاندا بگەڕێم. لە ئەشکەوت و زەندۆڵان بخزێم، لەسەر بەردی ڕەق بنووم. قۆنداغی ڕەق و ساردی تفەنگ بکەمە سەرین. نانی وشک و کەڕواوی بخۆم، ئاوی سوێر و گەرم بخۆمەوە، پێم خۆش نییە لاقەفرتە و چەنگەکرەی نیوەگیانان ببینم، خوێن و فرمێسکم وەبەر چاو بکەوێ، پێم خۆش نییە بەتەقەی تفەنگ و گرمەی تۆپ و هاڕەی تەیارە ڕابچەنم.

– بەڵام:

چبکەم، کوردم

کۆیلەم

ئەوانە هەموو و تەنانەت کوژران و کوشتنم پێ لە کۆیلەتی خۆشترە.

هێمن

٣-١١-٥٢

کوردم ئەمن

گەرچی تووشی ڕەنجەڕۆیی و حەسرەت و دەردم ئەمن
قەت لەدەس ئەم چەرخە سپڵە نابەزم، مەردم ئەمن
ئاشقی چاوی کەژاڵ و گەردنی پڕ خاڵ نیم
ئاشقی کێو و تەلان و بەندەن و بەردم ئەمن
گەر لەبرسان و لەبەر بێ بەرگی ئیمڕۆ ڕەق هەڵێم
نۆکەری بێگانە ناکەم تا لەسەر هەردم ئەمن
من لە زنجیر و تەناف و دار و بەند باکم نییە
لەت لەتم کەن، بمکوژن، هێشتا دەڵێم کوردم ئەمن

شیلان ئاوی ١٣٢١-١٩٤٢

***

وتووێژی کچ و کوڕ

کاکە گیان لاوی کوردی شۆخ و شەنگ
تا کەنگێ دەبی وا بێ هەست و دەنگ
دیلی، ژێر دەستی، ئەسیری، تا کەی؟
ڕووتی، نەداری، فەقیری، تا کەی؟
لە ژێر زنجیر و کۆتا دەناڵی
مەگەر دێوانەی، شێتی، عەودالی؟
تێفکرە خەڵکی هەموو ئازادە
هەر تۆ خەمناکی هەموو کەس شادە
وەرە مەیدانێ لە ڕێی نیشتمان
بکە قوربانی سەر و ماڵ و گیان
کوڕ:
دێدە گیان کچی کوردی ژیکەڵە
داوێنی پاکت دووربێ لە پەڵە

(لینین) ڕاپەڕی ماڵی چار شێوا
تۆ هێشتا حەپسی لە ژێر چارشێوا
کچی هەموو کەس ئیمڕۆ سەربەستە
هەر هەقی کچی کوردە پێ پەستە
بپسێنە لە پێ تۆ زنجیر و کۆت
دێدە گیان بدە یاری برای خۆت
لە گوێن (ژاندارک) هەستە وەک مەردان
دوژمن وەدەرنێ لە خاکی کوردان

١٩٤٢-١٣٢١

***

خاوەنی زێڕ

لەبار و قیت و قۆزە خاوەنی زێڕ
ئەگەر کوورە و وەگەر گۆجە و شەل و گێڕ
بەژن باریک و شووش و شۆڕەلاوە
ئەگەر پیرێکی خوێن تاڵە و ورگ تێڕ
دەڵێن زانا و ئەدیب و خوێندەوارە
ئەگەر نەیخوێندبێ شەش پیت و دوو دێڕ
بەڵام زێڕت نەبێ سووکی ئەگەر تۆ
بدەی دەرسی هەزاری وەک شکسپێر

١٩٤١-١٣٢٠.

***

دەیلێم و بێ باکم

هەچێکی بێتە سەر زارم
ئەمن دەیلێم و بێ باکم
ئەگەرچی بێکەس و زارم
ئەمن دەیلێم و بێ باکم
ئەوی ئاغا بێ بێکارە
جەبوون و قەڵس و لاسارە
دزی و ڕێگرتنی کارە
ئەمن دەیلێم و بێ باکم
گەلێ بێ فیکر و ئیدراکن
گەلێ بێ خێر و ناپاکن
توخواکەی کامەیان چاکن
ئەمن دەیلێم و بێ باکم
ئەوەندە گێژ و بێ هۆشن
حەیا و نامووسێ دەفرۆشن
لەبۆ ئازادی ناکۆشن
ئەمن دەیلێم و بێ باکم
خودای ئاغاوەتان قەندە
لەبۆ قەندن هەموو بەندە
بەحاڵی وان دەکەن خەندە
ئەمن دەیلێم و بێ باکم
نییانە بیری سەربەستی
دەکەن فەخرێ بەژێردەستی
دەڕۆن هەروا بەرەو پەستی
ئەمن دەیلێم و بێ باکم
لە تالان و بڕۆ ئازان
لە ڕێگرتن هەموو وریان

درۆ ناکەم بپرسە وان
ئەمن دەیڵێم و بێ باکم
ئەوانەی ئێستە سەردارن
جەفاجۆن و ستەمکارن
غولامی پوول و دینارن
ئەمن دەیڵێم و بێ باکم
بەشەو تا ڕۆژ دەکەن تەگبیر
چ مڵکێکی بکەن داگیر
چ داماوێک بکەن یەخسیر
ئەمن دەیڵێم و بێ باکم
لەبەر زوڵم و جەفای وانە
وەتەن یەکبارە وێرانە
هەزار خۆزگەم بەبێگانە
ئەمن دەیڵێم و بێ باکم
لە شەرم و شوورەیی مردم
بەخۆم من چۆن بڵێم کوردم
کە ئاغا ئابڕووی بردم
ئەمن دەیڵێم و بێ باکم
منم لاوێکی بێ پەروا
لە کەس باکم نییە بەخوا
ئەگەر ئاغا لە حەبسم کا
ئەمن دەیڵێم و بێ باکم

***

قەڵای نیشتمان

وەتەن گیان و سەر وماڵم فیدای تۆ
وەگیانی من کەوێ دەرد و بەڵای تۆ
لەپێناوت دەنێم سەر تا بزانی
منم ڕۆڵێکی ئازا و باوەفای تۆ
لە بۆ پاراستن و حیفزی سنوورت
لەباتی (ماژینۆ) سینگم قەڵای تۆ
دەبێ من چۆن بژیم مەسروور و دڵشاد
کە دەتبینم لەدەس بێگانەدای تۆ
دەبێ کەی سەربەخۆ بی تۆ هەتا من
بە سەربەستی بکەم سەیر و سەفای تۆ
بەشینکە و گوڵ سەراسەر سوور و شینە
چ جوانە دیمەنی کێو و چیای تۆ
لەگەڵ تۆ بۆ نەجاتی نیشتمانت
دەدەن (هێمن)! هەوڵ خوشک و برای تۆ

***

ئەمەگی گوڵان

هاتە دەر مانگی یەکەمی بەهار
مێلاقە سوورە لە لێوی جۆبار
هەروا کەمێک دوور وەنەوشێک بوو شین
وەنەوشێکی چۆن؟ ملکەچ و سەرشین
بەوەنەوشەی گوت مێلاقە جارێک
لەمێژە هەمە لە تۆ پرسیارێک
ئەتۆ کە پەلکت وا سوور و گەشە
دەروونت بۆچی خەڵووزی ڕەشە؟

مێلاقە:

چت لەوەی داوە دەس هەڵگرە لێم
ڕازی دەروونم بۆ بەتۆ بڵێم

وەنەوشە:

سوێندت بۆ دەخۆم هەتا بمێنم
ئەو ڕازە لەکن کەس نەدرکێنم

مێلاقە:

دەس هەڵناگری گوێ ڕاگرە بۆم
تاکو پێت بڵێم دەردی دڵی خۆم
ئەمن لە خاکی کوردی ڕواوم
بەئاوی ساردی کانی دێراوم
بەشەوبای چیای بڵند و سەرکەش
ڕەنگی پەلکی من بووە سوور و گەش
چاکەی کوردانم لە چاوی دایە
لەناو گوڵاندا ئەوە ڕەوایە؟
کورد وا هەژارن من هەژار نەبم
ئەوان داخدارن من داخدار نەبم
دەروونم ڕەشە، جەرگم سووتاوە
وەتی کوردستان داگیر کراوە
لۆمەی من دەکەی وەنەوشە کەچی
بۆ خۆت سەرشین و دڕ و ملکەچی

وەنەوشە:

منیش بەدەردی تۆ گرفتارم
پەروەردەی خاکی کوردی هەژارم
کە تۆ هەناوت بۆ کورد بووە ڕەش
منیش بۆ کوردی سەرم نا لە هەش
بەملی کەچم وەک کوردی دەچم
کە کورد ملکەچن منیش ملکەچم

شیلان ئاوی – ١٣٢٢

***

بەهاری لادێ

بەهارە، کاتی کارە، خۆشەویستم بۆچی بێم بۆ شار
ئەگەر من بێمە شاری، کێ وەئەستۆ بگرێ کاروبار؟
ئەمن کرمانجم و کرمانج کە هات فەسڵی بەهار وەک هار
دەبێ بخولێتەوە کێو و تەلان و بەندەن و نیسار
هەتا پەیدا بکا نان و نەبا بۆ خەڵکی شار هاوار

***

لەوەی دواوە دەبێ قۆڵی هەتا ئانیشکی هەڵماڵێ
هەموو ڕۆژێ هەتا ئێوارێ بچتە جووت و جۆماڵێ
کە بوولێڵی شەوێ پەیدا بوو ئەنجا بێتەوە ماڵێ
بەبێ وەی کەس هەبێ بیشێلێ، یاخۆ پشتی داماڵێ
کە نانی خوارد و لێی نووست تا بەیان نابێ لە خەو بێدار

***

ئەوێستا کاکی جووتیاری بەکاری چابوک و مەزبووت
بەبێ باکی، بەدڵپاکی، بەپێخواسی بەسینگی ڕووت
دەدێرێ ئاو، دەچێنێ تۆو، دەکا جێ شەتڵی پەین و کووت
دەڕێژێ ئارەقە، پەیدا بکا تا بۆ مناڵی قووت
پشوو نادا، وچان نادا، وەڕەز نابێ لە ئەرک و کار

***

هەموویان توندوتۆڵ و گورجوگۆڵ و چوست و چالاکن
هەموویان بێ فڕوفێڵ و بەکار و سادە و پاکن
لە لادێدا خراپ زۆر کەم دەبینی نێر و مێ چاکن
نە ئالوودە بەئاڵکۆڵ و نە فێری بەنگ و تریاکن
دەبێ بێ دەرسی ئەخلاق لێرە بخوێنێ کوڕێژگەی شار

***

بەتاڵ و تفت و سارد و گەرم و ناخۆشی ژیان ڕادێن
بەگژ تێن و بلێسە و بەفر و باران و هەوردا دێن
پەنیر و ڕۆن و ماست و هێلکەت بۆ لە دێرا دێن

خوری، مازوو، کەتیرە، دەغڵ و تووتن بەرهەمی لادێن
نمەک خوردەی دەسی وەرزێرە شێخ و حاکم و سەردار

***

دەکێشن زەحمەت و ناخۆن وەکو وان نانی خۆڕایی
دەکەن کار و دەڕێژن ئارەق و ناژین بەڕیسوایی
لە سەریاندا نییە پۆز و ئیفادە و فیزی ئاغایی
لە سایەی زەحمەت و ڕەنج و لە سایەی کار و ئازایی
بەسەربەرزی دەژین بۆ کۆمەڵ و گەل نابنە سەربار

***

نییە داوێن و دەستی خەڵکی لادێ پیس و ئالوودە
لەدەس ناچێ وەخت لێرە بەخۆڕایی، بەبێهوودە
ئەوان وەک ئێوە ناژین تەمبەڵ و بێکار و ئاسوودە
ئەوان وەک ئێوە ناخۆن شەربەت و شەکراو و پاڵوودە
لە کوێ بێنن پلاو و گۆشت و خۆرشت و فرِ و فیسار؟

***

ئەوان وەک ئێوە ناکەن پۆکەر و پاسۆر و ئاس و نەرد
یەکێک سەرگەرمی شێوە ئێستەکانە، یەک خەریکی وەرد
ئەوەی تریان خەریکە هەڵدەوێژێرێ لە کێڵگەی بەرد
یەکێک ماڵوو دەکا یەک دادەچێنێ تازە شیناوەرد
ئەوەی تر هەڵدەپەرتێوی لک و پۆپی چڵووکی دار

***

دەبینی یەک ئەوە مەشغووڵی هەڵگێڕانەوەی بانە
ئەوەی تر دادەمەزرێنێ پلووسک و چۆتە گوێسوانە
یەکێک کوتکی لەدەس دایە، یەکێک بێڵی لەسەر شانە
یەکێک دەشکێنێ بەرد و یەک خەریکی شوورەهەڵدانە
بەڵێ نابینی کاکی خۆم لە لادێدا کەسێ بێکار

***

کچێک پێیەتی دوو گۆزە بەلەنجە دەچتە سەر ئاوێ
کچێکی تر شەکۆی هەڵگرتووە دەڕواتە پاراوێ
ژنێک چەند ماشەری پێیە، دەیانهێنێتە بەر تاوێ
ژنێکی تر بەدەستاڕی دەهاڕێ گەنمی بۆدراوێ
بەرەو ماڵ بوونەوە پۆلێک و پۆلێک دەچنەوە بۆ بژار

***

عەزیزم تۆ وەرە ئێرە کە چاو لە جوانی نابێ تێر
ببینە خاو و گیابەند و هەڵاڵە و سوێسن و شللێر
لەلایەک زاوەماک دەڕوا، لەلایەکی دەکەن هاوێر
لەلایەک باسکی هەڵماڵیوە بێری مەڕ دراوە بێر
دەبینی دیمەنی وا جوان لەناو بازاڕی پڕ ئازار؟

***

چ خۆشە کاڕ و کووڕی مەڕ، چ خۆشە پڕمەکەی کەحلان
چ خۆشە فیتەفیتی شوان، چ خۆشە ئوحەکەی گاوان
چ خۆشە خرمەکەی خڕخاڵ و بازن و ژێرچەنەی کابان
چ خۆشە نەغمەکەی بلوێر، چ خۆشە لاوک و حەیران
چ خۆشە دەنگی باللۆرە، چ خۆشە هۆوەرەی جوتیار

***

وەرە ئێرە و مەپرسە تۆ ئەدی چارشێو و ڕووبەند کوان؟
وەرە ئێرە و ببینە چاوی مەست و بەژن و باڵای جوان
وەرە ئێرە و ببینە وردە هەنگاوی بەرەو جێژوان
وەرە ئێرە و ببینە نازی بێری و دەسبزێویی شوان
بچۆ ناو ڕەشبەڵەک بگوشە دەسی دۆی ناسک و نازدار

شیلان ئاوی -١٩٤٣/١٣٢٢

***

تۆم هەر لەبیرە

لە شاییدا لە وەختی هەڵپەڕینا
لە خۆشیدا لە کاتی پێکەنینا
لە کۆڕی ماتەم و گریان و شینا
ئەمن ئەی نیشتمان تۆم هەر لەبیرە

بەشەو تاکو بەسەرما زاڵ دەبێ خەو
بەڕۆژ تاکو دووبارە دێتەوە شەو
لە کاتێکدا کە دەدوێنم ئەم و ئەو
ئەمن ئەی نیشتمان تۆم هەر لەبیرە

زەمانێکی کە دەچمە سەیری گوڵزار
لەگەڵ پۆلی ڕەفیقانی وەفادار
تەنانەت وەختی دەسبازی لەگەڵ یار
ئەمن ئەی نیشتمان تۆم هەر لەبیرە

لە کوێستانێ دەمی ڕاو و شکارێ
لە مەزرایە کە خۆم هەڵکرد لە کارێ
لە جێژوانێ کە دەکوشم مەمکی یارێ
ئەمن ئەی نیشتمان تۆم هەر لەبیرە

دەکەم تەرخان لە ڕێی تۆدا ژیانم
لە سەنگەردا بەرەو ڕووی دوژمنانم
بەخاکی تۆ دمی ئاویلکەدانم
ئەمن ئەی نیشتمان تۆم هەر لەبیرە

شیلاوی ئاوی ١٣٢٣/١٩٤٤

***

کیژی لادێ

کیژی لادێیی نەشمیلی جوان چاک
بێ فڕوفێڵ و هێدی و داوێن پاک
ئەتۆ هەر زگماک وەها جوانی
تەوالێت چییە؟ ناوی نازانی
نیتە کراسی حەریر و پۆپلین
گەوهەری پێچرای لەناو خامی شین
(پۆدر) و (کرێم) و ماتیکت نییە
هەر نەتبیستووە (ئۆدی کلۆن) چییە؟
نەتکرد سووراو و سپیاو چون دووری
لە شاری، کەچی هەر سپی و سووری
(فێر)ت لێ نەدا بسکەکەت لوولە
ڕێژیمت نەگرت بەژنت وەک توولە
لاجانگت وەکو گزنگی تاوێ
هەر بۆ خۆی جوانە تیف تیفەی ناوێ
کولمەکەت وەکو گولاڵەی گەشە
بێ سوورمەش چاوە مەستەکەت ڕەشە
وەکو فرمێسکی ئاشق ڕووناکی
وەکو ئاونگی بەیانی پاکی
فێر نەبووی سیحر و کشتەک و نوشتوو
نەجگە گورگت، هەیە نە مووروو
مایەی هومێدی کیژی چاوهەڵۆ
نازانی مەکر و جامبازی و درۆ
چارشێوت نییە ڕوو ناگری لە کەس
ناموسی خۆتە پاسەوان و بەس
بە تاسکەتاسک و بەلەنجەولارت
بە بەژن و بالای بەرز و لەبارت

بەدڵی سادە و بەهەستی پاکت
بەشەرم و حەیا و ئاکاری چاکت
منت کردووە شێت و وێتی خۆت
وەختە لە سوێیان گیانم دەرچێ بۆت

مەهاباد – ١٣٢٤

***

دوارۆژی ڕووناک

لەمێژ بوو هەقی کورد دەخورا بەفیڕۆ
لەمێژبوو کوردبوو دەیکرد شین و ڕۆڕۆ
لە مەیدانی شەقێنی دوژمنیدا
سەری سەرداری کوردی بوو وەکو گۆ
بەدەوری لاشی نیوەگیانی ئەودا
هەزار گورگ و چەقەڵ دەیکرد ملۆمۆ
دەیانبەست بۆ کوتانی مەرج و پەیمان
هەناوی لێی دەهات بۆچڕووک و بۆسۆ
لە دێدا ئەمنیەی لێ ببووە مێمڵ
لە شاری (شارەبانی) لێ ببۆ سۆ
هەزار لاوی لە بەندیخانەدا مرد
هەزار پیاوی تەنافی خرایە ئەستۆ
کوڕی کوردی لە خوێنی خۆی دەگەوزی
کچی کوردی سەری کردبوو وەئەژنۆ
ئەوەی سووکایەتی بوو کردی پێمان
نەدەکرا کەس بلێ بۆ وا دەکەی بۆ؟
بڕا نێفەک، دڕا سەرپێچ و دەسماڵ
بڕا کیژ و درا کوڕ پاڵەپەستۆ

گوڵستان و زەمەندی کوردەواری
بەپێی دوژمن دەبوو پێشێل و بۆژۆ
دەیانکرد دەغڵودانی ئێمە بەش بەش
دەیانبرد دانەوێڵەی ئێمە کۆکۆ
ئەوی گەنمی ڕەنێو دێنا بەزەحمەت
لەماڵیدا نەبوو خۆی زمهەڕێک جۆ
لە کیسەیدا نەبوو تالایی تووتن
ئەوی سازی دەکرد سیگاری (ئوشنۆ)
بەدوو گەز جاوەوە خەونی دەبینی
ئەوی عەمباری شای پڕ کرد لە پەمۆ
پەنیر و ڕۆنەکەی ئێمە بەزاری
ئەوان دەخورا، دەما بۆ ئێمە هەر دۆ
مریشک و قاز و باڕۆکە و مراوی
بەشی وان بوو، بەشی ئێمەش پەڕوپۆ
لە شارا تاکو (تابین) جەردە و دز
وڵاتیان کردبوو تاڵان و تاپۆ
هەموو سووک و چرووک و پەست و بەدخوو
هەموو ناپاک و نا ئینسان و نامۆ
لەبەر زوڵم و فشار و جەور و بێداد
چلۆن تێک چووبوو لێمان ڕایەڵ و پۆ
جلیتباز کەنگێ دەیوێرا بلێ هەو
فەلەخوێ کوانێ دەیوێرا بلێ هۆ
لە ژێر باری گرانی زوڵمی دوژمن
دەیانبرد مەزنەکانی گەورە نسکۆ
لەپڕ جوولاوە خەڵک و تێکی ڕووخاند
بناخەی کۆشکی ئیستیبدادی یارۆ

شکا بێگانە، پاڵاوتی لەترسان
کوڕی کورد، هاتەوە دیسان هەلی تۆ
مەوێستە، خۆت مەگنخێنە، مەترسە
لە فیشاڵ و لە بوختان و لە دەمگۆ
هەتە حیزبێکی دێموکراتی پێشڕەو
کە پێویستە لە دەوری کۆوەبی کۆ
لە سایەی حیزبی دێموکراتی خۆمان
لە باڵدار تێپەڕی ئەوڕۆکە پێڕۆ
دەسا خۆت هەڵکە ڕێ ببڕە بەگورجی
بڕۆ پێش بێ وچان، لێ بخوڕە، باژۆ
نەما داخ و پەژارە و ماتەم و خەم
زەمانی هەڵپەڕین و بەزمە ئیمڕۆ
لە شایی ئێمەدا نابینی ئێستا
کچێکی دڵ بەخەم، لاوێکی بێ دۆ
درۆزن بۆی بزر بوو، هاتە مەیدان
کچی ئازا، کوڕی لێزان و هەقگۆ
توخوونی دوژمنی بەدکارە نابین
کە سووتاوە دەسی ئێمە بەپشکۆ
زمانی ئێمە گەر نازانێ دوژمن
دەبێ حاڵی بکەین ئەوجار بە بڕنۆ
لە پێشمان دایە دوارۆژێکی ڕووناک
ئیتر ناخورێ هەقی ئێمە بەفیڕۆ

مەهاباد – ١٣٢٤

***

ڕۆژی شادی

ڕۆژی خۆشی و پێکەنین و داوەتە
هەی چ ڕۆژێکی بەقەدر و قیمەتە
جێژنی سەربەستی و دەمی ئازادییە
کاتی عەیش و نۆش و شایی و شادییە
بەرگی ڕەش ئیتر لەبەرمان دادڕا
بەندەکی دیلی و ئەسارەت هەڵبڕا
سەر بڵیندین چونکە وا ئاڵاکەمان
هەڵکراوە گەییە تەشقی ئاسمان
پەرچەمی سوور و سپی و سەوزی ئەمە
شادیهێنە لابەری دەرد و خەمە
سوورەکەی یانی ئەوەی بێتە بنم
خوێن دەبێ بڕژێنێ بۆ پاراستنم
سپیەکەی یانی کەسێکە ڕوو سپی
هیچ شتێک نەیکردبێ مات و کپی
سەوزەکەی دێنێتە بەرچاوان وڵات
ئەو دەمەی فەسڵی بەهاری جوانی هات
تیشکی ڕۆژی کورد لەژێر هەوری سیا
هاتە دەر ئەنگاوتی وا لووتکەی چیا
دوو گوڵی گەنمیش دەڵێ هەر کشتوکاڵ
زۆر بکەن مشتی بکەن عەمبار و چاڵ
پێت دەڵێ نووکی قەڵەم؛ نووکی قەڵەم
زۆر لە شیر باشتر دەپارێزێ عەلەم

مەهاباد – ١٣٢٤

***

یادگاری شیرن

چاوەکەم! چاوی ڕەشی تۆ ئافەتی گیانی منە
گیانەکەم! برژانگی تیژت نووکە ڕمبی دوژمنە
شیری دەستی شێری ئالآیە برۆ ڕاکشاوەکەت
جەرگی لاوێکی هەژاری کوردی ورد پێ بنجنە
دیدەکەی بەخوماری تۆ تورکانە بەدمەستی دەکا
بۆیە مەیلی وا بەکێشە و فیتنە و خوێن ڕشتنە
بەژنەکەت سێدارەیە، کەزیەت تەنافە زووبە دەی
بیخە ئەستۆی من کە کوردم کورد بەشی خنکاندنە
زامی جەرگی من بەفەرموودەی گراوی سواری کورد
مەلهەمی هەر ژەنگی گوارە و ئارەقی بەر گەردنە
ئارەزۆمە هیچ نەبێ جارێکی ماچ کەم زاری تۆ
ئارەزۆی من چووکە، ئەمما تا بفەرمووی شیرنە
دڵ بەگرمەی تۆپی گەورەی دوژمنیش ڕانەچڵەکێ
دادەخورپێ ئەم دڵە ئەمما بەخرمەی بازنە
خەڵکی دنیا ڕازی دڵداری بە بێتەل پێک دەڵێن
ڕاسپاردەی لاو و کیژی کوردە ئێستاکەش شنە
ڕۆژی بەختی هەر لە ژێر هەورێکی ڕەشدا لاوی کورد
تاکو ڕوخساری کچی شاری لە پێش چاوان ونە
نایەڵێ گۆشەی برۆکەت دەرکەوێ چارشێوەکەت
ئەی لە دەس ئەو چڵکە هەورە مانیعی مانگ دیتنە
چۆن دەبێ سەربەست گەلی ژێردەست کە کچ دابەستە بێ
بەس نەبێ ئەو کۆیلەتی و ئەو کچ لە ژوور دابەستنە
دەرکی داخستووە لە تۆ بابت کەچی دەرکی نییە
دەرکەداخستن لە تۆ دەرکی هومێد داخستنە

دارزینە، مردنە، ئاخر هەتا کەی پێت بڵێن
نابێ بێتە دەر لە ماڵ، مافی ژیانی کوا؟ ژنە
لادە چارشێوی ڕەشت با دەرکەوێ کوڵمەی گەشت
چون لە قەرنی بیستەما زۆر عەیبە ئەو ڕووگرتنە
کیژی خەڵکی بۆمی ئاتۆمی دروست کرد و ئەتۆش
هەر دەزانی ناوی (ئەستێوڵک) و (دەرخۆنە) و (پنە)
فێری زانست و هونەر بوو ئەو لە سایەی خوێندنی
تۆش تەشیمان بۆ دەرێسی یادگاری شیرنە
ئەو بەئاسمانا فڕی، دنیا گەڕا، چووە بن بەحر
دەک نەمێنم کاری ئێوەش هەر لە ژوور دانیشتنە
کوڕ بەزێنە ئەو لە عیلم و ئەو لە کار و سەنعەتا
گۆرەویشە سەنعەتی تۆ، پێت خەنی بووم بیچنە
ئەو پەچە و ڕووبەند و چارشێوەی نەدیوە نەنکی تۆ
ئەو شڕ و شالآتە دیاری دوژمنی دڵ چڵکنە
کیژی شێخ و کیژی حاجی و کیژی ئاغا ڕەنجەڕۆن
کیژی ئازادە ئەوی ژینی بەنووکی گاسنە
شەنگەبێری یار و دەسباری کوڕی کۆچەر نەبێ
چۆن دەگاتە جێ هەوار و هۆبە ئەو بارگە و بنە؟
قەڵشی دەست و کوڵمی سووتاوی کچی لادێ نەبێ
چۆن دەگاتە دەستی دەسبڕ ئەو هەموو تا تووتنە؟
نیسک و نۆک و ماشی ناو عەمباری ئاغای مفتەخۆر
پاک لە سایەی دەسکەنەی زین و مرۆت و سوێسنە
شۆڕەژن بنکۆڵ نەکا برکەی بەقرچەی نیوەڕۆ
چۆن لە کاڵەک تێر دەبێ ئەو زگ زلە بێستان ڕنە؟
کوا مەتاعی کوردەواریمان دەچوو بۆ هەندەران؟
گەر بەسەربەستی نەژیبا ئەو کچە مازووچنە

بێر و هاوێری لەگەڵ کاکی نەکردبا بن پشک
چۆن دەمانبوو ئەو هەموو گۆشت و پەنیر و بەرگنە ؟
دەست و کەرکیتی کچی نازداری هەوشاری نەبا
چۆن دەڕازاوە بەقاڵی شار و بازاڕی سنە ؟
با هەزار (زێ) و (گادەر) و (لاوێنی) ڕوونیشمان هەبێ
تاکو ژن ئازاد نەبێ، سەرچاوەکەی ژین لیخنە
کۆیلەتی باوی نەماوە، کیژی کوردی خۆشەویست!
ڕاپەڕە، هەستە لە خەو، ئاخر چ وەختی خەوتنە ؟
دەرکە بشکێنە، پەچە بدڕێنە، ڕاکە مەدرەسە
چاری دەردی کوردەواری خوێندنە، هەر خوێندنە
دایکی زانایە کوڕی ئازا دەنێرێتە خەبات
من گوتم تۆش تێبگە (ناگاتە دەریایە زنە)
گوارەکەی زێڕت بەکار نایە، لە گوێ بگرە قسەم
لایقی گوێی تۆ عەزیزم شێعری سادەی (هێمنە)

مەهاباد - ١٣٢٤

***

ڕێبەندان و شاعیر

ڕێبەندان! دیسان هاتیەوە سەرمان
ڕەقمان هەڵێنی دیسان لە سەرمان
بەسۆزەی زریان پیاوی دەکەی سڕ
بەکرێوە و باکوت ئاژەڵ دەکەی قڕ
ڕێ و بان دەبەستی بە بەفر هەموو
لەبەر پەساران هەڵدەنێی ڕنوو
پرووشە و مژ و کەڕەسیسەکەت
تەپ و تومان و هەوا پیسەکەت
پێیەوە هەزار ئازار و ئاهۆ
کۆخە و هەلامەت، لەرز و چەق و چۆ

کە تۆ تەشریفی ناشەریف دێنی
دڵی گەلی کور دادەخورپێنی
ماشێن و ڕێگای ئیسفالتی نییە
بەو سارد و سۆڵە عیلاجی چییە
بە هەچەهەچی کەرێ چۆن باری
لادێیی کوردی دەگاتە شاری؟
هەژار لێی دەبڕێ ئاوردوو و زمهەڕ
کورووژمەی دەکا فەقیر، ماڵانگەڕ
سەر دەنێنەوە پیر و نۆجوان
بێ پەرستار و بێ داو و دەرمان
بەخێر نەهاتی مانگی مژ و تەم
دێنی بۆ ئێمە گەلێک دەرد و خەم

ڕێبەندان:

شاعیر ماڵ شێواو بۆ دژ داماوی
گێژی، خەوئاڵووی، شێتی خەرفاوی؟
بۆچی تۆ ئاگات لە دنیا نییە ؟
بۆچی نازانی دەنگوباس چییە ؟
بۆ بەمن دەڵێی قسەی سوێر و تاڵ
بۆچی نازانی بێ خەبەر! ئەو ساڵ
زریانم هێنای بۆ کورد ئازادی
شەماڵم هێنای بۆ ئێوە شادی
مژی من هات و مژی هەژاری
ڕەواند یەکجاری لە کوردەواری
بەکەڕەسیسە و پرووشە و سیخوار
ئاواتی کۆنی کوردم هێنا خوار
لە ڕۆژی مندا کورد بەرووسووری
هەڵی بژاردووە ڕەئیس جەمهووری

جا ئەو جار باوی کوردی دێتەوە
ئاسوودە دەبێ، دەحەسێتەوە

شاعیر:

گیانی شاعیرت دەکەم بەقوربان
وا هاتووی ئەوساڵ مانگی ڕێبەندان!
دەک بەخێرهاتی قەدەمت پیرۆز
بەقوربانت بێ جێژنەکەی نەورۆز
ڕۆژی تۆ جێژنی گەورەی کوردانە
ناوت دەرمانی ژان و دەردانە
ئەوساڵ بەهارە بۆ ئێمە زستان
بمرێ دوژمنی کورد و کوردستان

هەواری کرماویلە – ١٣٢٥

***

بژی دێموکڕات

مزگێنیم دەیە دەگەی بەئاوات
کوردە لە سایەی حیزبی دێموکڕات
حیزبی دێموکڕات تۆ دەدا نەجات
پیادەی ئەو شاهی دوژمن دەکا مات
بژی دێموکڕات بژی دێموکڕات
کوردەگیان! ئەورۆ چاو و دڵت ڕوون
لاوانی وڵات پاک ئامادە بوون
تەمای وەیانە ڕاپەڕن، ببزوون
لێوی دوژمنی هەرزەگۆ بدروون
بژی دێموکڕات بژی دێموکڕات
پێکیان هێناوە لەشکرێکی چاک
لە لاوی ئازا و بەکار و چالاک

هومێدم وایە لاوانی خوێن پاک
بەخوێنی خۆیان بپارێزن خاک
بژی دێموکڕات بژی دێموکڕات
هەموو بەجەرگ و ئازا و دلێرن
هەموو بێ باک و دڵپاک و مێرن
لەناو سەنگەردا لە وێنەی شێرن
نەتەوی بێ شک پێیان ناوێرن
بژی دێموکڕات بژی دێموکڕات
پێشمەرگەی کوردی لە مەیدانی جەنگ
بەرگەی ناگرێ نە شێر نە پڵەنگ
دوژمنی ئێمە تازە بکا دەنگ
سینگی دەسمن بە گوللەی تفەنگ
بژی دێموکڕات بژی دێموکڕات
ڕۆژی بەرگری و شەڕ و تەنگانە
پاڵەوانێکە هەر یەک لەوانە
بەکوێری چاوی پیسی بێگانە
ئەورۆکە ڕۆژی جێژنی کوردانە
بژی دێموکڕات بژی دێموکڕات

مەهاباد – ڕەشەمەی ١٣٢٤

***

ڕۆژی خۆشی

ڕۆژی جێژن و خۆشییە تێپەڕ بوو ڕۆژی دەرد و خەم
هات شنەی ڕەحمەت بەجارێک ڕای ڕفاند و بردی تەم
دێ لە هەر لایێکی قاقای پێکەنینی کیژ و کوڕ
دێ لە هەر سووچێکی نەغمەی ساز و تار و زیل و بەم

گەرچی زستانە بەفر دایپۆشی ئەورۆ گشت وڵات
خاکی پاکی ئێمە خەمڵیوە وەکو باخی ئیرەم
جێژنی ئیستیقلالی کوردستانە، ڕۆژی شادییە
جێژنە پیرۆزە لە لاوی هاووڵاتی خۆم دەکەم
نۆجوانان! دەی بەقوربانتان دەبم کارێ بکەن
بۆ تەرەققی کورد و بۆ پاراستنی خاک و عەلەم
بۆ نەجاتی نیشتمانی خۆشەویست کارێ بکەن
زوو دەری بێنن لە چەنگی دوژمن و دەستی ستەم
هەر کەسێ بۆ لای سنووری نیشتمانی ئێوە بێ
بیکوژن، وردی بکەن، بینێرنە مولکی عەدەم
لاوەکان! دڵپاکەکان! چالاکەکان! پێشمەرگەکان!
ئێوە شیری لێ بسوون و ئێمە پڕدەینە قەڵەم
هەر بەیەکگرتن لە دەست بێگانە دێنینە دەرێ
خاکی پاکی کوردەواری، نایەڵین بۆ کەس ئەلەم
جێژنە پیرۆزە دەکەم لێت و دەڵێم خۆش بی، بژی
ئەی ڕەئیس جەمهووری کورد و پیاوی زانا و موحتەرەم
تۆم بەخوا ئەسپارد و ئەسپاردم بەتۆ ئەی (پێشەوا)
میللەتی دڵپاک و چاک و نیشتمانە جوانەکەم

مەهاباد - ڕێبەندانی ١٣٢٤

***

هەتاوی ئیقباڵ

ڕۆیی خەم هاتەوە هەنگامی سروور
جێژنەیە بەزمە زەماوەندە سوور
تیشکی زێڕینی هەتاوی ئیقباڵ
لە کولاوکەی گەلی کورد هاتەوە ژوور
کوانێ؟ لەکوێیە؟ ببینێ بەزمم
بدڕێ دوژمنی خوێڕی مەغروور
سەربەخۆ بووین و لەژێر باری خەم
هاتە دەر میللەتی ئازاد و جەسوور
هەڵکراوە لە وڵاتی ئێمە
پەرچەمی بەرزی سپی و سەوز و سوور
خومی شێواوە، پەرێشانە، کزە
دوژمنی قین لەزگی ڕق ئەستوور
کوڕی کورد حازرە بەخوێنی خۆی
لە هەموو لاوە بپارێزێ سنوور
کچەکەی حازرە فیشەکدانی
لە ملیدابێ لەباتی بەرموور
تازە ناوێرێ بەخاکی کوردا
نەتەوی ئێمە بکا چیدی عبوور
هەر بەرز بێتەوە ئاڵای کوردی
نیشتمانی ببێ خۆش و مەعموور
بۆ فیداکاری لە ڕێی میللەتدا
هەر بژی (قازی) ڕەئیسی جەمهوور

***

ڕەشەمە

دەک بەخێربێی قەدەمت خێرە چ خۆشی ڕەشەمە
تاکو تۆ هاتی نەما و تێپەڕی ڕۆژی ڕەشی مە
ئیستەکە کوردە هەموو بێ هەم و بێ دەرد و خەمە
شادە، ئازادە، دەکا گاڵتەوگەپ، کەیف و گەمە
نیشتمانی هەموو ڕازایەوە، باخی ئیرەمە

***

شین و ڕۆڕۆ بوو بەشی کورد و سەری نابوو لە هەش
چون لە ئازادی بڕێک نەیبوو ئەویش بەهرە و بەش
کوردەواری هەموو داگرتبوو هەور و تەمی ڕەش
نەدەبینرا لە چ لا تیشکی گەلاوێژی گەش
بەشنەبایەکی ڕەحمەت ڕەوی ئەو هەور و تەمە

***

هاتە مەیدانێ کوڕی کوردی وەکو فیلی دەمان
هەوڵی ئازادی دەدا ئەو بەهەموو وەخت و دەمان
دوژمنی کوردی ئەوەی دیت و تروسکایی نەمان
دەشەکێنێتەوە با ئێستەکە ئاڵایەکەمان
سەر و ماڵ و کەس و کارم بەفیدای ئەو عەلەمە

***

لاوی کوردی لە هەموو لاوە وەکو شێری ژیان
دێتە مەیدان و دەڵێ: من دەمەوێ مافی ژیان
تازە هەڵناخەڵەتێ ئەو، بەقسەی نەرم و نیان
دوژمنی میللەتی کوردی هەموو تووڕەن کە دییان
ئەو بەسەربەستی دەژی، دوژمنی زۆر و ستەمە

مەهاباد - ڕێبەندانی ١٣٢٤

***

دایکی نیشتمان

لە کاتی نیوەشەودا بوو شەوێ دی
ژنێکی پیر و ڕەشپۆشم لە خەو دی
بەپارێز چوومە پێش لێی و گوتم پێی
چکارەی دایەپیرە، پێم بڵێ کێی؟
لەبەر چی وا دژ و داماوی دایە
چ قەوماوە کە وا شێواوی دایە؟
چییە؟ چۆنە لەبەر تۆدا جلی ڕەش؟
سەر و شان و ملت بۆ ناوەتە هەش؟
گوتی نازانی ڕۆڵەی هیچ نەزانم
ئەمن کێم؟، ڕۆڵە دایکی نیشتمانم
لە تاوی ئێوەیە وا مات و گرژم
لە سوێی ئێوە دەسووتێم و دەبرژم
دەبینم ئێوە داماو و هەژارن
کز و خەمبار و زار و لێو بەبارن
منیش بۆیە پەرێشان و پەشێوم
دەبینی باری خەم نیشتووە لە لێوم؟
نەخۆشن ئێوە، بۆیە من نەخۆشم
ئەسیرن ئێوە، بۆیە ڕەش دەپۆشم
بەقوربانت دەبم ئەی دایکی دڵسۆز
مەبە چیدیکە تۆ دڵتەنگ و ئاڵۆز
تەماشاکە کوڕی تۆ شادن ئێستا
هەموو سەربەستن و ئازادن ئێستا
دەزانم ڕۆڵەگیان خەڵکی مەهاباد
لەژێر دەستی کران ڕزگار و ئازاد
بەڵام ڕۆڵەم برای ئێوە لە سەقز
تەماشاتان دەکەن داماو و سەرکز

چ شەرمە کاری ئێوە پێکەنین بێ
بەڵام کاری ئەوان گریان و شین بێ
ئەگەر پێت خۆشە جلکی ڕەش نەپۆشم
بکەن ئازاد کوڕانی دیم و خۆشم
لەبەر خۆت دارِنە دایە جلی ڕەش
دڵت ڕوون بێتەوە کوڵمەت ببێ گەش
هەنیسکان بەس بدە چیدی مەکە شین
ببینە بەیرەقی سوور و سپی و شین
ببینە (پێشەوا)ی مەشهووری ئێمە
ببینە تۆ ڕەئیس جەمهووری ئێمە
ببینە هێزی پێشمەرگە و بزانە
کە نووکی نێزە شمشێری ئەوانە
لەژێر دەستی دەکا ڕزگار و ئازاد
تەواوی کوردەواری وەک مەهاباد

مەهاباد - ١٣٢٤/١١/١٢

***

نەورۆزی ڕزگاری

بە بەرگی سەوزە ڕازاوە قەد و لاپاڵ و شیو و دۆڵ
چرۆی دەرکردووە دار و ملی دا یەکتری گیاوگوڵ
بەسەر بەفری کەویدا کرد شەماڵی خاکەلێوە خۆڵ
ڕەفیقان ڕۆژی کوردانە بەهارە جێژنی نەورۆزە
بەدڵ لێتان دەکەم لەو ڕۆژەدا من جێژنە پیرۆزە

***

چلەی زستانی ناخۆش بوو تەزووی سەرمایە پیاوی سڕ
دەکرد و کووچە و کۆڵان لە بەفر و لیتە بووبوون پڕ
بەهار هات و دەخەملێ کێو و دەشت و بەندەن و لاخڕ

ڕەفیقان ڕۆژی کوردانە، بەهارە، جێژنی نەورۆزە
بەدڵ لێتان دەکەم لەو ڕۆژەدا من جێژنە پیرۆزە

***

بەسۆزەی بای بەیان لێوی کراوە خونچەیی خەندان
لەسەر چڵ بلبلی شەیدا لە خۆشی گوڵ دەڵێ بەندان
بەجێ هات ئارەزووی لاوان و گەرمە کۆڕی گۆوەندان
ڕەفیقان ڕۆژی کوردانە، بەهارە جێژنی نەورۆزە
بەدڵ لێتان دەکەم لەو ڕۆژەدا من جێژنە پیرۆزە

***

لە خۆی داوە بەرەڵبێنە کچی کابانی گەردن کێل
بەناز و غەمزە دەڕوانێ، دەکا شینکەی نەرم پێشێل
لەگەڵ بۆنی وەنەوشە تێکەڵاون بۆنی عەتر و هێل
ڕەفیقان ڕۆژی کوردانە، بەهارە، جێژنی نەورۆزە
بەدڵ لێتان دەکەم لەو ڕۆژەدا من جێژنە پیرۆزە

***

سەری کوێستانی بەرزی کوردەواری تێی نەکەوتووە خاڵ
لە دەشت و بەرپەساران هەڵدراون چادر و ڕەشماڵ
نەمان بێگانە تاکو جێژنەمان لێ تاڵ بکا ئەوساڵ
ڕەفیقان ڕۆژی کوردانە، بەهارە جێژنی نەورۆزە
بەدڵ لێتان دەکەم لەو ڕۆژەدا من جێژنە پیرۆزە

***

حەساوە پیاوی ڕووتوقووت و بێ ئەنوا و بێ ئیروو
ژیاوە گیانلەبەر دیسان، لە کون هاتە دەرێ مێروو
لەسەر گوێسوانە دەخوێنن بەپۆل پاساری و سێروو
ڕەفیقان ڕۆژی کوردانە، بەهارە، جێژنی نەورۆزە
بەدڵ لێتان دەکەم لەو ڕۆژەدا من جێژنە پیرۆزە

***

لە دنیادا کەمە هاوتای بەهاری جوانی کوردستان
ئەویش ئەوساڵ کە لایێکی نەجاتی بوو لەژێر دەستان
لە خۆشی ئەو وڵاتە شاعیریش بۆتە هەزار دەستان
ڕەفیقان ڕۆژی کوردانە، بەهارە، جێژنی نەورۆزە
بەدڵ لێتان دەکەم لەو ڕۆژەدا من جێژنە پیرۆزە

تەوریز – ١٣٢٥/٢/٦

***

پێکەنینی گوڵ

کاتی کازیوە پێش گزنگ بولبول
لە شەقەی باڵی دا هەتا کن گوڵ
گوتی ئەی نازەنینی عیشوەفرۆش
کەم کەمە دیارە بێ وەفایی تۆش
بۆ شنەبا هەیەتی لێرە ڕێ؟
بۆ پەپولە بەدەورەتا دەگەڕێ؟
چەپکی تۆ باغەوان دەکەن دەسگێر
لە خەیابان و کووچە و باژێر
دەتفرۆشن بەقیمەتی هەرزان
دەتدەنە دەستی ناکەس و هەرزان
بۆیە سووک و چرووکی ناو چەمەنی
لەوەتی بووی هەمیشە پێ دەکەنی
هەڵگەڕاوە بەناز و گوڵ پێی گوت
شێت و شووری کە شرت و شۆمت شوت
وەکو تۆ ئاشقە پەپولەی زار
بۆ بەخۆڕایی ئەو بدەم ئازار
شنەبا ڕێ نەدەم کە بۆ لای خۆم
کێ دەبا بۆ هەموو وڵاتێ بۆم؟

گوڵ لەکن کەس نییە عەزیزم سووک
سەری زاوایە جێی و باوەشی بووک
من کە ناگاتە هەفتەیەک تەمەنم
بۆچی بگریم و بۆچی پێ نەکەنم

مەهاباد – ١٣٢٥

***

بلوێری شوان

نیوەشەوە، دنیا خامۆش
دێتە گوێم ئاهەنگێکی خۆش
ئاهەنگێکی گیان پەروەرە
شادی هێنە، خەفەت بەرە
ئاهەنگێکی دڵنەوازە
تارە؟ یۆڵۆنە؟ یا سازە؟
نا... نا... ئاهەنگی بلوێرە
جا وەرە گوێی بۆ ڕادێرە
هەزار خۆزگەم بەخۆت شوانە
کە بەو مانگەشەوە جوانە
دانیشتووی لە ڕژد و هەڵدێر
پەنجە دەبزێوی لە بلوێر
دەگەڵ تەبیعەت هاودەمی
شادی، بەکەیفی، بێ خەمی
ئاغاش بەنۆکەر ناگری
وەک من لە داخا نامری
وەرە شوانە هەموو شەوێ
نیوەشەوێ، کاتی خەوێ
لەو کێو و نواڵە زەنوێرە
تێ توورێنە لەو بلوێرە

لەسەر ترۆپکی ئەو کێوە
پەنجە لە بلوێر ببزێوە
با کێوەکە دەنگ داتەوە
شاعیریش خەو بیباتەوە

هەواری کرماویلە - ١٣٢٥

***

کورد و ئازەربایجانی

تێپەڕی ئەییامی دیلی ئێستە هەنگامی ژیانە
خۆی مەڵاس دا مامەڕێوی نۆبەتی شێری ژیانە
هەرچی پێت دەکرێ بکە ئەی دوژمنی خوێڕی و بزانە
باوی لاوی کورد و تافی گەنجی ئازەربایجانە
خۆی لە خوێناودا دەبینێ هەر کەسێک دوژمن بەوانە

***

با لە قوڕ نیشێ و لە هەش نێ دوژمنی وان پیل و شانی
چونکە ئەورۆ یەکتری گرت کورد و ئازەربایجانی
ئەوکی ئیستیعماریان گرت وەک بەڵاکەی ناگەهانی
تازە بەربوونی مەحاڵە تا نەدا یەکجاری گیانی
سوحبەتی پێ ناکرێ پەنجەی بەهێزی ئەو دوانە

***

ئەو کەسەی چەندێک لەوەی پێش لێی دەدا لافی خودایی
نەیدەهێشت ئێمە هەمانبێ قەت لەگەڵ یەکتر برایی
کوانێ لەکوێیە ببینێ پۆلی پێشمەرگە و فیدایی؟
تێ بگا نای بێ لەدەست ئەو نۆجوانانە ڕەهایی
ئەو کوڕی سمکۆی دلێرە، ئەو نەوەی سەتتارخانە

***

لاوی ئازای کوردەواری نێرە شێری کاتی جەنگە
گەنجی ئازەربایجانی وەک پڵەنگی تیژ چەنگە

تێگەیشتن نۆکەری بێگانە بۆ وان عار و نەنگە
پەنجەیان ئێستا لەسەر شیرە، لەسەر ماشەی تفەنگە
هەر بەئاستەم بێتە ڕوو بێگانە دەکرێتە نیشانە

***

کۆشکی زۆرداری جمیوە، هەر نەماوە زوڵم و بێداد
وەک بەهەشت خەملیوە خاکی پاکی کوردستانی ئازاد
موڵکی ئازەربایجانیش بۆتەوە مەعموور و ئاباد
دوژمنی بێگانە بتبینم هەمیشە پەست و ناشاد
چۆن ببوویە باعیسی ویرانی ئەم دوو خاکە جوانە

***

کورد و ئازەربایجانی هەردوو داوایان ڕەوایە
هەر بژین و پایەداربێ یەکیەتی ئەم دوو برایە
میللەتی ئێمە هومێدی زۆر بەکاری پێشەوایە
ئەو کوڕە ئازا و نەبەرد و مەردە بۆ میللەت قەڵایە
دەک بمێنێ تا ئەبەد ئەو کوردە زانا و قارەمانە

تەورێز - ١٣٢٥/٢/٦

***

ڕۆژگاری ڕەش

ئەو ساڵ جێژنەمان تاڵە
دوژمنی زاڵم زاڵە
لاو جێیان سیاچاڵە
دەستی دۆیان بەتاڵە

***

گاڵتەوگەپ و پێکەنین
شەوداوەت و هەڵپەڕین
جێگای خۆیان دا بە شین
دیسان خەمیان دابەشین

***

پۆلی جوان و نەشمیلان
دەستەی دەسماڵ تەنزیلان
ئەو ساڵ ناچن بۆ دیلان
نەنگە دیلان بۆ دیلان

***

بڕا نانی سەرخوانان
گرا لاوی گوێسوانان
کاڵ بۆوە پەنجەی جوانان
کوانێ گەمەی جێ ژوانان؟

***

وەپاش کەوت خەباتمان
داگیراوە ولاتمان
تێپەڕی ڕۆژی هاتمان
ڕووخا کۆشکی ئاواتمان

***

نەهاتی و تەنگانەیە
باو باوی بێگانەیە
خەزری ئەو یەکانەیە
لێمان لە بەهانەیە

***

بووینەوە دیل و یەخسیر
ولاتمان کرا داگیر
ڕاوکەر بوونەوە نێچیر
یووسف خرانە ناو بیر

***

حکوومەت نیزامییە
تۆزێک ئازادی نییە
ئامانجی دوژمن چییە؟
قڕکردنی خەڵکییە

***

کە شەو داهات دیژبانی
لێمان دەچتە سەربانی
تفەنگی لەسەر شانی
بۆتە ڕۆستەمی سانی

***

دەڵێ فەرمووی فەرماندەر
لە شامەوە تا سەحەر
هەر کەس لە ماڵ هاتەدەر
(کلکش بکن پسر)

***

داخرا دەرکی ڕۆژنامە
شکاون نووکی خامە
کوردی نووسین حەرامە
دوژمن دەڵێ بێ تامە

***

دڕان کاغەز و دەفتەر
گیران شاعیر و نووسەر
کۆمەڵێک بوون دەربەدەر
کۆمەڵێکیش دەسبەسەر

***

خوێندن بەزمانی خۆمان
سووچ و تاوانە بۆمان
چاپخانە و بڵیندگۆمان
بوونە بەردی بن گۆمان

***

لەلایەک قات و قڕە
لەلایەک کوشت و بڕە
هەموو کەس حاڵی شڕە
دوژمن نان و دۆ بڕە

***

ئاژان وەکو سەگی هار
دەخولێنەوە لە ناو شار
درۆزن و ڕیاکار
دز و جەردە و بەدکردار

***

بەرتیل خۆر و گورگەمێش
وەک سەگی سەر خۆڵەمێش
چەنە سووک و دەم لەپێش
بەفیشاڵ و کێشەکێش

***

ئەمنیە وەک داڵ و قەل
بڵاو بوونەوە ناو گەل
کێ ئازایە بڵێ لەل!
هەتا بیکەن شێت و شەل

***

بۆ خۆیان پێ ڕادەگەن
خەڵکی لە کونەڕەش دەکەن
تا پشووی دێ لێی دەدەن
بەقەمچی وەک خەرەزەن

***

لە پیاوی ئازا و سەرکەش
لە زەحمەتکێشی بێ بەش
ئاخنراوە کونەڕەش
نابینی کەسێ ڕووگەش

***

دەستیان کرد بەڕەشبگیر
ناپارێزن جوان و پیر
دێ زرەی کۆت و زنجیر
هەر لێمان دەسوون شمشیر

***

پیاوی مازاد وماڵیات
دەسووڕێنەوە دێهات
دەستێنن دەغڵ و داهات
لە کرمانج و ئاغاوات

***

ئاغا زانی ئەو جارە
ئەو قەندە ژەهری مارە
پێشبینی کاک هەژارە
ئێستا شەق بەخەروارە

***

قەندی بەزاری تاڵە
دەدا باجی پێنج ساڵە
چاو لێ پۆشین مەحاڵە
کار ئێستا بەگۆپاڵە

***

نۆشی گیانی بێ هەی گۆڕ
گێژی، گەوجی، لەخۆگۆڕ
با هەر سەری بکا شۆڕ
بۆ دوژمنی مچ و مۆڕ

***

بەقەند و شەکر و کووتاڵ
بۆ ئێمەی دێنا ڕاماڵ
ئێستا کەوتووە وەک سیپاڵ
لە گشت لا دەیدەن ڕەپاڵ

***

سواریان کردن پیادە
جامیان کردن بێ بادە
داریان کردن ئامادە
شەهید کران (بەگزادە)

***

له سەقز و له بۆکان
شین و شەپۆڕە و گریان
تێکۆشەر لە دار دران
قارەمان لەناو بران

***

لە چوارچرای مەهاباد
لە کانگای بیری ئازاد
دەستی ڕەشی ئیستیبداد
چەقاندی داری بێداد

***

لە کاتی نیوەشەوا
لە جەنگەی شیرن خەوا
کرا کاری ناڕەوا
لە دار درا پێشەوا

***

ڕۆڵەی وەفاداری کورد
پێشەوای ئارام و ورد
بۆ کورد ژیا ، بۆ کورد مرد
گیانی فیدای گەلی کرد

***

زانا بوو ، کوردپەروەر بوو
پێشەوا بوو ، ڕابەر بوو
هەر کورد نەبوو بەشەر بوو
خەمی خەڵکی لەبەر بوو

***

بۆیە دێوی ئیستیعمار
کۆنەپەرستی زۆردار
زاڵم، خوێنڕێژ، بەدکردار
بۆیان ئامادە کرد دار

***

ڕۆڵەی کوردی بلیمەت
نەترسا لە دار و پەت
پشتی نەکرد لە میللەت
وا دەبێ زیپک و هیممەت

***

بەڵام کوردە نابەزی
بەو زەبرانە ناتەزی
لە ڕقان لێو دەگەزی
کە سوار بوو دانابەزی

***

داخدارە، خوێنی دیوە
بێدارە، خۆی ناسیوە
لە دوژمن ڕاپەڕیوە
باسکی لێ هەڵماڵیوە

***

بەکار و توند و تۆڵە
خۆی ساز دەکا بۆ تۆڵە
ورد دەکا وەک پرپۆڵە
تاج و تەختی ئەو زۆڵە

***

کوڕ و کچ و پیاو و ژن
ئێستا لێوان دەکرۆژن
دەڕۆستیان نایە دوژمن
دەی ئەنجنن، دەیکوژن

گردبداغ ١٣٢٦

***

کچی مەهاباد

لەباری، نازەنینی، نەرم و نۆڵی، دڵتەڕی، شادی
لە چاوی بەد بەدوور بی ئەی کچی جوانی مەهابادی
لە جوانیدا، لە پاکیدا، نییە هاوتات و نازانم
فریشتەی ئاسمانی یانە پەروەردەی پەریزادی؟
سەری کوڵمت گەشە هەروەک گوڵی کوێستانی کوردستان
لەبەر بەژنت دەبێ سەر دانوێنی خەڵفی شمشادی
دڵی سەد عاشقت کردە نیشانەی تیری موژگانت
کچی کوردی لە تیر ئاویتنا مەعلوومە ئوستادی
بەشمشیری دوو ئەبرۆت جەرگی خەڵکی لەت دەکەی دیارە
دەزانی چەک لەکار بێنی، کچیش بی تۆرمەی مادی
لەسوێیانت وەها دێوانە بووم چاومەستی خوێن شیرن
لە قەرنی بیستەما ڕەنگە ڕەچاو کەم کاری فەرهادی
ئەوێستا تۆ لەوێ دیلی دەسی بێگانەی و ئەمنیش
لە دووری تۆ دەکێشم ڕەنج و دەرد و داخی بێ مرادی
زەمانە (هێمن)ی تۆی وێڵی دەشت و چۆڵ و سەحرا کرد
فەرامۆشی مەفەرموو، جاروبارە هەر بکە یادی

شیوە ڕەزان - ١٣٢٦

***

بەهاری کوردستان

شەماڵ هات بەگاڵەگاڵ
هەور بوون گەواڵ گەواڵ
پشکووت گوڵی گەش و ئاڵ
بلبل کەوتە ناڵەناڵ

***

بە لەنگێزە، بە باران
بە شنەبای بەهاران
توانەوە وەک جاران
کەوی بەفری نیساران

***

نەما مژ و سەرما و سۆڵ
نەسیخوار ما نە سەهۆڵ
تەرت و ڕژد و شیو و دۆڵ
لێی هاتە دەر گیا و گۆڵ

***

دەشت و چیمەن ڕازاوە
کێو و بەندەن نەخشاوە
زۆنگ و چێنکە ژیاوە
گیا سەری پێوە ناوە

***

لە هەوشین و گەدە و لەند
لە کوێستانی دە سامرەند
هەڵز و بیزا و گیابەند
تێک چرژا، بۆتە زەمەند

***

مەندۆک و خاو و کەما
لە نەرمان و ئەستەما
بەسروە هاتنە سەما
وەیشوومە و سەرما نەما

***

وێستاوە زەنگوڵ زەنگوڵ
ئاونگ لەسەر پەلکی گوڵ
لەسەر چڵی سوورەگوڵ
بلبل دەخوێنێ بەکوڵ

***

دیسان لە چیا و لە ڕازان
دێ سیرەی سەقر و بازان
پێم خۆشترن لە سازان
لە ئاهەنگ و ئاوازان

***

بژوێنە هەموو وڵات
زیندوو بۆتەوە ماڵات
جەنگەی بانەمەڕێ هات
بەرەو کوێستان چوو خێڵات

***

دیسان هات وەکو جاران
هەوهەوی شۆڕەسواران
ویڕەی جلیت و داران
خرمەی ناڵ و بزماران

***

هات خرینگەی زەنگ و قۆڕ
لوشمەلوشم و هۆڕە هۆڕ
هۆقە هۆق و بۆڕە بۆڕ
حیلەی جانوو ئەسپی تۆڕ

***

کار و کووری بزن و مەڕ
لرفە لرفی لۆک و نەڕ
کوڕژنی ئەسپی بەدفەڕ
گوێچکەی پیاوی دەکا کەڕ

***

وەنەوشەی جوانی خۆشبۆ
هاتە دەر لە لێوی جۆ
دار دەری کردووە چرۆ
کەروێشکەی کرد گەنم و جۆ

***

سوێسن و بەیبوون و شللێر
ڕواون لە جێگای زەنوێر
قەڵبەزی بەست ئاوهەڵدێر
شەپۆڵان دەدا ئەستێر

***

بۆنی خۆشی هەڵاڵە
پیاو مەست دەکا لە نواڵە
وەک شەهیدە گوڵاڵە
لە خوێناوا شەڵاڵە

***

گرمەی هەوری بەهاران
دێ بەیان و ئێواران
خوناوەی وردە باران
تەڕ دەکا گەڵای داران

***

ئەو ترۆپک و نشیوە
ئەو یاڵ و خڕ و شیوە
لە گوێن بەهەشت خەملیوە
کێ مەڵبەندی وای دیوە؟

***

تیرەگ و گەوە و لاپاڵ
پێی دادرا تارای ئاڵ
سەرچاوەی سارد و زولاڵ
هەڵقوڵی وەک زیوی قاڵ

***

هات لە ڕەوەز و زەردان
قاسپەی کەوی سەر بەردان
ورتەورتی هەوێردان
دێ لەناو شیناوەردان

***

لەکن کارژیلە و بەرخەل
لەکن بزن و مەڕی شەل
کە بۆیان هەڵکەوێ هەل
کچ و کوڕ دەکەن هەمزەل

***

کیژۆڵەی شۆخی جوان چاک
شۆڕەژنی داوێن پاک
ڕووهەڵماڵاو و بێ باک
دەڕەتێنن زاو و ماک

***

فیتەی شوان، ئۆحەی گاوان
دێ لە مۆڵگە و دەراوان
دێتە گوێ لاوکی لاوان
بالۆرەی بەلەک چاوان

***

منداڵ لە ڕژد و هەڵدێر
بەر دەدەنەوە تاوێر
شوانە لەسەر بەردەبێر
تێی تووڕاندووە لە بلوێر

***

مەڕ لە گۆشتا بووە سوور
خۆ هەڵداوێن شەک و کوور
گەماڵ دەکەن چەق و لوور
سەوەڕیان دەچێ بۆ دوور

***

کچی لەباری ڕەوەند
هەڵی کرد بەلەک و زەند
کەزی هۆنیەوە وەک بەند
کوڕان دەگرێ بە کەمەند

***

لەبەر دەرکی ڕەشماڵان
دەبینی چاو کەژاڵان
دڵان دەبەن بەتاڵان
کاس دەکەن کوڕ و کاڵان

***

لێوئاڵن، دەم بچووکن
خوێن شیرن، ڕەزا سووکن
کوڵمەیان وەک گوڵووکن
گەورە کچن، نۆبووکن

***

شل و مل و لەبارن
چاو بەکل، گوێ بەگوارن
دەسماڵ پووڵەکەدارن
شەدە و گێل گێلە لارن

***

ناسک و نەرم و نۆڵن
خاوێنن، سپی و سۆڵن
بڵباسی و توند و تۆڵن
بەمژۆڵ جەرگان دەکوڵن

***

هەڵیان ماڵیوە باسک
باسکی قەڵەو و ناسک
کە دەکەن تاسکە تاسک
ڕەوەکترن لە ئاسک

***

کیژی مەرزینگ و سەکرن
بەلەنجەولار ڕادەبرن
ناز دەکەن، چاو دادەگرن
کوڕگەل دەبەریان دەمرن

***

کابانی قۆڵ بەبازن
شەنگەبێری کێل گەردن
لەنێو مەڕ دێن و دەچن
وەک پۆلی پۆڕان دەچن

***

سوێسن و وەنەوش و هەمین
کەژێ و خەندان و جەمین
خاسێ، کەوێ، خاتووزین
بەپۆل دەچنە مەڕدۆشین

***

زێڕن و کابان و مێرێ
دانیشتوون لەبەر بێرێ
ئەستی دەکا هاوێرێ
گوڵێ بەرخان دەژمێرێ

***

خونچە و گوڵووک و گەوەر
شەم و کەژاڵ و دڵبەر
زین و مرۆت و ئەسمەر
لە تاوڵی هاتوونە دەر

***

مامز دایگرتووە شیری
ناسک دەکوشێ پەنیری
ناز دەشێلێ هەویری
کاڵێ دەکا نان تیری

***

ئامان چۆتە کوڵێنێ
پەری مەشکەی دەژێنێ
بەسێ لۆرکێ دەکوڵێنێ
خەیاڵ ئاوردووی دێنێ

***

(هێمن) لەسەرەخۆبە
نەکەی بچی بۆ هۆبە
دەنا دەشکێنی تۆبە
ئاور دەگری وەک سۆبە

نێزە – خاکەلێوەی – ١٣٢٦

***

بابردەڵە

لەبەر ئازاری ژینی نالەباری
دەناڵێ بلبلی شەیدا بەزاری
بەسۆز و داخەوە دەیگوت فەقیرم
پەڕوپۆم هەڵوەری، بێ وادە پیرم
مەلێکی فێری دارستان و لێڕ بێ
قەفەز پیری دەکا با شووی لە زێڕ بێ
تەلار و سەرسەرا و کۆشک چ دێنێ
کە کۆیلە وەرهەمی تێدا هەڵێنێ
لەگەڵ کازیوە بۆی نەفەڕم چلاوچڵ
نەبینم گوڵ، چلۆن ئارام دەبێ دڵ
چ خۆشە عیشق و سەرمەستی، چ خۆشە
چ خۆشە ژین بەسەربەستی، چ خۆشە
چ تاڵە کۆیلەتی و دیلی، چ تاڵە
بەکەم بێ ژینی وا پڕ ئاه و ناڵە
من و کونجی قەفەز ئەی داد و بێداد
ئەمن دیلم، قەلیش سەربەست و ئازاد
لە سوێ هێلانەکەم لەت لەت بوو جەرگم
لە تاوی گوڵ نەمام، نیزیکە مەرگم
دەبێ چەند بەرد لە هێلانەم گرابێ؟
گوڵی سوورم چلۆن پەرپەڕ کرابێ؟
دەبێ چۆن فێر کرابێ باڵ بکا کل
لەبەر پلاری دوژمن بێچووە بلبل
دەسا ئەو ڕاوکەرە کوێر بێ لە چاوان
منی خستە قەفەز بێ سووچ و تاوان
چ ئینسافە ئەمن بەو دەنگی خۆشم
ئەسیر و دیل و زیندانی و خەمۆشم

بەڵام ئێستا قەلی ڕووڕەش لە گوڵزار
بەقارەقار دەدا گوێی خەڵکی ئازار
گوتم ئەی بلبلی خەمگینی دڵمەند
مەناڵێنە لە دەس داو و لە دەس بەند
بزانە تۆ ئەوی ئەهلی هونەر بێ
دەبێ یا دەسبەسەر یا دەربەدەر بێ
هونەرمەند و ژیانی خۆش محاڵە
هونەرمەند ڕەنجەڕۆیە، ژینی تاڵە
ورینگە خۆشەکەت بۆ تۆ بەڵایە
ئەتۆ خۆش خوێنی حاڵت بۆیە وایە
ئەگەر نەتبا ورینگە و دەنگی وا خۆش
بەرەڵڵا بووی وەکو ئەو ڕووڕەشە تۆش
منیش ئەی بلبلی بەندی وەکو تۆم
وەها دوورم لە هێلانە و گوڵی خۆم
منیش وەک تۆ لەکیسم چوو گوڵی سوور
منیش هێلانەکەم لێ کراوە خاپوور
منیش بابردەڵەی بەر گێژەڵووکەم
دەمێک لەو قوڵکە، تاوێک لەو چڵووکەم
منیش زۆرداری پرزەی لێ بڕیوم
منیش بەدکاری بواری لێ تەنیوم
منیش بێدادی شابالی شکاندم
بەناکامی لە خوێناوی تلاندم
منیش چونکە برێک خاوەن هونەر بووم
هەمیشە ڕەنجەڕۆ بووم، دەربەدەر بووم
هەزار گۆوەند و سەد پەندم بەسەرهات
لە ئامێزم نەگرتووە بووکی ئاوات
هەزار سووڕکەم لەبن هەنگڵ دراوە
دەمم گیراوە، چاوم بەستراوە

له ئامێزی گەرم بێ بەش کراوم
وەکو تۆ تووشی ڕۆژی ڕەش کراوم
ژیانم پڕ لە ڕەنج و دەرد و داخە
ئەوە گیرساومەوە لەو کێو و شاخە
کەسێک نەی پرسی، نەیزانی چلۆنم
لە یادان چوومەوە، چیرۆکە کۆنم
بەشەو ژان و پەژارەم دێنە پاڵێ
بەڕۆژ ئۆقرەم نییە ساتێک لە ماڵێ
بەڵام هاوەدەردی ئازیزم هەتا هەم
وەکو تۆ دەردی دڵ ناکەم لە دەس خەم
ئەمن پێم خۆش نییە ئاوەدنگی قەل بم
ئەمن پێم خۆش نییە بێزراوی گەل بم
هەتا دوژمن نەگەوزێنێ دەخوێنم
دەخوێنم بۆ گەلی خۆم، هەر دەخوێنم

١٣٢٦

***

فرمێسکی گەش

قەت لە دنیادا نەبوو بێجگە لە ناخۆشی بەشم
مات و داماو و پەشێو و بێکەس و چارەڕەشم
سەردەمێک ئاوارە بووم و ماوەیێکیش دەسبەسەر
نەمدی ڕووی ئاسوودەیی، هەر تووشی گێرە و قەرقەشم
دابی کوردی وایە، کەس لاگیری لێقەوماو نییە
بۆچی سەرکۆنەی بکەم لێم زیزە یاری مەهوەشم؟
تیغی بێ مەیلی و جەفای ئەو نازەنینە دڵڕەقە
جەرگی لەت کردم بەجارێک ئەنجنیویە سینەشم

کوشتمی و شەش خانی ئومێدی لەمن گرتن حەریف
مۆرە هەڵداویم و بێهوودە بەهیوای دووشەشم
نابینی زەردە لەسەر لێوی کەسێ لەم شارەدا
گەر خەم و دەردی دڵی خۆمیان بەسەردا دابەشم
خۆشەویستی گۆشەکەی تەنیایی هەر ئەژنۆکەمە
بۆیە ڕۆژ و شەو وەها گرتوومەتە نێو باوەشم
نایەڵێ دوژمن بەڕەنگە زەردەکەی من پێکەنێ
تا دەمی مردن ئەمن مەمنوونی فرمێسکی گەشم
شاعیرێکی ڕاست و یەکڕووم و فیداکار و نەبەز
کوردە موحتاجی مەحەک نیم زێڕی بێ غەلل و غەشم

شیلان ئاوی – ١٣٢٧

***

گریانی نیوەشەو

شەوانە ئەو دەمانەی شەو دەگاتە کاتی نیوەی شەو
خەڵک نووست و لە چاوی من کەسەر دیسان ڕەواندی خەو
سکووتێکی بەسام سەرتاسەری ئەم دێیە دادەگرێ
دەڵێی هەر زیندەوارێکی هەیە لەو دێیەدا دەمرێ
لە هیچ لا خشپەیەک نایە، چرای ماڵێکی نایسێ
بەئەسپایی لە ماڵ دێمە دەرێ دەخوشم وەکو نیسێ
تەک و تەنیا بەئارامی دەچم بۆ گردەکەی بەر دێ
بەدڵتەنگی و کز و خەمناکی ڕادەکشێم لەسەر بەردێ
دەکەم جا سەیری ئەستێران و هەڵدەمژم شنەی شەوبا
شەو و بێدەنگی چەند خۆشە، هەمیشە خۆزگە هەر شەو با
وەکو ئاواڵی چاک ئەستێرەکان گوێ ڕادەدێرن بۆم
هەتا بۆیان بەیان کەم موو بەموو ڕازی دەروونی خۆم
کوڵم هەڵدەستێ ئەو جارە و لەبەر دەردم دەناڵێنم
هەتا ئاوری دڵم دەکوژێتەوە ئەسرین دەبارێنم

شەوانە گەر نەکەم ئەو شیوەن و ناڵین و گریانە
دەسووتێنی وجوودم ئاگری ئەم جەرگە بریانە
بەڵێ گریانی نیوەی شەو دەکا ناسۆری دڵ مەرهەم
کوڵ و کۆم دادەمرکێنێ و بەجێ دێڵێ دڵی من خەم

شیلان ئاوی - ۱۳۲۷

***

ئارەزووی فڕین

ژین بەیەخسیری و دیلی بێ کەڵکە
بۆیە لەمێژە لە ژینم تێرم
گوزەران بۆ من لەناو ئەم خەڵکە
سەختە، ناخۆشە، چۆنی ڕابوێرم

***

هێزم لێ بڕا تاکەی دەربەرم
لەناو مەینەت و دەردی سەرزەمین
ئەوە بەینێکە کەوتۆتە سەرم
بیری ئازادی و ئارەزووی فڕین

***

بەڵام داخەکەم نیمە باڵ و پەڕ
کە بفڕم، بڕۆم خۆم بدەم نەجات
بچمە شوێنێکی لێی نەبێ بەدفەڕ
لەباوەش بگرم نۆبووکی ئاوات

***

ئەی سروە باکەی بەیانی! وەرە
بە شنەشن و پشووی خۆت توندکە
لەسەر ئەو دونیا نەویەم لابەرە
هەتا دەتوانی ئەمن بڵندکە

***

نانا هەورەڕەش! ئەورۆ نەوی بە
لەو بەرزانەوە وەرە بەرەو خوار
کەم کەمە وەرە ڕێکی زەوی بە
لەسەر پشتی خۆت ئەمن بکە سوار

***

ئەوجار هەستەوە بڕۆ بەرەو ژوور
مەوێستە هەتا تەشکی ئاسمان
بمبەرە نیزیک ئاسۆی جوان و سوور
نەجاتم بدە لە کاولی خەمان

شیلاون ئاوی - ۱۳۲۸

***

خونچەی سیس

دیتم لەناو دار و دەوەن
لەسەر چڵی سوورە گوڵێک
هەڵکورمابوو، دەیکرد شیوەن
بەری بەیانی بولبولێک
گوتم ئەی مەلی دڵسووتاو
چییە، بۆ دەناڵی بەتاو؟
کە ناڵینت بۆ ئەوەیە
گوڵت وا زوو هەڵوەریوە
ئەو ناڵینە بێ فایدەیە
بۆچی نازانی، نەتدیوە؟
گوڵ هەفتە ناباتە سەرێ
سیس دەبیت و هەڵدەوەرێ
وەڵامی دامەوە بولبول
بە شێنەیی، بەکاوەخۆ

گوتی نانالێنم بۆ گوڵ
که سیس بووه، دەزانی بۆ؟
ئەو عومرێکی ڕابواردووه
پشکووتووه جا سیس بووه
نالێنی من بۆ خونچەیە
بۆ خونچە پەشێوە حاڵم
ئەو داخە لە دڵمدا هەیە
بۆیە هەمیشە دەناڵم
ئەو، پێش پشکووتن سیس بووه
بەجوانەمەرگی مردووه

شیلان ئاوی – ١٣٢٨

***

گۆمی خوێن

عەزیزم بۆچی تۆراوی لەخۆڕا؟
چ قەوماوە؟ دڵی تۆ بۆچی گۆڕا؟
ئەتۆ وا زوو لەبیرت کردم ئەمما
فەرامۆشت نەکەم شەرتە لە گۆڕا

***

لە من ڕا خۆ خەتایەک ڕووی نەداوە
ئەدی بێ مەیلی بۆ ڕووی دا لە تۆ ڕا
ئەسیری کەزیەتە کۆتری دڵی من
دەبێ حاڵی چ بێ کۆتر لە تۆڕا؟

***

سەر و ماڵ و کەماڵ و بیر و هۆشم
لە نەردی عیشقی تۆدا پاکی دۆڕا

***

لە چاوم دێ بەخوڕ فرمێسکی خوێنین
کەچی ئەم گۆمە خوێنە هەڵنەچۆڕا
من و لاشەی پەپوولە ماینەوە و بەس
شەوی دووری، شەمیش تواوە لە کۆڕا

١٣٣٢

***

ئاواتی بەرز

لاگری سوڵحە تەواوی ڕەنجبەری وشیاری کورد
چاوەنۆڕی دەرفەتێکە خەڵکی لادێ و شاری کورد
کوندی شوومی شەڕ لە زەندۆڵان خزی بەدزی و فزی
کۆتری سوڵح و ئاشتی نیشتووە لەسەر دیواری کورد

***

دەستی دا دەستی برای و هاتە ناو کۆڕی خەبات
کیژی نەشمیل و لەبار و شۆخ و گوێ بەگواری کورد
کورد گوتوویە سوار هەتاکو نەگلێ قەت نابێ بەسوار
ئێستە چابوک سوارە، چونکە زۆر گلاوە سواری کورد

***

فێری زۆر دەرسی بەکەڵک و باشی کردین تێشکان
جا ببینە ڕاپەڕین و شۆڕشی ئەم جاری کورد!
بەیت و بالۆرەی هەزار جار بۆ بلێ کۆنەپەرست
تازە وێژینگێکی نادا دیدەکەی بێداری کورد

***

ڕۆژ بەڕۆژ قایمترە، مەحکەمترە، بڕوایەکەی
دەم بەدەم چاکتر دەبێ، باشتر دەبێ، ئاکاری کورد
بێ وچان دەڕواتە پێش و ڕێگە دەبڕێ بۆ هەدەف
زۆر لە سالان ڕوونترە ئەو ساڵەکە ئەفکاری کورد

***

کورد بەزینی بۆ نەبوو دەستی نەدا، با دوژمنیش
ڕانەوەستابێ لە تالآن و بڕۆ و کوشتاری کورد
ئەو لە ئازار و شکنجەی قەت نەبوو خافڵ، بەڵام
کوردی کردۆتە سماتە جەزرەبە و ئازاری کورد

***

سەد هەزار بەرگێڕەوەی با بێتە سەر ڕێ، ئاخری
هەر دەگاتە مەنزڵی ئاوات و خۆشی باری کورد
مافی کوردی هەردەبێ بستێندەرێ بستێندەرێ
دوژمنی کورد تێ گەیشتووە ناکرێ باشاری کورد

***

وا گزینگی دا بەیانی جوانی ئازادی بەشەر
ڕۆژی ڕووناکە، نەماوە زوڵمەتی شەوگاری کورد
نایەوێ یاریدەدان و کۆمەگی ئەسڵی چوار
جووجەڵەی ئاغای (ترۆمن) وێی کەوت پللاری کورد

***

هەرکە تووشی بوو دەڵێ: (یانکی گۆهوم یانکی گۆهوم)
تازە دەستی ئەجنەبی ناتوانێ بگرێ زاری کورد
تووڕەیی خەڵکی کە دی وا کلکی گرتە ناو گەڵۆز
دوژمنی خوێڕی، وەکو ڕێوی لە ترسی داری کورد

***

دێتە سەر ڕێبازی راست و دێتە ناو کۆڕی خەبات
خوارەپێچەی لێ بڕاوە پیاوی خێچ و خواری کورد
هێزی بێگانەی لەپشت خۆی دیبوو، بۆیە وای دەکرد
باری هێلکان نابزێوێ خاینی لاساری کورد

***

دانەنیشێ گەر لەسەر ئەو پەتک و سینگە بێگومان
تۆ لە ئەستۆیدا دەبینی پەتک و گوێلەوساری کورد

تێک دەدەن کۆشکی بڵیندی مفتەخۆری زگ زەلام
پاڵە و جووتیاری برسی، کارگەری بێکاری کورد

***

دیوتە چۆن خۆی شاردەوە خوێڕیانە وەک ئاغایەکەی!
ئەو گزیرە بەدفەڕەی دەنگی دەدا بێگاری کورد
خۆی لەبەر لافاوی قینی توندی گەل ڕاناگرێ
دوژمنی وەحشی و دڕندە و زاڵم و زۆرداری کورد

***

دەچتە سەر دارێ لە ڕۆژی ئینتیقام و تۆڵەدا
ئەو کەسەی کوشتی بەناهەق پێشەوا و سەرداری کورد
نایەڵن ئادار بەسەر پاداری ئەو دەربارەوە
چونکە دەیگوت نایەڵم ئاداری کورد، پاداری کورد

***

«پاش قڕانی مودەعی دەس پێ دەکەن تەعمیری موڵک»
دێتە دی ئاواتی بەرزی «ئەحمەدی موختاری کورد»
«ڕێگەیی ئاسن دەچێتە شاخی هەورامانەوە»
هەر کە کەوتە دەستی کوردی چارەنووس و کاری کورد

***

مەدرەسە و دانیشکەدە بۆ شار و لادێ دادەنێن
خوێندەواربێ تاکو ڕۆڵەی زیرەک و نازداری کورد
ئەو زمانە شیرنەی ئێمە پەرەی دەگرێتەوە
نادڕێ چیدی کتێب و دەفتەری ئەشعاری کورد

***

بێ برەو نابێ مەتاعی کوردەواریمان ئیتر
ڕەونەقی پەیدا دەکا ئەو جارەکە بازاڕی کورد
دادەمەزرێنن لە گشت شاری وڵات کارخانەیەک
تا بەدەستی خۆی ڕەنێو بێ بەرهەم و کرگاری کورد

***

بەر دەدەن گاجووتی لەڕ، سواری تەڕاکتۆران دەبن
دێتە دەر بوورە و بەیار و بەندەن و نیساری کورد
کشتوکاڵ و جووت و گامان دێتە سەر باری لەبار
پڕ دەبێ تێر و جەواڵ و مشت دەبێ عەمباری کورد

***

خەستەخانەشمان دەبێ، دوکتۆر و دەرمانیش فرە
ناکەوێ تازە لە کووچان خەستە و بیماری کورد
بەختیار و خوێندەوار و ساغ و تێر و پڕ دەبێ
دێتە دەر ماکەی نەهاتی و نەگبەتی و ئیدباری کورد

***

دەست لە ئەستۆی یەک دەکەن ئازاد و شاد و بەختەوەر
کیژ و کوڕ، لاو و گراوی، دڵبەر و دڵداری کورد
بۆنی ڕزگاریت لە شێعری دێ چ جوانت هۆندەوە
ئەی هەژار، ئەی شاعیری تێکۆشەری ناوداری کورد!

***

(کۆتری پیکاسۆ کە مژدەی هێمنی هێنا گوتی:)
مرد، بەسەرچوو، ڕۆژی ئیستیعباد و ئیستثماری کورد
ئەی مەلی خۆش خۆینی ئاوارە و تەرە و بێ ئاشیان
مژدە بێ زوو دێیەوە ناو میللەتی ڕزگاری کورد
بلبلە سەرمەستەکەی باخی موکریان ئەوچەلیش
تێر بخوێنە، دەنگ هەڵێنە تۆ لەناو گوڵزاری کورد
خۆشەویستی میللەتی خۆتی لەبیر چۆن دەچییەوە؟
چاوەڕێتە ئێستەکانە شاری بێ ئەغیاری کورد
ئەو ژیانەی بێ تۆ ڕای دەبوێری «هێمن» مردنە
بێکەسێکە پاشی تۆ و پاشی سەرەک کۆماری کورد

مەهاباد - ١٣٣٢

***

بەغدا نیوەی ڕێیەت بێ

خاین، خوێڕی، درۆزن، بەدفەڕ، شەڕانی، سەرشۆڕ!
پیاوکوژ، تاوانبار، ڕووڕەش، ناکەس، ملهوڕ، دیکتاتۆڕ!
خەڵکی ئێران بەدەس تۆ کرابوون زیندەبەگۆڕ
ئەوە تۆی لێت قەوماوە، دەریان پەڕاندووی، هەی گۆڕ
دەبڕۆ ئەی شاهی خاین بەغدا نیوەی ڕێیەت بێ

***

ئەی دوژمنی ئازادی، ئەی نۆکەری ئیستیعمار!
بەدەس تۆ چوونە سەر دار مەزن، پێشەوا، سەردار
بەدەستووری بێگانە دەسووڕا چەرخی دەربار
زاڵ بوو بەسەر دەربارا پاڵە، جووتێر و کرێکار
دەبڕۆ ئەی شاهی خاین بەغدا نیوەی ڕێیەت بێ

***

کەی سێبەری خودا بووی، ئەی سێبەری نەهاتی
لە سایەی تۆدا دیمان شەڕ و گرانی و قاتی
لە خزمەت باوکی خۆتدا لە پیاوکوشتن ڕاهاتی
هەر کە خەڵک لێت ڕاسا، بۆی دەرچووی و هەڵاتی
دەبڕۆ ئەی شاهی خاین، بەغدا نیوەی ڕێیەت بێ

***

پشتت لە میللەت کردووە پەنات بردووە بۆ دوژمن
بەدرەقەی ڕێگای تۆ بێ تووک و نزای پیاو و ژن
دوژمنی گەل هەمیشە بەمەرەدی شا دەچن
هەر دیکتاتۆر تێدەشکێ، هەر گەلن ڕزگار دەبن
دەبڕۆ ئەی شاهی خاین، بەغدا نیوەی ڕێیەت بێ

***

گزیری گوێ لەمست بووی تۆ بۆ شیرکەتی نەفتی
کلکی ئاغات کێشراوە بۆیە هێندە کەنەفتی
پێمانەوە نووسابووی، هەروەکو قیل و زەفتی
نەکەی بگەڕێیەوە، حالا کە رفتی... ڕەفتی
دەبڕۆ ئەی شاهی خاین، بەغدا نیوەی ڕێیەت بێ

مەهاباد - ١٣٣٣/٦/٢٦

***

موو ناپسێنم

ئەمن دەمگوت لە دنیا تا بمێنم
لەبەر کەس ئەستەمە سەر دانوێنم
کەچی ئێستا لە داوی بسکی تۆدا
گرفتارم گوڵم موو ناپسێنم

***

ژیانم پڕ لە ڕەنجە و نامرادی
بە هەڵکەوتیش نەهاتم تووشی شادی
دڵم هێند تەنگە هەر جێی تۆ دەبێ و بەس
ئەتۆش مەحکوومی حەپسی ئینفیرادی

***

قەرار بوو بێی لەگەڵ خۆت شادی بێنی
نەهاتی، گەرچی پێت دابووم بەڵێنی
لەناو کوردا نەبوو پەیمان شکاندن
لەکوێ فێر بووی گوڵم پەیمان شکێنی؟

***

ئەگەرچی ڕۆیی، قەت ناچی لە یادم
دەکەم یادت، بەیادی تۆوە شادم
کە بارگەت بۆ هەوار تێک نا عەزیزم
شکا ئەستووندەکی تاوڵی مرادم

***

شەوانە هاونیشینی جامی بادەم
بە بادە با پەژارە و غەم بە با دەم
کە دەستی ڕۆژگار بای دا سەری من
سەری شووشەی شەراب وا چاکە بادەم

***

تووڕەیی

ساقیا کوشتمی خەم و مەینەت
دەوەرە لەو شەرابە مەستم کە
نامەوێ جام و ساغەر و پیاڵە
بەشی خۆم بۆ لە لوێچی دەستم کە

***

وەرە ئەی نازەنین بەخێرا خۆت
گێژ و وێژم بکە بە بادە و مەی
با منی ڕەنجەڕۆ لە ژینمدا
هیچ نەبێ جارەکی بڵێم ئۆخەی

***

حاسڵی تێگەیشتن و زانین
چ بوو بۆ من جگە لە کوێرەوەری؟
سەردەمێکیش پەنا دەبەم بۆ مەی
تا بزانم چلۆنە بێ خەبەری

***

لەو وڵاتە کەسێک لە خەو ڕابێ
بەشی چارەڕەشی و خەم و شینە
تێگەیشتم عیلاجی دەردی من
مەستی و شێتی و نەزانینە

١٣٣٦

***

بۆسەی ڕۆژگار

نیمە ئاواڵێ لە گۆشەی بێکەسیدا غەم نەبێ
چاکە ئەو لێرەش وەفای هەر ماوە، سایەی کەم نەبێ
لاپەڕەی ژینم هەموو هەڵدەیتەوە تێیدا نییە
باسی فرمێسک و هەناسە و شیوەن و ماتەم نەبێ
ڕۆژگاری سپڵە بۆ من بۆسەیەکی نایەوە
نەمدی هەر تیرێکی دەیهاوێ بەرەو سینەم نەبێ
ڕەنجی دووری دڵبەرم بۆ کوشتنی من کافییە
گەر لە دنیادا ئەمن هیچ مەینەتی دیکەم نەبێ
کوا دەزانێ چەند پەرێشان و پەشێوە حاڵی من؟
ئەو کەسەی گیرۆدەیی ئەگریجەو و پەرچەم نەبێ
ڕەمزی دڵداری لە زینێ فێر نەبوو یارم دەنا
کوا ئەوینداری وەفاداری وەکو من، مەم نەبێ؟
کیژی شاریمان لەخۆی وەرگرتووە چارشێوی ڕەش
داخەکەم نەمدی لەوێ مانگێکی دەورەی تەم نەبێ
شادی جارێکی بەمیوانی نەهاتۆتە دڵم
ڕەنگە خەڵوەتخانەیی خەم شوێنی نامەحرەم نەبێ
خۆم دەسووتێنم هەتا بەزمی خەڵک ڕۆشن بکەم
کێ لەرێی خەڵکا وەکو شاعیر دەسووتێ شەم نەبێ
١٣٣٨

***

چارەنووسی شاعیر

بەهار بوو فەسڵی زستانم، ئەگەر یارم لەگەڵ بایە
درۆیە گەر گوتوویانە بەخونچێکی بەهار نایە
لە بارانێ مەپرسە تا هەور بگرێ بەری ڕۆژێ
دەبێ بگریم هەتا ڕووی تۆ لە ژێر چارشێوی ڕەشدایە
هەناسەم لادەدا چارشێو و ڕووبەندی ڕەشت ئاخر
هەور هەرچەندە پڕ بێ کوا حەریفی قودرەتی بایە؟

لەژێر سایەی بڕۆکەتدا حوکمڕانی دەکا چاوت
لە سایەی دووخی شمشێرە کە حاکم حوکمی ئیجرایە
لەسەر بەفرێ بەکار نایە وەکو بیستوومە داوی ڕەش
لەسەر کولمەت ئەدی بۆ دڵگرە ئەو بسکە تاتایە؟
هونەر ناتوانێ جوانی تۆ بەهیچ شێوێکی بنوێنێ
لە مەرمەڕ چۆن دەتاشرێ هەیکەلی ئەم بەژن و باڵایە؟
بەڕیشی بۆزەوە سوجدەی دەبەم من بۆ جەماڵی تۆ
ئەدی بۆچی دەیانگوت دار کە پیر بوو تازە دانایە؟
بزەت نایێتە سەر لێو و بەزەت نایە بەحاڵمدا
ئەگەرچی زۆر لە مێژساڵە لە دووت دەخشێم وەکو سایە
دەزانی بۆچی من هێندە پەرێشان و خەفەتبارم
لە بازاڕی ژیان غەیری هونەر نییە چ سەرمایە
بەتوو تووشی مەکتەب بۆ دەهاتم من کە زانیبام
خەفەت، مەینەت، کەسەر، حەسرەت، بەشی ئینسانی زانایە
لەگەڵ چارەڕەشی و دوورەبەشی و نەگبەت دەبێ هەڵکەم
لەمێژە چارەنووسی شاعیرانی کوردی هەر وایە
١٣٣٨

***

جۆلانە

چوومە لای دوکتۆر و گوتی
نەخۆشی دەردەکەت سەختە
گوتم: تۆ پێت وایە دەمرم؟
بەداخەوە، گوتی: وەختە

***

ئەو دڵەکوتەی گرتووتە
پیاوی بەهێزیش بیگرێ
بێتوو ئاگای لە خۆی نەبێ
هێندە پێ ناچێ دەمرێ

***

پێکەنیم و گوتم دوکتۆر!
نالێم زانا و شارەزا نی
بەڵام تۆ پزیشکی ویشکی
باری دڵداری نازانی

***

دڵەکوتەم نییە، دڵم
جێی کیژێکی خانومانە
منداڵە، ئۆقرەی ناگرێ
بۆم دروست کردووە جۆلانە

١٣٣٩

***

ماچی شیرین

بەمنداڵی لە لێوی ئاڵی تۆم ئەستاندووە ماچێ
بەپیریش لەززەتی ئەو ماچە شیرینەم لەبیر ناچێ
بەسەد دکتۆر و دەرمان و پەرستار ناکرێ چارەی
کەسێک تیری مژۆڵی ئەو کچە کوردەی لە دڵ ڕاچێ
دەکا گیرۆدەتر پیرانی دڵتەڕ ئەو کچە کوردەی
بچێتە مەکتەب و بسکی بەمۆدەی تازە هەڵپاچێ
خەم و دەردی زەمانە پیری کردم وشک و بێ زەوقم
کە شاعیر وشک و بێ شۆر بوو لەناو خەڵکی دەبێ لاچێ
لە گۆشەی بێکەسیدا ئێستە وا دڵتەنگ و خەمبارم
نییە باکم ئەگەر ماڵم بەجارێکی بەقوڕدا چێ
بەشی کوردێکی زانا لەم وڵاتە مەینەت و دەردە
ئەوەی نەتویست بڵێ ڕەببی بەدەردی کوردی زانا چێ
لەناو بازاڕی ئەوڕۆکەی ئەدەبدا شێعری تۆ (هێمن)
وەکو پووڵی چرووکە، هیچ ڕەواجێکی نییە، ناچێ

تەورێز – ١٣٣٨

هێلانەی بەتاڵ

نییە باکم ئەگەر زاڵم شکاندوویەتی باڵی من
ئەوە سەختە کە وا ناگاتە گوێی کەس ناڵەناڵی من
بەهار هات و تەبیعەت حوکمی ئازادی مەلانی دا
لەناو کونجی قەفەزدا دیارە چۆنە ئێستە حاڵی من
لە گوڵزاری ورینگەی بلبلی سەرمەست و شەیدا دێ
بەڵام نایە جریوێکیش لە هێلانەی بەتاڵی من
لەسەر ناچێتە دەر ساتێ خەیاڵی بسکی خاوی تۆ
ئەگەرچی تێگەیشتم چاوەکەم خاوە خەیاڵی من
ئەرێ ئەی ئاسکی ناسک هەتا کەی دەستەمۆ نابی؟
ئەرێ پیرۆزەکەی خۆشفەڕ هەتا کەی نایە ماڵی من؟
گوتت: بۆت دێمە جێژوانێ، هەزار سوێندت بەشاڵم خوارد
لە ئاهی ئاشقانەی من بترسە، نەک لە شاڵی من
کە ماڵت بێ کەماڵت بۆ چییە لەو شارە وێرانە
کە ماڵی دەوڵەمەندی دی، گوڵم نەیویست کەماڵی من
ئەگەر دەیزانی مانای خۆشەویستی ئەم کچە کوردە
بەسەد یاقووت و گەوهەر نەیدەدا فرمێسکی ئاڵی من
ڕەش و تار و درێژ و پڕ لە ئازار و خەم و دەردە
بەڵێ شەوگاری دووری بوو سەراسەر ژینی تاڵی من

مەهاباد – ١٣٣٩

***

گلێنەی شاعیر

ئەگەر خەرمانی عومرم ئێستەکانە پاکی با بیبا
بەمەرگی تۆ مچورکیشم بەدڵدا نایە، با بیبا
هونەر گەر خۆی پەرێشانی نەبایە لەم وڵاتەیدا
بەشی من بۆ دەبوو چارەڕەشی و خانەخەرابی با
لەکوێ حاڵی من و تۆ وا دەبوو ئەی خۆپەرست ئێستا
ئەگەر دنیا ئوسوول و قاعیدە و نەزم و حیسابی با
بەجامێ بادە تێر نابم، گەر مەیلت هەیە ساقی
گلێنەی خۆم دەنێرمە خزمەتت، بۆم تێکە تا بیبا
وەبەر من نایەڵێ لێرەش مەی و ساقی جەنابی شێخ
دەنا لەولا شەراب و حۆری با هەر بۆ جەنابی با
هەموو عومری ئەبەد تێیدا نییە خۆشی دەمێک مەستی
خدر ئاوی حەیاتی بۆ چ بوو؟ فێری شەرابی با

١٣٤٠

***

گێژەڵووکەی خەزان

گێژەڵووکەی بەسام و توندی خەزان
کە پەلاماری دایە باخ و ڕەزان
دەشکێنێ نەمامی شلک و تەڕ
گوڵی بۆنخۆش و تەڕ دەکا پەرپەڕ
ئەو گوڵەی باخی پێ دەڕازاوە
داخەکەم ئێستە هەڵپرووکاوە
هەروەها دەستی بێ بەزەی تەقدیر
نایەڵێ چووک و گەورە جوان و پیر
تازەلاوان لە خوێن دەگەوزێنێ
جەرگی دایکی هەژار دەبرژێنێ

زەبری توندی زەمانی بەدکردار
شاری کردینە شاری پڕ ئازار
هەرچی دەیبینی دەس بەئەژنۆیە
لە هەموو لاوە شین و ڕۆڕۆیە
بزە نابینی تۆ لەسەر لێوێ
چاوە فرمێسکی خوێن دەپاڵێوێ
سەربەقوڕ، مل بەکوینە گەورە و چووک
خەنە شۆرایەوە لە پەنجەی بووک
مەرگی ئەو سێ جەوانە بێ مرادە
ماتەمی خستە ئەو مەهابادە
گەرچی (یوسف) ئەسیری بەندی گڵە
ئێستە لەو (میسرە) هەر عەزیزی دڵە
گەرچی بۆخۆی خرایە چاڵی گۆڕ
شوێنەواری بەنرخی ماوە لە گۆڕ
خزمەتی خەڵکی زۆر بوو ئەو لاوە
جا چلۆن دادەمێنێ لەولاوە؟
گەر (سولەیمان) نەما لە کۆڕی خەبات
نەگەیشتووە بەئارەزوو و ئاوات
زیندووە تا ئەبەد لەناو خەڵکی
چونکە بۆ کۆمەڵێک هەبوو کەڵکی
خزمەتی عیلمی کردە پیشەی خۆی
خوێندەوار کۆڕی شین دەبەستن بۆی
ڕەنگە شاگردی کوردی وریا و ژیر
دەرسی ئەو لاوەیان بمێنێ لە بیر
کاکە (داوود) ئەگەر لە ڕێی ژیانا
گیانی شیرین و پاکی خۆی دانا
فێری کردین دەبێ لە کارکردن
نەبەزین تاکو سەردەمی مردن

***

یادی دوو پیاوی چاکی زەحمەتکێش
یانی کاکە عەزیز و مام دەروێش
خەڵکی ئەم شارە قەت لەبیر ناکەن
خەڵکی ئەم شارە ئۆگری چاکەن

مەهاباد - ١٥ی بەفرانباری - ١٣٤١

***

گوڵی هیوا

ئەختەر کچی کوردی چاومەست!
ئیلهام بەخشی شێعری پڕ هەست!
ئەی پێشمەرگەی میللەت پەرەست
کە دیتمی تفەنگ بەدەست
زانیم گوڵی هیوا پشکووت
بەیانی ئازادی ئەنگووت
ئەختەر پێشمەرگەی کۆڵنەدەر!
ئەختەر ئەی گوڵی نێو سەنگەر!
خوێنت دەتکێ لە دمی خەنجەر
دەگری بەری هێرشی ئەسکەر
سێرەت گرت بەوچاوە جوانە
لە کەلەکەی ئەم بیژوانە
شەقت هەڵدا لە زێڕ و جل
تووڕت داوە کلدان و کل
توندت کردووە پشتێنی شل
فیشەکدانت کردۆتە مل
پساندت بازنە و پاوانە
دەستت دا تفەنگ پیاوانە

نارێژی چاو، سوور ناکەی لێو
شانە ناکەی بسکی پەشێو
یەکجاری فڕێت دا چارشێو
ئەوە ڕووت کردە چڕ و کێو
دەبڕی جەرگی دوژمنی زۆڵ
بەسەرنیزە نەک بە مژۆڵ

١٣٤٢

***

ڕاوە بەراز

تفەنگی ڕاوێ ئەستێنراوە یەکسەر
بەقەولی کاک هەژار، بێ ڕاوە ڕاوکەر
مەفەرموو ڕاو نەما لەو شارە تازە
کە سەیری ڕاوکەران ڕاوە بەرازە
ئیتر دەرچوو بڵێن باوی کوڕانە
نەخێر باو باوی (سۆنە) و (دوو کوڕانە)
قورینگ و (ڕەش بەشە)و(دورنا)و(هەڵەتانج)
نە ئاغایان لەکن پیاوە نە کرمانج
بەکەیفی خۆی لەسەر ئەو ئاوە ڕوونە
دەکا گاڵتە و قوماری (پێ بەقوونە)
سەری چۆن لێ دەشێوێ سی لە قۆپی
کە ڕاوکەر چونکە بێ ڕاو ماوە تۆپی
(بنە) ڕووخان و (سیپە) چۆل و هۆلن
بڵاون ڕاوکەر و باڵندە پۆلن
ڕفاندوویە (قەلەسابوونی) سابوون
کە هەستی کردووە لاگیریە قانوون
ئەوا (کەروێشکە)کەی سیخوار لەپشتە
قوڵەشینی بەهەست و گورج و گشتە

لە لانا کەوتووە و نایێتە بیری
کە جاران شۆرەتی بوو سەنگەسیری
دەکا سمکۆڵ و چاوی هەر لە کۆیە
کە نێری تێگەیی پارێز درۆیە
ئیتر کەس ڕووی نەماوە بچتە کێوی
بەشێر گاڵتە دەکا ئەوڕۆکە ڕێوی
لەسەر بەردی دەخوێنێ (کەو) بەدەستە
دەڵێ ڕاوکەر ئەگەر پیاوی دە هەستە
لە چاوان هەڵوەرین فرمێسکی گوڕگوڕ
کە دێ و دەڕوا بەدەستە (چرگ) و (کوڕکوڕ)
هەوێردە و (زرڕەکەو) دێنە ڕەپستە
بەڵام چ بکەم چەکم پللار و مستە
لە سوور کێلان دەنیشن پۆلەکۆتر
لە جاران زۆرتریش و سەربەخۆتر
(فەقێ ڕەحمانی) ئاواڵت چلۆنە
چلۆن بێ ڕاو دەژی کالیارە کۆنە؟
گەرم داهاتووە وەک پیرە لۆکی
لە سوێ ساچمەزەنی کۆنەڕەشۆکی
ئەوی زۆر تووڕە بێ (دەروێش کەریمە)
کە پیری ئێمەیە و پیاوی قەدیمە
گەلێکی دی هەرا و بەزم و تەق و تۆق
چرای ژینی نەبوو وەک ئێستە بێ شۆق
بزەی نایێتە سەر لێوی وەکو میر
ڕەبی بێ ڕاو نەبی قەت ڕاوکەری پیر
وەکو (ئەحمەد) گوتی ئەی پیری مەشهوور
مەخۆ خەم بۆ تفەنگی عەهدی تەیموور

ئەوەی چابوو لە شانی ئێوەدا بوو
بەڕەحمەت بێ دەنا بۆ بستە چابوو
دەبێ حاڵی چبێ (کاخدری) خۆمان
کوڕی کێوان و ڕۆڵەی بەند و چۆمان
مەگەر نۆکان بخوات و بچتە ڕاوێ
دەنا تازە دەوێرێ ساچمە باوێ
ڕەبی دوژمن بەحاڵی (بەهمەنی) بێ
لە داخا ڕەنگە لووتی داژەنیبێ
کەسێکی بچتە لای و کەڵپی بێشێ
وەها پەرتە خلێنەی بۆ دەکێشێ
جەنابی (ئەردەلان) شێواوە حاڵی
وەکو جیبی منە ساکی بەتاڵی
ڕەئیسە گەورەکەی کانوونی ڕاو بوو
ئەویشی چوو لە دەس دەستە شکاو بوو
(رهاکرد است او خوی پلنگی)
نەماوە پوز و فیز و زەبر و زەنگی
کە سایەی کەم کراوە ئەو لە سەرمان
لەسەر کێ لێ دەدا ئەو جارە فەرمان؟
گەلێکی گۆشتی کێوی خوارد بەمفتە
لە گۆشت کەڵ ساز بکا با ئێستە کفتە
یەقین (مەحموود) با نادا سمێڵی
سمێڵ بادانی پێ حەیفە بەدێڵی
کە ڕاوکەر بێ تفەنگ ئەڵبەتتە دێڵە
لە هەمووان دێڵتریش (مەحموود سمێڵە)
دەڵێن دوکتۆر خەوی نایە شەوانە
لە تاوی ڕاوی (مالۆس) و (یەکانە)

نییە هۆشی لە کەس وەربگرێ ویزیت
دەدا دەرمانی (تیفۆس) بۆ (برۆنشیت)
لەکن خانم یەقین نامێنی نازی
لە کووپەی ببڕێ قاورمەی بەرازی
بەشی ئێمەی نەدا لەو خەست و خۆڵە
مەسیحی گەورە ئەستاندوویە تۆڵە
(مەمی خان) چاکە هەر ماوە جەفەنگی
ئەوەش قازانج و سوودی بێ تفەنگی
بەڵام (میرزا حەسەن) کاری کراوە
تفەنگێکی کڕی و تەحویلی داوە
لە دەستی مفتی زادە کێ دەکا خێر
تفەنگی دایە، ڕاوی پێ نەکرد تێر
تفەنگی تازە هێنابوو حیجازی
بەڵام مەودای نەبوو بۆ تورکتازی
فەڕوفیکی ئەوە گرتی هەموومان
لە داخانی دەبوو بگرن هەموو مان
چلۆنە کەیفەکەت ڕەحمانی قازی
دەخۆی ئێستاش کەبابی جەرگی قازی
ئەویستاش لێ دەنێی تۆ سەنگەسیران
دەنێری کاسە سفرە بۆ فەقیران
مەزەی وودکاتە هێشتا سینگی باڕی
نەوەڵڵا هێندە برسی بەرد دەهاڕی
ئەوەت چاکە لە قەسسابخانە دوور نی
وەکو عەولای برات بۆ گۆشت زەروور نی
هەڵەم کرد لێم ببوورە تاکو مابی
هەڵۆی و کاکە بۆ کۆللارە نابی

ئەتۆ پەڕکووری توند و تیژ و دڕ بووی
ئەتۆ سوڵتانی شاخ و کێو و چڕ بووی
زەمانە داخەکەم باڵی شکاندی
لەناو داڵ و قەل و کوندی خزاندی
حەیف ئەی شاهەڵۆ بۆ باڵ و چەنگت
حەیف سەد حەیف بۆ دەست و تفەنگت
حەیف ئەی نابیغەی ڕاوی موکریان
کە باڵندە لەترسانت دەگریان
دەبینم ئێستەکانە چەک کراوی
دەترسم چاوی تۆ کوێرکەن مراوی
ڕەفیقان چاکە ئێوە خەڵکی شارین
وەکو من نین، بەشی زۆرتان ئیدارین
(بیحەمدیللا) هەتانە کار و بارێک
بەڕۆژ کار و بەشەو گاڵتە و قومارێک
ڕەفیقێک، خەمڕەوێنێک، ئاشنایەک
کتێبێک، تەختە نەردێک، سینەمایەک
بەلای ماڵی خەلیفەیدا گەڕانێک
لە خزمەت ئەرمەناکیش ئیستیکانێک
بەڵام من خەڵکی لادێم سەگ بەحاڵم
دژ و داماو، کەنەفت و دەس بەتاڵم
پەرێشان و کزم بێ کاروبارم
بە بێ ڕاویش بەجارێک کۆڵەوارم
کە زۆری بۆ دەهێنام دەرد و مەینەت
دەچوومە ڕاو و ئامێزی تەبیعەت
خودایە تازە چۆنی بگوزەرێنم
کە تەنیا تۆپەڕەش بوو خەمڕەوێنم

له ژووریٚ دادەنیشم هێندە، دەمرم
کە دەچمە دەشت و مەزرا سەکتە دەگرم
لە ناو داچێندراوی سەوز و شینم
هەزار جاش و کەر و گوێلک دەبینم
لە باغمدا هەیە سەد بزنە گرِوێ
بزن ئازاد کرابێ، ریشە دەڕوێ!
بەجوتیاری بلێیم چاکت نەکێلا
دەزانم دەسبەجێ ڕۆبۆتە تێلا
بەگاوانێ بلێیم زیانێ مەفەرموو
دەڵێ لاچۆ برِۆ وەختی بەسەرچوو
بەشوانی گەر بلێیم مەیکە لە مێشە
دەڵێ دیارە دەمت ئێستاش لەپێشە
لە ناو دێدا کە دەچمە بەربەرۆچکە
دەدەن دەورم منالی سەر بەکۆچکە
ئەوەندە گوێ لەمست و توند و تۆڵن
ئەگەر زوو هەڵنەیەم چاوم دەکۆڵن
خەریک بووم ڕاگرم دوو گۆڵە تاجی
بەوان ڕاوێ بکەم بۆ ناعیلاجی
حیسابم کرد کە نیمە نانی خۆشم
بەبارانێ ڕزی ئەو ساڵ کلۆشم
چەلان چابوو هەمان بوو تەختەدامە
بەڵام ئەو ساڵ لە دێ دامە حەرامە
ئەگەرچی زۆر لەمێژە دامە فێرم
بەڵام زەحمەت بەمام سۆفی بوێرم
چلۆن ئاغای بکەم ئێستا لە سۆفی
کە سۆفی تازە ئاغای هەڵگلۆفی

بلێیم ئاغا دەڵێ سندان، دڵەدەرد
دەوێری ناوی ئاغا بێنی نامەرد!
لە مەڵبەندێ کە ئازادی نەبێ پیاو
بە ساچمەزەن بچێتە کێوی بۆ ڕاو
سەگی تێ ڕی چ نرخێکی هەیە ژین
ستەم تا کەی، مەگەر ئێمە بەشەر نین

١٣٤١

***

شینی گۆران

هەر لە بۆتانەوە هەتا سۆران
هەموو سۆرانی شینە بۆ گۆران
هەر لە کوێستانەوە هەتا گەرمێن
یەخەمان دادڕاوە تا دامێن
لە جزیرە هەتاکو بەحری ڕەش
نییە کیژێ سەری نەنابێ لە هەش
لە دیاربەکرەوە هەتا ورمێ
سەر بەقوڕ، مل بەکوێنە نێر و مێ
هەر لە کەرکووکەوە هەتاکو سنە
شین و ڕۆڕۆ و فغانی پیاو و ژنە
لە مەریوانەوە هەتا زێبار
وەک زرێبارە چاوی کوردی هەژار
هەر لە زاخۆ هەتاکو کرماشان
پرسەیە، ماتەمە، بەخۆدادان
لە مەهاباد هەتا سلێمانی
نالە ناڵە لەباتی گۆرانی
هەر لە بێجاڕەوە هەتا شەمزین
کچ و کوڕ، لاو و پیری کورد شەمزین

له شنۆوه هەتاکو سەنجابی
تووشی کوردێکی بێ کەسەر نابی
هەر له هەولێرەوه هەتا پاوه
نەتەوەی کورد پەشێوه، تاساوه
جا چلۆن دڵ بەخەم نەبێ، نەگرین
جا چلۆن کوڕی شینی بۆ نەگرین
شاعیرێک بوو بەنرخ و بێ وێنه
بیری ڕۆشن بوو، چەشنی ئاوێنه
شاعیرێک بوو بەجەرگ و هەڵکەوتوو
پێشڕەوی گەل بوو نەک له گەل کەوتوو
تاکی کەم بوو له جوان پەرستیدا
وەکو مێو بوو وشه له دەستیدا
هەستی پاک، مێشکی تازه، بیری نوێ
شێعری پڕ سۆز، قسەی بەتام و خوێ
دڵتەڕ و خۆش خەیاڵ و ناسک بێن
بەهونەر، شارەزا، وشه ڕەنگێن
پێم پەری شێعر و مۆسیقا تۆران
بۆیه بردیانەوه سەرێ گۆران
یا خودای جوانی تووڕه بوو لێمان
ئەو چرایەی ڕەوا نەدی پێمان
ڕۆژگار گەوهەری وەبن گڵ دا
داخی ئەو مایەوه له ناو دڵدا
داخەکەم ئەو بلێسه دامرکا
که خەریک بوو وڵاتی ڕوونتر کا
ڕۆیی گۆرانی خۆشەویست ڕۆیی
شین و ڕۆڕۆی گەلی نەبیست ڕۆیی

ڕۆیی بێ وەی گەلی بگا بەمراد
ڕۆیی بێ وەی ببینێ کورد ئازاد
ڕۆیی ئاواتی برده بن گڵی ڕەش
ڕۆیی کورد ماوه بێ کەس و بێ بەش
حاجی، گۆران و پیرەمێرد مردن
«داخەکەم کوردی ئێمه هەر کوردن»
کوردن و تووشی ڕۆژی تەنگانەن
مەردن و دیلی دەستی بێگانەن

مەهاباد – ١٩٦٢

***

تەپڵی ئەمان

قەڵەم سەرکێشه، بیریش مووقەڵێشه
بەڵام یارەببی ڕووی ڕەش بێ زەمانه
دڵی تەنگم له دەستانی هەمیشه
مەکۆگەی مەینەت و دەرد و خەمانه
هەموو تیری بەڵای ئەو ڕۆژگاره
دەکا بۆ سینگی پڕ زامم کەمانه
برا و خزم و کەسوکارم بەجارێ
ئەوان لێم بوونەته داسی ڕەمانه
له ماڵی خۆم دەکەم بۆنی غەریبی
که بێزارم له هەرچێکی هەمانه
ئەوی خۆشم دەویست وەک گیانی شیرن
تەماشای بۆته مشتەی ناو هەمانه
لەڕاس من دێڵەڕێوی ترسنۆکیش
وەها ڕاسا دەڵێی فیلی دەمانه

ئەوی دایم لە ژێر خەڵکا ژیاوە
لەسەر من پاڵەوان و قارەمانە
دەمی خۆشم لە ژینمدا نەدیوە
بخوازم تاکو خۆزگەم بەو دەمانە
گەمەی تۆشم بەلاوە سەهلە خوێڕی
گەلێکم پێ کراون لەو گەمانە
هەمە هیوا بەدوارۆژێکی رووناک
بەشی ئینسانی بێ هیوا نەمانە
بەشێوەن چاری کاری ئێمە نایە
خەبات، کەڵکی نییە مامەخەمانە
لەبەر تۆ چارەنووسی شووم و بەدفەڕ
ئەوی قەت لێی نەدەم تەپڵی ئەمانە

١٣٤٢

***

پەری شێعر

ئەی کچی جوان! کچی لەبار!
ئەی کچی زانا و خوێندەوار!
ئەی گوڵاڵەی نواڵی کوێستان!
مایەی شانازی کوردستان!
تیشکی هیوای دوارۆژی روون!
سارێژکەری زامی دەروون!
گەلاوێژی بەشۆقی گەش!
رووناک کەرەوەی شەوی رەش!
بەهاری خێر و بێر و هات!
گزنگی بەیانی ئاوات!

شێعرت دەوێ لە منی پیر
لە منی پیری گۆشەگیر
لە شاعیری زمان بڕاو
لە شاعیری دەفتەر دڕاو
لە شاعیری بەساڵا چوو
لە شاعیری وشک هەڵاتوو
شێعرێکی تەڕ، شێعرێکی خۆش
شێعرێک دڵان بێنێتە جۆش
شێعرێک دامرکێنێ دەروون
بە برینان بێنێ گۆشتە زوون
شێعرێک وەک خوناوەی باران
شێعرێک وەک سرتەی دڵداران
ناسکتر لە هەودای خەیاڵ
شیرنتر لە بزەی مناڵ
وەک ئارەقەی هەنیەی جوانان
وەک دڵەخورپەی جێ ژوانان
وەکو کەشم و نەشمی بووکێ
وەک ڕەنگ و بۆنی گوڵووکێ
بێ خەوش وەک ئاونگی گوڵ
پڕپڕ لە هەست و سۆز و کوڵ
لە ئاوی کانی ڕەوانتر
لە پەلکەزێڕینە جوانتر
شێعرێک وەک سێبەری بژانگ
وەکو خەرمانەی دەوری مانگ
ڕێکتر لە گەری ڕەشبەڵەک
خۆشتر لە خرمەژنی کرمەک

لە کوشینی دەستی دۆ خۆشتر
لە مەکە و ئەیەڕۆ خۆشتر
وەک نیگای چاوی خەواڵوو
بە لەشاندا بێنێ تەزوو
وەک شەراب بگەڕێ لە خوێن
خەمڕەوێن بێ و نەشەبزوێن
شێعرێک وەکو دەریای بێ بن
گەرمتر لە باوەشی ژن
شێعرێک سروودی شادی بێ
شێعرێک دەنگی ئازادی بێ
شێعرێک مزگێنی نەجات بێ
شەوچەلەی کۆڕی خەبات بێ
شێعرێک ڕەق بێ، ڕق بێ، قین بێ
گڕ بێ، بڵێسە بێ، تین بێ
شێعرێک سەنگچنی سەنگەر بێ
شێعرێک بریقەی خەنجەر بێ
هێزێک بێ دوژمن بەزێن بێ
مستێک بێ گورچوو تەزێن بێ
بڵێسەی گوللەی هەڵمەت بێ
شەپۆلی ڕقی میللەت بێ
شێعرێک نووستوو ڕاپەڕێنێ
شێعرێک دوژمن داپەڕێنێ
بشکێنێ دەرکی باستیلان
ئازاد بکا کۆیلە و دیلان
هەڵبڕێ قەفی زەنجیران
چەک بداتە دەست یەخسیران
بپەڕێنێ دەستی جەللاد
بهاڕێ ساتۆری بێداد

نرکەی سینگی کرێکار بێ
ئاڵای شۆڕشی جووتیار بێ
هەروەک گڕی ئاگری نەورۆز
ڕەمزی ئازادی بێ و پیرۆز
هەزاران کاوەی زەحمەتکێش
پاڵ پێوە بنێ بەرەوپێش
شێعرێک هەم توند بێ و هەم ورد بێ
یانی شێعری ئەوڕۆی کورد بێ
بەڵام ئەی فریشتەی جوانی
ڕەنگ بێ ئەم نوکتە نەزانی
پەری شێعر وەک کچی جوان
بۆ پیاوی پیر نایەتە ژوان

مەهاباد - ١٣٤٢

***

ناسۆری تەشەنا

وەرە مەیگێڕ دەمەوێ ئەوشۆ خەمی دڵ کەم کەم
لووزەوم بەردە سەرێ نامەوێ جورعەی کەم کەم
تەشەنا بۆتەوە ناسۆری دەروونم دیسان
زامی کۆنە و بەمەیی کۆنی دەبێ مەڵهەم کەم
مشتومالی دەوێ ئاوێنەیی ژەنگاوی خەیاڵ
مەست و گێژم کە، هەتا گاڵە بەجامی جەم کەم
ئێستە بۆ چاری خەمم گۆشەیی مەیخانەیە جێم
من کە ڕۆژێک دەمەویست میللەتەکەم بێ خەم کەم
تا نەڕووخاوە، بلا پڕ بێ لە خۆشی و مەستی
تازە پێی ناوێ ئەمن هۆدەیی خۆم مەحکەم کەم

چۆن نەبەم بۆ مەی و مەیخانە پەنا تێ گەییوم
لەو ولاتە هەمــوو شت زۆرە، بەنی ئادەم کــەم
پیر و زورهانم و ئێستاش دڵەکەم هەر دەیەوێ
سەر و ماڵم بەفیدای خاڵ و خەت و پەرچەم کەم
داستانی مەم و زین کۆنە، کچێکم گەرەکە
شلکەڕانی بگوشم بۆنی لە سینگ و مەم کەم
من لە جوانی دەگەڕێم، تێپەڕە زستانی دزێو
کچ کە ڕووم نادەنێ، با سەیری گوڵ و شەونم کەم
شەڕەبایە لە چیاکان و هەوا تووشە دەنا
وەکو شێتان دەمەویست ڕوو لە چیای ئەستەم کەم

مەهاباد – ١٣٤٦

***

ڕەق هەڵاتم

من لە داخی خزمی خوێڕی و ئاشنای ئەحمەق هەڵاتم
من لە ترسی زاق و زووقی ئەمنیەی چاو زەق هەڵاتم
کوا بەخۆشی خۆم بەجێ دێڵم ولاتی خۆشەویستم؟
من لە ترسی زللە و باتووم و دار و شەق هەڵاتم
هەر بەپێیان و بەکۆمەکۆمە گەیمە ئەم ولاتە
ڕەنگە پێت وابێ بەسواری مایەنی گوێ لەق هەڵاتم
(نۆکەری بێگانە ناکەم) هاتە جێ فەرمایشی خۆم
وا لە برسان و لەبەر بێ بەرگی ئیمڕۆ ڕەق هەڵاتم

١٣٤٧

***

گەرمەشین

بۆ شەهیدێکی کە گەوزیوە لەنێو خوێن دەگریم
بۆ هەڤاڵێکی کە چوو بێ سەر و بێ شوێن دەگریم
بۆ هەموو پیر و جوانێکی لەسەر کوردستان
چوونە بن دارێ بەبێ وەی کە بشلوێن دەگریم
بۆ کوڕێکی نەبەزیوی کە لە سەنگەردا مرد
نەک بە سەرشۆڕی و بێ شەرمی لەسەر نوێن، دەگریم
ماچ دەکەم ئەو مەچەکانەی بە کەلەبچە دێشن
بۆو سەرانەی بەگریی قەمچی دەگروێن دەگریم
گەنجی کوردی وەکو گەنجینە لە هەردی خستێ
دوژمنم، تاکو نەزانم هەموو لە کوێن، دەگریم
شۆڕەژن سەربەقوڕ و گەورەکچیش مل بەکوێن
تا بمێنێ سەری بەقوڕ و ملی بەکوێن دەگریم
بۆ ژنێکی کە لەسەر تەرمی کوڕی تاقانەی
شین دەکا، جەرگ و دڵی لەت لەت و توێ توێن، دەگریم
دوور لە ئازادی لە زیندانی ڕەش و بۆگەندا
بۆ کەسانێکی دەژین چڵکن و دژوێن دەگریم
بووکی کۆست کەوتوو دەبینم لە پەژارەی زاوا
سەری کوڵمانی دەڵێی زەردەیی سەر سوێن، دەگریم
بۆ پەنا سیلە و بن گیشە و جێ ژوانی چۆڵ
بۆ گراوی و کوڕە حەیرانی کە لێک جوێن دەگریم
بۆ ولاتێکی بەفرمێسک و بەخوێن دێرابێ
من کە سەیرانی دەر و دەشتی دەکەم، خوێن دەگریم
تا وەکو مولگە و پێشێلی سوپای دوژمن بێ
کێڵگە پڕ پیتەکەم و بەندەنی بژوێن، دەگریم

تا گوڵاڵەی گەشی بۆنخۆشی ترۆپکی کوێستان
بەگڕی مووشەکی بێگانە بپروێن، دەگریم
بەسیەتی دووبەرەکی و ملهوڕی و لاساری
تا برایانە هەموو پێکەوە نەدوێن، دەگریم
دەمەوێ ڕێگەیی ڕزگاری تەخت بکرێ دەنا
تاکو نسکۆیە بەرن، تاکو هەڵەنگوێن دەگریم
تا کرێکار و فەلا، ڕەنجبەر و ڕۆشنبیر
دەست لە یەک نەگرن و پیاوانە نەبزوێن دەگریم
تا لە ژێر ڕەشبەڵەکی کیژ و کوڕی ڕق هەستاو
جەندەکی دوژمنی بەدکارە نەپەستوێن دەگریم
تاکو بۆ تۆڵەیی ئەو ڕۆڵە شەهیدانەی کورد
خەنجەری ڕۆڵەیی ئازا هەموو نەسوێن دەگریم
تا بەداسی دەسی ئەو پاڵە بەکارەی کوردی
دڕک و داڵی سەرەڕێ گشتی نەدروێن دەگریم
تاکو نەسڕێتەوە فرمێسکی هەتیوباری هەژار
تا هەتیو لێوی وەکو خونچە نەپشکوێن، دەگریم
تا بەدەستی پەری ئازادی لەسەر گۆڕی شەهید
گوڵە شللێرە لەگشت لایەکی نەڕوێن دەگریم

١٣٤٧

***

مەتەرێزی شەرەف

لێرەش لەنێو ئەو لێڕ و شاخ و بەردە
لێرەش لەگەڵ ئەو هەموو داخ و دەردە
لێرەش لەنێو شۆڕشی خوێناویدا
لێرەش لە سەرکەوتن و تەنگاویدا
لێرەش لەنێو زەبر و زەنگی زاڵمدا
لەنێو ساچمە و دووکەڵی ناپاڵمدا
لێرەش لەنێو گڕ و ئاگر و ئاسندا
لە بەرامبەر تانک و تۆپی دوژمندا
لێرەش لەنێو دەریای ڕقی بێ بەستێن
لێرەش لەنێو کوڕانی تۆڵەئەستێن
لێرەش لەنێو شەپۆڵی خوێن و کەفدا
لێرەش لەنێو مەتەرێزی شەرەفدا
خۆشەویستم لەبیرم ناچی تاوێ
دەم فڕێنێ باڵی خەیاڵم تا وێ
هەرچەند دوورم، بەڵام خۆش بێ خەیاڵم
ئاوارە نیم وا دەزانم لە ماڵم

***

هەر بینا دیت ڕمی کۆشکی زۆرداری
گەیشتینە لووتکەی چیای ڕزگاری
ڕەوی تەمی خەم و مژی پەژارە
بووژانەوە ئەو هەتیوە هەژارە
کوتکی کاوە و هێزی پێشمەرگەی دڵسۆز
ڕۆژی ڕەشی کردە نەورۆزی پیرۆز
مێشکی پڕا ئەژدەهاکی مێشکخۆر
جەللادەکەی ئەستۆی کەوتە بەر ساتۆر

گیرا، ڕووخا، خاپوور بوو قەڵای سەختی
وەبەر پێلاقان درا تاج و تەختی
هەترەشی چوو ئەرتەش لە ترسی لاوان
خوێڕی بەزین، هاتەوە ڕۆژی پیاوان
نەترەی نەما دوژمن لەبەر پێشمەرگەم
لەگشت لاوە هەڵات و نەیگرت بەرگەم
زۆردارت دی هەڵاوەسرا سەرەوبن
ئۆخژنی هات دڵی گەرمی بێوەژن
خوێنرێژت دی گەوزی لەنێو خاک و خوێن
ڕازایەوە گڵکۆی شەهیدی بێ شوێن
توانەوە دەسبەند، کەلەپچە، زنجیر
کرانەوە دەرکی قەفەز لە یەخسیر
ئەستڕاوە فرمێسکی ڕۆڵە کوژراو
ئەستێنراوە تۆڵەی بێ کفن نێژراو
بزەی هاتێ لێوی لە خۆشی بێ بەش
جلکی گۆڕی سۆرانی شین، بەرگ ڕەش
لە شینگایان گەڕا گەڕی ڕەشبەڵەک
(شەم) و (شەمزین) گرتیانەوە دەستی یەک
گەڕانەوە ئاوارە بۆ جێژوانان
گرانەوە لە خەنە پەنجەی جوانان
جا ئەو کاتە بە هەتوانی ئازادی
سارێژ دەبێ برینی نامرادی

چیا - ١٣٤٧

***

شەنگەبێری

شەنگەبێری! ساڵی ساڵان لە کوێستانی، لەناو مەڕی
بۆ مەڕدۆشین هەڵت دەکرد ئەو باسکی سپی مەڕمەڕی
لەبەر هاڕەی گۆبەرۆک و گوارە و کرمەک و ژێرچەنە
نیوەڕۆیە لەبەر بێری کۆڕی مەڕی ڕادەپەڕی

***

کە ئێواران کەزیت دەکردن سێ بەنگێ و چاوت دەڕشت
بەو کەزی و چاوە نەرمانە بێ ڕەحمانە شوانت دەکوشت
شەنگەبیزا بەسروەبا سوژدەی دەبردە بەر بەژنت
ئاخر تۆش هەوای کوێستانی ئەو کوردستانەت هەڵدەمشت

***

چێشتەنگاوان لە دەراوان کە خۆت لێ دەکرد پێ خاوس
بە لەنجەولاری کیژانەت شەرمەزار دەبۆوە تاوس
ئاهەنگی ژین و شادی بوو بەیانی کە تێکەڵ دەبوو
شمشاڵی من، خرمەی بازن، گرم و هۆڕی مەشکەی گاوس

***

شەنگەبێری گراوی خۆم وێنووسی جەماڵ و جوانی؟
ئێستاش پاڵێنێ وەک جاران لە شوان و مێگەل دەڕوانی؟
وا من پێشمەرگەم دەجەنگم بۆ وڵاتی لە تۆ شیرنتر
نەم دەدا بەتەختی شایی دەنا بەردەبێری شوانی

***

ڕاستە تۆ جوانی، لەباری، نازداری، شۆخی، نەشمیلی
کوڵمت گەشترن لە گوڵ و خاڵت ڕەشترن لە زیلی
جیابوونەوەت دەردە، بەڵام تۆش دەزانی تامی نییە
ژوان و شەوڕاو و دڵداری، ڕاز و نیازی بە دیلی

***

زۆری نەماوە بێتە بەر نەمامی هەوڵ و خەباتم
لە داگیرکەر پاک بێتەوە خاکی پیرۆزی وڵاتم
چەک دادەنێم، گۆچانەکەی جارانم هەڵدەگرمەوە
تۆ هەر بیری بە، من هەر شوان، فریشتەی تاسە و ئاواتم
چیا ١٣٤٧

***

ئامێزی ژن

جاران پەناگای شەوانم
ئامێزی ئاوەڵای ژن بوو
گەرمی و نەرمی ئەو ئامێزە
مایەی حەسانەوەی من بوو

***

دەردی ژیان، ڕەنجی خەبات
ماندووبوونی ڕۆژی ناخۆش
بەشەو لە ئامێزی ئەودا
هەمووم دەکردن فەرامۆش

***

نیگای چاوی، بزەی لێوی
برینی دەکردم سارێژ
برینی ئەو دڵەی دوژمن
بەتیر دەیکرد دابێژ دابێژ

***

نازی، تۆرانی، زیزبوونی
لاواندنەوەی، ئاشت بوونەوەی
هەموو لە جێی خۆی شیرین بوون
زۆر سەختە لە بیرچوونەوەی

***

بەڵێ سەختە، یەکجار سەختە
دووری لە ژن، نامرادی
بەڵام لە ژن خۆشەویستتر
لە لای من ئەتۆی ئازادی
١٣٤٩

***

شەپۆڵی تۆڵە

کوردە ئەی کوردی لە خۆشی بێ بەش!
بەس نییە کۆیلەتی دێوەزمەی ڕەش؟
باژوێ ئەسپی هەوەسی خۆی هەروا
بتگری بتکوژی وا بێ پەروا؟
ئەو (قزل قەلعە) کە بۆتە (باستیل)
هەردەبێ پڕ بێ لە یەخسیر و دیل؟
تاکو کەی نەشکێ کەلەپچە و دەسبەند؟
زەجر و ئازار و شکەنجە تا چەند؟
خوێنی لاوانی بەبیر و بڕوا
هەر دەبێ بڕژێ، بەفیڕۆ بڕوا؟
هەڵوەرێ گەوهەری فرمێسکی هەتیو
دەربەدەر بێ کوڕی ئازا و نەبەزیو؟
بێوەژن تەڕ بێ بەگریان چاوی
کچ نەبینێتەوە شۆڕە لاوی؟

***

وەختی وەی هاتووە خۆت ڕاپسێنی
تۆڵە وەرگریەوە، هەق بستێنی
ڕاپەرە، هاتەوە دووبارە هەلت
سەر و ماڵت بکە قوربانی گەلت

کۆبەوە ڕێککەوە، لێک بەستە پشت
ڕاکە مەیدانی خەبات گورج و گشت
هاتەوە کاتی خەباتی شێلگیر
هەڵبڕە بەندەک و کۆت و زنجیر
کوڕبە، ئازابە، نەبەزبە، ڕۆڵە
گژەبای ڕق بە، شەپۆڵی تۆڵە
تووڕەبە، سووربەوە لێی وەک پۆلوو
ئاگری دە وەکو پووش و پووشوو

***

ئەو لە خوێن مژتنی تۆ تێر نابێ
تۆ دەبێ بۆ بەزەییت پێی دابێ
لە هەموو لایەکەوە پێی دادە
ڕاوی نێ، زوو لە وڵاتی ڕادە
دەس و خەنجەر کوتوپڕ ڕاکە سەری
وەدەری نێ وەدەری نێ وەدەری
هەڵمەتی بۆ بەرە وەک شێری دڕ
لەشکری لێ بکە دابڕدابڕ
کۆستەکی خەنجەری تۆ بترازێ
ئەو بەسەرنیزە کولەی نانازێ
ویزە گوللەی چەکی تۆی بێتە گوێ
ناپەڕێنێ لە سنووریشت سوێ
بیتەزێنە بە پەلاماری توند
بیبەزێنە لە چیاو شار و گوند
بەندەن و دەشت و چڕی لێ بتەنە
نەوەکو دەرچی پڕی لێ بتەنە

مەپرینگێوە لە ئاگر و ئاسن
تێدەگەی چۆن بەگەلت ناناسن؟
تاکو شۆڕش نەکرێ توند و تیژ
تاکو سەنگەر نەگرێ لاو و کیژ
نادرێ مافی گەلی کوردی دلێر
هەردەبی وا لە قەفەزدا بێ شێر
ئەو ڕق و قین و بەگژداچوونە
تاقە ڕێگایەکی ڕزگاربوونە

١٩٤٩

***

ترۆپکی ڕزگاری

ڕێبوارێکم ئازا و بەزیبک و زاکوون
دەبڕم چۆڵ و چیا و پێدەشت و بێروون
بەرهەڵستم دەکەم هەپروون بەهەپروون
دەڕۆم بەرەو ئاسۆ، بەرەو ئاسۆی ڕوون
دەڕۆم دەڕۆم تا ترۆپکی ڕزگاربوون

***

کەند و کۆسپ هەنگاوم پێ ناکا شل
بێتە سەر ڕێم هەزاران گابەردی زل
بەهێزی شان و باهۆ پێی دەدەم تل
دەڕۆم بەرەو ئاسۆ بەرەو ئاسۆی ڕوون
دەڕۆم دەڕۆم تا ترۆپکی ڕزگاربوون

***

پێم گرتەوە، دەرچووم لە دارەدارە
ڕێم گرتەوە ڕێگای (قازی) و (ئاوارە)
نامترسێنی گوللە، پەتک، سێدارە

دەڕۆم بەرەو ئاسۆ بەرەو ئاسۆی ڕوون
دەڕۆم دەڕۆم تا ترۆپکی ڕزگاربوون

***

بەو خوێنانەی لەو ڕێبازە ڕژاوە
گوڵی ئاڵی سەربەستی کورد ڕواوە
منیش بەدڵی پڕ لە هیوا و بڕواوە
دەڕۆم بەرەو ئاسۆ بەرەو ئاسۆی ڕوون
دەڕۆم دەڕۆم تا ترۆپکی ڕزگاربوون

***

ڕۆڵەی کوردم فێری هەوراز و لێژم
تا زۆر بڕۆم زیاتر ئارەق بڕێژم
کورتتر دەبێ ڕێگای دوور و درێژم
دەڕۆم بەرەو ئاسۆ بەرەو ئاسۆی ڕوون
دەڕۆم دەڕۆم تا ترۆپکی ڕزگاربوون

***

نارەومەوە لە داوەڵ و تارمایی
زۆرم دیوە بوولێڵ و تاریکایی
دێنم بەو شەوگارە ڕەشە دوایی
دەڕۆم بەرەو ئاسۆ بەرەو ئاسۆی ڕوون
دەڕۆم دەڕۆم تا ترۆپکی ڕزگاربوون

***

من پەروەردەی بن سێبەری ئەشکەوتم
گەلێک جاران لە چالاوی ڕەش کەوتم
هاتمە دەرێ، هەدام نەدا، نەسرەوتم
دەڕۆم بەرەو ئاسۆ بەرەو ئاسۆی ڕوون
دەڕۆم دەڕۆم تا ترۆپکی ڕزگاربوون

١٣٥٠

***

گاووگەردوون

شەتەک درا لە دار درەنگانی شەو
لاوێک لەسەر ڕزگاربوونی وەتەنی
وێڕای تەقەی دەسڕێژی دەستەی ئاگر
دێوەزمەی ڕەش دەیگوت و پێ دەکەنی:
جێژنی شایان گاو و گەردوونی دەوێ
خوێنی گەش و فرمێسکی ڕوونی دەوێ

***

هەڵوەری فرمێسکی دڵسۆزانی گەل
خوێنی شەهید ئاڵی کردەوە وڵات
بەڵام لەگەڵ شین و شەپۆڕ و گریان
بۆڵە بۆڵی دێوەزمەکە هەر دەهات:
جێژنی شایان گاو و گەردوونی دەوێ
خوێنی گەش و فرمێسکی ڕوونی دەوێ

***

گوللەی ستەم دابێژدابێژی دەکرد
سەری پڕ ئەوین و دڵی پڕ لە هەست
لە گۆڕستانی کۆنی پێرس پۆلیس
خوێن دەڕشاوە و دەیخوێند کوندی شوومی مەست:
جێژنی شایان گاو و گەردوونی دەوێ
خوێنی گەش و فرمێسکی ڕوونی دەوێ

١٣٥٠

***

شەو و شەیتان

ئەستێرە یەک یەک ڕاخوشین
ڕەش هەڵگەڕا ئاسمانی شین
هەورێک شۆڕابەی بەرداوە
دەڵێی لە قیرپیان وەرداوە
تاریکانە، شەوەزەنگە
وڵات بێ هەست و بێ دەنگە
گۆڕستانی خامۆشە شار
تێیدا نەماوە زیندەوار
نە ڕادەژێ گەڵای دارێک
نە دێ هەستی پێی ڕێبوارێک
هەرچی کۆڵان و شەقامە
دەڵێی کاولاشی بەسامە
دنیا دەریای بێ شەپۆڵە
لاو داماوە، جێژوان چۆڵە
پەردەی کۆشکان دادراوە
ڕۆچنەی کۆختانیش گیراوە
لە تالار و سەرسەرایان
بڕا تروسکەی چرایان
شەمی سەرچاکیان لابردن
مردووش هێندەی دیکە مردن
دامرکا، بوو بە ژیلەمۆ
لە ناو ئاورگاندا پشکۆ
ژیان ڕووگرژە و مچ و مۆڕ
دێ بۆنی کفن و تات و گۆڕ

شەو زرینگاوە، ڕاشکا
شەیتان سامی لە خوا شکا
کەڵپی خوێناوی گڕ کردن
فریشتەی پشووبڕ کردن
خەم و خەفەت دادەبێژێ
شادی و ئازادی دەنێژێ
داسی مەرگ و نەمان دەسوێ
هەوەڵ گەوزی داوێتە کوێ؟
دێن و دەچن بە ئەسپایی
لە چوارچرا چەند تارمایی
خێوی شەو و خودای شەڕن
بێچووە شەیتانی بەدفەڕن
ئاخ، دیسان سێدارە چەقی
کوردی چۆ بن لەسەر هەقی
لەپڕ دەنگێکی نێرانە
نرکەی کوڕانە و شێرانە
پەردەی بێدەنگی دادڕاند
خەواڵووی لە خەو ڕاپەڕاند
خەڵک هەمووی ئەو دەنگەی بیست
دەیگوت (پێشەوای) خۆشەویست:
کە من مردم کورد نامرێ
دەس لە خەبات هەڵناگرێ
هارووژا وەکو پوورەی هەنگ
(مەهاباد) گۆڕخانەی بێ دەنگ
لە دەوروبەری چوارچرا
هەزاران سەر لە قوڕ نرا

کام نازداری شۆخ و جوانە
دای لە خەم لکی کۆڵوانە
لە چاوی کیژی مل بەکوێن
بەخوڕ دەهات فرمێسکی خوێن
شۆڕەلاو هاتە کۆڕی شین
ئەویش سۆرانی کردن شین
پیرەپیاو بانگ دەکا ڕۆڵە
لەبیر نەکەن تۆڵە، تۆڵە
تێکڕا دەڵێن درشت و ورد:
کورد نەمرد، پێشەواش نەمرد
با تەرمیشی بخرێتە گڵ
چۆن یادی دەردەچێ لە دڵ؟

***

شادبە ئەی پێشەوای نەمر
هەتن ڕۆڵەی ئازا و خوێنگر
بۆ فیداکاری ئامادەن
ڕێگای ڕاستی تۆ بەرنادەن
پەڕکووری ڕق ئەستوورە کورد
لەسەر تۆڵەی تۆ سوورە کورد
کچ و کوڕ و ژن و پیاوی
دەکا خەباتی خوێناوی
تا مافی ڕەوای دەستێنێ
ئاواتی تۆ وەدی دێنێ

١٣٥١/١/٨

***

سنوور

ئەی ئەو کەسەی دەتپەرستم و لێم ونی
تۆ خودا نی، تۆ خۆشەویستی منی

***

لە ئاسمان نی تا وێت ڕانەگا دەستم
لە قاف نی کاڵەی ئاسنت بۆ هەڵبەستم

***

تۆی لە من ون کرد و منی لە تۆ دوور
ئەو بستۆکەی دوژمن ناوی نا سنوور

بەفرانباری - ١٣٥١

***

ئارەق و تین

پێش ئەوەی گزنگی هەتاو
ترۆپکی چیا بنگێوێ
پێش ئەوەی شنەی بەیانی
بسکی بەرەزا ببزێوێ

***

پێش ئەوەی قاسپەی خاسەکەو
لە زەرد و ما دەنگ داتەوە
پێش ئەوەی بلبل بخوێنێ
خونچە دەمی بکاتەوە

***

پێش ئەوەی سیرەی هەڵۆیان
پەردەی بێدەنگی دادڕێ
پێش ئەوەی چووڕە پۆپنەکی
بەرەو ڕووناکی هەڵفڕێ

***

پێش ئەوەی شەمی سەر چاکی
ئاخر فرمێسکی هەڵوەرێ
پێش ئەوەی گزەبای توورە
ژیلەمۆی پەپوولە بەرێ

***

پێش ئەوەی لاوی بەختەوەر
دەم ڕاگوێزێ لەسەر خاڵان
پێش ئەوەی شەوگەڕی دڵتەڕ
وەڕەز بێ لە ماڵە و ماڵان

***

پێش ئەوەی بێری شل و مل
چاوی خەواڵووی هەڵبێنێ
پێش ئەوەی شوان مەڕی شەوێن
وەگێڕێ، بەردا دەسبێنێ

***

پێش ئەوەی پۆلی نەشمیلان
شل شل داگەڕێن بۆ کانی
پێش ئەوەی سەرکانی و دەراو
ژاوەی بێ لە پەری جوانی

***

پێش ئەوەی حاجی سەلەمخۆر
هەژارێک هەڵنێ بە تەماڵ
پێش ئەوەی ڕێچکە ببەستێ
بۆ مزگەوتێ شان بەبەرماڵ

***

پێش ئەوەی دەروێشی چڵکن
پەنجەی خەلیفەی کوشیبێ

پێش ئەوەی شێخ وەک تارمایی
بەرەو خانەقا خوشیبێ

***

پێش ئەوەی گزیری بەدفەڕ
لە دیوەخان پاروو بادا
پێش ئەوەی خاتوونێک بەناز
پەردەی کۆشکی ئاغا لادا

***

من کاوی خۆم لە کار دیوە
من جەرگی زەویم دڕیوە
من شیلەگەم هەڵبڕیوە
من یەک سەریم ئاخنیوە

***

من ڕیزە سواڵەم داناوە
شەغرە وێنجەم پێوە داوە
من گاگێرەم تێر کراوە
یا خۆیانم وەرگێڕاوە
هاوین و پایز و بەهار
هەتاو لێی نەداوم بێکار

***

من جووتیارم، من جووتیارم
من لەگەڵ هەتاو هاوکارم
من بەئارەق و ئەو بەتین
دامان ڕشتووە بناخەی ژین
باسکی من و تیشکی ئەوی
بژیو دەستێنن لە زەوی
گەر جووتیار ئارەق نەڕێژێ
گەر هەتاو تیشک ناوێژێ

دانیشتووی ناو کۆشک و قەڵا
دەخۆن نانی گەڵا گەڵا ؟

***

بەڵام حەیف ئێستاش لێرە
من برسیم و کەسێک تێرە
نە قەت ئارەقی ئەسڕیوە
نە قەت گەوزی هەڵبڕیوە
نە مەچەکی جەمام بووە
نە چۆڵەمەی لە جێ چووە
نە ئەنگوستی ڕاگیراوە
نە داسوو لە چاوی داوە
نە دڵی پێی دڕ دڕ بووە
نە بن هەنگڵی خڕ بووە
نە کەفی دەردا بە کڵۆ
نە پەنجەی دەری کرد دڵۆ
نە دەستی پاشبارەی ناسی
نە ساوێکی دا لە داسی
نە بەگەرما داهێزاوە
نە خەوی لە چاوی زاوە
نە بەسەرمایە تەزیوە
نە لە کای پایز خزیوە
نە نووسەکەی پێوە نووسا
نە لەبەر بارانێ خووسا
نە زوقمی بەسەردا باری
نە لە قوڕدا کەوت باری
نە دی شەو و شەونخوونی
نە چێشتی دەردی نەبوونی

***

تا کەی وا بم، تا کەی وا بم
دەس بەتاڵ و ڕەنج بەبا بم
تاکەی ڕەنجی شان و پیلم
بۆ دوژمن بێ، بۆ من دیلم؟
نا نا، تازە ڕاپەڕیوم
ناتوانن بدەن فریوم
ڕێبازی شۆڕش بەرنادەم
مەودا بەداگیرکەر نادەم
لە شان و باهۆی خۆم ڕادی
هەڵگرم ئاڵای ئازادی

***

فریشتەی پەڕیوە

سەرنجم گەر دەبڕمە بەژن و باڵات
کچی جوان! بۆچی ڕووگرژی چ قەیدی؟
منم ئەو شاعیرە جوانی پەرستە
کە چاوی من جگە لە جوانی نەیدی

***

بەمنداڵی کە پەروەردەی چیا بووم
کەوم دی، پۆڕ و سوێسکە و ئاسکم دی
بە لاوچاکی لە شاری کوردەواری
کچم دی، نازەنین و ناسکم دی

***

گەڕاوم چۆم و نواڵە و مێرگ و بژوێن
بەماه و زەردی ئەستەم هەڵگەڕاوم
تەماشای سوێسن و بەیبوون و شللێر
بە دینی جوانی ڕاهێناوە چاوم

***

لەبەر تاوێ لەسەر پشت ڕاکشاوم
لەدەم جۆگە لەسەر فەرشی وەنەوشان
لەسەر گوێسوانە کردم چاوەبڕکێن
لەگەڵ گەورەکچی بەردەرکی حەوشان

***

بەڕۆژی سارد و ساو دیومە بە زستان
تروسکەی بەفری بەرتیشکی هەتاوێ
شەوی هاوین لەناو ئەستێرەکاندا
گەلاوێژم دەدی پرشنگی داوێ

***

لەناو گۆم و گەرمک و چۆم و قۆپی
بەپۆلم دین قورینگ و سی و هەڵەتانج
لەبەر بێر و لە هاویر و لە پاراو
گەلێکم دیوە کیژی شۆخی کرمانج

***

لەمەیدان دیومە نێسکەی ئەسپی خۆشبەز
لەگەڵ دەستوجلیتی شۆڕەسواران
گەڕی شاییم لەپێش چاوی گەڕاوە
لەرەی مەم، سووکە ڕەوتی گوێ بەگواران

***

خورینی شوور و بازی مامزم دی
شەپۆلی گۆم و کەف هەڵدانی تاوگە
بە مێڕۆژ و سیاسووتی بەهارێ
گەلێک شەو ماومەوە تا ڕۆژ لە ڕاوگە

***

لەسەر دوندی چیای سەربەرزی هەڵگورد
ڕەوەی هەورم لەژێر پێمدا بەدی کرد
تەماشای دیمەنی سەوزی ولاتم
منی سەرسام و شاگەشکە و خەنی کرد

***

بەهەشتە کوردەواری من، بەهەشتە
فریشتەم من، فریشتێکی پەریوە
بە جوانی تۆ دەژیم لەم دوور ولاتە
وەرە لێم مەبڕە ئەو تەنیا بژیوە

***

بەڵێ تۆ کیژی، نازداری، لەباری
منیش پیرێکی زورهان و دزێوم
بەڵام شیرنترە لەو شەکرەلێوە
وشەی کوردی کە هەڵدەڕژێ لە لێوم

١٣٥١

***

کاروانی خەبات

زەردە پەڕی، سوور بوو ئاسۆ
خەریک بوو سێرە هەڵگیرێ
لەباتی قاسپە قاسپی کەو
دەهات قرمژنی شێست تیرێ

***

ئاوری بەردەدا لە بەندەن
گڕی خومپارە و بازووکا
کام گوڵ گەش بوو، کام گیا شلک
بەو بلێسە هەڵدەپرووکا

***

داوەستا لەو خڕ و شیوە
دووکەڵ و بۆگەنی بارووت
نەمامی ناسک و ساوا
بەدەسرێژ دەبوونە بزووت

***

دەیشێلا هەڵاڵە و سوێسن
ناڵچەی پۆتینی ژاندەرم
نێرکی بیزا و مەندۆکی تەڕ
دەپەڕین بەگوللەی گەرم

***

کێوی لە حەوت کێوان تەقین
هەڵۆ دای لە شەقەی باڵان
کەروێشک تەماڵی هەڵگرت
ڕێوی خوشی بۆ کەنداڵان

***

کۆترە شینکەی قەدی شاخی
لوور بوونەوە ناو ئەشکەوت
سوێسکە لە بن پنچک خزا
چۆلەکە لە جریوە کەوت

***

خۆی لە ڕەندۆڵان هەڵکێشا
لە ترسان مار بەپەلەپەل
لە پەڕ پەڕۆچکەی ئاسمانێ
دیاری دا تارمایی خەرتەل

***

هەر چوار تەنشتی گیرابوو
لە سەنگەرێکدا بەتەنێ
ئەو لاوەی بەڵێنی دابوو
هەتا مردن چەک دانەنێ

***

پشوو سوار و گەروو وشک
گەرم ببوو چەکی دەستی
بەڵام هێشتا نەلەرزی بوو
دڵی پڕ لە هیوا و هەستی

***

هەرچەندە ئاڵقەی گەمارۆ
هەر وا دەهات تەنگتر دەبوو
ئەستێرەی هیوای دەدرەوشی
تا وەخت درەنگتر دەبوو

***

پەندی کوردانەیە و کۆنە
کە شەو قەڵاتی مێرانە
هەروا تاریکان پەیدا با
دڕی پێ دەدان شێرانە

***

ڕووناکبیرێکی تا ئیمڕۆ
دەچوو بەرەو ئاسۆگی ڕوون
ئێستا هیوای بە بوولێڵ بوو
بۆ لە گەمارۆ دەربازبوون

***

بڵێسەی دا لوولەی چەکێک
تێک هەڵگلا لاوچاکی کورد
ئەفسەر یەک بەخۆی قیژاندی
(بەپیش بەپیش گلولە خورد)

***

لەبن پەسیوان دەرپەڕین
هێزی ڕەش و ئەهریمەنی
دێرا بەخوێنی شەهیدێک
(کوردستان) مێرگ و چیمەنی

***

دیسان خوێنی قارەمانێک
نەخشاندی ڕێگای ڕزگاری
دیسان لاپەڕەیەکی ڕەشتر
کەوتە سەر مێژووی زۆرداری

***

دوا نیگای بڕیە لای ئاسۆ
بەمۆڵەق ڕاوەستا چاوی
شنەبای شەو هات ئەستڕی
وەک پەنجەی جوانێک جواناوی

***

لەناو خوێندا دەتلێنەوە
لاوی بەزیپک و بەسبات
بەڵام هەروا دەچێتە پێش
بێ وچان کاروانی خەبات

ڕێبەندانی - ١٣٥١

***

لە بیرم مەکە

وەهام بیستووە سەردەمی پێشوو
لە گەورە شارێک نازدارێک هەبوو
کچێکی قیت و قۆز و کەڵەگەت
شاکاری دەست و نەخشی تەبیعەت
شۆخ و لەبار و جوان و ڕەزا سووک
لەڕاست ڕووی دەچوو ئابڕووی گوڵووک
دڵتەڕ، مەشرەف خۆش، زار بەپێکەنین
شل و مل، ئەسمەر، ناسک، نازەنین
دیدەکاڵ، لێوئاڵ، بسک سێ بەنگی
خاڵی سەر کولمەی ڕەشتر لە زەنگی

مەمک خڕ و توند، سینە نەرم و پان
گەردن درێژ و چەنە کورت و جوان
کەی گەزۆ شیرن وەکو دەمی بوو
کەنگێ بەڕەزا وەک پەرچەمی بوو
مانگ لە ئاست هەنیەی شەرمەزار بۆوە
برۆی دی هیلال خۆی لەبیر چۆوە
جەرگی دەبڕین تیری بژانگی
دڵگر بوو بسکی، لووس بوو، لاجانگی
زەندی گۆشتن و شووش و نەرم و نۆڵ
بەلەکی خڕ و پڕ و سپی و سۆڵ
چەنەگەی خڕی وەکو گۆی زێو بوو
بەرخەبەبەکەی وەک شەکرەسێو بوو
خەڵفی شۆڕەبی و مەندۆک و بیزا
لەبەر ئەو باڵا بەرزە دەفیزا
ناز و کریشمە و لەنجە و لارەکەی
پڕی کردبوو هەموو شارەکەی
جوانی وا کەم بوو لەسەر زەمینێ
کەم دایک کیژی وا جوان دەبینێ
لە شارا هەچی هەبوون کوڕ و کاڵ
لەدووی ئەو شۆخە ببوونە عەوداڵ
لێیان گرتبوو گوێسوانە و ڕێباز
کڕیار گەلێکە بۆ کڕینی ناز
وەک مانگی جێژن لێیان دەڕوانی
پێیان هەڵدەگوت بەستە و گۆرانی
بەڵام لە هەموان داوخوازتر لاوێک
بوو، کە نەدەژیا بەبێ ئەو تاوێک

گیرۆدەی کردبوو بەبسکی خاوی
دێوانەی کردبوو بەسیلەی چاوی
ئاورِی ئاوری لە دڵ بەردابوو
نازی وەرهەمی پێ هەڵێنابوو
وەختابوو بمرێ بۆ ماچی لێوی
یا وەکو شێتان ڕوو بکاتە کێوی
نەیمابوو هۆش و هەدادان و خەو
ئۆقرەی بڕابوو بەڕۆژ و بەشەو
قسەی دڵسۆز و دۆستی نەدەبیست
لە دنیای ڕووناک هەر ئەوی دەویست
لە دڵی بەربوو ئاگری بێ ئامان
دەستی بەردابوو لە ماڵ و سامان
شێت و شەیدا بوو، هۆشی نەمابوو
ئاگای لە حاڵی خۆشی نەمابوو
شین و گریان و ڕۆڕۆ بوو پیشەی
هەر بیری ئەو بوو یادی هەمیشەی
ناهومێد نەبوو دەستی بەرنەدا
تا ئەو نازدارەی بۆ هاتە ڕەدا
بەهار بوو دیسان خەملی وەک بەهەشت
مێرگ و لاپاڵ و بەندەن و پێدەشت
کانی وەک دیدەی ئاواران پڕ جۆش
شنە وەک پشووی نازداران بۆنخۆش
گوڵ پشکووت، بلبل وەورینگە کەوت
کەو لەسەر ڕەوەز هەڵی گرت ڕەوت
مێلاقە بادەی ئاونگی دەمشت
شللێر فرمێسکی شادی هەڵدەڕشت

خونچە دایدڕی بەرۆکی کراس
لە خیز هاتە دەر چووزەڵە ڕێواس
بۆن و بەرامە و هەوای بەهاری
عیشق و هەوەس و مەستی لێ باری
بەهار کە بەزمی تەبیعەت گەرمە
دڵی نازداری بێ بەزەش نەرمە
بەڵێنی پێ دا کیژۆڵەی چاوجوان
لە دەری شاری بۆی بچێتە ژوان
لاوی دڵسووتاو گەیشت بەئاوات
کە ئەو نازدارەی بۆ لە ژوانێ هات
ئاوێزانی بوو، گرتی لە ئامێز
گووشی بەباهۆی مەردانەی بەهێز
ڕامووسی لێوی شیرنتر لە قەند
لە دەستی هاڵاند کەزی وەک کەمەند
گووشی مەمکۆڵەی وەک زەردە لیمۆ
بڕا، لاکەوە، مەکە، ئەیەڕۆ
دەیانکرد یاری و دەسبازی و گەنگەڵ
یەکتریان دەگرت لە مێز و باخەڵ
درێژ دەبوون و هەڵدەستانەوە
لەناو شێنکەدا دەتلانەوە
لاوی تامەزرۆ، کیژی گەردن کێل
سوێسنە و بەیبوونیان دەکردن پێشێل
ڕێکتر دەکەوتن بۆ ئەم لا و ئەولا
قانەقدیلەی یەکتریان دەدا
سێبەر شۆڕ ببوون، ئێوارە داهات
ئاخ لە خۆشیدا زوو ڕادەکا کات

هەرچەند لە دینی یەکتر تێر نەبوون
ناچار بوون هەستن بەرەوماڵ ببزوون
شل شل داگەڕان بۆ دەم ڕووباری
تا پێش تاریکان بچنەوە شاری
لەسەر کەندی چۆم ڕاوەستان تاوێ
کچ دیتی لەناو نێرینەی ئاوێ
چەپکە گوڵێکی وەکو پتی خوێن
گوتی ئای جوانە! ئەوە گوڵی کوێن؟
بریا هی من با ئەو گوڵە سوورە
حەیفە کەوتە ناو ئەو شیت و شوورە
هێشتا قسەکەی نەکردبوو تەواو
کە دڵداری شێت خۆی خستە ناو ئاو
بە پەلەقاژە گوڵی هێنا دەست
هاویشتی بۆ لای کیژی دیدەمەست
گوتی ئەی یاری ژیکەڵە و ژیرم
هانێ گوڵەکەت مەکە لە بیرم
گێژاو لوولی دا، شەپۆڵ نوقمی کرد
خوڕێنی چۆمی کەلاکیشی برد
تۆماری ژینی کورتی پێچراوە
ئەو تەنیا ڕۆژە خۆشەی بۆ ماوە
ساردی کردەوە چۆمی سارد و سڕ
دڵی پڕ هەست و پڕ بڵێسە و گڕ
کە ئەوەی بینی کیژی شەنگ و شۆڕ
لەوێ ڕانیشت و کردیە زیڕ و هۆڕ
قژی ڕنینەوە دای لە سینگی خۆی
بەرۆکی دڕی قوڕی پێوا بۆی
لەوێ هێند گریا هەتا بوو شەلاڵ
بە دارەمەیت بردیانەوە ماڵ

هەتا ماوەیەک دژ و وەڕەز بوو
کەم کەم دڵداری پێشووی لەبیر چوو
یەکی تری گرت لە کوڕانی شاری
سەرلەنوێ دەستی کرد بەدڵداری
ژین ڕاناوەستێ، هەوەس نامرێ
دڵداری لەگەڵ مردوو ناکرێ
زیندوو پێویستی بەهاودەم هەیە
بۆ مردوو مردن، هەر ئەفسانەیە
تا خوێن ببزوێ، تەزووی بێ، هەوەس
بێ جووت دژوارە ژیان بۆ گشت کەس
کە ویستت دڵی جوانێک ڕابگری
دەبێ بۆی بژی، نابێ بۆی بمری
ژن پیاوی دەوێ، پیاو دەیەوێ ژن
هەزارانی واش بێ سەروشوێن بن
بۆ ژین پێویستە لەشی گەرم و گوڕ
نەک ئالا و کێل و گڵکۆ و بەرد و قوڕ
لە یەسکی ڕزیو وەرناگیرێ کاو
بێ کاو دژوارە ژینی ژن و پیاو
تێ نەگەیشتبوو دڵداری بێ هۆش
کە کچ زوو کوڕان دەکەن فەرامۆش
هیچ کەس بەو کارە ناڵێ ئازایی
خۆ بەکوشت بدا پیاو بەخۆڕایی
خۆی بەئاو دادا بۆ هەوەسی چووک
پێی وابێ پاش ئەو کچ نابێ بەبووک
کەسێک دەیەوێ قەت نەکرێ لە بیر
ناوی لاپەڕەی مێژوو بکا داگیر

خەڵگ بەمەردی و ئازایی و پیاوی
هەتا هەتایە هەر بەرن ناوی
بێ بەمایەی سەربەرزیی کۆمەڵ
بۆی دروست بکەن پاش مردن کۆتەڵ
لە ڕیزی گەوران ناوی بنووسرێ
سەت شێعری باشی پێ هەڵبگوترێ
جێی شانازی بێ بۆ نەتەوەی خۆی
گۆڕی مەزار بێ، کڕنووش بەرن بۆی
خۆ فیدا بکا بۆ گەل و خاکی
ناوی نەمرە بەپاکی و چاکی

١٩٧٣/١٠/٦

***

یادم بکەن

لەو دەمەیدا پیاڵە دەدرێن لە پیاڵە
لەو دەمەیدا لێوتان بەبادە ئاڵە
لەو دەمەیدا کۆڕی شادی دەبەستن
لەو دەمەیدا سەرخۆش و مەستی مەستن
لەو دەمەیدا کە دەگرن باز و دەروان
لەو دەمەیدا دەس دەگێڕن لە بەروان
لەو دەمەیدا دەس لە بەژنان وەردێنن
لەو دەمەیدا بەرکۆژە دەترازێنن
لەو دەمەیدا گەری ڕەشبەڵەک گەرمە
لەو دەمەیدا دەکوشن کام پەنجە نەرمە
لەو دەمەیدا دۆ دەکەونە خۆڕانان
لەو دەمەیدا کە دەکوشن گوڵمەی ڕانان

لەو دەمەیدا تامەزرۆن لە جێژوانان
لەو دەمەیدا بەخۆوە دەکوشن جوانان
لەو دەمەیدا گڕ دەگرێ مەیل و تاسە
لەو دەمەیدا تێک هەڵدەنگون هەناسە
لەو دەمەیدا کە دەمژن شەکرە لێوان
لەو دەمەیدا نەبێ لەمپەر و نێوان
لەو دەمەیدا پۆلی بێریان ڕادەبرن
لەو دەمەیدا کیژ چاوتان لێ دادەگرن
لەو دەمەیدا گوێ هەڵدەخەن بۆ تارێ
لەو دەمەیدا (ماملێ) دەڵێ قەتارێ
یادم بکەن، یادی منی دوور وڵات
یادی منی ڕێبواری ڕێگای خەبات
یادی منی بێ بەش لە خۆشی و شادی
یادی منی سەوداسەری ئازادی

١٩٧٣/١١/٢

***

دەسکەوتی خەبات

نە بلوێرژەن دەتووڕێنێ لە بلوێر
نە شۆڕەژن ورینگەی دێ لەبەر بێر
نە نارەناری کیژی مەشکەژێنە
نە سیرەسیری شمقاڕ و شەهێنە
نە بۆرە بۆری مانگای تازە زاوە
نە شلەقەشلەقی مەشکەی نیوەژاوە
نە فیتەفیتی شوان و کارەیی مەڕ
نە باللۆرەی کچی چاومەست و دڵتەڕ
نە ئۆحە ئۆحەکەی گاوانی باسک
نە بگرە بەردەکەی کابانی ناسک

نە کۆڕژنی حدوودی سووکە سواران
نە خرمژنی هەیاسەی گوێ بەگواران
نە قاڕەی سی و چریکەی باز و پەرکوور
نە دەنگی ئاسمانی و شادیی شالوور
نە گرمەی هەور و هاژەی ڕێژنە باران
نە سروەی با و شنەی سوورە چناران
کەوی کێوی نە قاسپەی ما نە سیرە
بەرەو گەرمێن فڕیوە زەردەزیرە
لە هێلانەی خزی و بێ دەنگە سێروو
دەڵێی خۆشخوانی کوردە و نیەتی ئێروو
گوڵاڵە و سوێسنە و خاو و کەنێرە
هەموو پرزەن، زەمان کردوونی گێرە
نەماوە ڕەنگ و بۆی بەیبوونی نواڵە
کرانە گزرە مێژوەرد و هەڵاڵە
پەڕیوە سوورگوڵ و پێ خوستە سونبوڵ
ڕزیوە نووسەکە و خاو بۆوە پێکوڵ
کرانە دەستەچیلە لاسکە گۆگەم
خەزانە و جوانی ناوێرێ بڵێ هەم
کەما و مەندۆک و هەڵز و لۆ پەڕیون
لە ترسی با لەناو قوولکە و پەسیون
لە باخ و چڕ ئەوی دار و درەختە
هەموو زەردن لە ترسی هێرشی شەختە
چەمەن کاڵ بۆتەوە ڕوخساری ئاڵی
لەسەر گۆنەی وەلاچوو دەنکە خاڵی
«گوڵ و حاجیلەکانی دەشتی هاموون»
بەجارێکی بەتاڵانی خەزان چوون

مەلای گوندە چیا ، نەک شێخی ورگن
هەیەتی مێزەرێکی بۆر و چڵکن
کەوا سەوزی لەبەر داماڵدراوە
سیواک و تەیلەسانیشی نەماوە
چ بێ نازن، هەوارگەی خۆش و زەنوێر
چ نازن چیا و لاپاڵ و هەڵدێر
خەزانە بێ بەزە و ناخۆش و تووشە
مژە و زوقمە و کەڕەسیسە و پرووشە
لە کوێستانی نەماوە خێر و خۆشی
تەبیعەت هەر بینا کفنیشی پۆشی
ئیتر کەس ناگرێ داوێنی کێوان
لە جێیان باری خەم نیشتووە لە لێوان
بەڵام بنوارە ئەوڕۆ شارەکەی کۆ
«قوبەی کشمیری دا بەر شەق وەکو گۆ»
ئەوا پڕ بوو لە خۆشی و کامەرانی
بەهاری شامە ئەییامی خەزانی
دەر و دیواری شادی لێ دەباری
خەزانی خۆشەویستە وەک بەهاری
قریوە و داوەت و چۆپی و سەمایە
گەپ و گاڵتە و زەماوەند و هەرایە
تریقە و پێکەنینە و چەپڵەڕێزان
هەموو بەشداری بەزمن خاو و خێزان
هەموو چاوێک گەشە، گشت کولمە سوورە
کەسەر لەو شارە بێ ئازارە دوورە
دەبینی تۆ ئەگەر چاوێک بگێڕی
کچی وەک دوڕ، کوڕی جوانتر لە زێڕی

کە دەچنە داوەتێ سەرمەست و دڵخۆش
فڕێ دراوە پەچە و ڕووبەند و سەرپۆش
هەڵە هەڵکەوتووە بۆ کیژ و لاوان
نییە ئەوڕۆکە باخی سینە پاوان
چلۆن ئەوڕۆ نەبێتە ڕۆژی جێژن؟
چلۆن خەڵکی کوڵ و کۆیان نەڕێژن؟
لەلای ئازادیخواز و کوردی دڵسۆز
بەڕێزتر بۆ نەبێ ئەوڕۆ لە نەورۆز؟
کە پاش ئەو ڕەنج و دەرد و گفتوگۆیە
دەبینن کۆتەڵی (حاجی) لە کۆیە
دەبینن کۆتەڵی شاسواری کۆیی
کە ڕۆژێکی بەپێیان لێرە ڕۆیی
چلۆن بۆ سورمە نابێ خاکی شارێک
کە حاجی پێی لەسەر دانابێ جارێک

***

ئەوە کۆتەڵ نییە ڕەمزی نەجاتە
ئەوە دەسکەوتی چەند ساڵەی خەباتە
ئەوە ڕووگەی هەموو کوردێکی پاکە
ئەوە جێگای نیازە، پیرە، چاکە
بوتی ساحەب دڵانی دڵ بەسۆیە
کە ئەوڕۆ پێی دەنازێ شاری کۆیە

***

سڵاو ئەی حاجی ئەی ڕۆڵەی زەمانە!
لە سایەی تۆوە هەرچێکی هەمانە
هەموو ژینت لە ڕێی گەلدا بەخت کرد
هەتا ڕێگای خەباتت بۆ تەخت کرد

گەلێکت دی غەریبی و تاڵ و سوێری
نەبوو ساتێ لە خزمەت خۆ ببوێری
بەگژ بێگانە و خۆمانەدا چووی
لەگژ دێوەزمە و دێوانەڕا چووی
نەترسای و نەخەجڵای و نەلەرزی
چ مەشهووری، چ ڕووسووری، چ بەرزی
هەموو شاگردی تۆن شیرن کەلامان
لە تۆ فێر بوون خەبات قازی و مەلامان
بەدەنگی تۆ خەواڵوو ڕاپەڕیون
لە ترسی تۆیە دوژمن داپەڕیون
گەرای ئەفکاری تۆیە باڵی گرتن
کەوا ڕۆڵەی گەلت سەریاڵی گرتن
بەئازایی، بەزانایی، بەوردی
چەکت دا دەستی شۆڕشگێڕی کوردی
پەڕی دیوانەکەت گەنجە و خەزێنە
وشەی شیرینی تۆ دوژمن تەزێنە
هەموو پەندن قسەی سووک و دزێوت
وەکو باڵی پەری پاکە جنێوت
بەنرخە، تازەیە، بەرزە، بەهێزە
ئەوەی فەرمووت لە بارەی پیاوی دێزە
«ئەگەر کوردێک قسەی بابی نەزانی
موحەقەق دایکی حیزە و بابی زانی»
کە شێعری تۆ بزاوتی هەستی هەستان
هەموو سەوداسەری سەربەستی هەستان
لە کوردستان گەلێک شۆڕش بەرپا بوون
کوڕی کوردی بەگژ بێگانەدا چوون

لەمێژساڵە دەڕێژن ئارەق و خوێن
بەڵام داخی گرانم هێشتە لە کوێن؟
ئەوێستاش دەردەکورد نەکرا عیلاجی
ئەوێستاش کوردی کۆیلە ماوە حاجی
گەلی کوردت نەبوو هێشتا نەجاتی
بەخوێنی لاوەکان سووره وڵاتی
ئەوێستاش دوژمنی لاسار و بەدفەڕ
دەکووژێ کوردی بێ تاوان و لاشەڕ
ئەوێستاش هەر دەمانکەن تیرەباران
دەنەخشێنن بەخوێن کۆڵانی شاران
ئەوێستاش پڕپڕن زیندان لە لاوان
بەغەیری وەی کە کوردن نیانە تاوان
ئەوێستاش گۆڕ غەریب زۆرن وەکو تۆ
ئەوێستاش بێ نەسیب زۆرن وەکو تۆ
ئەوێستاش بێ کەس و دووره وەتەن هەن
ئەوێستاش شاعیری پیر و ڕەبەن هەن
ئەوێستاش شێعری وردی کوردی دەدڕن
زمانی شاعیرانی چاکی دەبڕن

***

بەڵام تۆ دڵنیابە پیری زانا!
بناغێکی وەهات بۆ کوردی دانا
ئیتر سەنگەر بەتاڵکردن مەحاڵە
ئیتر کورد و بەزین خەون و خەیاڵە

بەرەبەیانی – ١٩٧٣/١١/٢٦

***

شەوگاری تەنیایی

هەتا نێڵەی نەیە ئاورگی دڵ، چەم پڕ لە نەم نابێ
هەتا نەم دانەبارێ تینی ئەم ئاورگە کەم نابێ
لەناو ئاورینگ و ئاونگا شەوم ڕادەبرێ بێ هەمدەم
بەڵێ شەوگاری تەنیایی بەبێ فرمێسک و خەم نابێ
ستەمکاری منی دوور خستەوە لەو یارە شیرینەم
ئیتر من چۆن ڕقی زۆرم لە ئازار و ستەم نابێ؟
ئەوی سەربەرزە لەم وێرانەدا تووشی خەم و دەردە
چیای سەرکەش ببینە قەت سەری بێ هەور و تەم نابێ
لەناو دەریای خەیاڵم دێمەوە من گەوهەری نایاب
هەمە گەوهەر، ئیتر چاوم لە دینار و درەم نابێ
وەرە ناو باوەشی گەرم و گوڕ و پڕ تاسە و مەیلم
ڕەدیفیش تێک بچێ پێم خۆشە من دەستم لە مەم دابێ
وەرە با هەڵمژم ئەو لێوە شیرینە بە کەیفی خۆم
لەپاش ئەو تاڵییە با من دەمێک شەکرم لە دەم نابێ
پەلەت بێ، چاوەڕێتم، زوو وەرە، بەس خۆت بخافڵێنە
هەزار جار هێمنیش بم بۆ ویساڵت چۆن پەلەم نابێ؟

١٩٧٤/١/١٤

***

شەوی شاعیر

بابە تاهیر! منیش دەڵێم وەک تۆ
«ئاخ لەدەس دیدە، وای لەچەنگی دڵ»
دڵی جوانی پەرست و چاوی هەوەس
شەو هەتا ڕۆژ بەمن دەدەن گینگڵ

***

کێ دەزانێ بەشەو لە من چ دەکا
ئەو خەیاڵە پەشێو و ئاڵۆزەم؟

کێ دەزانێ کە چیم بەسەر دێنێ
ئەو دڵە پڕ بڵێسە و سۆزەم؟
***
کێ دەزانێ چلۆن بەیان دادێ
لە منی شێت و شاعیری دڵتەڕ؟
کێ دەزانێ خەیاڵی بن لێفەم
چۆن بەسەر کەوشەنا دەکا شەوپەڕ؟
***
ئەرێ ئەی بەدری ئاسمانی جەمال
هیچ دەزانی چلۆنە حاڵی من؟
شەو هەتا ڕۆژ لە کونجی تەنیایی
وەک هیلال ئاوەڵایە باڵی من؟
***
گیانە! هێشتاکە دانەمرکاوە
ئاگری عیشقی توند و سەرکەشی من
لەشی گەرم و گوڕی دەوێ هەر شەو
بۆیە وا ئاوەڵایە باوەشی من
***
لێوی وشک و بەباری من دەیەوێ
هەڵمژێ لێوی گۆشتن و ئاڵت
دەستی سارد و تەزیوی من دەیەوێ
بیکوشێ مەمکی وەک بەهێی کاڵت
***
دەمەوێ بەو سمێڵە زوورانەم
ئارەقی سینگ و باخەڵت بسرم
دەمەوێ بسکە نەرمەکەت بگرم
دەمەوێ چاو لە چاوەکەت ببرم
***

دەمەوێ گوێم لە دەنگی نەرمت بێ
دەمەوێ هەست بکەم هەناسەی تۆ
دەمەوێ من بگەم بەکاوی دڵ
دەمەوێ دابمرکێ تاسەی تۆ
***
دەمەوێ هیممەت و هومێدی من
ئەتڵەسی ناهومێدی دابدڕێ
دەمەوێ پەنجەکەت بەئەسپایی
تۆزی غوربەت لە ڕوومەتم بسڕێ
***
ئەی هومێد ئەی ڕەفیقی دێرینەم
تۆ نەبی کێم هەیە منی بێکەس؟
گەر هەموولا لە من بهارووژێ
نابەزم تۆم لەگەڵ بمێنێ و بەس
***
تۆم هەبی ئەو شەوانە ڕادەبرن
تۆم هەبی دوایی دێ بەڕۆژی ڕەش
تۆم هەبی هەر دەگەم بەئامانجم
تۆم هەبی ئەو دەگرمەوە باوەش

١٩٧٤/١/٢٥

***

بناری هەڵگورد

لە خەودا دیم لەسەر هەڵگورد
لەسەر چیای سەرکەشی کورد
ماندوو، خەستە، شەکەت، کفت
لەسەر تەختێکی زێڕ کفت
لەبن لێفەی ئەتڵەسی سوور
لەسەر دۆشەگێکی ئەستوور
بۆ حەسانەوە درێژ ببووم
بەبۆنی گوڵان گێژ ببووم
کەوی گرتبووی دەوروبەرم
غوڕڕەکەو بوو لەبن سەرم
شنە کاکۆڵی دەبزاوتم
گزنگ ڕوومەتی دەنگاوتم
لە فریشتان بەرزتر بوو جێم
هەور دەڕەوێن لەبەر پێم
هەوایەکم هەڵدەمژی
کورد و کەودەری پێ دەژی
گەیبوومە پۆپەی ئاواتم
لێم دیار بوو هەموو وڵاتم
وڵاتی باب و باپیرم
جێی هەڵدانی خۆم و بیرم
وڵاتی جوان و دڵگرم
هەزار جاری دەبەر مرم
وڵاتی ڕەنگین و نەخشین
وڵاتی سوور و سپی و شین

خێری خودا، باخی بەهەشت
کوێستان و بەندەن و پێدەشت
تەلان، گەوە، بانوو، بستوو
کانی، زنە، رنوو، پزوو
مێرگ، نواڵە، دەریا، ڕووبار
نەرمان، هەڵەمووت، لێڕەوار
ئاوهەڵدێر، خوڕێن، گۆمی مەند
کێلگە، بەیار، بژوێن، زەمەند
جێ جێ کۆدە، جێ جێ ڕووتەن
جێ جێ چێنک. جێ جێ ڕەقەن
جێ جێ ئاوگر، جێ جێ شۆنە
جێ جێ شوورە و قەڵاکۆنە
کوردستانی بەخێر و بێر
«پێی ڕوون دەبۆوە چاوی کوێر»

***

پۆلێکی پەری شل و مل
بەرموور و ملوانکە لە مل
برژانگ درێژ و چاو بەکل
شان بەکۆڵوانە شەدە شل
ناسک و نازدار و شۆخ و شەنگ
تەنک و شلک و جوان و چەلەنگ
بەژن باریک و خڕ و پڕ
سەری کوڵمەیان دەیدا گڕ
نەشمیل، ڕەزا سووک، نازەنین
لەبەر دڵان و خوێن شیرین
چاویان مەست و پڕ شەرم بوو
بسکیان ئاوریشمی نەرم بوو

لەشیان بەتین و گەرم بوو
باسکیان سەرینی سەرم بوو

***

یەکێک خۆی لەباڵ دەخزاندم
یەک یەخەی بۆ دەترازاندم
یەک بەناز خۆی ڕێ دەخستم
یەک مەمکی دەنا لە مستم
یەک دەیشێلام ئارام ئارام
یەک قانە قدیلەی دەدام
یەک بۆی دەگوتم گۆرانی
بەچریکەی خۆشی ئاسمانی
یەکێک سەمای بۆ دەکردم
یەک دەستی لەستۆ دەکردم
یەک بەبالۆران دەیدواندم
یەک بەسپایی ڕایدەژاندم

***

لەو خەوەدا هێشتا لاو بووم
هێشتا بەنموود و بەرچاو بووم
هێشتا مابوو گوڕ و هێزم
هێشتا گەرم بوو ئامێزم
هێشتا هەمبوو باهۆی قەوی
ڕەوەکم دەکردن کەوی
لە جێژوانێ خۆم ڕادەگرت
مێزم بەبزۆزاندا دەگرت
هێشتا پێم دەکرا دەسبازی
گراویم دەکردن ڕازی

هێشتا کەنفت و پیر نەبووم
«لە باڵ جوانانـدا تیر نەبووم»

***

دڵتەڕ و جوانی پەرست بووم
شاعیرێکی خاوەن هەست بووم
هێشتا دوور نەبووم لە هەڵگورد
کیژم دەهاتن لە شەوگورد
لەپڕ لەو خەوە ڕاچەنیم
بەحاڵی زارم پێکەنیم
لە نێو ماڵێکی بێ ژندا
لە بن لێفێکی چڵکندا
لەسەر تەختێکی ڕەق و تەق
سەرتاپام شەلاڵی ئارەق
پیر و کەنەفت و کەلەلا
هەموو لەشم هەلا هەلا
پشتم ڕەق و باسکم تەزیو
پێم نەدەکرا ئەم دیو ئەودیو
کز و گۆد و سڕ و بێ ناز
پێچم دەدا وەک مارانگاز
تازە کوا خەو دەمباتەوە؟!
هەستام وەبیرم هاتەوە
ئاوارەم و دوورە وەتەن
بێ تەماڵ و سەڵت و ڕەبەن
سەرم وڕە و گیانم دێشێ
کەس نییە نازم بکێشێ
چم کردووە بۆ وام بەسەر هات؟
بۆچی تەرە بووم لە وڵات؟

بۆ هێلانەم لێ شێواوە؟
ئەو هەموو ڕێگەم پێواوە؟
بۆ لە خۆشی دوورە بەشم؟
بۆ ئەوەندە چارەڕەشم؟
چییە گوناه و تاوانم
تەریدەم؟ جەردەی کاروانم؟
پیاوکوژم؟ ڕێگرم؟ دزم؟
بۆ دوورم لە کەس و خزم؟
تاوانم ئەوەیە کوردم
خەڵکی بناری هەڵگوردم
بەو هەوایە پەروەردە بووم
بۆیە تووشی ئەم دەردە بووم
کۆیلەتیم بەلاوە نەنگە
بۆیە وڵاتم پێ تەنگە
دەڵێم مافی خۆمم دەنێ
ڕەپێم دەنێ بۆ بەندەنێ
دەڵێم ئینسانم، بەشەرم
ئەو پەندە دێنێ بەسەرم

***

بەڵام هەڵگوردە و نانەوێ
بەڵام کوردە و مافی دەوێ
هەزاری وەکو من بمرێ
دەست لە خەبات هەڵناگرێ
زۆر کەسی وەک من نەمێنێ
ئەو مافی ڕەوای دەستێنێ

٥٢/١٢/١

***

پەیامی ڕانەگەیەندراو

پەیامی من بەگوێی ئەم دڵبەرە نازدارە ڕاناگا
نەسیم بێ سیم دەبینێ، شل دەبێ، بەم کارە ڕاناگا
گوتی سەبرت هەبێ دووبارە دێمەوە دیتنت ئەمما
لە کورتی دا تەمەن، وا دیارە بەو دیدارە ڕاناگا
وەکو پەروانە دەوری لێ دەدەن لاوانی خۆولاتی
گوڵی ئێرە بەژوانی بولبولی ئاوارە ڕاناگا
نەخۆش و دەردەدار و دڵ بریندارم، پەرستارێک
بەحاڵی ئەم دڵە پڕ ژان و پڕ ئازارە ڕاناگا
دەکەی ماچی دەم و لێوان ئەگەر هێز و گوڕێکت بێ
دەنا جوانێک بەدەردی ئاشقی بێ چارە ڕاناگا
هەتا کۆمتر دەبێ پشتم پتر هەڵدەکشێ مینی ژۆپ
ئیتر دەستم بەداوێنی کچی ئەم شارە ڕاناگا
دەبێ بولبول لە من فێربێ غەزەل خوێنی، بەڵام چبکەم
گرفتارم، چریکەم بەو گوڵ و گوڵزارە ڕاناگا

١٣٥٣-٣-٢١

***

دڵی شاعیر

دڵی شاعیر وەکو ئاوێنە دەچێ
گوڵەکەم! تۆ دڵەکەم مەشکێنە
ڕاستە زۆر ناسکە، ئەمما کە شکا
وەکو خەنجەر دەبڕێ ئاوێنە

***

تەرجەمە لە ئەنوەریەوە

هەر بەلایەک لە ئاسمانەوە بێ
با لەوێشڕا نەهاتبێ بۆ من
کە گەیشتە زەوی دەکا پرسیار
ئەرێ لە کوێیە ماڵی مام هێمن؟

***

بۆ چمن

ئەی خودای گەورە! خالیقی بێ چوون
ئەی ئەوەی دات بەئێمە زار و قوون
یا ئەوان بگرە یا بکە تێرم
تێر نەبم بۆ چمن سەر و ژێرم

***

بۆ کچە کوردێک

کچە کوردێکی نەشمیل و لەباری
بەوەی نییە ماوەییێکە چوویە شاری
ئەگەر پێت خۆشە هەروا بتپەرستم
نەکەی لادەی لە دابی کوردەواری

***

پەری ئازادی

شینم گەلێک گێڕا و شادیم کەم دیوە
خۆشی دەڵێن هەیە، بەڵام نەمدیوە
هەڵوەدا بووم لە دووی پەری ئازادی
تووشی نەبووم نە لەودیو نە لەمدیوە

***

بۆ خانمی لازار

ژیانی دووبارە دەبەخشیەوە بەمردووی عیشقت
تو مەسیحا نەفەسی خۆزگە منیش لازار بام

***

دیلی دیل

ئەسیری بسکی ئالۆزی کچە کوردێکی نەشمیلم
تەماشا کەن چ سەیرێکە بەدەستی دیلەوە دیلم

***

شنە

شنە نەبزێوی سەری بسکی ڕەشی
کە لەسەر ڕوومەتی ئارامی گرت
گوی مەدە ئەو قسە کۆنەی کە دەڵێ:
لەشکری کافرە ئیسلامی گرت

***

بۆ ئاغای لبادی دارایی

بە لباد دەبڕێ سەری پیاوی لبادیە کوێرە
یارەبی کەس نەخەیە داوی لبادیە کوێرە

ئەی ئەوەی شاخ بەکەر و باڵ بەپشیلە نادەی
بۆچی سـۆمـایی هەیە چاوی لبـادیە کـوێرە؟

***

ڕقی پیرۆز

دەمگرێ، ئەمما لەگرتووخانە ڕق ئەستوور ترم
لێم دەدا، ئەمما لەسەر داوا ڕەواکەم سوور ترم
دەمکوژێ، ئەمما بەگژ جەللادەکەم دا دێمەوە
کـوردم و ناتوێمـەوە، ناتـوێمـەوە، ناتوێمـەوە

١٩٧٤/١٣٥٣

***

ناڵەی جودایی

دێباچە

محەمەدی مەلا کەریم

وەنەبێ هەر کەسێ پێشەکیی بۆ کاری کەسێکی تر نووسی، ئەوە وا بگەیەنێ خاوەن کارەکە کەسێکی نەناسراوە، یا هیچ نەبێ پێشەکی نووسەکە لەو ناسراوترە. ئەگەر وا بوایە، نە ئەبوو کەس پێشەکی بۆ کاری شاعیرێکی وەک کاک هێمن بنووسێ. ئەگینا کێ بێ لەناو کوردی ئەم عێراقەدا، ئەگەر هێمنیش نەناسێ، هیچ نەبێ شێعری نەخوێندبێتەوە یا ناوبانگی نەبیستبێ! ئەگەر تا پێنج شەش ساڵ لەمەوبەر تەنها کەم و بێشێکمان هێمنمان ناسیبێ یا بڵێین ناویمان بەرگوێ کەوتبێ، ئەوا لەم ساڵانەی دواییدا کە لەلایەکەوە هێمن خۆی ڕاستەوخۆ ڕووبەڕووی خەڵکەکە بووەتەوە و، لە لایەکی کەشەوە تەوژمی هەستی ئەدەبدۆستی و بەشداربوون لە کۆڕ و دیداری ئەدەبیدا، وەک بارانی پەڵە، دێبەری دڵ و دەروونی هەزاران لاوی تازە هەڵچووی ئەمڕۆ و، جێگای ئاوات و متمانەی سۆزیمانی ئاوداوە، مەگەر ئەوەی بۆی ڕێ نەکەوتبێ و هەل مەودای نەدابێ، ئەگینا کەسێکی ئەوتۆ نەماوە، بەجۆرێ بەبینین، یا بەگوێ لێبوون، یا بەبەرهەم خوێندنەوە، لەگەڵ هێمن نەبووبێ بەئاشنا.

لەگەڵ ئەوەشدا کە هێمن ئەوەیە باسم کرد، وا من بۆ خۆمی ڕەوا ئەبینم پێشکەشی خوێندەوارانی بکەم و، ڕێگای خۆم ئەدەم بەناوی پێشەکی نووسینەوە بۆ ئەم کۆمەڵە شێعرەی ئەم چەند ساڵی دوابییەی، لاپەڕە پێشووەکانی ئەم دەفتەرەی بەم چەند ڕستەیە ڕەش بکەمەوە.

بەر لە هەرچی، حەز ئەکەم ئەوەی چەند جار بەهێمن خۆیم وتووە بەئێوەشی بڵێم: لەناو ئەوانەدا کە پەخشانیش و شێعریش ئەنووسن و من هەردوو جۆرە بەرهەمەکەیانم خوێندووەتەوە، لە عەرەبدا نەزار قەبانی و لە کورددا هێمن، من پەخشانیانم لە شێعریان لا دڵگیرترە. ئاواتم ئەوەبوو کاری سەرەکیی هێمن پەخشان نووسین بوایە لەجیاتیی شێعر وتن. ڕەنگبێ هێمن خۆی هێشتا بایەخی پەخشانی خۆی بەتەواوی نەزانێ... ئەگەر وایە دەسا با بەچاوی مشتەری پێشەکی (تاریک و ڕوون)ەکەی خۆی، پێشەکییەکەی بۆ (تحفەء مظفریە)، سەرەتاکەی بۆ (قەڵای دمدم)ەکەی عەرەبی شەمۆ کە مەلا شوکر هێناویەتە سەر دیالێکتی لای خۆمان، بخوێنێتەوە.

بەڵام، با کەس وا نەزانێ من مەبەستم لەم ڕایەم ناڕەزاییە لە شێعری هێمن، ڕاستەکەی هێمن شێعری ناسکی زۆرە کە لە دڵدا جێگای شایانی خۆی ئەگرێ. دەردەکە لە شێعری هێمندا نییە ئەوەندەی لەو دەورەدایە کە پاشکەوتوویی و نەخوێندەواریی کۆمەڵی کوردەواری خستوویەتە ئەستۆی شێعر و، هێمنیش وەک شاعیری بەشێکی هەرە پاش خراوی کۆمەڵەیەکی پاشکەوتوو دەستەویەخەی وەستاوە.

من لام وایە لە بناخەدا ئەرکی شێعر قسەکردنە لەگەڵ سروشت، لەگەڵ جوانی، لەگەڵ ئافرەت، لەگەڵ دەروون، لەگەڵ هەستی بەرز و خاوێنی مرۆڤایەتی... ئەبێ لەم ڕێگایانەشەوە بۆ بابەتەکانی تری ژیان بچێ و ببێ بەچەکی خەبات... بەڵام لەگەڵ ئەوەیشدا ئەڵێی چی! مۆسیقاوییەتیی شێعر لە لایەکەوە و، نەخوێندەواریی کۆمەڵ لەلایەکی کەوە و، نەبوونی چەکێکی تری ڕاگەیاندنیش سەرباری هەمووی، لە هەموو کۆمەڵەیەکی پاشکەوتوو، بەوێنە لە کوردستانەکەی ئێمەشدا، شێعری کردووە بەداردەست و پێپیلکەی پیاوی ئایین بۆ خەڵک فێرە تارەتگرتن و دەستنوێژ شتن کردن... کردوویەتی بەکتێب بۆ مەلا بۆ نەحو و سەرف و مەنتیق و بەلاغە و تەجوید و فەرایز وتنەوە بەفەقێ... بەپەندی پێشینان بۆ قسەی نەستەق و فەلسەفەی کۆمەڵایەتی بەخەڵک گەیاندن... بە ڕۆژنامە و بەیاننامەی نهێنی بۆ وریاکردنەوەی جەماوەر و وروژاندنیان بۆ ناو کۆڕی خەبات... تەنانەت بەفەرهەنگیش بۆ فێرکردنی زمانی بێگانە بەمنداڵان.

کە ئەمە هەموو ئەرکی سەرشانی شۆڕەکچی ناو پەنجەرە و دوودەریی باڵەخانەی بەرزی شێعر بێ، ئیتر چۆن نایەتە خوارەوە بۆ کۆڕی ڕەنجکێشان، بۆ کوندە و گۆزەهەڵگرتنی سەر کانی... بۆ دروێنە و گێرە و کێشەی سەر دەغڵی بەرخۆری دوا بەهار و سەرەتای هاوین... بۆ گوڵۆچنیی سەر خەرمان لەگەڵ بێوەژنی کۆشێ هەتیو بەسەراکەوتوو... بۆ گسکدانی بن دارتوو و تووچنینەوەی ناو باخەکانی جارانی هەورامان... بۆ کۆڵەدار هەڵگرتنی زستانان بەپێی پێخاوس و لەناو بەفرا... کە ئەمە ئەرکی سەرشانی شێعری کۆمەڵەی کوردەواری بێ، دیارە ئەبێ هێمنی شاعیر و دەیان کەسی وەک هێمنیش بەشێ لەم ئەرکەیان بکەوێتە ئەستۆ و شێعریان لەژێر ئەم بارە قورسەدا بناڵێنێ... پێڵاو پێ و پێ بکا، کۆڵی لاسەنگ ببێ... تایەکی باری قورس و ئەو تاکەی سووک بێ... دەرگای لە گرێژەنە بچێ!

شێعر ئەبوو تاوە بارانێک بێ پەڵە هەورێکی بەهار یا سەرپەڵە لەلاوە، بای ئیلهامەکەی لەگەڵ گرمە و برووسکەی دەروونی شاعیردا ڕاپێچ بکا و پارچە زەویی

دەروونی شاعیرەکەی پێ ئاوڕشێن بکا، تا نێرگسی تەڕ و پاراوی شێعرێکی پڕ هەست و عاتیفەی پێ بڕوێ، بۆ ئەوەی شێعرێکی ڕاستەقینە بێ، بشێ پێی بلێین شێعر... ئەگینا ئەگەر وەک چۆن باخەوانێکی شارەوانییەکان، نەک باخەوانی ڕاستەقینە کە بەکۆڵ خۆڵی هێناوە و ڕەقەنی هەورامانی پێ کردووە بەتەڵان و نەمامی تیا ناشتووە و پێ گەیاندووە، سۆندەیەکی لاستێک بگرێ بەدەستەوە و بەلووعەیەک بکاتەوە و بن دارێک ئاو بدا و چڵ و پۆپی تۆزاویی گوڵێک بشواتەوە، شاعیریش هەروا، هەر کاتێ پێویستی پێ بوو، دەس بەرێ بەلووعەی (بەهرە)ی بکاتەوە و پارچە شێعرێک بەبۆنەیەکەوە بنووسێ، ئەوە بەپێودانی فەرهەنگی ڕاستەقینەی شێعر شێعری نەوتووە، بەڵکو کاسبی کردووە و قسەی ڕێک خستووە...

بۆیە، ئەگەر لە هەندێ شێعری هێمنیشدا لاوازییەک بەدی بکەین، ئەبێ بزانین هێمن کوردە و کوردەواریش لە فێربوونی دەستنوێژگرتن و نوێژکردنەوە بیگرە تا ئەگاتە پێکەوەنانی کۆڕ و کۆمەڵی سیاسی و بڵاوکردنەوەی هۆشیاریی نیشتمانی و نەتەوەیی و چینایەتی، هەمووی هەر لە شێعر ویستووە و ڕووی دەمی بۆ کردووەتە شێعر، یا هەر هیچ نەبێ شێعری بۆ هەموو ئەم مەبەستە دوور و درێژ و بەدەرەتانانە خستووەتە کار... هێمنیش لە گەلێ لەم ئەرکانەدا یەکێ بووە لەو شاعیرە کوردانەی بۆ کۆمەڵەی کوردەوارییان نووسیوە. شۆڕە کچی شێعری لە پەنجەرە و دوودەریی بەرزی باڵەخانەی دووری لە پاڵە و ڕەنجبەرانی نەتەوە و وڵاتەکەیدا ڕانەگرتووە بۆ خۆی تا لەوێ لە ئامێزی گرێ و دەسەملانێ بێ... لەگەڵ خۆی دایگرتووەتە خوارێ بۆ ناو خەڵک... بۆ بەشداری لە تاڵی و سوێری ژیاندا، تا ئەگەر ئەمڕۆش گوڵاڵە سوورەی ڕوومەتی ئەم لەبەر ئارەقەی ڕەنجکێشان بژاکێ، گوڵی ڕەنگاوڕەنگی شێعری کوردستانی سبەینێمان هەمیشە هەر گەش بێ و سیس بوون نەزانێ.

جا لە بارێکی نالەباری وەک ئەوەدا کە هێمن و هێمنەکانی هەموولایەکی وڵاتەکەمان شێعری تیا ئەڵێن، بەهرەمەندیی هونەرمەند لەوەدا دیاری ئەدا کە چەند ئەتوانێ ئەرکی سەرشانی خۆی بەرامبەر بەهونەرەکەی و بەرامبەر بەکۆمەڵیش لەیەک کاتدا لە کارێکی هونەریدا بخاتە یەک و نەهێڵێ هیچ کامیان ببن بەکۆسپ لە ڕێی ئەویاندا، یا هیچ نەبێ یەکێکیان ئەویان بکا بەژێر پێوە... من لام وایە لەم تاقیکردنەوە قورسەدا هێمن لە زۆر بەشیدا گرەوی سەرکەوتنی بەباشی بردووەتەوە.

برادەرینە!

ئەزانم زۆرتان هێمنتان بەڕادەیەک خۆش ئەوێ ناتانەوێ بەهیچ کلۆجێک شتێکی لەبارەوە بنووسرێ بۆنی ڕەخنەگرتنی لێوە بێ. بەڵام منیش هێمنم وەک ئێوە و بگرە زیاتریش خۆش ئەوێ. سەرەڕای شاعیرییەتییەکەی، من بۆیەشم خۆش ئەوێ چونکە ڕەمزی مەسەلەیەکە کە بەیەکێ لە پیرۆزترین مەسەلەکانی ئەم چەرخەی ئەزانم: مەسەلەی خەبات لەپێناوی ئازادیی نیشتمان و سەربەرزیی هاووڵات و ڕێز لێ گرتنی هەموو ئەو مافانەی ئادەمیزاددا کە ئەگەر یەکێکیانی لێ زەوت بکرێ وا ئەزانم بەشێکی گەورەی مرۆڤایەتییەکەی پێشێل کراوە.

بەڵام لەگەڵ ئەم خۆشەویستییەشمدا بۆ هێمن، هەرگیز لەو باوەڕەدا نیم و لام وایە ناشبم کە ئەبێ خۆشەویستی وا بگەیەنێ ئەو ڕەخنەیەی لە دڵتدایە بۆ خۆشەویستەکەتی دەرنەبڕی، نەوەک ئەوەندە لە پێویستییەکانی شارستانەتیی ئەم چەرخە دووربێ دڵی گەرد بگرێ لێت.

مانگەشەو

بەڵێنی ڕاگەیاندێ ڕاسپاردە
گوتی: بۆت دێتە بن ئەم پاردە، غاردە
لە جێژوانێ لەمێژە چاوەڕێتم،
نەهاتی، کیژی جوانی هەڵبژاردە!
تەزووی گەرمم بەلەشدا دێ، ئەگەرچی
تەزاندی شان و پیلم بەردی پاردە
وەرە با ڕەنگ و ڕوخسارت ببینم
بەمن چی تیشکی داوێ مانگی چاردە
گڕی ئەم ڕوومەتەی تۆ گەرم و جوانە
تریفەی مانگەشەو، جوانیش بێ، ساردە

١٩٧٤

***

ناڵەی جودایی

ساقیا! وا بادەوە، وا بادەوە
ڕوو لە لای من کە بەجامی بادەوە
موشتەری وەک من لە مەیخانێ کەمن
زوربەیان شاد و بەکەیف و بێ خەمن
مەی حەرامە بۆ سەهەندە و بێ خەمان
مەستی بێ خەم بۆچی بگرن ئێخەمان؟
ئەم شەرابە تاڵە دەرمانی خەمە
لێی حەرام بێ ئەو کەسەی دەردی کەمە
ئەم شەرابە ئاڵە بۆ بێ دەرد نییە
لێی حەرام بێ ئەو کەسەی ڕەنگ زەرد نییە

بۆ کەسێکە مەی: چزیلکی پێوە نێ
بۆچی ملهوڕ لێرە بینی پێوە نێ؟!
بۆ کەسێکە مەی: کە دەردی کارییە
بێ خەمێک بیخواتەوە، زۆرداریيە
بۆ کەسێکە مەی: دڵی پڕ بێ لە داخ
بۆچی لێی بخواتەوە بەرزە دەماخ؟!
ئەو کەسەی بێ کەس نییە و خانە خەراب
دەک بەژاری ماری بێ بادە و شەراب!
ئەو کەسەی نەیچێشتووە دەردی ژیان،
ئەو کەسەی نەیدیوە ئێش و برک و ژان،
ئەو کەسەی نەکرا نیشانەی تیری خەم،
شانی دانەخزا لەبن باری ستەم،
ئەو کەسەی هەستی بەزۆرداری نەکرد،
تیخی زۆرداری بریندار نەکرد،
ئەو کەسەی دەستی لە ئەوکێ بەردرا،
ئەو کەسەی دوژمن لە ماڵی دەرکرا،
ئەو کەسەی نەیبینی هاتی دوژمنی،
نیری یەخسیریی لە ئەستۆ دارنی،
ئەو کەسەی هێندە نەبوو زویر و زگار،
وا نەکەوتە بەر چەپۆکی ڕۆژگار،
ئەو کەسەی نەیهاڕی بەرداشی زەمان
ئەوکەسەی «زیرەی نەگەییە ئاسمان»[١]
ئەو کەسەی دووریی عەزیزانی نەدی،
تیر و تانەی بێ تەمیزانی نەدی،
تۆزی بەدبەختی لەسەر شانی نەنیشت،
لێی نەگیرا دەوروپشت و چوار تەنیشت،

ئەو کەسەی خواردی و لە بن سێبەر کەوت
شەو لەبۆ کەیفێ لە ماڵێ دەرکەوت:
بۆ دەبێ بێت و بکا مەیخانە تەنگ؟!
شوێنی دیکە زۆرە بۆ گاڵتە و جەفەنگ...

***

ئەو کەسەی ڕاوی نەنێن لێرە و لەوێ،
ئەو کوڕەی ماچی کچانی دەس کەوێ،
ئەو کوڕەی هێشتا لە ژوانێ ڕێی هەیە،
سەیرە، زۆر سەیرە کە ئالوودەی مەیە.
ئەو کوڕەی دۆی داوەتی دەستی دەنێ،
بێتە ئێرە، چۆنە هەی دێی ناکەنێ!؟
ئەو کەسەی «دەستی لە مەمکان گیر ببێ» [٢]
ئەو کەسەی «تفلّی دڵی بۆ ژێر ببێ» [٣]
ئەو کوڕەی کیژێک بەرەو ڕووی پێکەنێ
ئەو کەسەی هەر سووکە ئاوڕێکی دەنێ
ئەو کەسەی پەنچۆڵە بکوشێ جاروبار،
ئەو کەسەی دەستی بگاتە گەردنی یار،
ئەو کەسەی ڕامووسێ کولّمی تاسولووس،
ئەو کەسەی تێی هەڵنەدابێ چارەنووس،
ئەو کەسەی بمژێ خوناوەی گەردەنێ،
کوفرە یەک قەترە شەرابی گەر دەنێ...

***

ئەو کەسەی ئاسوودەو و خۆش ڕاییوارد،
قەت خەمی یەخسیر و کۆیلانی نەخوارد،
یەک لە ماڵێ چاوەڕێی بوو بێتەوە،
دەرکی نێومالێکی لێ بکرێتەوە،

خەمڕەوێنێک گوێ بداتە ڕازی ئەو
نازەنینێک بێ بکێشێ نازی ئەو،
بگرێ پەنجەی نەرم و نۆڵی ناسکێ،
بۆی کرابێتە سەرینێ، باسکێ،
هەیبێ هێز و گورد و تین و تاو و گوڕ،
ڕۆژگاری ڕەش نەبێ، بەختی مکوڕ،
ئەو کەسە جێگای لە مەیخانە نییە.
ئەو کەسە بادە و شەرابی بۆ چییە؟!

***

ساقییا، وا وەرگەڕێ، وا وەرگەڕێ!
ڕوو لە لای من کە، مەچۆ بۆ سەرپەڕێ...
لەنگەرێ بگرە، مەبە وا بەرزەفڕ
بێنە بۆ من، بێنە بۆ من، جامی پڕ
مەی حەلاّلە بۆ منی وێرانەماڵ
بۆ منی سەرگەشتەو و ڕووت و ڕەجاڵ
بۆ منی بابردەڵەی گەردەنشین
بۆ منی دڵ پڕ لە ناسۆر و برین
بۆ منی ئاوارەو و دوورە وەتەن
بلبلی بێ بەش لە گولزار و چەمەن
پەڕ وەریوی، باڵ شکاوی، دەنگ بڕاو
بێ بژیوی، بەش خوراوی، دەرکراو
پیری زورهانی، کەنفتی، دەربەدەر
دیدە سووری، دڵ مەکۆی دەرد و کەسەر
داتەپیوی، بێ پەسیوی بێ قەرار
بێ کەسی، دەستە شکاوی، کۆڵەوار

لێو بەباری، دەردەداری، ڕەنجەڕۆ
شاعیری جوانی پەرستی دڵ بەسۆ...

***

ساقییا! بۆ کوێ دەچی، بۆ کوێ دەچی؟
تۆش لەبەر ئەو ملهوڕانە ملکەچی؟
تۆش بەڕەنگ و بۆی ئەوان خواردت فریو؟
چاوی تۆشی هەڵفریواند زێڕ و زیو؟
تۆش دەگۆڕیەوە دەگەڵ گەوهەر هونەر؟
کەنگێ گەوهەر جوانی کردن بەختەوەر!
زێڕ بەڵایە، بێ وەفایە دەوڵەمەند
هەر هونەر نەمرە، هونەروەر مەرد و ڕەند
«چڵکی دەستە ماڵی دنیا»[٤] وەک دەڵێن
ماڵپەرست پەیمان شکێنە و بێ بەڵێن
قەدری جوانی کوا دەزانێ ماڵپەرست!
جوانپەرستە پیری خاوەن زەوق و هەست

***

نا مەچۆ، جوانێ مەچۆ، واوە مەچۆ؟
تۆ فریوی زێڕ و زیوی وان مەخۆ!
ئەو هەوەسبازانە جێی متمانە نین
هەر دەزانن گوڵ چنین و بەی ڕنین
وا وەرە، دەی وا وەرە، نێزیک بە لێم
بمدەیە مەی، بمدەیە مەی تا دەڵێم:
«مست مستم ساقیا، دستم بگیر!
تا نه افتادم ز پا دستم بگیر![٥]
جا کە سەرخۆش بووم بەدەنگێکی نەوی
بۆت دەڵێم ئەو شێعرە بەرزەی مەولەوی[٦]

«بشنو از نی چون حکایت میکند
از جدائیها شکایت میکند»
گوێم دەیە ئەی دیدە مەستی قیت و قۆز!
تا بناڵێنم وەکو بلوێر بەسۆز
نابێ قەت ناڵەی جودایی بێ ئەسەر
جا چ نەی بیکا چ پیاوی دەربەدەر
بۆیە ناڵەم تێکەڵی نەی کردووە
شیوەنێکم پێیە نەی نەیکردووە
لێم گەڕێ با دەربڕم سۆزی دەروون
لێم گەڕێ با هەڵوەرێنم ئەشکی ڕوون
شیوەنی من شیوەنی ئینسانییە
بانگی ئازادی و گرۆی یەکسانییە
شیوەنی من شینی کوردی بێ بەشە
ئەو گەلەی حاشا دەکەن لێی و هەشە
با لە زارم بێتەدەر پشکۆی شێعر
با فراوانتر بکەم ئاسۆی شێعر
پارچە گۆشتێکە دڵی من، ڕوو نییە
ناڵەناڵی من درەنگە، زوو نییە
دەردی دووری... دەردی دووری کوشتمی
دەردی وشیاری و سەبووری کوشتمی
یادی یاران و وڵاتم ڕۆژ و شەو
لێی حەرام کردم قەرار و خورد و خەو
خەمڕەوێنێک لێرە من ناکەم بەدی
چۆن پەنا بۆ مەی نەبەم، ساقی! ئەدی!؟
نابینم خاک و وڵات و شاری خۆم
نابینم ناسیاو و دۆست و یاری خۆم

ڕوو لەهەر لایە دەکەم نامۆیە بۆم
نابینم جێژوان و کەونە لانی خۆم
ڕوو لەهەر لایێ دەکەم بێگانەیە
ژین لە نێو بێگانەدا تەنگانەیە
شەو دەکێشم شەونخوونی و بێ خەوی
ڕۆژ دەچێژم دەرد و داخی بێ ئەوی

***

چۆن نەناڵێ ئەو دڵەی پڕ هەستی من؟!
چۆن لە ئەژنۆ ببنەوە دوو دەستی من؟!
چۆن نەناڵێ ئەو دڵە ئەنگاوتەیە؟!
بەرد لە بەردی بێتەوە دەنگی هەیە
ژانی ناسۆری جودابیم چێشتووە
هەرچی خۆشم ویستووە جێم هێشتووە
هەڵبڕاوم من لە یاری نازەنین
دەرکراوم من لە خاکی دڵ نشین
بوومە ئاوارە و پەڕیوەی دوور وڵات
کەوتمە نێو وردە داوی ڕێی نەجات
بەکرە شۆفارە ئەوی مووخەی چنیم
زیی مەم و زینان وڵاتی لێ تەنیم
کەوتمە نێو چاڵی دیلی وەک (مەمێ)
(یایە زین) لە کوێیە هاواری کەمێ!
کوا قەرە *تاژدین*، چەکۆ و عرفۆ لە کوێن؟!
بێنە هانام وەک پڵینگی چەنگ بەخوێن
(لاس)ە شۆڕێک بووم غەنیمی دوژمنان
ئێستە ئەنگاوم بەتیری چڵکنان

وام بەتەنیایی لەنێو خوێنا شەڵاڵ
کوانێ عێل و، کوانێ خانزاد و خەزاڵ؟!
زۆر لەمێژە نارە ناری منی نەبیست
هەروەکو (شەمزین)،(شەمیلە)ی خۆش ئەویست
وەک (سیامەند)ێ لە چۆڵ و بەندەنێ
جەرگی لەت کردم پەلی دارەبەنێ
شەتڵی جواناوم منی ساردە برین
کوا (خەج)م تا بۆم بگێڕێ گەرمە شین؟!
مانگی «کانوونێ بەچلوان دەرکرام»[۷]
وەک (برایم) لەو وڵاتە ڕاونرام
کوا (پەریخان) بەند و باوم بۆ بڵێ؟!
بۆ نەسووتێم نەبمە پۆلووی سەر کڵێ؟!
ئەو لە زۆزان، من لە ئارانێ دەژیم
کێ دەڵێ ئەمنیش (وەلی دێوانە) نیم؟!

***

کوردەواری، ئەی وڵاتە جوانەکەم!
ڕۆڵەکەم! خێزانەکەم! باوانەکەم!
ئەی ئەوانەی قەت لەبیرم ناچنەوە
ئێستە ببینن ئەرێ دەمناسنەوە؟
ڕۆژگار هاڕیومی وەک ئەسپۆنی ورد
هێز و توانای لێ بڕیوم دەردە کورد
بوومە گەپچاڕ و دەکا گاڵتان بەمن
ئەو ڕمووزنەی زەندەقی چووبوو لە من

***

ئەی ڕەفیقان، ئەی عەزیزانی وڵات!
ئەی برای هاوسەنگەری جەرگەی خەبات!

گەر دەناڵێنم، ئەمن پەککەوتە نیم
تێ دەکۆشم بۆ وەصڵ تاکو دەژیم
کۆششی من زۆر بەجێیە و زۆر ڕەوا
چونکە قانوونی تەبیعەت وایە، وا:
«هرکسی کو دور ماند از اصل خویش
باز جوید روزگار وصل خویش»(٨)
ڕێگە دەبڕم، کوانێ هەنگاوم شلە
ڕاستە بێ هێزم، دەکەم ئەمما ملە
هەر دەپێوم کێو و شاخ و چۆڵ و دەشت
دێم بەرەو کوێستان بەرەو باخی بەهەشت
دێم بەرەو زیخ و چەو و کانیاوی خۆم
چۆن لەوانە وەردەگێڕم چاوی خۆم
دێم بەرەو ئەو دار و بەرد و بەندەنە
دێم بەرەو ئەو باخ و مێرگ و چیمەنە
دێم بەرەو زوورک و تەلان و کەند و لەند
دێم بەرەو بژوێن و زەنوێر و زەمەند
دێم بەرەو پاناوک و هەوراز و نشێو
دێم بەرەو ئەشکەوت و زەندۆڵ و پەسێو
دێم بەرەو بەفر و چلوورە و بەستەڵەک
دێم بەرەو شیخاڵ و ڕێچکە و ڕەشبەڵەک
دێم بەرەو لێڕ و چڕ و بەستێن و چۆم
دێم بەرەو هەڵدێر و گێژ و بەند و گۆم
دێم بەرەو هۆبە و هەواری باسەفا
دێم بەرەو لادێ، بەرەو کانگەی وەفا
دێم ببینم نیشتمان و زێدەکەم
دێم ببینم خزم و کاک و دێدەکەم

دێم و دەگرم بازی بێری شۆخ و شەنگ
دیم و دەگرم دەستی دۆی جوان و چەلەنگ
دێم گراویی خۆم لە باوەش وەرگرم
دێم نەهێڵم بەرهەڵست و بەرگرم
دێم و هەڵدەمژم شنەی کوێستانی کورد
دێم و دەچمە شەوڕنی بێستانی کورد
دێم و دەشکێنم لەوێ جامی شەراب
ماچی شیرین نایەڵێ تامی شەراب
دێم و ناترسم لە پەرژینی بەزی
هەر پەری سەرکەوت و دێوەزمە بەزی
تا بمێنێ نووری چاو و هێزی پێم
دێم و دێم و دێم و دێم و دێم و دێم
دێم هەتا هەمبێ بڕست و بیر و هۆش
گەر گلاشم، کوردەواری و ئێوە خۆش!

١٩٧٤

(١،٢،٣،٤) لە فۆلکلۆر وەرگیراوە.
(٥) نیوەی یەکەمی ئەم بەیتە هی شاعیرێکی هاوچەرخی فارس و، نیوەی دووەمی لە یەکەم مەثنەویی مەولەویی بەڵخییە.
(٦) مەولانا جەلالەددینی بەڵخی.
(٧) لە بەیتی (برایمۆک) وەرگیراوە.
(٨) شێعری مەولەویی بەڵخییە.

***

جوانی ڕەشپۆش

گوتی: ئەی بلبلە سەرمەستەکە بۆ خامۆشی؟
گوتم: ئەی نۆگوڵە خۆڕسکەکە کوا دڵخۆشی؟
گوتی: ئەی شاعیرە گەشبینەکە بۆ ڕەشبینی؟
گوتم: ئەی ناسکە تەڕپۆشەکە بۆ ڕەشپۆشی؟

١٩٧٤

***

تاوانی بێ هێزی

لە کۆ ئەسرین دەبارێنم لەبۆ کوردی پەراگەندە
لە گەرمێن غەرقی ئارەق بووم و چاوم هەر لە سامرەندە
منی زنجیر پسێن لێرە ئەسیری بسکی جوانێکم
زەمانە گەرچی ئاڵۆز و پەشێوە، «کەڵ بەموو بەندە»
گوتی: «ئێوارە بازاڕێ» وەرە ماچت دەمێ، نەمویست
هەڵۆی کوێستانی کوردستانم و ناژیم بەدەستەندە
دڵم سەد هێندی دیکانە بەناز بشکێنی، دەنگ ناکەم
چ سوودێکی هەیە، کێیە بپرسێ داد و گازندە!؟
جیهان و هەرچی خێر و خۆشییە بۆ هەڵبژاردانە
بەقانوونی تەبیعەت پاشەڕۆک خۆرە ئەوی گەندە
ئەگەر تاوانی بێ هێزی نییە بۆچی لە دنیادا
بەشی من ماتەم و شینە، بەشی خەڵکی زەماوەندە
بەمردوویش نیشانەی گوللەیە ئەو کەللە پڕ شۆرە
ئەوێستاش دەرسی سەربازی دەڵێ ئەو شاعیرە ڕەندە
سەری تەعزیم لەبەر تۆ دانەواندن فەخرە بۆ «هێمن»
بژی (حاجی) کە کێوی هیممەتت سەد هێندی ئەڵوەندە

١٩٧٤

***

ئێوارەی پایز

لە ئاسۆیەکی دوورە دەست
ئاوابوو زەردەی پایزی
دەتگوت بووکێکی بێ نازە
پەردە جێ دێڵێ بە زیزی

***

پەڵە هەورێکی چڵکنە
گرتی سووچێکی ئاسمان
گەڵای زەردی دارێک وەری
زریان بردی بەرەو نەمان

***

جووتێک کۆتری سەر بەکڵاوە
هەڵکورماون لە سوانەیەک
دیارە لەو دەوروبەرانە
پێیان شک دێ هێلانەیەک

***

پاساریی سەرداری کۆڵان
فڕە و جیکەیان لێ بڕا
قەل فڕی... فڕی... تا ون بوو
هەر ڕووڕەشیی خۆی پێ بڕا

***

شەپۆڵێک مۆسیقای بەسۆز
هات و ڕابورد بە بن گوێمدا
شوێنێکی بۆ خۆی کردەوە
لە ناخی دڵی توێ توێمدا

***

ئاخر کۆڵی بۆ بردە ژوور
بارەرێکی درێژی ڕووت
دەرکی دووکانی گاڵە دا
مام حاجیو بەرەوماڵ بزووت

***

نازدارێکی چارشێو بەسەر
بەتەنیشتمدا تێپەڕی
بەغار هات و توند قیژاندی
ڕووتەڵەیەک بە بەدفەڕی

***

کەمێک ڕاوەستا جا ڕابورد
ئەو لاوەی جادەی دەپێوا
دیاربوو خێسێکی دابوویە
ئەو شۆخە لە بن چارشێوا

***

کیژێک خۆی لە ژوور کوتاوە
دەرکەی حەوشەکەی پێوەدا
ئیتر شوێنەواری جوانی
بەدی ناکەم لەم نێوەدا

***

تا تاریکان پەیدا دەبێ
چۆڵ و چۆڵتر دەبێ جادە
نە دێتە دەر کیژی لەبار
نە ڕادەبرێ لاوی سادە

***

هەوا بوولێڵە، ئاو لێڵە
گوڵ سیس بووە، گەڵا زەردە
تەنانەت ڕەنگی گۆڕاوە
ئەم دیوار و دار و بەردە

***

تەماشای هەر شتێ دەکەم
ڕەنگی پایزی گرتووە
جوانی خۆی لێ شاردوومەوە
دزێوی ڕیزی گرتووە

***

چاوم لە ئاسمان بڕی
دڵم هێندەی دیکە گیرا
گەلێک بیرەوەریی کۆنم
لەپڕ هاتنەوە بەبیرا

***

ئارام ئارام بەلۆژە لۆژ
ئەوا بەرەو ماڵ بوومەوە
نە کەس لە پێشمدا دەڕوا
نە کەس دیارە بەدوومەوە

***

نا نا ناڕۆم، مەلەی دەکەم
لەنێو دەریای مەندی خەیاڵ
داهێزاو و ڕووگرژ، تووڕە
دڵ پڕ تاسە، مێشک بەتاڵ

***

ئاخ، دیسان ڕووپەڕێک دڕا
لە ڕۆژ ئەژمێری تەمەنم!
ئاخ، دیسان شەو داهاتەوە
من هەروا دوورە وەتەنم!

***

ئاخ، دیسان چوومە ژێر باڵی
ڕەشی شەوگاری تەنیایی!
ئاخ، دەبێ دیسان بچێژم
ژەهراوی تاڵی جودایی!

***

ئاخ، دیسان دەبێ ڕابوێرم
لە ژوورێکی سارد و سڕدا!
دەگەڵ ئازار دەستەملان بم
تا بەیان لە نوێنی شڕدا!

***

دەڕۆم، دەترسم، دەلەرزم
لە پەلاماری مۆتەی شەو
داد لە دەس ئەم دڵەی بە خەم!
وای لە دەس ئەم چاوەی بێ خەو!

***

دەڕۆم تا سەر پێکەوەنێم
دەگەڵ زام و دەرد و ئێشم
دەڕۆم تا شەوێکی پایز
من شەونخوونی بکێشم

***

دوور قاقایەکم گوێ لێ بوو
دەتگوت گوللەم پێوە دەنێ
چۆن بە ئێوارەی پایزیش
ئی وا هەیە پێ بکەنێ!

***

خەیاڵم ببوو بە وشە
نەمزانی کەس بەدوامەوە
دەنگێکی لەرزۆک و نەرم
بەسپایی جوابی دامەوە:

***

«بەڵێ هەن و یەکجار زۆرن
بازرگانی فرمێسک و خوێن
بەڵێ هەن و پێ دەکەنن
بە سەر بە هەش، بە مل بە کوێن

***

بەڵێ هەن و پێ دەکەنن
بە من، بە تۆ، بە هەزاران
بە داخی باوک کوژراوان
بە هەنیسکی هەتیوباران

***

بە نەزانی، بە نەخۆشی
بە تاریکان، بە شەوەزەنگ
بە زنجیر، بە تەناف، بە دار
بە گرتووخانەی تەڕ و تەنگ

***

به بۆکوڕووز به چڕه دووکەڵ
به هاڵاو، بەگڕ، بەئاگر
به تەم، به مژ، به هوڕه، به دۆک
به تۆفانی وڵات داگر

***

به بوومەلەرزه، ڕەشەبا
به سووتمان و زیان و زەڕ
به هەرچی خراپ و شوومه
بەگشت دەسکری خوای شەڕ

***

به ناڵه، به کوڵ، به گریان
به سینگ کوتان، بەڕوو ڕنین
به بەرگی ڕەش، به چاوی سوور
به گۆڕخانه، بەکۆڕی شین

***

به کەلاوه، به کوندەبوو
به دیواری هەرەس هێناو
به داوێنی تیتۆڵ تیتۆڵ
به ئانیشکی پینەکراو

***

به نووکه نووکی بێوەژن
به هانه هانی ماندووان
به زیرەزیری منداڵان
به نووزەی نیوه زیندووان

***

به نەڕه نەڕی جەلادان
به قرمه قرمی شەست تیران
به ویڕه ویڕی قەمچییان
به ئەشکەنجەی ڕووناکبیران

***

به چڵکی یەخەی کرێکار
به کەفی سەر شانی جووتێر
به پەچه و ڕووبەند، به خەنجەر
به یەک نەبوونی مێ و نێر

***

به قەڵەمی بەزیوی کول
به زمانی لەبندا بڕاو
به دەرکی داخراوی فێرگه
به کتێب و دەفتەری دڕاو

***

له قامووسی ئەوانەدا
بەزەیی مانای نەماوه
بێزیان له بزه هەڵدەستێ
وازیان له خوێن و زووخاوه

***

هەر دڵۆپی خوێنی لاوێ
بۆ وان یاقووتێکی سووره
هەر تکەی فرمێسکی کیژێ
بۆ وان مرواریی بەرمووره

***

هەناسەی ساردی ئاواران
کۆشکی ئەوان گەرم دەکا
لەشی ڕەق و زگی برسی
جێ پاروویان نەرم دەکا

***

سەرمایەی وان لەگەڕدا بێ،
با زۆر دەرک بەقوڕ گیرێ!
دۆلار لە برەو نەکەوێ
با کوڵەوار بێ داپیرێ!

***

دەبا خوین بێ و سەران بەرێ
چەرخی کارگەیان بگەڕێ
پێ دەکەنن، پێ دەکەنن
بە بلێسەی ئاگری شەڕێ»

***

گوتم: «کەوابوو، ئاشنا!
بەشی ئێمە لەنێو چوونە»
گوتی: «نا ،نا ، دوور بنوارە...
دوور بنوارە...ئاسۆ ڕوونە...»

١٩٧٤

***

بەرەو ئاسۆ

سۆفیی گۆشەی خانەقا بووم، ئێستە پیری مەیکەدەم
زاهیدی خەڵوەتنشین بووم، ئێستە مەست و مەیزەدەم
سەروی ئازادیش لەبار و دڵگەش و بەرزە، بەڵام
گیانەکەم! من شێت و شەیدای لار و لەنجەی ئەم قەدەم
جیلوەیی جوانی لە هەرچیدا هەبێ خۆشم دەوێ
ڕۆژێ کوشتەی مینی ژۆپ و ڕۆژێ گیرۆدەی شەدەم
هەر یەکەی بۆ خۆی دەجووڵێنێتەوە هەستی دەروون
زەردەپەڕ، کاروانکوژە، تاریک و ڕوونی سوبحەدەم
ئاسمانی ساو و دەریای مەند و تارمایی چیا
سێوی لاسوور و بەهێی زەرد و هەناری گوڵ بەدەم
کێ وەکو من سارد و گەرمی ڕۆژگاری چێشتووە؟
گا لە دەشتی گەرمەسێر و، گا لە کوێستانی گەدەم!
وەک شەپۆلی زێی خوڕەم ساتێ هەدادانم نییە
گێژ دەخۆم، پێچێ دەدەم، من ڕۆڵە کوردی ئەم سەدەم
ڕێگە سەخت و پڕ لە کەند و لەند و هەڵدێرە و گەوە
هەر دەبێ ببزووم، دەبێ بکشێم، وچانی لێ نەدەم
سێبەری مەرگم لە پێشدایە و بەرەو مەنزڵ دەڕۆم
ناخی گۆڕی تەنگە جێگام، هەر تل ئاسا بێ قەدەم
من بەرەو ئاسۆ، بەرەو ڕووناکی باڵم گرتووە
چۆن بەرەو تاریکی دەخشێم، پاڵ وەشەیتانی دەدەم!
کانیی ڕوونم دی بەلێشاوی بەهار شلوێ نەبوو
بەفری گەورەم دی چیای گرت و بەتاوێ بۆ قەدەم
ژینی کورتم دی پڕاوپڕ بوو لە شانازی و شەرەف
عومری زۆرم دی کە دوایی هات بەڕیسوایی و نەدەم

ئاگری سینەم بڵێسەی دێ و وڵات ڕۆشن دەکا
ئەو دەمەی خۆم وەک دڵۆپێک دەچمە نێو دەریای عەدەم

١٩٧٥

***

جوان ناسووتێ

دیم کچێکی لەباری لادێیی
بۆ نوێژ ڕادەخا بەرەڵبێنێ
گوتم: «ئەی نازەنین کە ڕوخسارت
هەموو باخی بەهاری خوا دێنێ
بۆچی پێت وایە ئەو خودا گەورە
هێندە بێ ڕەحمە تۆش بسووتێنێ؟!»

١٩٧٥

***

سازی ناساز

بلبلی باڵشکاوی وەختی گوڵم
هەر شەپۆڵان دەدا دڵی لە کوڵم
کوردی بەندیی بەیانی نەورۆزم
گڕی گرتووە دەروونی پڕ سۆزم
موغی بێ ئاگری شەوی یەلدام
چاوەڕێی چارەنووسی ناپەیدام
کەوی بێدەنگی نەوبەهارانم
گوڵی بێڕەنگی چاو لە بارانم
کونجی جێژوانی چۆڵ و خامۆشم
سێبەری نازەنینی ڕەشپۆشم

دەستی بەربووی کچی گەڕی شاییم
هەستی خنکاوی لاوی سەوداییم
کێلی گۆڕی شەهیدی گومناوم
تاکە داری کرووزی بێ ئاوم
دەفتەری شێعری شاعیری ڕووتم
شەمی سەرگۆڕ و داری تابووتم
کونی گیراوی کۆنە شمشاڵم
خەونی ئاڵۆز و خاتیرەی تاڵم
ژیلەمۆی ئاگری بەیانانم
باوکی فرمێسکم و کوڕی ژانم
باڵە سووتاوەکانی پەروانەم
شووشە بادەی بەتاڵی مەیخانەم
چڵە ڕێحانی دوورە دێراوم
سازی ناسازی هەڵپەسێرراوم
تکە ئاونگی سەر گەڵای زەردم
خەستەو و دەردەداری چی دەردم
ئاخرین تیشکی خۆری پاییزم
شاعیری پیری تووڕەو و زیزم
چۆن دەتوانم بەتۆ بڵێم من چیم؟!
خۆم گومانم هەیە کە هەم یا نیم؟!

١٩٧٥

***

ماچی خودایی

وەرە یارم، وەرە ئەی تازە یارم!
وەرە ئەستێرەکەی شەوگاری تارم!
وەرە ئەی شاپەڕی باڵی خەیاڵم!
وەرە ئەی شەوچرای ڕووناکی ماڵم!
وەرە خاسەکەوی ڕام و کەویی من!
وەرە ئیلهامەکەی نیوە شەوی من!
وەرە ئۆخژنی سینەی پڕ گڕی من!
وەرە پیرۆزەکەی بەرزە فڕی من!
وەرە ئاونگی سەر پەلکی گوڵی سوور!
وەرە ئاورینگی گەرم و مەشخەڵی نوور!
وەرە ئەی ڕێژنە بارانی بەهاری!
وەرە شێعری تەڕی پڕ وردەکاری!
وەرە ئەی نەونەمامی باخی ژینم!
وەرە ئەی شاگوڵی مێرگی ئەوینم!
وەرە کاروانکوژەی کاتی بەیانیم!
وەرە بیرەوەری و ئاواتی جوانیم!
وەرە ئەی بوت هەتاکو بتپەرستم!
وەرە مەمکۆڵەکەت بگرم لە مستم!
وەرە ئەی (خەج)، وەرە ئەی (خاتووزین)م!
وەرە با بەژن و باڵاکەت ببینم!
وەرە با دامرێ ئاوات و تاسەم!
وەرە با بسکەکەت لادا هەناسەم!
وەرە با هەڵمژم ئەم لێوە گەرمە!
وەرە با هەڵگوشم ئەم ڕانە نەرمە!

وەرە جوانێ، وەرە نازت بکێشم!
وەرە وەک دەستەگوڵ داتنێم لە پێشم!
وەرە با بەس بکەم ئەو باوە باوە!
وەرە با بێن بکەم ئەو بسکە خاوە!
وەرە با دەس لە باڵاکەت وەرێنم!
وەرە کوڵمەم لە کوڵمەی تۆ خشێنم!
وەرە سووربە لەسەر وادە و بەڵێنی!
وەرە کوردبە و مەکە پەیمان شکێنی!
وەرە گیانم فیدای چاوی ڕەشی تۆ!
وەرە با هەست بکەم گەرمی لەشی تۆ!
وەرە ماچم دەیە ماچی خودایی!
کە بێزارم لە ماچی سینەمایی!

١٩٧٦/١/١٢

***

دەستی تەزیو

حەیفە ئەو دەستە کە گوڵزاری دەنەخشاند، بشکێ
حەیفە ئەو دەستە کە دڵداری دەگەوزاند، بشکێ
حەیفە دەستێ کە بە لەرزی و بە تەزیوی دیسان
دوژمنی ملهوڕی زۆرداری دەلەرزاند، بشکێ

١٩٧٦

***

کوانێ ؟

کوانێ ئەو پەنجە کە توندی دەگوشی مەمکی توند؟
کوانێ ئەو پێیە کە بۆ ژوانێ دەچوو گوندا و گوند؟
کوانی ئەو چاوە کە هەر جوانی دەبینی و چی دی
کوانی ئەو بیرە کە هەڵدەفڕی بەرەو بەرزی و دوند؟

***

جوانی بەس نییە

جوان پەرستم، جوان پەرستم
بەدیداری جوانان مەستم
کە دەبینم کیژی تەرپۆش
گشت خەمێ دەکەم فەرامۆش
کە کیژێکی جوان دەبینم
سارێژ دەبنەوە برینم
کە دەبینم لەنجە و لارێ
هەست ناکەم بە چ ئازارێ
کە نازدارێ ڕادەبرێ
دڵی ساردبۆوەم گڕ دەگرێ
کە چاو لە چاوێ دەبڕم
بە ئاسمانێدا دەفڕم
کە ڕێک دەکوشم پەنجەی نەرم
لەشی سڕم دەبێ گەرم
بزەی شیرینی سەر لێوێ
هەستی پیرانەم دەبزێوێ
نازی شۆخێکی نازەنین

دەمباتە بەهەشتی بەرین
بیرم لە بەرم دەڕوێن
کەچی کچم هەر خۆش دەوێن
کچ ئاواتی پیرۆزمن
خۆشیی دڵی پڕ سۆزمن
کچ نووری دیدە و چاومن
بەندی جەرگ و هەناومن
کچ ڕووناکایی ژینمن
کچ هەتوانی برینمن

***

بەڵام ژین هەر هەوەس نییە
جوانیش بەتەنێ بەس نییە

***

پەرستاری ڕەشپۆش

پزیشکم شەرمەزار بۆوە کە نەیتوانی بکا چارم
دەبێ هیوام بە مان چەند بێ کە ڕەشپۆشە پەرستارم
دەڵێی چۆنی؟ چلۆنت تێگەیێنم دەرد و ئازارم
بەساغییش نەیتوانی هەستی من دەربڕێ گوفتارم

١٩٧٦

***

چاویلکە

لەو دەمەی ڕا دڵم لێی داوە بۆژوان
من دێوانەی چاوی جوانم، چاوی جوان
گەرچی خەڵکی وڵاتی چاو جوانانم
چاوی جوانم نەدی تێر بەچاوانم
هەتا لاو بووم چاوی جوانم لێ ون بوو
پەچە و ڕووبەند و چارشێوم دوژمن بوو
ئێستا پیرم و کەوتوومەتە ئاویلکە
چاوی جوانم لێ ون دەکا چاویلکە

١٩٧٧/١/٢٠

***

خۆزگە

خۆزگە وەک خۆر نەمدیبایە شەوی تار
خۆزگە تاوێ ڕام نەبواردبایە بێ یار
خۆزگە پیری کەلەلای نەدەکردم
خۆزگە لە یەکەم ژوانگەدا دەمردم

١٩٧٧

***

عیشق و ئازادی

ئەگەرچی شەو درەنگە ساقی بۆم تێکە کەمێکی تر
کەوا ئەمشەو سەری هەڵدا لە ناخمدا خەمێکی تر
لەبادە ئەم ژەمە تێرکە منی تینووی جگەرسووتاو
بەچی دیارە کە دەیبینم شەوێکی تر، ژەمێکی تر!
ئەوەندە دەردەدار و بێ پەرستارم کە پێم وایە:
لەسەر کێکی تەمەن هەڵناکرێ تازە شەمێکی تر
گەلێکم ڕۆژگاری تاڵ و شیرین ڕابوارد، ئاخۆ
مەرگ مەودا دەدا دیسان ببینم سەردەمێکی تر!
گەیشتمە سەر ترۆپکی ئارەزوو ڕۆژێ، کەچی ڕوانیم:
لە پێشمدایە زەرد و ماه و سەخت و ئەستەمێکی تر
هەتا چارشێو بەسەر تۆوە دەبینم نازەنینی کورد
بەسەر بیبیلەکەی چاوی منا دەکشێ تەمێکی تر
نەما (خانی) هەتا چیرۆکی عیشقی ئێمە دارێژێ
دەنا هێشتا لە کوردستان دەژین (زین و مەم)ێکی تر
پەپوولەی خۆشەویستیی من لە شوێنێ ناگرێ ئارام
دەنیشێ و باڵی دەبزێوێ لەسەر سینە و مەمێکی تر
هەزار هێندە پەرێشان و سیاچارە بژیم هێشتا
لەنێو دڵدا هەمە ئاواتی خاڵ و پەرچەمێکی تر
هەتاکو دواپشوو ڕێبواری ڕێگای عیشق و ئازادیم
ئەگەر بێجگە لە ناکامیش نەبینم بەرهەمێکی تر
کە فرمێسکم لەسەر ڕوخساری کیژی دڵشکاو بینی،
گوتم: یاخوا لەسەر سوور گوڵ نەبینم شەونمێکی تر
شەوێکی چاوەنوارت بووم، نەهاتی گیانەکەم، ویستت
منی دڵ ناسکی شاعیر بگێڕم ماتەمێکی تر

خدر نیم بۆ تەمەن شێت بم بەکانیی ژینێ دانووسێم
ئەوەندەم ژین دەوێ تا دەم دەنێمە نێو دەمێکی تر
بەتۆ چارەی چلۆن دەکرێ دەروونی پڕ لە ناسۆرم
خەساری بۆ دەکەی دوکتۆری زانا مەرهەمێکی تر
بەهار و گوڵ، کچ و مانگەشەو، شێعری تەڕ و بادە
لەوەی زیاتر جەنابی شێخ گەرەکتە عالەمێکی تر

١٩٧٧

***

سووڕی دەوران

زەمانی زوو هەبوو میرێکی زۆردار
دزێو و دڵڕەق و خوێنڕێژ و لاسار
دڵی خۆش بوو بە ئازاری هەژاران
بەدەس ئەو چوون هەزاران و هەزاران
قسەی خۆشی دەگەڵ خەڵکی جوێن بوو
هەمیشە تیخی جەللادیی بەخوێن بوو
سەری زۆر لاوی جوانچاکی بڕیبوو
زگی زۆر پیاوی دڵپاکی دڕیبوو
ڕق و قینی لە نێوچاوان دەباری
دزی و سووتمان و کوشت و بڕ بوو کاری
بزەی هەرگیز نەبینرابوو لەسەر لێو
دەغەزری وەک یەکانە و بڕەکی کێو
دڕندەی هار و ماری بێ ڕەزا بوو
لە تالان و بڕۆیە شارەزا بوو
لە ترسانی وڵات پڕ ترس و ڕەو بوو
ڕمووزنەی تاریکان و خێوی شەو بوو

گرووگریان بەناوی ئەو دەکرد ژیر
لەوی تۆقیبوو هەم زارۆک و هەم پیر
مەکۆی جەردە و چەتان بوو دیوەخانی
غولام و نۆکەری بوون نانی نانی
لەوی بێزار بوو ئینسانی بەناموس
تەشی ڕێس بوو لە دەرکی ئەو زمان لووس
دەیانکرد خزمەتی وەک دیل و بەندە
هەتیوچە و سەرسەری و سۆدرە و سەهەندە
لە هەق بێزار و دڵ بەستەی ڕیایی
یەکەم تۆچێنی کێڵگەی بێ وەفایی
نەیاری چاکەو و یاری خراپە
خەزێنەی کون بڕ و شاری خراپە
پەڕی قامووسی ئەویان کردبوو داگیر
وشەی دار و تەناف و کۆت و زنجیر
بەڕاستی ملهوڕێک بوو دوژمنی گەل
لەبەر ئەو نەیدەوێرا کەس بڵێ: لەل
خودا ڕازی بوو لێی، ئەمما خودای شەڕ
لە خەڵکی بەربوو وەک گورگی نێو مەڕ

***

بەڵام کیژێکی بوو ئەو گەندە پیاوە
کە دەتگوت خوشکی ئاونگ و خوناوە
لەبارێ، نازەنینێ، کولمە ئاڵێ
نیگارێ، دڵڕفێنێ، چاو کەژاڵێ
بەژن باریک و بالابەرز و تەڕپۆش
یەسک سووک و ڕەزا شیرین و ڕووخۆش

هەنی جوانتر لە مانگی ئاسمانی
پەڕی ڕەشدالّی بوو ئەبرۆی کەمانی
بسک ڕەشتر لە ڕۆژی ژێر چەپۆکان
پەشێواوێ کە ژیری بۆ پەشۆکان
کەزی خاوتر لە خاوی لا نوالّە
لە شەرمی کولّمی سوور بۆوە گولاّلّە
ئەوی تیری ئەوین جەرگی نەکولّێ
نەبوو ئاگای لە پێکانی مژۆلّێ
بزەی دەرمانی دەردی دەردەداران
وشەی وەک بەختەبارانی بەهاران
سەمای پەریانە دەتگوت لار و لەنجەی
پەڕی گولّ دەبیەشاندن دەست و پەنجەی
کوڕەی هەردی دەهێنا گۆی مەمانی
لەلای وەی تامی دەسبازیی دەزانی
هەموو شێوەی لە بابی خۆی جودا بوو
فریشتەی پاکیی و خێری خودا بوو
تەبیعەت ئەو کرەی وا ورد تەنیبوو
خودای جوانی لە خۆشیانی خەنیبوو
دەگەلّ ئەو جوانییە خاوەن شەرم بوو
دلّی زۆر نەرم و خوێنی زۆر گەرم بوو
دەبوو جێی ئەو بەرزتر با لە هەوران
کەچی دەژیا لە ژووری مالّی گەوران
دەبوو چەتری سەری بالّی هوما با
نەوەک ئاوا لە ڕووپۆشێ خزابا
دەبوو سواری قەلاّندۆشی هەلّۆ با
لە بەرزایی چیادا سەربەخۆ با

نەوەک لێی داخرابا دەرکی حەوشە
ژیابایە لەنێو ئەو غەور و خەوشە
دەبوو ژوانگەی لەکن ڕاوگەی کەوان با
نەوەک وا چاو لە دەستی دەرکەوان با
دەگەلّ پێروو بکا ڕاز و نیازێ
گەلاوێژی بەهاوڕازی بنازێ
بکا سەیرانی زەرد و ماه و ڕازان
لە خەو ڕابێ بەسیرەی سەقر و بازان
گزینگ بنگێوێ کولّمەی ئاگرینی
شنە ببزێوێ بسکی پڕ لە چینی
دەگەلّ گولّ پێکەنێ فێنکی بەیانی
سەرانسەر پڕ لە خۆشی بێ ژیانی
دەگەلّ بولبول بلّێ حەیران و بەستە
خەلّک شەیدا بکا بەو شۆر و هەستە
دەبایە چێژی ئازادی بچێژێ
نەوەک فرمێسکی نامرادی بڕێژێ
بە ئاونگێ بشوا ڕوخساری پاکی
لە پاکان ون نەبێ دیداری پاکی
دەبوو بوکشن دەس و پەنجەی لە گۆوەند
«کوڕی، دیواندڕی» ، بەند هەلّبڕێ، ڕەند
دەبوو جووتی ژیانی هەلّبژێرێ
نەوەک بابی بە سەوقاتی بنێرێ
قەفەس زیندانی تاوسی شۆخ و مەستە؟
کچی جوان و لەبار و دەرکی بەستە؟
کچی بێ بەش لەنێو بورج و قەلاّدا
دوڕە ئەمما لە دوڕ دورجی بەلاّدا

دەبا هەر ئەتلەس و دیبای لەبەر بێ
کچێک ڕوو بەستەو و چارشێو بەسەربێ
بلا پاژنەی لە زێڕبێ کەوشی جوانێ
کە دانرابێ لە دەرکی دەرکەوانێ
بەکاری چی دێ خشڵ و زێڕ و زێوەر
کچێکی نەشتە نێو خەڵک و جەماوەر
بەکاری نایە بەرگی جوان و مومتاز
کچێکی چاوی دووروابێ وەکو باز
لە ژاری تاڵترە خۆراکی چەوری
کچێک وەک ڕۆژ نەیێتە دەر لە هەوری
سیاچاڵی کچانە کۆشکی میران
هەزار خۆزگە بەکاولاشی فەقیران
بەقانوونی تەبیعەت ناژی بێ جووت
ئەوی ئینسانە، جا دارایە یا ڕووت
کچی میر و گەدا دڵیان هەیە دڵ
دڵیش ناکا لە دڵداری و ئەوین سڵ
ڕەبەن تامی ژیانێ چۆن دەزانێ
ئەگەر «پێ»شی بگاتە ئاسمانێ
کەسێک جووتی نەبوو خۆشیی نەبینی
بەهەشت ناهێنێ ڕۆژێ دێر نشینی
کەسێکی ژینی بێ ژوان ڕابوێرێ
هەموو ژانی جیهانی پێ دەوێرێ
ئەوین مایەی ژیان و بوون و مانە
ئەوین ڕایگرتووە دەوری زەمانە
ئەوین نەبوایە پێی ناوێ بخۆی سوێند
جیهان چۆڵ بوو پەپووش تێیدا نەدەخوێند

ژیانی بێ ئەوین دەشتی نەبوونە
لە سایەی عیشقە ئەم دنیایە ڕوونە
ژیانی بێ ئەوین گشتی زیانە
کچیش نەیخوارد فریوی ئەم ژیانە
وەدووی دڵ کەوت و پچڕی بەند و پێوەند
دڵی خۆی دا بەلاوێکی هونەرمەند
هونەرمەندێکی پاکی بەرزە ئاکار
کە جارجار ڕێی دەکەوتەماڵی خوونکار
هونەرمەندێ کە هەر نەغمێکی تاری
گڕ و ئاورینگ و پشکۆی لێ دەباری
هونەرمەندێ کە دەنگی پڕ خورۆشی
بە بەندێ دەیپەڕاند دەرد و نەخۆشی
هونەرمەندێ کە هەستی ئاگرین بوو
دەروونی پڕ لە ناسۆر و برین بوو
هونەرمەندێ کە سووتاوی ئەوین بوو
هەموو ئەندامی سۆز و تاو و تین بوو
هونەرمەندێ کە زادەی دەرد و خەم بوو
زەدەی دەستی ڕەشی دێوی ستەم بوو
هونەرمەندێ بەزگ برسی و بەچاو تێر
لە شەڕ بێزار و دۆستی ئاشتی و خێر
هونەرمەندێکی عەسری فیئودالی
دڵی پڕ بوو، بەڵام گیرفانی خاڵی
شەوانی بەزم و شایی و شەونشینی
لە درزی پەردە یەکتریان دەبینی
کە تێک دەڵقا نیگای پڕ گفتوگۆیان
دەیاندرکاند بەسانی ڕازی خۆیان

***

کوڕیش سەوداسەری کیژی ئەمیر بوو
لە داوی خۆشەویستیدا ئەسیر بوو
ئەوین نابینێ بەینی قەوم و دینان
ئەوین نازانێ فەرقی توێژ و چینان
ئەوین دوو دڵ دەکا مەفتوونی یەکتر
لەکن ئەو وەک یەکن ئیسلام و گاور
ئەوین خاتوو زلێخای نەرم و هێدی
دەکاتە دیلی عەبدی زێڕ خریدی
ئەوینە شێخی سەنعانی غەیب زان
دەکاتە گاور و شوانی بەرازان

***

ئەگەر خاتوون گرفتاری ئەوین بوو
ئەوینی لاوەکە زیاتر بەتین بوو
گڕی گرتبوو دەروونی پڕ لە جۆشی
لە تاوانی نەمابوو هۆشی خۆشی
لە سوێی ئەو شۆخە ئۆقرەی لێ بڕابوو
لە ژیندا ژان و ئێشی پێ بڕابوو
ئەوینی ئەو دووانە دوور بەدوور بوو
کە دیواری قەڵای میری سنوور بوو
سنوور و شوورەو و تامان و پەرژین
لە تامەزرۆی ئەوینێ تاڵ دەکەن ژین
قەڵا سەخت و حەرەمخانە پڕاوپڕ
دەرک گاڵەدراو و دەرکەوان دڕ
مەگەر باڵدار بەسەر کۆشکا فڕیبا
مەگەر لێمشت دڵی شوورەی دڕیبا
مەگەر ڕۆژێکی بەزمی بایە خوونکار
کوڕیشیان بردبایە لێ بدا تار

لە درزی پەردە دیبای بەژنی یاری
لە سیحری تێپەڕاندبا سۆزی تاری

***

زەمان ڕابرد، پتر بوو هەستی دۆستی
بەڵێ هەستە کە میر نایەن دەرۆستی
لە دەوری هەستی کەس ناکێشرێ شوورە
خەیاڵیش شارەزای پشتی سنوورە

***

هەراسان بوو کچی میری بەجارێ
گوتی: «بەسیەتی با ڕاسپێرمە یارێ»
ژنێکی ڕاسپاردە کن هونەرمەند
«ئیتر ئەو بێ بەشی و سووتانە تا چەند؟!
خەمی دووری نەخۆین، هەرچی دەبێ، بێ!
دەبا بێ و بڕۆین، هەرچی دەبێ، بێ!
وەڕز بووم لەو ژیان و پنج و مۆرە
بە ئازادی بژیم تاوێکی زۆرە
هەموو زێڕ و جل و نۆشین و خواردن
فیدای تاوێ دەگەڵ ئەو ڕابواردن
هەتا کەی مەینەتی دووری بچێژین!
هەتا کەی بووکی ئاواتمان بنێژین!
هەتا کەنگێ خەیاڵ بگرینە باوەش!
بلەرزێنێ مچوڕکی بێ بەشی لەش!
هەتا کەی ئەو نەبینم تێر بەچاوان!
لەسەر من داخرابێ دەرکی باوان!
هەتا کەی داخرێ سینگ و بەرووی من!
هەتا کەی نەشکێ تاسە و ئارەزووی من!
دەبا بێ و ڕوو بکەینە دوور ولاتان!

نەجاتم دا لە نێو شوورە و قەڵاتان!
ئەگەر مەردە، بەجەرگە، پاکە، سەرباز،
دەبا بێ و من بکا لەو بەندە دەرباز!
نزا و پاڕانەوە و گریان و ناڵە
چ سوودێکی هەیە، نووشتەی بەتاڵە
نەبێ باکی لە خوێڕیی دیوەخانان
بە پیاوان دێنەدەر گەوهەر لە کانان
بەزۆر بشکێ دەبێ دەرکی قەڵایە
دەنا ئەو دەرکە بۆ کێ ئاوەڵایە»

***

ئەوەی بیست لاوۆ گەشکەی گرت لە تاوان
گوتی: «ئامادە و سازم بە چاوان
دڵم ناوێ نەبێ قوربانی نازی
سەرم ناوێ نەبێتە بەردەبازی
ئەوا بۆی ئاوەڵایە باوەشی من
بەسە بۆ من کە ئەو بێتە بەشی من
لە ڕێی ئەودا بەخت کەم گەر ژیانم
بەسەربەرزی و بەشانازیی دەزانم
لە پێناوی ئەوا گەر بچمە سەر دار
لە ژێر پێمدا دەبینم مەزن و سەردار»

***

شەوەزەنگێ بە زەبری زێڕ و بەرتیل
کراوە دەرکی زیندان بۆ کچی دیل
کچە گۆڕیەوە کۆشک و تاج و تەختی
دەگەڵ ئازادی و ئازار و سەختی
بەجووت ڕۆیین دەگەڵ یاری وەفادار
بەرەو مۆڵکی ئەوین و ژینی ساکار

سنووریان هەڵبوارد و چوونە شارێ
لەوێش فەرمانڕەوا بوو نابەکارێ
لەوێش میرێکی زاڵم کاربەدەس بوو
لەوێش بێ چاووڕوویەک داربەدەس بوو
لەوێش زیندان و بەندیخانە پڕ بوون
گزیر و پاسەوان شوێن گێڕ و دڕ بوون
لەوێش هەر سەربزێوی باسی سەر بوو
لەوێش دنیا بە کەیفی بێ هونەر بوو
لەوێش ناپیاوی بازاڕی گەرم بوو
لەوێش باو باوی پیاوی بێ شەرم بوو
لەوێش پیسکە و درۆزن کاری باش بوو
لەوێش مەردایەتی و پاکی لە پاش بوو
کوڕ و کیژی لەباری پاکی ساکار
لە ڕێی ژینا لەوێ بوونە کرێکار
لە بۆ نانێک و بۆ یەک تۆزە پێخۆر
یەکێکیان بوو بە پاڵە و یەک بە جلشۆر
ئەگەرچی زۆر گران بوو ئەو ژیانە
بەڵام کەیفی هەبوو بەزمی شەوانە
بەڕۆژ ئاوارە بۆ پێخۆر و نانی
بەشەو دەستەملان بوون تا بەیانی
لەشی ناسک کە ئازاری دەبینی
زمان دەیگوت ژیان چەند نازەنینی!
لە دنیادا نەبینرا نۆشی بێ نێش
کەسێک خۆشیی دەوێ حازر بێ بۆ ئێش

***

ئەمیریان کرد کە لەو کارە خەبەردار
بەخۆی دادا وەکوو ورچی بریندار

بەڕقدا چوو بە ناهەق خوێنی ڕشتن
گزیر و دەرکەوانی گرت و کوشتن
هەمیشە دەیگوت: «ئەی ئەو ئابڕووچوونە
شتی وا نەیبووە وێنە و نموونە
کچی من بێ بەجووتی بۆرە پیاوێ،
دەکوژرێ، خۆی لە ماڵی کابە باوێ!
دەبێ من چۆن بژیم و چۆن بمێنم!
لەنێو هاوشانی خۆمدا سەر هەڵێنم!
کچی من هەڵگرن، وەڵڵاهی جوانە!
کچی من بۆ کچی گاوان و شوانە!؟
لەنێو مسکێنی خۆم دەبمە پڵێتە
نەکوژم ئەو هەتیوە و ئەم سەڵیتە
نەیانهێڵم دەبێ لەو سەرزەمینە
لە شانم دادڕم ئەو پینە شینە
وەکارخەم دەستەڵات و هێزی زۆرم
بە خوێنێ ئەو پەڵە و نەنگە وەشۆرم»

***

بەڕێی کردن گەلێ شەیتان و شۆفار
هەتا بیکەن لە حاڵی وان خەبەردار
توولەی شوێنگێڕی بەردانە مڵ و مۆ
وەکار کەوتن لە ڕاوێچکە و لە بابۆ
چ ناپیاون ئەوانەی سوودپەرستن
دژی خاوەن دڵی شەیدا دەوەستن
چ سپڵەن ئەو سەگانەی گورگەمێشن
کەلاک بۆ گورگی برسی ڕادەکێشن

***

گەڕان شۆفارەکان قوژبن بەقوژبن
وڵاتیان دا سەراسەر سەنگ و سووژن

گەڕان شار و گەڕان دێهات و هۆبە
هەموویان پشکنی نۆبە بەنۆبە
گەڕان کێو و چیا و ئەشکەوت و زەندۆڵ
گەڕان کادێن و کەندوو و ئاخوڕ و هۆڵ
سەروشوێنیان نەبوو پەیدا لە هیچ کوێ
کەسێ نەیدیبوو دوو شەیدا لە هیچ کوێ
بە میریان ڕاگەیاند وەک ڕۆژە ڕەوشەن:
کە «لێرە نین، پەڕاندوویانە کەوشەن»
گوتی: «پێتان دەدەم ئەمجارە فەرمان
بچن بۆ وڵاتی دوور و دەوروبەرمان
بڕۆن و ڕامەوەستن، هیچ مەترسن
هەواڵی ئەو دووانەم بۆ بپرسن
لە هەر کوێیە هەبن بیاندۆزنەوە بۆم
وەکو تاژیی بەکار بیانقۆزنەوە بۆم
«دەدەم پارە و خەڵاتی باش بەئێوە
کە بۆم دەردەس کەن ئەو دوو سەربزێوە
لە بان هەوران بژین یا تەختی بەحران
لە داویان خەن بەفێڵ و فەند و مەکران
گوتوویانە کە خزمەتکاری چاکی
دەبێ وەک داڵ بکەی بۆنی کەلاکی
لە ئێوە کار و تێکۆشان، لە من ماڵ
دەتانهاڕم بەسەریانا نەبن زاڵ»

***

قەڵای میران بەدەس ناکەس دەنەخشێ
کە «دار هۆرەی لە خۆی بێ زوو دەقەڵشێ»

ئەگەر زێڕ و دراو دەوری نەبووبا
بلووری ژین دەبوو غەوری نەبووبا
ئەگەر پارە نەبووبا بیروبڕوا
دەبوو زاڵم لە کوێ وا دەستی بڕوا؟
ئەگەر خوێڕی نەکا میللەت فرۆشی
لە خۆی نابینێ زاڵم خێر و خۆشی
ئەگەر ئەسپی غەرەز ناوێ قەڵەمباز
بگاتە جێی وەزیرێ ڕەنگە سەرباز
کە فیل و ڕوخ نەکەونە کلکەسووتە
مەلیک ماتە بەدەستی پیادە ڕووتە
بە من ئەو هێرش و زەبر و زوڵم و زۆرە
بەشی زۆری گوناهی مفتەخۆرە

***

بڵاوبوون خێڵی شۆفارانی بێ عار
لەدوای دوو ئاشقی لاوی فیداکار
گەڕان شار و وڵاتی دوور و نێزیک
دووان بەزمانی فورس و تورک و تاجیک
یەکێک بووە مارگر و یەک بوو بەدەروێش
یەکێک بووە حافز و یەک بوو بەدەسکێش
یەکێک بووە لۆتی و یەک بوو بەچاوەش
یەکێک بۆ سواڵکەر و یەک بوو بەجاکەش
خەیابان و شەقام و ڕێگەیان گرت
هەموو جێیان تەنی، گشت جێگەیان گرت
کچ و کوڕ بێ خەبەر لەو تۆڕە داوە
خەریکی کاری خۆیان بوون لە لاوە
ئەگەرچی ڕووت و پێخواس بوون و برسی
بەڵام کەم نەیانمابوو مەترسی

بەسەربەستی ژیانی سەر حەسیری
بەقوربانی بێ تەخت و بەختی میری
چ خۆشە سەربلندی و بێ نیازی
بەئازادی بخۆی نان و پیازی!
دەڵێن یارێ گوتی جارێ بەیاری:[1]
«گەڕیدەی شارەزای زۆر گوند و شاری
لە هەمووان خۆشتر و جوانتر چ جێیە؟»
گوتی: «ئەو جێیە خۆشە یاری لێیە»
کە دڵ خۆش بوو دڵۆ با دەربکا دەست
شەکەت بێ با لەش و ئاسوودە بێ هەست
دەسێک بکرێ بەشەو لە ملی نیگارێ
بەڕۆژ ماندوو ببێ با هەر لە کارێ
دەس و پەنجێک کە بوکشێ جووتە مەمکێ
جەمام نابێ بەکارێ تاکو نەشکێ
کە لێو بمژێ شەوانە لێوی دڵدار
بەڕەنج کێشانی ڕۆژێ ناگرێ بار
کە شەو تێر ماچ و مووچ و گازە کولمە
چبوو سووتاو و تاوانگازە کولمە
کەسێکی چێژی ئازادی بچێژێ
لەوەی باکی نییە ئارەق بڕێژێ
بە بێ ڕایەخ شەوێ ئاسوودە دەنوێ
کرێکارێ کە یار پشتی بهەنوێ
بەبێ پێخەف شەوێ گەرموگوڕە لەش
کە یاری نازەنین بگرێ لە باوەش
کە شەو دایماڵی پەنجەی یاری جوانی
بەڕۆژ با هەر جەدەو بێ پیل و شانی
کە سۆزی عیشقی وان هەردەم پتر بوو
هەموو تاوێکی عومرێکی خدر بوو

***

لەنێو شۆفارەکاندا خواجەیەک بوو
عەجەب زیانی خورۆ و پیرە سەیەک بوو
ئەمیر بۆ پاسی نێو ماڵی کڕیبوو
نموونەی پیاو خراپی و دەم شڕی بوو
کە خۆی بێ بەش لە خۆشیی ژین کرابوو
هەموو دەرکی هومێدی داخرابوو
کە شەوقی عیشق و دڵداریی نەدیبوو
کە گەرمیی باوەشی یاری نەدیبوو
کە زیبک و غیرەتی مێریی نەدیبوو
کە خۆشیی پیاوەتی و نێریی نەدیبوو

***

دەروونی پڕ گریمانە و حەسەد بوو
هەتا حەز کەی بەخیل و شووم و بەد بوو
کە کوشتی پیاوەتیی ئەو دەستی تاوان
هەقی خۆی بوو ڕقی زۆر بێ لە پیاوان
کە وەک یەک بوون ژن و گاشە لەکن ئەو
نەبوو باکی بدا ئازاری ژن ئەو
چلۆن بڕوا ئەکەن ئینسانی بێ بەش
نەبێ بێ ڕەحم و بێ ئینساف و دڵڕەش
کە ئینسانێک وەکو حەیوان خەسیبێ
نییە سەیر گەر نموونەی ناکەسی بێ
بەئەمری میر ئەویش خۆی کردە سواڵکەر
گەڕا شار و وڵاتان ئەمسەر، ئەوسەر
هەتا ڕۆژێکی خواجەی دڵڕەقی پیر
لە ماڵێک دووربەدوور ناسی کچی میر

تەماشای کرد جلوبەرگی دڕاوە
سەر و پۆتڕاکی ئاڵۆز و بڵاوە
بەرۆکی ئاوەڵایە، سینگی ڕووتە
سەری ئەو کوڵمە ناسکەی تاوەسووتە
هەڵی ماڵیوە تا ئانیشکی بۆ کوڵ
دەڕێژێ ئارەقە زەنگوڵ بەزەنگوڵ
کەچی شادیی لە نێو چاوان دەبارێ
کچی میرە و شەرم ناکا لە کارێ
سەری سووڕما بوو ئەو کابرا نەزانە
چلۆن گۆڕاوە ئەم دەور و زەمانە
«تەماشای ئەم ژیان و ڕێ و شوێنە
ڕەسەن زادە و کوڵ و ئەسپۆن و سوێنە
بەدووی کارا گەڕان کووچە بەکووچە
لە بۆ خاتوونی وا تاوان و سووچە
بەشیر و شەکری پەروەردەکراوە
لە کۆشک و سەرسەرایاندا ژیاوە
هەمیشە خاوەنی کۆیلە و کەنیز بوو
جلوبەرگی هەتا حەز کەی تەمیز بوو
ئەوی دەستووری دابا جێ بەجێ بوو
لە خۆی زیاتر لە ژووری کۆشکێ کێ بوو!
دەیانکرد باوەشێنی ئەمبەر، ئەوبەر
لەبن سێبەر کچی نەشمیلی ئەسمەر
کەچی ئێستا لەبەر سوورە هەتاوێ
پەڕۆ شۆری دەکا بۆ نان و ئاوێ
مەگەر باوکی پەکی کەوتووە لە تاڵان
کە ئەو ئێستا دەکا جل شۆریی ماڵان

دەبێ خواردبێتی مێشکی گوێدرێژێ
دەنا بۆ نانی چۆن ئارەق دەڕێژێ
ئەوی بۆ ئەو کرا، بۆ کێ کراوە؟
بەخوای وادیارە نووشتەی لێ کراوە»

***

ئەوەندە تەسکە بیری گەندە پیاوان
دەکەن فەرقی کچی میران و گاوان
دەڵێن: کەنگر و قوماش نابن بەوێڵداش[٢]
قسەی کەونە پیاوانە و قسەی باش
دەسەلمێنن بە پیاوی گەوج و سادە
کە: سوار هەر سوارە، پیادەش هەر پیادە[٣]
کچی میران دەبێ لیران وەخۆ خەن
کچی گاوان دەبێ پووشکان وەکۆ کەن
کچی میری دەبێ خۆشی ببینێ
کچی شوانی بچێتە نان چنینێ

***

کچی میری دەبینی باش و ئەفسووس
کچی میر نەیدەبینی پیرە جاسووس
دەمەو ئێوارە ڕزگار بوو لە کاری
گەڕاوە جا بەرەو ئامێزی یاری
بەڵام جاسووسی پەستی شوومی ناپیاو
بەدوای ئەودا دەچوو هەنگاو بەهەنگاو
تەماشای کرد کە لاوێکی قوڕاوی
لە ڕێگایەی بڕیوە سیلە چاوی
کە یاری دەرکەوت بێ ترس و پارێز
بەرەو پیری فڕی گرتی لە ئامێز

لە هیچ کوێ دای نەنا تا بردیە ژوور
ئیتر ڕووی کردە ئەم ژوورە خودای نوور

***

هەڵی نا جێی ئەوان و وەک کرێوە
لە لاقانی وەرێنا هەر لەوێوە
ترەختان و ڕکێفکوت کەوتە ڕێیە
لە خەڵکی وایە «کابرا ئاوری پێیە»[٤]
لە سوێی ماڵ و دراوی باڵی گرتبوو
خەیاڵی موڵک و ماش و ماڵی گرتبوو
هەمیشە وایە کاری پیاوی نامەرد
کە سوودی خۆی دەکا تەنیا بەراوەرد
لە خۆی ڕازی بکا ئەو میری خوێنخۆر
دەروونی ئاشقان با بێنێ ناسۆر
خەڵک تووشی بەڵایە بێ جەهەننەم
کە ئەو گیری کەوێ دینار و درهەم
هەتیو بار سووک نەبێ با باری قورسی
نەیێتە خوار جەنابی ئەو لە کورسی
بە کوچکێوە بدا جەرگی ژنی پیر
هەتا چەنگی لە جێگایەک ببێ گیر
بەوی چی چیی بەسەر دێ پیاوی بێ کەس
کە ئەو پارەی دەوێ و پارەی دەوێ و بەس
بەوی چی ماڵی خەڵکی بێ خودان بێ
کە ماڵە جوانەکەی ئەو ئاوەدان بێ
بەکوشتن دا خەڵک ئۆردوو بەئۆردوو
پەکی پێ ناکەوێ ویجدانی مردوو

***

بەتاڵووکە گەیشتە دەرکی میری
بەگورجی خۆی گەیاندە کن گزیری

گوتی: «زەحمەت نەبێ پێی ڕاگەیێنی
هەمە عەرزێک و عەرزێکی نهێنی
گرنگە عەرزەکەم، ڕازێکە ڕەنگ بێ
هەتا زووتر خەبەردار بێ درەنگ بێ»

***

ئەوەندەی پێ نەچوو بردیانە کن میر
گوتی: «ئەی میری خاوەن ڕاو و تەگبیر
لە زیادی بێ هەمیشە بەخت و هاتت
پتر بێ و هەر پتر بێ دەستەڵاتت
بەجێم هێناوە ئەرکی بەندەگیی خۆم
تەماڵم دیتەوە، من نۆکەری تۆم(٥)

لە سایەی تۆوە خاین بیندراوە
چییە فەرمانی گەورەم، وەختی ڕاوە»
ئیتر نامەردە پاشەوپاش کشاوە
لە خۆشییان ڕەنگ و ڕووی میری گەشاوە
هەرای کرد: «کێ لەوێیە(٦) بێتە ژوورێ»
بەجارێ داوەرین چەند زرتەسوورێ
گوتی: «ئێوە کە خزمەتکاری خاسن
هەموو ئەو نۆکەرە باشەم بناسن
بکەن ئێستا سەراپا زێڕ وەشانی
خەڵاتی گەورەیی دادەن بەشانی»

***

وەکۆی کردن لە پاشان گەورە گەورە
هەموو دەستەونەزەر وەستان بەدەورە

چ گەورە گەورە؟ بەندە و گوێ لە مست بوون
بەرەو ڕووی ئەو تەواو بێدەنگ و هەست بوون
قسەپان و ڕەزاگران و دەغەڵکار
درۆزن، دووزمان، پەتیارە، بێ عار
بەگژ خەڵکا دەچوون وەک نەڕڕە دێوی
کە ئەو دیار با دەبوونە دێڵە ڕێوی
کە ئەو دەیگوت: «ئەرێ چبکەین بەیانی؟»
دەیانگوت: «گەورەمان بۆ خۆت دەزانی»
گوتی: «ئەی گەورە گەورەی بارەگای من
بڵێن ئێستا چییە تەگبیر و ڕای من؟
دەڵێن ئەو دوو کەسەی لێرە هەڵاتوون
لە پاتەختی وڵاتێ نیشتەجێ بوون
کە دۆستی خۆمە میری ئەو وڵاتە
ئەمیرێکی بەزیبک و دەستەڵاتە
دەڵێم چەند کەس لە ئێوە هەڵبژێرم
بچن، سەوقات و دیاریی بۆ بنێرم
بەنامە لێی بخوازم ڕانەوەستێ
دەس و پێی ئەو دوانەم بۆ ببەستێ
بە ڕێیان کاتەوە بۆ دەرکی ئێمە
من ئامادەم ئەویش گەر کاری پێمە»
گوتیان: «صەددەق! قسەی میری تەواوە»
گوتی: «ئیتر قسەم پێتان نەماوە»

***

شەوێکی ڕەش وەکو بەختی ئەسیران
وەکو دوارۆژی زۆردار و ئەمیران

نە مانگ دیاربوو نە ئەستێرەی گەش و جوان
ترووسکەی لێ بڕابوو ئاگری شوان
دەروونی پیاوخراپانە شەوەزەنگ
کە داخنرێ بە بوغز و کینەو و ژەنگ
بەڕواڵەت کش، بەڵام پڕ کارەساتە
هەزاران ڕازی تێدا گەرچی ماتە
لە کۆشک و گرتووخانەی دەرکەبەستە
یەکێک مەستە، هەزاران زار و خەستە
لە لایە لاو دراونە بەر شکەنجە
لە لای دیکە سەمایە و لار و لەنجە
لە کونجێ بێوەژن دەگری و دەناڵێ
لە کۆشکێ بادەگێڕە چاو کەژاڵێ
لە سووچێ باب لە سوێی ڕۆڵەی دەسووتێ
لە قەسرێکی دەڕەقسێ نیوەڕووتێ
کچی بێ بەش لە ژوورێ ئەشکی دەسڕێ
کوڕی ئاغاش بەپارە جوانێ دەکڕێ
هەتیوی برسی چڵمی هەڵدەلووشێ
کوڕی شێخ ئارەقی نابڕێ لە شووشێ
لەلایە چارەڕەش کەوتووە لە کۆڵان
لەلایە پارە بەش دەکرێ بە کۆڵان
لەلایە جامی بادە پڕ کراوە
لەلایە داری ئیعدام هەڵخراوە
بەڵێ ڕاستە قەڵای میرانە شەوگار
بەڵام تێیدا ونە تاوانی بەدکار
***
کچ و کوڕ نووستبوون بێ خەم لە کەپرێ
نەیانزانی کە دارۆغە دەیانگرێ

لە کوێ دڵداری پاکی چاکی ساکار
دەزانێ فێڵ و مەکری پیاوی زۆردار
لە چین بێ یا لە ماچین بێ دیارە
کە ئاغا دوژمنی چینی هەژارە
لە لای خۆیان هەیانە غیرەت و ڕەگ
لەهەر شوێنێ هەبن توخمی دەرەبەگ
لە چین کیژی ئەمیرێ هەڵبگیرێ
لە ماچین کەسری شانە بۆ ئەمیرێ
لە میران هەر کەسێکی دڵنیا بێ
لە ژینا تووشی خێر و خۆشی نابێ
نەیانزانی ئەوەی ئێرەش ئەمیرە
خەریکی ڕاو و ڕووت و ڕەش بگیرە
هەتا لێیان وەژوور کەوتن یەساوڵ
لە خەودا سواری سینگیان بوون نەخافڵ
نەیانهێشت ڕاپەڕن، ببزوون، هەڵستن
دەس و پێیان بەچۆڵەپێچە بەستن
کە دوایی هات لەوێ خانەبگیری
بەڕێیان کردنەوە بۆ دەرکی میری
***
بەیان ئەنگووت و سۆفی تاکە تاکە
گوتیان هەستین بچینە نوێژێ، چاکە
بڵیند بوو بانگدەری کوێری خەواڵوو
گوتی: «بانگی بەیانی درەنگە یا زوو
«دەبێ زوو بم هەتاکو نەبڕێ نانم
«بە بێ دەستنوێژ بدەم بانگی بەیانم»
لە دارکێشی وەژان کابانی نوێژکەر
گوتی: «کابرا دەهەستە جل بکە بەر

کە بارت زوو نەکەی بۆت نافرۆشێ
وە دەستت ناکەوێ پارە و قورۆشێ
کەمی ماوە لەبۆ جێژنی بەراتێ
کراسی نوێ نییە بۆ شانی فاتێ»
ژنی پاڵە گوتی: «هەستە بەسە خەو
خرابی بۆ نەنووستی، فیلە، ئەمشەو
پەلەت بێ زوو بکە کارێ و بزانە
مەلا فەرمووی کونی ڕۆژی بەیانە»
بەڕەت بردن گەیشتە ژوورێ ئاغا
تخێڵ بوو جا لەنێو بەندی وەتاغا
گوتی: «خانم بشێلە پێ و و دەستم
درەنگ هاتوومەوە، وا دیارە مەستم»
جەنابی شێخ بەخێزانی دەفەرموو:
«هەتیوێکی بنێرە خانەقا زوو
بلێ شێخ نوێژی کرد و نووستەوە بۆی
خەلیفە نوێژی بۆ خەڵکی بکا خۆی»
خەلیفە پێ کەنی و زانی چ باسە
گوتی: «باوکم بەقوربانی بێ، خاسە»
وڵات ڕوون بوو، کتێبی دەستی دانا
خەریک بوو تازە بنوێ لاوی زانا
کە دایکی کردیە هاوار و فریاد
بەخۆیدا دا، گوتی: «ئەی داد و بێداد!
چبوو تاوانی ئەم جووتە فەقیرە
کە وایان لێ بکا ئەم گورگە پیرە
ئەوە کار بوو کە کردی ئەم یەکانە
پەژارەی خستە شاری بەم بەیانە

بەقوربانت دەبم بینایی چاوان
قوبووڵی بۆ دەکەی تۆ سووچ و تاوان
خودایا بەس بدە دەستی ئەمیری
خەراپە، بەدفەڕە، بۆ خۆت خەبیری
هەتا کەنگێ دەدەی تۆ بەخت و هاتی
دەزانی چەند دڕە، نەحلەت لە زاتی!»
گوتی: «دایە! چییە ئەم بۆڵە بۆڵە» ؟
گوتی: «هەستە، سەڵام لێ ڕابوو، ڕۆڵە!
ئەمیر ئەمڕۆ لەداری دان بەجووتە
کچۆڵەی خۆی و ئەو خۆش خوانە ڕووتە
لە شاری کەوتووە هاوار و گریان
دڵی گەورە و پچووکان بۆتە بریان»
ئەوەی گوت کەوتەوە ئاه و نزوولە:
«خودایا چەند بەدە ئەم میرە خوولە!
دڵی کوو هات بکوژێ ئەم گوڵانە!
لە یەکتر کا بەناهەق ئەم دڵانە!
خودای گەورە! بەدەس خۆتە هەموو کار
لەسەرمان لابەرە بێ دادیی خوونکار
لەسەر دڵداری نۆلاوان دەکووژێ!
کوڕ و کیژان لەپێش چاوان دەکووژێ!»
گوتی: «پاڕانەوە بێ کەڵکە، دایە!
نوزوولە قەت دەڕۆستی زوڵمی نایە
نەزانە تاکوو خەڵکی ئەم وڵاتە
بەدەس میرانەوە ئەم دەستەڵاتە
دەئاژۆن، ڕادەدەن تا بلوێ بۆیان
هەموو کارێ دەکەن بۆ سوودی خۆیان

بپارێزن هەتا ئەم موڵک و ماڵە
وەبەر پێیان دەدەن مسکێن و پاڵە
ئەوان پێیان بڕێ دەسکەوت و قازانج
بەقوڕ گیرێ دەبا سەد ماڵە کرمانج
ژن و پیاو و کوڕ و کیژان دەکووژن
قسە توند و قەڵەم تیژان دەکووژن
هەتا خەڵکی لە یەکتر وا نەبانن
ئەوان سواریان دەبن، سواریش دەزانن
«هەتا میرزا حیکایەت خوانی میرە
مەپرسە دایە لەم کوشت و بگیرە
هەتا کیژی هەژاران مەشکەژێنە
لە ماڵی وان هەیە ئەم بێنە بێنە
هەتاکو هێزی ئەم خەڵکە نەجووڵێ
هەزار پاڕانەوەت دایە بەپووڵێ»
کە ژن زانی ئەویش ئینسانە وەک مێر
مەڕی میری ئیتر نایێتە سەر بێر
کە وریابوونەوە پاڵە و کرێکار
دەشێوێ ماڵی میر و مەزن و خوونکار
کە میرزا بوو بەڕۆشنبیری تازە
حوکم ناکا لەسەرمان میری تازە
هەزار ڕەحمەت لە گۆڕی بێ کچی میر
قسێکی کرد کە پەندە بۆ کوڕی ژیر
«بەزۆر بشکێ دەبێ دەرکی قەڵایە
دەنا ئەو دەرکە بۆ کێ ئاوەڵایە!
خەبات ڕزگار دەکا کۆیلە و ئەسیران
لە ناخێ ڕادەکا مەزن و ئەمیران

بەئەفسانەی دەزانن سووری دەوران
غوڵام و ورکەخۆری دەرکی گەوران
بەڵام دەوران دەبێ ڕۆژێ بدا سوور
لەبەر گەوران نەبێ پشتی خەڵک کووڕ
کە گۆپاڵی خەڵک دەرهات لە خیزی
ئیتر نامێنێ میری گەورە فیزی»

١٩٧٨/٢/١

---

(١) ئەم گوتەیە لەم دوو شێعرەی مەولەویی بەڵخی وەرگیراوە:

گفت معشوقی بەعاشق کای فتی
تو بەغربت دیدەای بس شهرها
پس کدامین شهر زانها بهتراست؟
گفت آن شهری کە در وی دلبراست

(٣،٢) لە فۆلکلۆر وەرگیراوە.

(٤) لە فۆلکلۆر وەرگیراوە. کینایەیە لە بەپەلە ڕۆیشتن.

(٥) جاران کەروێشک لە لاندا دۆزینەوە هونەر بوو. نۆکەرێک لە ڕاودا کەروێشکی دۆزیبایەوە دەیگوت نۆکەری ئاغای خۆم پێ دەڵێن، هۆی... تەماڵە. لە هێندێ ناوچە پێیان دەگوت (دیاردی).

(٦) میرەکان کە بانگی خزمەتکارەکانیان دەکرد ناویان نەدەبردن، هەر دەیانگوت: کێ لەوێیە؟

***

خاک

بۆت نووسیوم بۆت بنووسم ئەمن چیم؟
دوندی قەندیل، گۆڕەپانی هەڵگورد نیم
بەرەو بەرزی دەچم ئەگەرچی وردم
خاکی بەرپێی تێکۆشەرێکی کوردم

***

شەرابی خەست

جێژنی نەورۆزە، شەرابم خەستترە
تا نەڵێن بولبول لە شاعیر مەستترە
جوانی گوت شۆخی لەباری بادەگێڕ:
«ئەو کەسەی سەرمەستترە، سەربەستترە»
«آنچنانرا آنچنانتر میکند»
شاعیری دەروەست بەمەی دەروەستترە
چیمەنی شێلا بەشایی کیژی کورد
وەی دڵم لەو چیمەنە پێ پەستترە
من بڕستم لێ بڕا یا کیژی شار
زۆر لە کیژی دەشتەکی بەیدەستترە

١٩٧٨

***

خەوم نایە

بەیان ئەنگووت و شەو ڕابورد و من هێشتا خەوم نایە
دەخوێنن بولبول و قومری، بەڵام قاسپەی کەوم نایە
خەیاڵ دەمباتە جێژوانی شەوانی لاوەتی، ئەمما
خرینگەی بازنە و خڕخاڵ و بەرمووری ئەوم نایە

***

ڕێژنە

تۆ بەڵێنم پێ بدە تا من بەرەو ژوان ببمەوە
بمدەیە ماچێکی تەڕ لەم لێوە، با جوان ببمەوە
دەستی لەرزۆکم هەتا تێیدایە هێزی بەی گوشین
لێم گەڕێ تاوێ لە باخی سینە میوان ببمەوە
شەنگەبێری بسڕەوە فرمێسکی بێ شوانی ئیتر
ڕەنگە هێشتا لەو چیا و زۆزانە بۆ شوان ببمەوە
من گوڵی سەر گۆڕی ئاواتی لەمێژینەم بەڵام
ڕێژنێکم لێ بدا پێم وایە بۆ ڕوان ببمەوە
شێخی سەنعان بۆ کچی گاور لە ئیسلام وەرگەڕا
من خەریکم بۆ کچە شێخێ پەژیوان ببمەوە

١٩٧٨/٧/١٩

***

بارگەی یاران

بەهاری زەرد

بۆ لەیلا قاسم

هەمیشە دەرد دەبینم دەرد دەبینم
درۆی دوژمن، دەهۆی نامەرد دەبینم
مەگەر زەردایی ناکەن چاوەکانم
کە ڕەنگی نەوبەهاری زەرد دەبینم

***

بەسۆزەی با کە سکڵی دڵ گەشاوە
دەروون پڕ سۆز و فرمێسکم خوناوە
لەدووی لەیلا بە واوەیلاو و شیوەن
دەڕۆم و پۆلی شینگێڕم بەدواوە

***

بزەی هاتێ گوتی: ڕووناکە ئاسۆم
وەرە جەللاد پەتت باوێژە ئەستۆم
ئەوە پەت نییە مێدالی ئیفتیخارە
کە بوومە قارەمانی میللەتی خۆم

***

ئەوەی بیست شاعیر و گریا بەزاری
ئەگەرچی بەسترابوو لێو و زاری
گوتی: لەیلا هەمیشە پایەداری
لە ژێر خاکا لەپێش چاوان دیاری

***

کە تۆ تۆرای لە چاوان وەک خەوی من
لە بسکت ڕەشترە مانگەشەوی من

بڕۆ مەجنون بەلەیلای خۆت مەنازە
کە ناوبانگی پتر ڕۆیی ئەوی من

گۆڤاری سروە ژمارە ١، بەهاری ١٣٦٤ – ١٩٨٥

***

زیندەبەچاڵ

پڕ نەبێ جامی بەتاڵم تا کەی؟
نەشکێ باڵی خەیاڵم تا کەی؟
هاوسەر و دەستەمڵانی ژانم
گیانەکەم! نایەوە باڵم تا کەی؟
شەو لە تاریکی و بێدەنگیدا
ڕۆژەکەم! بۆ تۆ بناڵم تا کەی؟
هەر لە یادی سەری بسکت دابم
گیانە! ئاشوفتە بێ، حاڵم تا کەی؟
هەر منەتباری شەراب و مەی بم
حەسرەتی چاوی کەژاڵم تا کەی؟
هەر لە ماچی دەمەکەت بێ بەش بم؟
لێوی وشک و دەمی تاڵم تا کەی؟
هەوەسی گەستنی کوڵمەم تا چەند؟
ئارەزووی مشتنی خاڵم تا کەی؟
شینە میوانی شەوانی دووریم
شادی، ڕوو ناکەیە ماڵم تا کەی؟
من لە دووڕەنگی بەدڵ بێزارم
ڕەنگی زەرد، دیدەیی ئاڵم تا کەی؟
من وەکو هەنگێ هەڵاڵەم مشتوون
ژینی نێو گەند و هەڵاڵم تا کەی؟

من بەشێلانی چەمەن ڕاهاتم
هاتوچۆی نێو دڕ و دالّم تا کەی؟
بۆ سەرینچاوە و کانیاوی ڕوون
هەڵوەریٚ ئەشکی زولاڵم تا کەی؟
من هەڵۆ بووم و چیا هێلانەم
ژێر چەپۆکی قەل و دالّم تا کەی؟
قەفەزی دژمنی بەدخوودی دلڕەق
هەڵوەرێنیٚ پەڕ و باڵم تا کەی؟
سەرە نێزەی ستەم و زۆرداری
بنجنیٚ سینگی مەتاڵم تا کەی؟
گورگی بێدادی لە گیانم بەربوو
ئێشی جیٚ گاز و قەپاڵم تا کەی؟
من پەلەقاژە و هاواریٚ نەکەم
ئەو بلیٚ زاڵم و زاڵم تا کەی؟
کوتکی بێدادی هەر بکوتیٚ کاسە سەرم
کار نەکا دەست و زوخاڵم تا کەی؟
ئەو کە زاری ڕقی دەرکێشاوە
من زمان بەستە و لاڵم تا کەی؟
پۆشتە و تێر و پڕ و خۆش لەوەڕە
برسی و ڕووت و ڕەجاڵم تا کەی؟
تەم و مژ، بەندەن و دەشتی گرتم
هەڵنەکا سروە شەماڵم تا کەی؟
بەس نەبیٚ دەسبەسەری و دەربەدەری
نەچمەوە نێو کوڕ و کاڵم تا کەی؟
باخەوانانی جیهان پێم ناڵێن
بۆ وەری میوەیی کاڵم تا کەی؟

مانگ و مێریخی دەپێویٚ ئینسان
منی کورد، زیندە بەچاڵم تا کەی؟
چاوەڕێی تیشکی هەتاوی هیوام
نەڕەویٚ هەور و گەواڵم تا کەی؟

١٩٧٦/١١/١٥
لە پاشەرۆک - دا بلاوکراوەتەوە

***

بەهار هەر دیٚ

لە گیاندانا دەگوڕێنم بژی هەر کورد و کوردستان
بەگوللەی دژمنانی گەل دلێشم بێتە ڕاوەستان
پشووی دوایيم دەخوێنم بۆ گوڵ و گوڵزاری ئەم خاکە
لە سایەی ئەم گوڵ و گوڵزارەیە بوومە هەزار دەستان
دەزانن زامی دیلی چەند بەئێش و چەند بەئازارە!
دەبیٚ رابێین هەتا ئێمەش دەگەینە ڕێزی سەربەستان
خەتای خۆمانە تا ئێستا کە هەروا کۆیلە و دیلین
ئەوانەی شاد و ئازادن کەمیٚ زووتر لەخەو هەستان
نەتاندیوە کە ڕووباری خوڕێن بەردی دەقەڵشێنیٚ
وەهاش هەر زۆرداری دەسووتێنیٚ گڕی هەستان
لە مەیدانی شەڕانخێوی خەباتی قەڕنی بیستەمدا
سەرم سووڕما کە ئەسپی سووکەسواری کوردی بۆ وەستان
وەلامی دامەوە پیرێکی ئازادەی جیهاندیدە:
خەتای سواران نەبوو پێش سوارەکانمان قورس و ناوەستان
هومێدیٚ بەرمەدەن ڕێگەی خەبات بگرن برۆنە پێش
تەماشای خەڵکی تێکۆشەر بەدیکتاتۆری چۆن وەستان
هەتا کەنگیٚ سیاچاڵی بەسامی دژمنی زاڵم
پڕاوپڕ بیٚ لە ڕۆڵەی گەل جمەی بیٚ وا لە دەس بەستان؟

هەتا کەی ئەشکی خوێنینی کچە کوردی برا کوژراو
لە جێی بادە و لە بەزمی دژمنان بدرێتە دەس مەستان
مەترسن ڕۆڵەکانی قارەمانی گەل لە گیانبازی
لە کۆڕی ئەم خەباتە بێ وچانە تاقە یەک کەستان
سەهۆڵبەندانی بێدادی ئەگەرچی تووش و دژوارە
بەڵام لێم سوورە وەک ڕۆژێ بەهار هەر دێ لەدووی زستان
بەخەڵکی عالەمی سەلماندووە تاریخی ئازادی
دەبێ زاڵم لەبەر تێکۆشەران بەرداتەوە دەستان

۱۹۷۷/۱۱/۹
لە پاشەڕۆک – دا بڵاوکراوەتەوە

***

ڕەوەز ورد نابێ

زەوی! ئێستاش لەڕووت هەڵدێ بدەی سوور؟
نەڕووخای ئاسمانی پیری پشت کوور؟
کە حاڵی زارمان ئاوا دەبینن
کە ماڵی زاڵمان ئاوا دەبینن
کە مەرگی کاوەکانی چاک دەبینن
کە جەرگی کیژەکان پڕ چاک دەبینن
کە کۆڕی شین، بەهاری سوور دەبینن
«ئەمین»ی نا ئەمین مەئموور دەبینن
کە بووکی سووری بێ زاوا دەبینن
کە ڕووزەی بێ گۆنای ساوا دەبینن
کە سۆمایی لە چاو باوکان بڕاوە
بەرۆکی پیرە دایکان دادڕاوە

کە کوندی شووم لە گوندی کورد دەخوێنێ
کە گەنجی کورد دەگەوزێنێ دەخوێنێ
کە تەختی بەختی کورد بێ خێو دەبینن
«سولەیمانی» ئەسیری دێو دەبینن
بناری لێژ و ناهەمواری هەڵگورد
دەبینن بۆتە دەشتی کەربەلای کورد
بەناهەق خوێنی تێکۆشەر دەڕێژن
شەهیدی بێ سەر و بێ شوێن دەنێژن

***

بەڵام با تێ بگا ئەو دوژمنەی پەست
ڕەوەز ورد ناکرێ هەرگیز بەداردەست
دەبێ کوند هەر بەرەو وێرانە بفڕێ
هەڵۆ لەو کێوە سەربەرزانە نەبڕێ

۲۷-۲-۱۳۵۸
لە پاشەڕۆک – دا بڵاوکراوەتەوە

***

بەهاری ئاڵ

لەمێژە ئاواتی منە
ببینم وڵاتی سنە
زێدی کۆن و ڕەسەنی کورد
بەدرێژایی تەمەنی کورد
ڕوانگەی هەزاران کارەسات
بنە و مەتەرێزی خەبات
شوورەی سەختی بەرەنگاری
پردەی وەختی فیداکاری

بۆسەی پێشمەرگەی کۆڵنەدەر
گۆڕخانەی سوپای داگیرکەر
بچمە لانی بەچکە شێران
قەڵاگای تەنگانەی مێران
جێ پەیکانی تیر ئەنگێوان
جێی پێکانی دەس بزێوان
خاکی نەتەوەی نەبەزم
هەر گوتوویە ئەزم ئەزم

***

تێر تێر بڕوانمە دیمەنی
لە خۆشیانی ببم خەنی
چاو بگێڕم لە ڕژد و لێژ
تا برینم بن ساڕێژ
دانیشم لە بن دەوەنی
بڕوانمە مێرگ و چەمەنی
هەڵمژم هەوای زەنویران
خۆ بدەمە بەر ئاوهەڵدێران
هەڵگەڕێم بە ڕاز و زەردان
بەردەمەوە جاڵە بەردان
لە بان ڕەوەزان بخوێنم
کەوی بەیان وەدەنگ بێنم
لەو ڕنوانە بکەم ڕەوت
دژمن بۆی نەکراون زەوت
لە مشارەیەک داگرم پێ
نەتەوی کورد سەرەنگرێ

تۆزێ بەردێ بکەم بەکل
«کە گەردوون پێی نەداوە تل»
وەک گۆرانی هەورامان پێو
پێ بنێمە سەر «پێپیلکەی دێو»
دانووسێم بەکانیاوی ڕوون
ڕابکشێم لەسەر هەڵەسوون
چەپکێ وەنەوشە بچنم
دەسکێ سوێسنە بڕنم
خۆم لە تیشێکی بکەم بەند
هەڵپسێنم چڵێ گیابەند
ئەشکەوتێ نەچێ لەبیرم
پەناگا بوو بۆ باپیرم
بگرم گەوە و پێچ و خەمی
بچمە سەر دوندی ئەستەمی
لەسەر کێوی بەرزی ئارێز
کوردستان بگرمە ئامێز
بەجوانی ئەو خۆڕسکاوە
ڕوون بنەوە ئەم دوو چاوە
ئەم چاوانەی گەلێ ماوە
لە سوێی کوردستان گریاوە
ئەم چاوانەی فرمێسکیان ڕشت
بۆ کوردێکی دژمن دەیکوشت
ئەم چاوانەی داگیرساون
هێند لە شینگایان گریاون
چم پێ دەڵێن لێرە و لەوێ
من کوردستانم خۆش دەوێ

پێشم بڵێن ونی و دێوی
دەپەرستم چڕ و کێوی
جا دەگەڕێمەوە پێ دەشت
بەلادێیاندا بکەم گەشت
ببینم دێم و بەراوی
بوورەی گاسن لێ نەدراوی
کێڵگەی بەرێژەو و نەرمان
بەڵام بێ خۆیان و خەرمان
نە سەد، نە بناوان و نە بەند
جۆگەی جۆماڵ نەکراوی مەند
ئەستێری پڕ بووەی بۆگەن
پڕ لە لیتە و سێ سوو و جەگەن
جوتیاری ئازا و توند و تۆڵ
گاجووتی لەڕ و گاسنی کۆڵ
برسی هەژار بێ دەرەتان
ڕەش و ڕووت و بێ تۆو و نان
دەستی قەڵشیو پێ ڕاگیراو
گیرفانی دڕاو و بێ دراو
پاڵەی سواڵە هۆنی بەگورد
چەقڵی چاوی دژمنی کورد
خانووی کاول و ڕەش و برش
هەر نانی ڕەق و دۆی ترش
بۆی کرا درۆ و دەلەسە
کوا ڕێگاوبان و مەدرەسە؟
نەک مافی جووتیار نەدراوە
لادێمان خاپوور کراوە

سەرگەردان بوون لەنێو تۆڕا
بەوەی نییە نێویان گۆڕا
بۆ زەحمەتکێشی قارەمان
نە دوکتۆر هەیە نە دەرمان
بێ بەهرەن لە خوێندەواری
خوێندەواری و کوردەواری؟

***

هەتا هێزی خەڵک بزووت
بوو بەمەشخەڵی گەش بزووت
خەڵکی تێکۆشەر خۆی دەرخست
بەگژ ئەرتەش داچوو بەمست
ڕاپەڕینێک بوو بێ وێنە
وڵات دەتگوت، گۆمی خوێنە
دیکتاتۆر بۆ پاراستنی خۆی
کردی هەرچی کە دەکرا بۆی
بەدەستی ستەم و تاوان
ڕژا خوێنی شۆڕە لاوان
زۆرداری بۆ زۆر مانەوە
بەڕق هاتە مەیدانەوە
بێ بەزەیی دەستی وەشاند
خوێنی ژن و پیاوی ڕژاند
زگی باوکی پیری سووتاند
ڕۆڵەی لەبەر دایک ڕفاند
ویستی خاکی پاکی ئێران
ئەوەندی دی بکا وێران
بەڵام خەڵکی لە گیان بێزار
دای نەنواند لەبەر زۆردار

لە تانک و تۆپ نەپرینگاوە
گوێی بەگوللە نەزرینگاوە
پێی داگرت، چەقی نەبەزی
تا داگیرکەر گورچووی تەزی

***

کوردیش بەشداری خەبات بوو
ڕۆڵەی ڕۆژی کارەسات بوو
لاوی گیانفیدای گیانفیدا
ئازایانە، شەهیدی دا
لە خەباتی خوێناویدا
لە هەڕەتی تەنگاویدا
کوردستان هەر بوو بەقەڵا
دیتی هەزار دەرد و بەڵا
ئێستا دەڵێ خوێنی گەشم
بۆ شۆڕش ڕشتوە کوا بەشم؟
دژی زۆرداری بووم، هەر وام
هەر دەمەوێ مافی ڕەوام
دەمەوێ بگەم بەنیاز
ناوم مەنێ جیاوازی خواز
کەچی پۆلێک کۆنەپەرەست
بۆ بێگانە بوونە داردەست
لە بەهاری ئازادیدا
لە کاتی خۆشی و شادیدا
خراپە کەوتەوە برەو
تەمایە ڕۆژ بکا بەشەو
سنەی جوانی خوێناوی کرد
درۆ و فێڵ و ناپیاوی کرد

ناپاک هاتەوە کایەوە
داوی بۆ خەڵک نایەوە
دەگرێ دەکوژێ دەبڕێ
شەڕ دەفرۆشێ زگ دەدڕێ
ژن و منداڵ ناپارێزێ
لێمان دەگرێ مەتەرێزێ
ڕاوە ڕووتە و خانەبگیر
گرمەی تۆپە و قرمەی شێست تیر
زەبر و زەنگی خۆی دەنوێنێ
لاوان لە خوێن دەگەوزێنێ
کوردستان بەهاری ئاڵە
جا بەخوێن بێ یا بەگوڵاڵە

١٠-١-١٣٥٨
لە پاشەڕۆک - دا بڵاوکراوەتەوە

***

فرمێسکی ڕونوو

تو گوتت: «من ئاشقی سەوداسەر و دینم دەوێ»
من گوتم: «تاکو بەئاواتت بگەی دینم دەوێ»
هەڵکەوێ تاوێکی چاوێکی لە دیدارت بکەم
تا بزانی کوانێ بۆ جوانێ دڵ و دینم دەوێ؟
بزگوری ڕەش داپۆشێ ڕوومەتی گەش تابەکەی؟
شاعیری گەشبینم و کوا؟ چاوی ڕەشبینم دەوێ؟
ئەی پەریزادی مەهابادی! ئەتۆ ون بووی لە من
تۆم هەبێ لەکوێ پەریزادە و پەری چینم دەوێ
ڕووتم و یاقووت و ئاوریشم لەبیر ناچێتەوە
لێوی سوور و ئاڵ و بسکی خاو و چین چینم دەوێ

تو نەدیوی بۆیە شەو چاوم لە ئاسمانێ بڕی
تو بەدی کەم گرشە گرشی مانگ و پەروینم دەوێ؟
تا وەکو ساقی ئەجەل نەمداتێ تالاوی نەمان
چاوە بڕکە، دەس بزێوی، ماچی شیرینم دەوێ
ژوانی بن سیلە و پەسیوی لاوەتی یادی بەخێر
بۆ ئەوەی پیرانە نەمرم یادی دێرینم دەوێ
کوانێ ئەو شەوگارە بێدەنگە لە ژوانگەی جێ هەوار؟
کچ ڕەوەک بوو من گوتم: هێدی بە! حەجمینم دەوێ
کوانێ ئەو ڕۆژەی کە سەرچۆپیم دەگرت بانگم دەکرد
دۆم دەوێ، دۆی قۆڵ بەبازن و پەنجە نەخشینم دەوێ؟
شاعیرم، جوانی پەرستم، دڵتەڕم، شێتم، لە شۆق
کێوی بژوێن، دیمەنی جوان دەشتی ڕەنگینم دەوێ
من بەفرمێسکی ڕونووی کوێستانی کورد پەروەردە بووم
کوڵمی ئاڵ و چاوی کاڵ و سینگی بەفرینم دەوێ
خۆشەویستی من کچە کوردێکە پاک و نازەنین
باخەوانە پیرەم و باخی بەپەرژینم دەوێ
نامەوێ ڕوو بگرێ تا دەمرێ بەفێڵبازی و درۆ
یاری، نازداری، لەباری، دیاری شەرمینم دەوێ
من تەشی ڕێسێکی وەک شیرنی (وەفایی)م بۆ چییە؟
کیژی وریای چاوکراوەی فێرە زانینم دەوێ
بۆ دەبێ زێندین لە زیندانم بکا چونکە گوتم:
«ئەز مەمم، خەستەی خەمم، کوشتەی ئەمم زینم دەوێ؟»
نایەڵن قەت چێژی ئازادی بچێژم من دەنا:
خوێنی شیرینم دەوێ کوا تەرمی خوێنینم دەوێ
بواری وەم نادەن لەنێو مێرگە (چەکۆ) هەڵتوتەکێم
چونکە پرسەی دایکی مل بەکوێن و سەر شینم دەوێ

نایەڵن ئاسوودە دانیشم لە لاپاڵی چیام
قاسپە قاسپی خاسەکەو، بێ گرمەیی مینم دەوێ؟
ئارەزوومە هەرچی ئینسانە بەئازادی بژی
چۆن گەلی داماو و دیل و مات و خەمگینم دەوێ؟
نامەوێ خوێن بڕژێ یا بۆنی کەلاکی کۆن بکەم
ڕەنگی مێلاقە و گوڵاڵە و بۆنی نەسرینم دەوێ
هەڵپەڕین و پێکەنین دەبزێوی هەستی ناسکم
کوا دڵی پڕ ئێش و ئۆف و جەرگی بەبرینم دەوێ؟
دەرزی ئاژن بوو دڵم لە سوێی شەهیدانی نەمر
بەس نییە، مەودام بدەن تۆزکاڵێ تەسکینم دەوێ
جێی گەرم، پارووی نەرم خۆشە، بەڵام بۆ مافی خۆم
سێبەری ئەشکەوتی سارد و نوێنی بەردینم دەوێ
بۆ بەزاری مەزنیخوازی تاڵە وەک کەکرە و زەرەند
گەر بڵێم من پاسەوانی قەسری شیرینم دەوێ؟
دێوی شەڕ سمکۆڵ دەکا لێم و دەبوڵێنێ دەڵێ
بۆ لەسەردانی هەموو ئێوە تەورزینم دەوێ
بۆ فریشتەی داد بەسینەی پڕ لە کینە و داخەوە
هاتە کوردستان گوتی: ڕەجمی شەیاتینم دەوێ
سەقز و سەردەشت و سابڵاخ و سنەی کرد غەرقی خوێن
سێی تری ویستن گوتی: بۆ سفرە حەو سینم دەوێ
کەی ڕەوایە بمدەنە بەر گوللە یا ڕاوم بنێن؟
گەر گوتم کوردم لە کوردستانی خۆم ژینم دەوێ
کورد مەگەر کوندە کە هەر وێرانە بێ هێلانەکەی؟
نیشتمانی ئاوەدانی جوانی ڕەنگینم دەوێ
زۆر بەئاواتم کە کوردستانەکەم بێ کێشە بێ
ئاشتیخوازم کوا وڵاتی پڕ ڕق و قینم دەوێ؟

تا نەهێڵم شوێنەواری نالەباری پەهلەوی
نەگبەتی زۆردارەکان و خۆشی مسکینم دەوێ
لاشەرم، کوا بەدفەرم ئەمما لەسەر مافی ڕەوام
دەست و چەک، ئیمان و هیوا و هەستی ئاورینم دەوێ؟
بۆ نەجاتی ئەم گەلە کۆیلە و هەژار و بێکەسە
گیانی پاک و بیری تیژ و ڕێگە ناسینم دەوێ؟
بۆ بەگژداچوونی زۆرداری و هەژاری و ناهەقی
کارگەر و جووتیری ئاگا و مستی ئاسنینم دەوێ
سەخت و ناهەموارە ئەم ڕێگایە کوردی کوڵنەدەر
بۆ خەباتێکی درێژ خایەن گوڕ و تینم دەوێ
دوای نەجات بۆ ئاوەدانی و خۆشی خاپوورە وڵات
کۆمەڵێکی چاک و پاک و ڕاست و وردبینم دەوێ
بۆ خەباتی هاوبەشی یەکسانی توندوتیژی گەل
لاوی کارامەی بەجەرگ و کیژی سەنگینم دەوێ
کیژ و کوڕ بگرن لە دەوری گۆڕی هێمن ڕەشبەڵەک
من کە شینگێڕی شەهیدانم لە کوێ شینم دەوێ

مەهاباد – ١٣٥٨/١٢/٣
لە پاشەڕۆک – دا بڵاوکراوەتەوە

***

خانەنشین

بولبولێک بووم لە ڕکەیدا بەبەهاری ڕەنگین
دوور لە گوڵزار و لە دیداری گوڵاڵە و نەسرین
کازیوە، بۆ لک و پۆپی گوڵی باغی دەفڕیم
پەڕ و پۆم پێوە نەما، نیمە ئیتر هێزی فڕین
دەستی ئەو ڕاوکەرە بڕزێ کە بڕی باز و بڕست
سووری سوورگوڵ بدەم و ڕوو بکەمە مێرگی شین
من چریکەم هەموو سووچی چەمەنی پڕ کردبوو

ئێستە نایە لە گەرووم بێجگە لە ناڵەی خەمگین
من کە شینگێڕی هەموو سوورە گوڵی پەڕپەڕ بووم
ڕەنگە هەر درکی پەڕیو لێرە بکا بۆ من شین
من کە بۆ دیتنی گوڵ هێڵی سنوورم دەپەڕاند
هەر لەسەر هەق گوتنێ ڕووتە کرام خانەنشین
شاوەڕیخنە دەگەڕێ وا لە دەراوی چۆمەڵ
دینی دینی گوڵە ئەو بولبولی دڵ پڕ لە ئەوین
تازە دڵخەستە و پەڕبەستە و بێ دەستەم من
وەرە دەر ڕاوکەری دڵڕەق لە کەلێن و لە کەمین
تێپەڕێ هێندە بەناخۆشی ئەگەر ژینی درێژ
خۆزگە سەد خۆزگە بەوانەی کەم و ئاسوودە دەژین

شیلان ئاوێ ١٣٦٠
لە چەپکێ گوڵ چەپکێ نێرگز – دا بڵاوکراوەتەوە

***

ئاپۆلۆی ماچ

بەحیجابی ئیسلامییەوە دیم جوانێ
ماڵە بابم ئای لەو خەڵە و خەرمانە
نەمدیبوو مانگی چاردە وا ڕووناک بێ
بەساوی پاک لەنێو جەغزی خەرمانە

***

گوناح نەبوو، تێم هەڵڕوانی، نەترسام
لە چەموڵە و جنێو و بۆڵە بۆڵی
ئەوی جوان بوو لە ڕووی ئەودا بەدیم کرد
هەنیە، کوڵمە، دیدە، برۆ، مژۆڵی

***

کە دین نەبێ، دینی دەگۆڕێ بۆ تۆ
ئەو تەرسایەی بێ ترس ڕامووسی خاچ

کچی شەرمین بەڕووسووری دەنیشێ
لەسەر ڕووی تۆ شەوێکیش ئاپۆلۆی ماچ

ورمێ ٢-٤-١٣٦٣

لە چەپکێ گوڵ چەپکێ نێرگز-دا بڵاوکراوەتەوە

***

بارگەی یاران

دێت و ڕادەبرێ وەکو سەروی ڕەوان من چبکەم؟
کە بەقوربانی نەکەم ڕووحی ڕەوان من چبکەم؟
قەدی ئەو شۆخە وەکو دووخ و خەدەنگە ئەفسووس
پشتەکەم کۆمە وەکو ماڵی کەوان من چبکەم؟
تازە هەنگاوی شلم کوانێ دەبێ بۆ شەوڕاو
جوانە زۆر جوانە بەڵێ ڕەوتی کەوان من چبکەم؟
زەبری ئاوزەنگی بڕا و شل بووە دەستی جڵەوم
دێ دەنا پڕمەیی بۆر و بدەوان من چبکەم؟
ژوانی خۆشی هەڕەتی لاوەتی دێتە خەونم
کاتی ئاویلکە دەگەڵ زیندەخەوان من چبکەم؟
شەو هەتا ڕۆژێ لەبەر ئێشی لەشم ناڵەم دێ
دێتە گوێم دەنگی «گەلۆ» و «نیوەشەو»ان من چبکەم؟
بارگەیان تێکەوە پێچا و بەڕێ بوون یاران
لەدنێ وا بەتەنێ پاشی ئەوان من چبکەم؟
ژیانی من ئێستە وەکو خۆری دەمی زەردەپەڕە
پێم نەما تین و گوڕ و هێز و تەوان من چبکەم؟
سروە هات خونچە گوڵی باخی ئەدەب پشکووتن
باخەوانی گەرەکە تازە جەوان من چبکەم؟
ئاو نەبوو ئەو دەمی هێمن مەلەوانی کورد بوو
ئاو شوکر زۆرە وەرن زوو مەلەوان من چبکەم

١٣٦٤

لە چەپکێ گوڵ چەپکێ نێرگز-دا بڵاوکراوەتەوە

***

تەوری جەور

دوژمنی کوردی نییە ئەفلەقی دڵڕەق بەتەنێ
ڕیشەیی خەڵکی عێراقێ دەیەوێ هەڵبکەنێ
لە عێراق ناژی شتێکی بەری چاوی بگرێ
هەر بەتەورێ دەبڕێ زاڵمە نەخل و دەوەنێ
عەرەب و کورد و تورک، ئەرمەنی و ئاشۆری
دەگرێ، یا دەکوژێ، وەک بوتێ سوجدەی نەبەنێ
زێڕی چی؟ ئاسنی ژەنگاوی و تیژە سەددام
کۆنە ناسۆری ئەون ئێستەکە دێن تەشەنێ
کوشتی، سووتاندی و بردی لە جنوبی ئێران
وەک مەغوولێ کە لە خۆی ڕازی بکا ئەهریمەنێ
ئەوی ئەو کردی بەنامەردی دەگەڵ کوردستان
شەختە نەیکرد بەگوڵ و نەستەرەن و یاسەمەنێ
مووشەک و بۆمی لە دێ و شاری وڵاتی هەڵکرد
خەڵکی ئاوارە بوو بۆ دەشت و تەلان و دەمەنێ
گوللە داباری وەکو تەرزە لەسەر پیر و جوان
تەرزە کوانێ بەزەیی دێ بەگوڵ و گیای چەمەنێ؟
وا بڵاو بۆتەوە جەیشی بەپەلاماری بەجێ
تازە کۆیێتەوە دژوارە بەبێڵ و بەشەنێ
خۆی بەنێرۆن و بەچەنگیز و بەهیتلێر زانی
نەیدەزانی دەدرێ مشتی گرانی لە چەنێ
دەستی بێگانە دنەی دابوو کە خۆی هەڵدێرێ
کەچی ڕاچوو لە پەڕەی جەرگی پەلی دارەبەنێ
لەوەتەی هەڵمەتی شێرانەیی خەڵکی دیوە
خەوی تۆراوە، بەشەو ڕادەپەڕێ، ڕادەچەنێ
ماوەیەک مەستی مەیی بەرزەدەماخی بوو، بەڵام
کاتی وەی هات کە خومار بێتەوە لووت دابژەنێ

ئەو کە نەیهات بەزەیی قەت بەهەژار و بێکەس
ڕۆژی تەنگانە ئەوان چۆن دەبێ دەستی نەکەنێ؟
کەس نییە جەرگی بەکوچکێوە نەنابێ سەددام
چۆن دەبێ جەرگی ئەویش خەڵکی بەکوچکێوە نەنێ؟
چۆن دەبێ باکی نەبێ ئەو لە «أخ» و «أخت»ی عەرەب
چۆن نەجاتی دێ لە دەس مامەڕەش و پوورە نەنێ؟
ئەو کەسەی هانی دەدا ئاگری شەڕ ڕۆشن کا
ناچتە هانای کە کەوت تێر و پڕیش، پێ دەکەنێ
تازە ڕزگاری لە دەس خەڵکی عێراق دژوارە
هێندە پێناچێ، هەموو دەوروبەری لێ دەتەنێ
چی لە دەس نایە ئەگەر خەڵکی عێراق ئەمڕۆکە
ڕاپەڕن، یەک بگرن، دەس دەنێ، ڕامالّی دەنێ
ئەمەیە ئاقیبەتی شوومی لە خۆبایی بوون
چارەنووسی ئەمەیە دوژمنی خەڵک و وەتەنێ

بەهاری ١٣٦٤

لە چەپکێ گوڵ چەپکێ نێرگز-دا بڵاوکراوەتەوە

***

شینگێڕی

بەبۆنەی بۆردمانکردنی شاری بانە لەلایەن
باڵەفڕەکانی عێراق لە ١٥ی جۆزەردانی ١٩٨٤

بانە وێرانە جگەر بریانە
لەش سڕە، دڵ پڕە، چاو گریانە
بەم بەهارە گوڵی وێ پەڕپەڕ بوون
وا بەدەردی خەزەڵی پایز چوون
جەرگی مێلاقە لە داخان ڕەش بوون
ئەشکی شللێرە وەرین و گەش بوون

پیر سولەیمان خەمی دیکە نابا
سیسە دار و دەوەنی ئاربابا
ئەوی شین ماوەتەوە شینگێڕە
هەر گەلایەکی هەزاران دێڕە
مێک و میراژی بەهاوکاری یەک
چوونە سەر خەڵکی هەژاری بێ چەک
زۆر بەڕقتر لە قەراری جاران
بانە وێرانە، کرا بۆمباران
هەرچی خانوو بوو لە نزم و بەرزی
وەک دڵی عەسکەری بەعسی لەرزی
هەر بەزار خۆشە دەڵێن شەشسەد کەس
یا نەما، یانە بەحاڵ ماویە نەفەس
مێشکە پژاوە لەنێو خۆڵ و خاک
لەت و پەت بوو لەش و ئەندامی پاک
چۆڵەمە، دیزەڵە، ئەژنۆ دەرچوون
ماڵ نەما، یانە ڕما، یا، سەرچوون
دەس پەڕی، موورە شکا سینەش چاک
ژنی پاک ڕۆیی، بڕا پیاوی چاک
باش بزانە گەلی دوڕناسی ورد
ئەوەیە، هەر هەقی ئەفلەق بۆ کورد
ئەوی هاوسەنگەر و پشت و پاڵمە
دیاری دا دیاری بڕەی ناپاڵمە
شەڕفرۆش بەعسییە ئەی ئێرانی
شەڕفرۆش چی گەرەکە؟ وێرانی
چ نەهاوەند بێ چ بانە و دزفوول
بەعسی وێرانگەرە ئێستا مەسئوول
شەڕفرۆش مووشەک و بۆمبێ داوێ
شەڕفرۆش ڕاحەتی ئێمەی ناوێ

زگی ناسووتێ بەحاڵی ئێمە
دڵی کوردە لە ڕقی ئەو کێمە
تێدەگا خەڵکی مەگەر مێشکی ڕزیو
چ دەکا بەعسی بەکوردی ئەودیو
ئەم قەڵادزەی بەشەهید مەشهوورە
هەر بەناپاڵمی بەعس خاپوورە
گەوزی لەم شارە لە نێو خوێن و خوڕ
بەسەدان پیر و مناڵ کیژ و کوڕ
گوندەکانی هەموو لێ ڕووخاندن
ڕەزەکانی هەموو لێ سووتاندن
کانییەکانی بەسمیت داڕشتن
یانی سەرچاوەی ژیانی ناشتن
دای لە سێدارە ئەوی بیناسم
چەند هەزاری وەکو لەیلا قاسم
بەزەیی کوا لە دڵی بەردیدا
شومری ناگاتێ لە نامەردیدا
بەقسەی ئەو ئەوی خێرەسەر بێ
دەیکوژێ با کوڕی پێغەمبەر بێ

***

جێژوان

ئەو پەنجەی وا لە بێ هێزی دەلەرزێ
کوشیویەتی مەمکۆڵەی باڵابەرزێ
ئەو ددانەی ئێستێ نەماوە تاقی
گەستوویەتی زۆر جار چەنەگەی ساقی
ئەو چاوانەی سۆمایی لێ بڕاوە
هێند لە جوانان داگیرا، داگیراوە
ئەو لێوەی وا ئێستێ باری گرتووە
کولمەی نەرم و نۆڵی یاری گرتووە

ئەو باهۆیەی زەمانە لێی بڕی هێز
کام کیژ جوانە گرتوویەتە نێو ئامێز
ئەو دڵەی وا ژوانی دەویست و جوانی
ئێستا پڕە لە غەم و لە نیگەرانی
ئەو پێیانەی شەرزەی کردووە کوتر و کوان
ماندوو نەبوو قەت لە هاتوچۆی جێ ژوان

١٣٤٧

لە چەپکێ گوڵ چەپکێ نێرگز - دا بڵاوکراوەتەوە

***

دەسڕێژی لاوان

بڕۆ ڕێوی بەسیەتی چاونەزێری
پەلاماری مەبە بۆ لانی شێری
گوتوویانە لە لانێ دەرپەڕێ شێر
هەموو دژمن بەزێنە مێ و نێری
مەیە بۆ ئەم چیا نینۆک شکێنە
دزی سیرمە و گەڕۆکی گەرمەسێری
بەتیکی سەخت و ئەستەم هەڵمەڕۆسکێ
خەریکی شاخەوانان هەڵبدێری؟
ئەتۆ و ڕژد و ڕکە و هەڵدێر و تیرەگ
لە گیانی خۆ مەگەر بێزار و تێری؟
بچۆوە بن گڕاڵک و کەندەڵانت
ئەتۆ کەی فێری نێو سوێسن و کنێری؟
بڕۆ کلکت بنێوە نێو گەلۆزت
هەڵاتن ئیشی خۆتە باشی فێری
لە پێش تۆشدا شەهەنشاهانی خوێنڕێژ
خەریک بوون پێی نەهێڵن خێر و بێری
لەمێژە فێرە کوردی پاکی لاشەڕ
بەرەنگاری، فیداکاری، دلێری

ئەتۆ هەر قـــــاتڵی زارۆک و چووکی
بەدیل و پیــــــر و بێ ئەنوا دەوێری
دەنا بێ شک لەبەر دەســــڕێژی لاوان
دەبێ وەک بارەکـەو هەر خۆت وەشێری
حیسابی کاری خۆت گەر باش دەزانی
لە مـافی ئێـمـە بۆچی خۆ دەبوێری؟
کـە لێت ڕووناکـە ناهەمـوارە ڕێگا
ئەدی بۆ ڕێ بەرێدار ناسـپـێـری
ئەگەر باڵی هوماش بێ، سێبەری تۆ
کە مافی کورد نەدەی ناچیتە ژێری
عەدالەت گەر هەبێ پێویستە هەر کەس
لە ماڵی خۆی بکا خۆی چاوەدێری
چیای زاگرۆسە زورگ و بەردەلانە
فەلەک نەیکرد و ناکا بەردبژێری
بەتانک و تۆپ و مێکی خۆت مەنازە
کە شوان کردی بەسەنگەر بەردەبێری
دەنێری چۆلەکە بۆ ڕاوی باشوو
کە جوندی بۆ شەڕی جووتێر دەنێری
کە ڕووناکبیر قەڵەم ڕۆکا لە چاوت
کەڕولاڵی نەوەک هەر کوتر و کوێری
لە بوختان و درۆت بێزارە یەکسەر
لە شێخی خانەقا تا پیری دێری
گەلی کورد دەستی دا چەک هاتە مەیدان
تەماشای گەورە شوان و شەنگەبێری
کە ترسابا لە کوشتن تۆرەمەی کورد
لە ئاسمانی ژیان ون بوو ستێری

فیدای کۆڕی خەباتت بم کچی کورد
کە گیانباز و فیداکار و بوێری
ئەتۆ سەربەرز و ڕووسووری و بەخوێنت
گوڵاڵەی سووری ئازادی دەدێری
فیدای لوولەی تفەنگت بم کوڕی کورد
کە دوژمن بەو تفەنگەت نابوێری
بەخەڵکی ڕاگەیاند دەست و تفەنگت
دژی زۆرداریی و داخوازی خێری
بژی پێشمەرگە ڕۆڵەی باوەفای کورد
کە ناترسی لە ڕەنج و تاڵ و سوێری
لە ئاشتی خوازیی و سوڵحا نموونەی
لە حەملە و هەڵمەتا بێ باک و مێری

١٣٤٢-١٩٦٣
لە پاشەڕۆک - دا بڵاوکراوەتەوە

***

چوارینە

بۆ پۆستەری عومەر خاوەر

قارەمانی قادسیە نامەردە
مرۆکوژە، دزە، ڕێگرە، جەردە
نەتبیستووە چی کرد لە کوردی ئەودیو
ئەو زۆردارە فاشیستەی مێشک ڕزیو

کۆڤاری سروە، ژمارە٢، بانەمەڕی ١٣٦٧

***

بۆ شەهیدانی کوردی تورکیا

گریانی ڕونوو

ئەی دایکی شەهیدی کوردی
تۆ وەکو چیای ئاگری
لەبەر تەوژم و با و تۆفان
سەخت و ڕەق و پێداگری
لە ئاست ئەم داخ و دەردانە
بەهیممەت و خۆڕاگری
سەرت سپی و بەفراوییە
دەروونت کڵی ئاگری
کێ دەکا مەنعی گریانت
بۆ ڕونووی کوێستان ناگری؟

لە پاشەڕۆک – دا بلاوکراوەتەوە

چەند بەرهەمێکی بەرایی

کوردم و...

کوردم و داوای حقوقی پایەمالی خۆم دەکەم
مالی خۆمە مولکی کورد؛ داوایی مالی خۆم دەکەم
مولکی کوردستان ئیرسی باب و باپیری منە
ئیدعای حەقق و میراتی حەلالی خۆم دەکەم
هەروەکو باران لە چاوم دێتە خوارێ ئەشکی خوێن
هەر زەمانێک بەرژەوەندێکی لە حالی خۆم دەکەم
گەرچی لای ئاغا خەیالی خاوە میللیەت
من لەلام باشە هەتا ماوم خەیالی خۆم دەکەم
من لەدەس بێگانە قەت ناکەم شکایەت ئەی ڕەفیق
گەر شکایەت کەم لە چەنگی مام و خالی خۆم دەکەم
ناسیحا بەس پێم بلێ فیکری مەحالە فیکری تو
نسحەتم ناوێ ئەمن فیکری مەحالی خۆم دەکەم
ڕۆژێ شێخم دیت و پێم گوت هەتبێ حیسی میللیەت
پێی گوتم من چیم لەوانە داوە سوالی خۆم دەکەم
من ئیتر ماهووت و شالی ئەجنەبی ناکەم لەبەر
ڕانکوچۆغەی خۆم لە بووزووی ڕەنگی شالی خۆم دەکەم
چیدیکە زەحمەت لە بۆ مندالی خەلکی ناکێشم
عیلم و زانست و هونەر فێری منالی خۆم دەکەم
یا دەڕێژم خوێنی پاکی خۆم لەسەر ئەم مەقسەدە
یانە فیکرێکی بۆ برای ڕووت و ڕەجالی خۆم دەکەم
چاوەدێری ڕۆژی خۆشی جێژنی سەربەستیم ئەمن
گەر مودارا وا دەگەڵ ئەمڕۆژی تالی خۆم دەکەم

گۆڤاری نیشتمان، ژمارە ٢ ، سالی یەکەم، خەزەلوەری ١٣٢٢-١٩٤٣

***

مەحکەمەی ئیستیقلال

«ئەم هەلبەستەی ژێروو چەند دلۆپە فرمێسکێکە کە لە شینی شەهیدانی ڕێگای سەربەخۆیی کورددا ڕژتوومە و پێم وایە هەموو کوردێک چ خوێن گەرم بیت چ خوێن سارد بەخوێندنەوەی شێعرەکان بێ ئیختیار فرمێسک دەڕێژێ و تووک و لەعنەت لەم مەحکەمە مەنحووسە (کە تروسکەی هیوای کوردی کوژاندەوە و سەربەخۆیی کوردستانی وەدواخست، بێ سووچ و تاوان ئەمری هەلاوەسینی جەنابی شێخ عەبدولقادر و هاوڕێکانی دەرکرد و لە شینی ئەواندا نەتەوەی کوردی بۆ هەمیشە دەسوئەژنۆ دانا) دەکا».

دوێ شەوێ گریام هەتا ڕۆژ، پێت بلێم بۆچی برا
مەحکەمەی مەنحووسی ئیستیقلال وەبیرم هاتەوە
ڕیزەیان بەستبوو لە پێش چاوی منا گشتی هەموو
ئەم شەهیدانەی کە خنکاون بەسەد ئاواتەوە
پاک بەکفنێکی لە خوێنا شەتڵ و لێوێکی بەبار
پاک بەڕەنگێک و قیافێکی پەڕیوو و ماتەوە
هاتە گوێم لێکرا دەیانگوت «ئێمە کوژراین بێ خەتا
میللەتی کورد تا بەکەنگی تۆلەمان ناکاتەوە
من لەسەر لوتکەی بلیندی کێو لە حەق داوا دەکەم
تۆش بپاڕێوە جەنابی شێخ لەسەر ڕووی تاتەوە
بەلکو ڕوحمێکی بکا پێمان خوداوەندی ڕەحیم
چیدیکە ژێر دەس نەبین دیسان وەسەرمانخاتەوە
(هێمنا) پێت وانەبێ یەزدانی بێ هاواڵ و فەرد
کەیفەری ئەم زولم و زۆرە، بێ حیساب ناداتەوە

گۆڤاری نیشتمان، ژمارە ٢ ، ١٣٢٢-١٩٤٣

***

هەڵدەکەم

من کە بێدەنگم ئەوێستا چاوەنۆڕی هەل دەکەم
هەل کە بۆم هەڵکەوت ئەنجا باسکمی لێ هەڵدەکەم
زۆر بەئومێدی خودا لەو خاکە پاکەی دەردەکەم
دوژمنە بێگانە ئاخر چۆن دەگەڵ وی هەڵدەکەم
نابی چیدی داری من بخوات و لێی سواربی حەریف
داری دامەی خۆم لەبۆ لای خانی ئاغا هەڵدەکەم
نایەڵم تاریکی چیدیکە وڵاتم داگرێ
خوا مەدەدکار بێ چرای زانستی تێدا هەڵدەکەم
وەک جگێن وایە زەمان هەر کەس جگی خۆی تێدەخا
تا چەقی هەمووان بهێنێ من جگی خۆم پەل دەکەم
نامەوێ من سەربڵندی خۆم و دایم کۆشش
بۆ بڵیندی و بەرزی و، ئازادبوونی گەل دەکەم
قەت دەگەڵ بێگانەکان وەڵڵاهی دانووم ناکوڵی
من کە شاهێنم چلۆن ئاخەر ڕەفیقیی قەل دەکەم
هەر کەسێ دەربارەی ئەو قەومە بەد بدوێ برا
وا دەدەم مستێک لە زاری من ددانی کەل دەکەم
هەر کەسێ بۆ لای سنوور و سەرحەدی خاکی وەتەن
بێ، دەدەم بەردێک لە لاقی دەسبەجێ ئەو شەل دەکەم
هێندە فێڵاویم کە دوژمن وێم کەوی تا هەردوو گوێ
قوم دەبێ، چونکە بەفێڵ ئەو تووشی لیتە و زەل دەکەم
خۆش بی بووزووی خۆم چ محتاجم بەپەشمی خاریجە
تاکو جاوی خۆم هەبی بۆ جامەیی مەلمەل دەکەم
ساردی و گەرمی ڕۆژگارم چێشتووە بەخودا گەلێک
بێ ئەوەی محتاجی کەس بم مشکلی خۆم حەل دەکەم

دوێ شەوێ دایکی وەتەن «هێمن» لە خەودا پێی گوتم
ڕۆڵە کردارت حیسابە، کەنگی گوفتار حەل دەکەم

گۆڤاری کوردستان، ژمارە ٢، ساڵی یەکەم، ٣٠ سەرماوەز ١٣٢٤-٢١ دیسامبر ١٩٤٥

***

بەهاری زانین

ئەوا هات مانگی خۆشی خاکە لێوە
نەما سەرما و بووران و کرێوە
پەڵەک ڕەش کەوتە کوێستانی وڵاتمان
بەبا و باران و لەنگێزە و شڵێوە
لە کێو و کەژ گیاو و گژ بەبارە
ئیتر دەرچوو مەڕومالات لە لێوە
لە لێوی جۆگەلە مێلاقە ئەوڕۆ
لە گوین سەربازی سوور وێستا بەپێوە
نەوەک کاکۆڵی یارم بەڵکە سونبوڵ
وەکو ژاپۆن و ئەڵمانی پەشێوە
نە هەر دێوانە بۆ سەیر و تەماشا
ئەوێستا عاقڵ و زاناش لە کێوە
تەماشای مامی جووتێر کە لە دەشتا
بەدڵگەرمی خەریکی وەرد و شێوە
بەهارە گوڵ سەری هێنا دەرێ تۆش
هەڵستە کوردە چیدی سەرمەنێوە
هەموو قەومێک وەسەرکەوتووە لە هەوراز
بەشی تۆ کوردە تاکەی هەر نشێوە
بخوێنە فێری زانست و هونەربە
لەلای کوللی کەسێ جاهیل دزێوە
وەرە فێری تەمەدون بە عەزیزم

هەتا خەڵکی نەبێژن کوردە دێوە
مەبە مەئیووس و ئومێدت قەوی کە
فریشتەی جوانی سەربەستیت بەڕێوە
ئەوەندەت فەرقە ئازاد نیت وەکو خەڵک
دەنا فەرقت نییە زەڕێک بەشێوە
ئەوەش موژدەت دەمێ هەر بەو زووانە
دەبی ساز، هەڵپەڕە جا تۆش لە جێوە
هەتا پێیێک لە بێرلین بچنە پێشی
سوپای سوور، دێتە پێش ئازادی ئێوە
بژی مارشال ستالین پێشەوای ڕووس
کە ئازادی لە گێتی دابەشێوە

گۆڤاری هەڵاڵە، ژمارە ١، ڕەشەمەی ١٣٢٤-١٩٤٥

***

جێژنی ئازادی

نەوجەوانانی ژیر و وریای کورد
پیرەپیاوانی پیاو و ئازای کورد
بێچوە شێرانی چاپک و بێباک
تازە لاوانی میللی و خوێنپاک
نەونەمامانی باغچەی ئاوات
کاربەدەستانی حیزبی دیموکرات
ئەی ئەوانەی کە چاو بەگریان بوون
دڵ و داماو، کز و پەرێشان بوون
بۆ وەتەن ڕۆژ و شەو دەگریان زار
دیتو لەو ڕێیەدا هەزار ئازار
بەش براو بوون لە خۆشی و شادی
دەرکرابوون لە باغی ئازادی

موژدەبێ لێو کە پاش گەلێک زەحمەت
پاشی زۆر ڕەنج و تاڵی و مەینەت
پاشی تالان و جەنگ و دەربەدەری
پاشی کوشتار و شین و قوڕبەسەری
پاش وەی سەد مەزن، هەزار سەردار
لەسەر ئازادی ڕۆوینە سەر دار
پاشی وەی سەد هەزار کوڕی لاوچاک
دەستی دوژمنان: لە خوێن و خاک
گەوزی بوو دایکی بۆی لە سینگی دا
بەزەیی هات بەحاڵی ئێمە خودا
یاریدەی داین و کردیە مەئموور
بۆ نەجاتدانی کوردی، هۆردووی سوور
میللەتی کوردی بێکەسی ڕزگار
کرد، لەژێر چەنگی دوژمنی زۆردار
کوردەواری بەجارێ ئازاد بوو
کوردی غەمگین بەکەیف و شاد بوو
ئاشکرا هەڵکراوە بەیرەقی کورد
هاتەوە دەستی لاوی کورد حەقی کورد
تێپەڕی ڕۆژی ڕەش نەما دەمی خەم
ڕۆژی کورد هاتەدەر لەژێر مژ و تەم
بۆمە ئەو ساڵەکە چلۆن زستان
خۆشترە زۆر، لە مانگی جۆزەردان
گەرچی ئێستا نەماوە گوڵ لە چەمەن
وەک گوڵە ڕوومەتی کوڕانی وەتەن
ئێستەکانە تەواوی میللەتی کورد
کچ و کوڕ پیاو و ژن درشت و ورد

بێ خەم و لێو بەخەندە و شادن
بۆچی چونکو ئەوێستە ئازادن
ئەی برایانی میللی و دڵسۆز
ڕۆژتان باش و جێژنەتان پیرۆز
ئەوی ئاواتی ئێوە بوو دیتو
نیشتمان سەربەخۆ و ئازاد بوو
بەیرەقی جوانی ئێمەیە ئێستا
دەیشەکێنی لە هەر بڵیندێک با
کاری خۆمان بەدەستی خۆمانە
ئێستە با کوێربێ چاوی بێگانە
تا هەزار ساڵی دیکە ئێستالین
هەر بژی یارەبی: بڵێن ئامین
چونکە دەربەست حەقی زەعیفانە
لاگری دیل و بێ نەوایانە
بۆ ئەوەی بێکەسان بکا مەسروور
پایەداربێ و بمێنێ هۆردووی سوور
پێشەوامان بژی لەبۆ خزمەت
کردنی، دین و مەزهەب و میللەت
ڕەبی هەر کەس کە دوژمنی کوردبی
هەردوو چاوی دەرێ و ملی وردبی
بمرە (هێمن) کە تۆ لەسەر زیادی
مایەوە، چونکو دیتت ئازادی

ڕۆژنامەی کوردستان، ژمارە ١٢، ٢٠ی ڕێبەندان ١٣٢٤-٩ فوریە ١٩٤٦

***

دەمەتەقەی دوو خوێنمژ!

سیراج ئۆغڵوو:

یاخوا بەخێریی سەرچاوەکانم
خوا دەوامت دا ئارامی گیانم

نوری سەعید:

خۆ بێ ئەزیەتی، ئەلحەملای چاکی
قەزا و بەڵا دوور بۆ وا خەمناکی

سیراج ئۆغڵوو:

چۆن خەمناک نەبم زۆر پیس قەوماوە
دیسان کوردەکان زۆریان هێناوە
هەموویان داوای حەقی خۆ دەکەن
گەف و هەڕەشە لە من و تۆ دەکەن
دەڵێن ئەو خاکە خاکی کوردانە
نایەڵێن چیدی بیخوا بێگانە
خۆ تۆش دەزانی کە کوردەواری
لە قیسمان بچی تووش دێین هەژاری
گەنم و جۆی ئەوە رزق و بژیومان
بەنەوتی ئەوە ڕووناکە دیومان
ئەو گەنمە نەبێ لە برسان دەمرین
ئەو نەوتە نەبێ شەوکوێری دەگرین
تەدبیرێک بکە هەتاکو زووە
تا هەل و فرسەت لە دەس نەچووە

نوری سەعید:

لەمنت نەکەوێ بۆ دابزرکاوی
بۆچی وەکو کەر لە قوڕێ ماوی
ئەتو لەکنەخۆت تورکی خوێنمژی

بەدفەڕ، شەڕانی، ڕێگر، پیاوکوژی
تورکی لەوەی پێش وا خوێڕی نەبوون
وەک گورگی برسی بە خشەوە دەچوون
هەر ئێوە نەبوون لە دەورەی کەمال
لاقی کوردانو دەگرت وەک گەماڵ
ژن و منداڵ و گەورەتان کوشتن
خوێنی ملیۆن و نیوێکو ڕشتن
ئێستاش نەچووە بچی وەخۆکەونەوە
گەورە گەورانیان لەدار دەنەوە
بیانگرن بیانکوژن بیانخەنە نێوبەند
ئەفەندم بەسم ئەتۆ بدە پەند

سیراج ئۆغڵوو:

منیش بەشی خۆم جەزرەبەم داون
بەڵام داخەکەم دانەمرکاون
کورد گیایەکە هەر چەندی بیدروون
هەڵدەداتەوە دیسان هەڵەسوون
تەدبیرێکی دی بکە ئەفەندی
یابا عەجایب بۆ وا دڵمەندی

نوری سەعید:

برا مام ئینگلیس ئاغای خۆمانە
هەتا ئەومان بی خەمی چیمانە
پەنای بۆ دەبەین دەیانکا چارە
فریویان دەدا بەپوول و پارە
بۆیان ساز دەکا سەد شێخ و مەلا
بەسەریان دێنێ سەد دەرد و بەلا
عەشیرەتەکان دێنێتە ژێر بار
بەدرۆ و دەرەسە بەپوول و دینار

سیراج ئۆغڵوو:

عەجەب تەرتیبێک دەستت بە...
وەلاتت پیس کرد هەستە لەکنم
باوی نەماوە کەڵەک و دەهۆ
کورد فریو ناخوا ئەبەدی بەدرۆ
کوردی ئەو عەسرە هێندە شەیتانن
ئەمن و توو و چەرچل بەکەر دەزانن
وا لامەزهەبن کوردی ئەو دەورە
نەشێخیان ماوە نە مەلای گەورە
عەشیرەتەکان هەستان لە خەوێ
پشتیان لێک بەستووە ئازادیان دەوێ

نوری سەعید:

کەوابێ برا سەلا لە خۆمان
مانگامان مرد و براوە دۆمان

گۆڤاری هاواری نیشتمان، ژمارە ١، ساڵی یەکەم، خاکەلێوە ١٣٢٥-٢٩ مارس ١٩٤٦

***

شینی ژنە کوردێک

١

هەی داد هەی بێداد هەی ڕۆ ڕۆڵە ڕۆ
هەی ڕۆڵە داخی گرانم بۆ تۆ
هەی کوێنم دەبەر ڕۆڵەی جەوانم
وەی قورم وەسەر مایەی ژیانم
دایکەکەت بمرێ ڕۆڵەی نازدارم
دەک نەژیم پاش تۆ شۆڕەسوارم

نەمێنم لەبۆ دەست و جەڵەوت
کوانێ؟ بۆ نایە ئەورۆ هەوهەوت
هەناوم ڕەش بێ بۆ قژی ڕەشت
جەرگم خرابێ بۆ کوڵمەی گەشت
حەیف بۆ چاوی وەکو بادامت
دریغ بۆ بەژنی وەک نەونەمامت
ڕۆڵە گیان ئەتو هێشتا جحێڵی
چ وەختی وەیە من بەجێ بێڵی
هەی داد هەی بێداد هەی ڕۆ ڕۆڵە ڕۆ
بریا مردبام من لەباتی تۆ

٢

منی هەژاری پیری زگ سووتاو
چۆن پاش تۆ بژیم ئاخر شۆڕەلاو
کون کونە دڵم لەتلەتە جەرگم
بۆ تۆ تاقانەی جوانە مەرگم
شەرتە من سەرم بۆ تۆ شین بکەم
هەتا بمێنم بۆ تۆ شین بکەم
گوڵە گەشەکەم بۆ سیس بووی وا زوو
بردت بۆ ژێر خاک هەزار ئارەزوو
بۆ بەجێت هێشتم بەدبەختت کردم
ڕۆیشتی بۆ کوێ بۆ چیت نەبردم
منت بەجێ هێشت لەو کەلاوەدا
بۆ خۆت ڕۆیشتی بۆ خزمەت خودا
هەی داد هەی بێداد هەی ڕۆ ڕۆڵە ڕۆ
دێ لە دەروونم لە سوێی تۆ بۆ سۆ

٣

دەزانی بۆچی ڕۆڵەی نازەنین
دەبەستم لەسەر گۆڕت کۆڕی شین
بۆیە ناگریم ئەی لاوی خوێنپاک
بەجوانەمەرگی تۆیان خست لە خاک
بۆیە دەگریم ئەو چەرخی چەپگەرد
ماوەی پێنەدای وەکو پیاوی مەرد
لەسەر نیشتمان خۆت بەکوشت بدەی
هاوخوێنەکانی خۆت ڕزگار بکەی
بەخێوم کردی ڕۆڵە وەک بەران
تا بۆ نیشتمان بتکەمە قوربان
کەچی تۆی کوشت و نەیهێشت ئاسمان
قوربانییێک بکەم من بۆ نیشتمان
هەی داد هەی بێداد هەی ڕۆ ڕۆڵە ڕۆ
من و نیشتمان بێ کەسین ئەورۆ

٤

لە خاک و خوێنا ئەگەر گەوزیبای
لەسەر ئازادی و سەربەستی: بەخودای
غەمم نەدەبووی بۆت نەدەگریام
چون مردنی وا زۆر خۆشە بەڵام
ڕۆڵە بەمەرگی تەبیعی مردن
ئەویش بۆ کوردان عەیبە لەکن من
حەیف گیانەکەم حیزانە مردی
حەیف وەک پیاوی ئازا نەمردی
حەیف ئەی گەنجی خاوێن وەکو گوڵ
مردی و ئارەزووی من نەبوو حاسڵ

ئۆف ڕۆڵە مـــــردی نەگـــــەییم بەمـــــراد
ئۆف ڕۆڵە مـــــردی و کـــــورد نەبوون ئازاد
هەی داد هەی بێـــــــداد هەی ڕۆ ڕۆڵە ڕۆ
برینی جـــــەرگم قـــــەت ناکـــــرێ پەرۆ

گۆڤاری هەڵاڵە، ژمارە ٣، ساڵی یەکەم، بانەمەڕی ١٣٢٥- ١٩٤٦

***

کوردەگیان

لە غـوڕابی خـەوێدای دوژمنت بێـدارە کـوردەگـیـان
هەڵستە لەم خەوە ئیمڕۆکە جەنگەی کارە کوردەگیان

نیشتمان، ژمارە ٩،٨،٧، بەهاری ١٣٢٤-١٩٤٥

نامەیەکی هێمن بۆ هەژار

خۆشەویستەکەم پیرە هەژار:

بۆیە پێت دەڵێم چونکە ئێستاکە شوکر هەر زەق و زیندووی (هەزاران منداڵە کوردت بەناوکراوە) ئەدی چت لەو نەتەوە لێقەوماوە، داماوە دەوێ، هەر ئەوەندەی لەدەست دێ. دەنا ئەگەر پێی کرابا کۆتەڵیشی بۆ دەڕازاندیەوە، بۆ هەر گلەیی لە کورد دەکەی؟ ئەو شاعیرە عەرەب و فارسانەش کە ئێستا هێندەیان پێ هەڵدەڵێن مەگەر لە خزمەت خەلیفە یا بارەگای شا بووبن دەنا بەزیندی سەری فسیان پاک کردووە، ڕاستە سواڵ کیمیایە، بەڵام بۆ شاعیر نا. لەبەر چاوی خۆمان... زۆری بەخوێڕی و پیریان هەڵکوت و لە برسان مرد. کێ من و تۆی ناچار کرد ببینە شاعیر؟ خۆمان ئەوەمان بەخۆمان کردووە. باوکی من کەمی بۆ من بەجێ هێشت؟ بۆ خۆم لە قوماری شێعردا دۆڕاندم.

باوکی تۆ پێی خوێندی ویستی بتکاتە مەلا (بەرخی بابم بۆ نەبووی)؟ دەزانی ئەو فەقێ قادرەی تۆ ونت دەکرد ئەلان چەند دەوڵەمەندە؟ ئاواڵەکانی خۆمان کە بەقەد حەمە ئاشەوانیش لە عیلم و شەرع ناگەن، بەڕیش و پەشم و کەوا و سیواکەوە، ئی وایان هەیە میلیاردێرە.

من لەمێژە دەوەی گەییوم قەڵەم نانی پێ پەیدا نابێ. ئەو ساڵ لەو ملکەی باوکم بۆی بەجێ هێشتووم، تەواو بێ کەم و زیاد بەقەد شوانێکم پێ گەییوە، بۆ خۆم شاهید بووم ئەمساڵ مەلایەک کە پێم وایە لە تەواوی عومریدا دوو پەڕی کاغەز نەتوانیوە بە چ زمانی دنیایە ڕەش بکاتەوە، سوێندی خوارد گوتی بەسەد هەزار تمەن نامە پێشنوێژ. جگە لە سەرفترە قەراری کرد میوە و تەڕەکاری و ماست و پەنیری لەسەر دێ بێ. بۆ خۆشت دەزانی سەر قەڵەمانە (ئاشی پێ دەگەڕێ) دەبڕۆ بابی بابم هەر (قانون) وەرگێڕە. لەبیرمە جارێکی (وردی) ڕەحمەتی ڕەخنەی لە (کۆڕ) دەگرت کە بۆ وەرگێڕانی (شەڕەفنامە) زۆریان پارە داوە بەتۆ، خەڵکی زۆر لێ بوو، گوتم کوڕینە و کچینە ئێوە شاهیدبن من دوو ئەوەندەی کۆڕ داویە بەهەژار دەدەم بەمامۆستا بەو شەرتە بتوانێ شەرەفنامەی کوردی و فارسی لە (سەقافەی کوردی) بۆ ئێمە بخوێنێتەوە. ئێستاش حازرم حاسڵی ساڵی داهاتووم بدەم بەو مەلایە کە قانوونی عەرەبی و فارسی بتوانێ بێ غەڵەت بخوێنێتەوە. تازە تۆ قوڕی بۆ مامۆستا (عەلا)ی ڕەحمەتی دەپێوی کە خوا هەڵناگرێ لەهەموو

کوردێکی باشتر حەقی قەڵەمی چەپرەکی وەرگرت.

با دەس لەوانە هەڵگرین، گۆواری ئەمجارەمان فیدای کتێبی دەرسی بوو. چاپخانە وەگیر نەدەکەوتن. کەچی ڕمێنی یەکجار لەسەرە. ڕۆژێ هەر پێمان دەکرێ کاغەزی کوڕ و کچە لاوەکان بخوێنینەوە. شتی باشیشمان بۆ دێن. گەیوەتە زۆر جێگایان و سەرنجی زۆرانی ڕاکێشاوە. ئەم ئەژمارەشمان ئەوە نێزیک بەتەواو بوونە، تۆ نەفەری حەوتەمی تا پێرێ کە جەدوەلی حەلکراوی بۆ ناردووینەوە، پێم وایە خوا یاربێ بۆ بەهارێ دەیکەینە مانگانە، چونکە جگە لەو هەموو نووسینانەی بۆمان دێ شتی درێژیش زۆر دەنووسن کە لە ژمارەیەکدا ناحاوێتەوە و بۆ دوو ژمارەش نابێ. بەداخەوە کادرمان زۆر کەمە و هەموو شتێک دەبێ بۆ خۆمان جێبەجێی بکەین کە سەد دەردی تایبەتیشمان هەیە.

کتێبێکی پچووکی فارسی و یەکی باشی کوردیشمان هەیە کە خەریکین چاکیان بکەین و بۆ چاپیان بنێرین.

بەڕاستی (فەیزی زادە) شتێکی باشی ئامادە کردووە و ئیزنیشی داوە دەستی تێوەردەین، ئێمەش بەدڵوداو خەریکین بەڵام کارمان هێندە زۆرە دەرۆست نایەین.

دوێنێ «از قضای رحمت» شێخ عەبدولقادری شەمزینی بەسەری کردبووینەوە. پێمان گوت ئێمە دراومان نییە، بەڵام ئەگەر تۆ دراومان بۆ لە مریدان بستێنی مەسنەوی (شێخ عوبەیدیللا) چاپ دەکەین. قەولی دا ئەوی پێی بکرێ بیکا. کاک (سالح مەحموود) فەرمووی من نوسخەیەکم لە لا هەیە ئەگەر لە لای ئێوەیە تەماسی دەگەڵ بگرە منیش لێرە سۆراخی دەکەوم. دەنا قازی نایدا.

هێمن

لە چەپکێ گوڵ چەپکێ نێرگز-دا بلاوکراوەتەوە

نامەیەکی هەژار بۆ هێمن

مام هێمن گیان سڵاو، دەم و لەوست دەلێسمەوە.

تا ئێستا دووجار بەهەژار دەردی سەری تەلەفوونەکەتم گرتووە، هەردووک جار تەشریفی شەریفت لەوێ نەبووە. دەگەڵ کاک ئەحمەد شەوێکی تا زۆر درەنگ خەریکی دیوانی نالی بووین، خودا ئەویشی وەک ئێمە تێدا گێژ کردووە. بەڵام قسەی خۆمان بێ غەڵەت پەڵەتی تێدا هەن و جاری وایە لامان سەیر بوو ئەتۆ چۆن لەبیرت چووە چاکی کەی... بەهەرحاڵ بەتەمام گەشتێکی پێدا بکەم و نەقدێکی لەسەر بنووسم چونکە نالی تا لێی وەکۆڵی لێی پەیدا دەبێ.

کاکە گیان، زۆرتان قەرزدارم تکایە وردە حیسابێک بکەن تا بۆتان بنێرم و بەقەرزداری نەمێنمەوە.

وەک ئێرانی دەڵێن: «با اجازە» شێعرەکانتم تەخمیس کردووی بەڵام گاڵتەوگەپێکیان لێ پەیدا بووە ڕەنگە خوێندەواران زۆریان کەیف پێ بێ، جا بەقەولی کاک ئەحمەد، ئەگەر گیانی سپۆرتت هەبێ و لێمان قەڵس نەبی و چاپی بکەی خراپ نییە، ئیتر کەیفی خۆتە.

ئەرێ تۆ دەنگ: نووسراوە (کرد در تاریخ همسایگان) دەترسم هەر ئەوەکەی (ناکام) بێ و بکرێتە فارسی، ئەگەر (کاک فارووق) بەشێکی دیکە لە تورکیەکەی (ئەولیاچەلەبی) کردبا بەکوردی یان فارسی زۆرباش بوو. دەنا ئەوەم پێ شت نییە، سەیاحەتنامەی چەلەبی پێنج جلدە زۆری باسی کورد تێدایە.

توخوا خۆتان هەڵکوشن تا زستان ماوە ژمارە چوار دەرکەوێ چونکە بەهار بۆ باسی زستان نابێ. لەسەر دیوانی وەفایی کە (شیرین تەشیەکەی) لێ دەرهاوێژراوە و تەلاقی لەسەر خوراوە کە هی وەفایی نییە، زۆر دڵتەنگ بووم، هەموو دونیا بیستوویە کە هی وەفاییە و ئەمەش شاکاریەتی. دەئەگەر ئی ئەو نییە ئی کێیە؟ دەبوو پینەیەکی بۆ بدۆزنەوە کە دایپۆشێ... دەبوایە تەنیا لە جێی کەلیمەی (ڕانی لووسی) کە (موحارەبە دەگەڵ خودا)یە نوختە دانێن و چاپی بکەن.

ئەوا ئەمڕۆکە ٢٥/١/٦٤ە، کاک ئەحمەدی قازی لە ماڵی ئێمەیە زۆر سەلام و عەرزی ئیخلاسی هەیە، سەلامی من و دایکی خانی بۆ دایەخانم، چاوی سەلاح ماچ دەکەم. ئەگەر خات نەسرینی جەعفەریت دیت بەسرتە پێی بڵێ مەرد و نامەردەکەی هەر ئەو داستانی

خێر و شەڕەیە کە نیزامی لە (حەوت پەیکەر)دا باسی دەکا، بەڵام فەرقەکەی هەر ئەوەیە کە قارەمانی داستانی نیزامی کوردێکی مەڕدار بووە و زۆریش خۆشترە لەم مەرد و نامەردە. بریا هەر ئەوی تەرجەمە بکردایە. زۆرم ڕست بمبەخشە.

برات **هەژار** ٦٤/١/٢٥

لە چەپکێ گوڵ چەپکێ نێرگز-دا بلاوکراوەتەوە

***

تەخمیسی بارگەی یاران

هەژار شێعری مام هێمنی تەخمیس کردووە

ژارگەی ماران

(١)

بەربەڕۆچکەش هەیە سەرمامە! شەوان من چبکەم؟
ئەم منداڵانە کە بێ کراس و کەوان من چبکەم؟
دڵی بردووم کچەتیوی کەرەوان من چبکەم؟
دێت و ڕادەبرێ وەکو سەروی ڕەوان من چبکەم؟
کە بەقوربانی نەکەم ڕووحی ڕەوان من چبکەم؟

(٢)

من نەشەرقیم و نەغەربیم و نەئەمریکی، نەڕووس
نە موسوڵمانی بەڕاستیم و نە جووم و نە مەجووس
پیر و زورهانم و خورپەی دێ دڵم بۆ کچی لووس
قەدی ئەو شۆخە وەکو دووخ و خەدەنگە ئەفسووس
پشتەکەم کۆمە وەکو ماڵی کەوان من چبکەم؟

(٣)

سەرە لەرزۆک و قوڵ و چۆکە شل و زگ پەنەماو
لاملم خوارە، پشووم سوارە، پرووش و کزە چاو

چوار پەلم مل بوو، لەشیشم بووەتە لانکە شکاو
تازە هەنگاوی شلم کوانێ دەبێ بۆ شەوڕاو؟!
جوانە زۆر جوانە بەڵێ ڕەوتی کەوان من چبکەم؟

(٤)

بەزگی برسی خەوم نایە هەرچەند وەربکەوم
ئارەزووم هەر ئەوەیە نانی گەرم بێتە خەوم
وەکی ڕەشکێکی ڕزیو پس پسە گش قەڵف و گەوم
زەبری ئاوزەنگی برا و شل بووە دەستی جڵەوم
دێ دەنا پرمەیی بۆر و بدەوان من چبکەم؟

(٥)

دم دمی چی؟ ئەوە دوێنێ بوو ئەمن زۆر کەونم
دایکە وای ڕەحمەتی ئەو سایە کوتابووی تەونم
وشک و ڕەق بوومەوە تازە دەگەڕێم بۆ شەونم
ژوانی خۆشی هەڕەتی لاوەتی دێتە خەونم
کاتی ئاویلکە دەگەڵ زیندەخەوان من چبکەم؟

(٦)

خەڵکی پێی وایە لە خۆشیانە هەرا و گاڵەم دێ
نا براکەم لە دەسی زاڵمەکان زاڵەم دێ
ورتەیی کۆنە برینانی دەم ئاواڵەم دێ
شەو هەتا ڕۆژی لەبەر ئێشی لەشم ناڵەم دێ
دێتە گوێم دەنگی گەلۆ و نیوەشەوان من چبکەم؟

(٧)

لە چیایان و لە دەشتان و لە لادێ و شاران
هیچ شتێک ئێستە نەماوە وەکو جاری جاران

دەوەرە سەیرێ بەرۆژی مژ و گۆپاڵ باران
بارگەیان تێکەوە پێچا و بەرێ بوون یاران
لە دنێ وا بەتەنێ پاشی ئەوان من چبکەم؟

(٨)

دەچمە لای هەر کەسێ بۆ کارێ دەڵێی کوێر و کەڕە
یەک دەڵێ لاچۆ لەبەر چاو ئەوی تر ئێژی هەڕە
ئەوی بۆم ماوەتەوە چاوی تەڕ و پێستی گەڕە
ژیانی من ئێستە وەکو خۆری دەمی زەردەپەڕە
پێم نەما تین و گوڕ و هێز و تەوان من چبکەم؟

(٩)

خۆم وەکو زەڕنەقووتە و زارۆڵەکانیش ڕووتن
حەوتی وام هەن کە دەمی خواردنێ وەک حەو حووتن
دوێنێ ئێوارێ لە سەربانێ هەڵم خست تووتن
سروە هات خونچە گوڵی باخی ئەدەب پشکووتن
باخەوانی گەرەکە تازە جەوان من چبکەم؟

(١٠)

خاڵە باس یادی بەخێر ئەودەمی دایکی مردبوو
هەروەها وشک و برینگ نایە قەبر نەیشردبوو
دێیەکەی ئێمە هەمووی دێم و تەلان و گرد بوو
ئاو نەبوو ئەودەمی هێمن مەلەوانی کورد بوو
ئاو شوکور زۆرە وەرن زوو مەلەوان من چبکەم؟

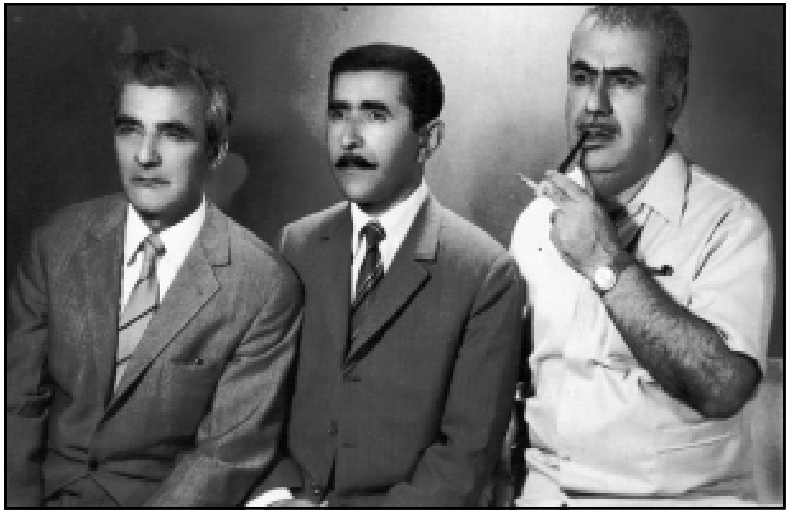

لە راستەوە: هەژار – محەمەد مەولوود مەم – هێمن

فەرهەنگۆک

ئەم فەرهەنگۆکە برێتییە لە کۆکراوەی هەردوو فەرهەنگۆکی دیوانی *تاریک و ڕوون* و دیوانی *ناڵەی جودایی* کە لەلایەن بەرێزان د. *ئەوڕەحمانی حاجی مارف* و مامۆستا محەمەدی مەلا کەریم ئامادە کراون. ئێمە یەکمان خستوون و کەمێک دەستکاریشمان تێدا کردوون.

دەزگای ئاراس

ئـ

ئادی: بەڵێ، ئەرێ
ئاران: گەرمیان، بەرانبەری زۆزانە
ئاسۆگ: ئاسۆ، سوێ
ئاکار: ئەخلاق، ڕەوشت
ئالوودە: تێکەڵاو، پیس، ئالوودەداوێن = داوێن پیس
ئامێز: باوەش، باخەڵ
ئاوەڵا: کراوە
ئاودەنگ: هاودەنگ، هاونشین
ئاور: ئاگر
ئاورگ: ئاگردان، وەجاغ، کوانوو
ئاورینگ: پریشکی ئاگر (بەتایبەتی پریشکێک کە لە ئاسنی سووربووەوە بیێتەوە)
ئاوژواندن: لێ خوڕین
ئاونگ: شەونم
ئاویتن: هاویشتن
ئاویلکە: ئاوزەنگی، ئاوزنگ، هەنیسک، دواپشووی ژیان
ئاویلکەدان: دواپشوودان، حاڵی سەرەمەرگ
ئۆخژن: ئارامی، تەسکین، ئۆخەی، هەست بەخۆشی کردن
ئۆگر: هۆگر
ئۆیە: پوولەکە
ئەسپۆن: گیایەکە ڕیشەکەی وەک سابوون کەف ئەکا، جاران لادێییە هەژارەکان جلیان پێ دەشوشت
ئەستەم: سەخت
ئەستێر: گۆلی دەستکرد، ئەستێرگ، ئەستێلک
ئەستوندەگ: کۆڵەکەی ڕەشماڵ
ئەشک: فرمێسک
ئەنگاوتە: پێکراو
ئەنگران: زۆر قەڵەوبوون، زۆر دەوڵەمەندبوون
ئەوک: قورگ، گەروو
ئەوین: ئەڤین، عیشق، دڵداری
ئێروو: تێروپڕی، ئاسوودەیی، خۆشگوزەرانی
ئێخە: یەخە

ب

بابردەڵە: لاواز. لە ئەسڵدا واتە (بابردوو)
بابۆ: بۆن هەڵگرتنی مۆڵە
بار: بێچووی یەکساڵەی باڵندە
باز: ڕێگا، ڕێباز
باوێ: بهاوێ
باڵۆرە: ئاوازێکی تایبەتی گۆرانی کوردییە بەشێوەی گفتوگۆ لە نێوان کیژ و کوڕدا
بانوو: بستوو، زینوو، زیندوو
بانەمەڕ: کاتی ڕۆیشتنی خێڵ بۆ هەوار، مانگی گوڵان
برست: توانا، هێز
بڕەک: بەرازی نێر
بژانگ: برژانگ، مژۆڵ
بژوێن: لەوەڕگەی زەمەند، شوێنێک کە گیاوگۆڵی زۆربێ
بژیو: مایەی ژیان، ئەوەی مرۆی پێ بژی
بستۆکە: کەلێکی بچووک، کێو یا بستوێکی بچووک
بستوو: بانوو، زینوو، زیندوو
بستە: ئاسنێکە بەسەر ئاگرداندا ڕادەهێڵدرێ
بسک: زولف
بلا: با، دەبا
بن پشک: خوشکی بچووک کە بۆ ژن بەژن دیاری کرابێ
بنکۆڵ: کۆڵینی بن برکەی بێستان
بنە: ئەو جێگایەی کە کەوی ڕاوی تێدا دەشارنەوە

بوکشن: بگوشن، بووشێرن
بوولێڵ: تاریک و ڕوونی ئێوارە، بەرانبەری کازیوە
بۆدراو: چێشتێکە لە نیوە بریشکەی هاڕاو دروستی دەکەن
بۆرچین: مراوی مێ
بۆسە: کەمین، خۆ لە دوژمن داگرتن
بۆکرووز: بۆنی سووتانی کوڵکە، خوری، موو
بەردەبێر: بەردێکە لەجیاتی کورسی لەکاتی مەڕدۆشیندا شوان لەسەری دادەنیشێ
بەرکۆژە: دوگمەی بەرۆک
بەرەڵبێن: بەربێنکە، بەرهەڵبێن، بەرڵبێنە، ئەو قوماشەی ژنان لەکاتی کارکردندا لە پشتێنەوە بەرەوخوار بەخۆیانەوەی دەگرن
بەرموور: ملوانکە، گەردن بەند
بەرۆچکە: بەرهەتاو، شوێنی هەتاوگر
بەرەزا: گیایەکە لە کوێستانان دەبێ
بەزە: بەزەیی
بەستە: داخراو، بەسراو
بەستێن: بەست، بەستوورە، کەناری دەریا و ڕووبار.
بەسپایی: بەئەسپایی، بەهێواشی
بەرگن: لووا، خوریی بەرخ
بەروو: بەرۆک، سینگ و باخەڵ
بەکرە شۆفارە: مەبەست لە بەکری مەرگەوەڕە
بەلەک: نێوانی ئەژنۆ و پێ
بەندەک: ئەو پەتەی مرۆڤی پێ دەبەستن
بەندەگی: بەندەیی
بەندەن: کێو و تەلان
بەیان ئەنگوتن: دەرکەوتنی سەرەتای بەیان
بەیبوون: گوڵێکی سپیی بۆن خۆشە
بەیدەست: ڕەوەک، ئەو ئاژەڵەی بەئاسانی نەگیرێ، بۆ مرۆڤیش بەکاردێ
بێر: ڕیزکردنی مەڕ بۆ دۆشین
بێروون: بیابان
بێری: مەڕدۆش
بێزراو: لەبەرچاو کەوتوو، ناخۆشەویست
بێلا: بەرهەیوان
بێوەی: بێ ئەوەی
بێن: بۆن
بیزا: گیایەکە کوێستانی، بڵندە و بۆ نێو ژاژ و ترشیات بەکاردێ

پ

پاراو: تێرئاو
پاردە: دیواری وشکەبەرد (وشکەکەڵەک) کە لە دەوری کانی و شتی وای دەکێشن
پارێز: بەئەسپایی و بەدزی خۆ بۆ شتێک مەڵاس دان
پاشبارە: ئامرازی جووتە، دارێکە لە دەند و باسکێش دەدرێ و دەستەکەوشەی تێ دەکوترێ بۆ ئەوەی جووتیار دەستی پێ بگرێ
پاناوک: تەختان و گۆڕایی لاقەدی چیا، پانکەشی پێ دەگوترێ
پاشەڕۆک: پاشماوە، پاشخوانە
پالوودە: خواردەمەنییەکە لە نیشاستە دروست دەکرێ
پاڵێن: پاش نیوەڕۆ، دوای نیوەڕۆ
پاوان: قەدەغە
پرزە: پێخوست
پرزەبران: بێ بەشبوون، پەککەوتن
پروین: هەڵپروین، وەرین، هەڵوەرین
پۆتراک: سەروپۆتراک، سەروپێچ، سەروگوێلاک
پۆلوو: پشکۆ

پەپوو: پەپوەسلێمانە

پرینگانەوە: سڵەمینەوە، ڕەوینەوە، مەپرینگێوە: مەڕەوێوە

پزوو: ڕەنوو بەفری بچووک

پللار: دارێک کە بهاوێژرێ

پەراکەندە: پرژوبڵاو

پەرستار: هەمشیرە، ئافرەتی سەرپەرشتیکەری نەخۆش

پەڕپەڕۆچکە: پەڕەکەی ئاسمان، بەرزترین جێ لە ئاسماندا

پەڕپەڕ: لای سەروو

پەڕکوور: جوورە هەڵۆیەکی بچووکی دڕ و بەهێزە کە ڕەشە و سەربالّی سپییە

پەروا: باک، ترسان، سام

پەڕیوە: ئاوارە، دەربەدەر، ئاوەکی، ئاوگەلە

پەژارە: خەم، کەسەر، خەفەت

پەستوان: پەستانەوە، توند داگرتن

پەسیو: حاشارگە، نەدیو، پەنا، جێگایەک کە خۆی تێدا بشاررێتەوە

پنج و مۆر: ئافرەت کە نەهێڵن لە ژوور بێتەدەر، ئەڵێن پنج و مۆر کراوە، لە بنەڕەتدا پنج بەوە ئەڵێن کە گۆزە ئەشکێ یا ئەقڵەشێ، بەقسڵ و موو پینەی دەکەن وەک بیدرووونەوە

پێ بەقوونە: باڵدارێکە لە ئاودا دەژی و ناتوانێ بفڕێ

پێروو: ئەستێرەی کۆ

پیل: لایەکی لەش لە شانەوە تا پەنجەی دەست

ت

تات: بەردی پان و ساف و لووس

تاوگە: تاڤگە، ئاوهەڵدێر، سەروەشێن، سۆلاڤ

تاوڵ: ڕەشماڵ، چادر، کۆن

تاوەسووت: هەرچی لەبەر هەتاو سووتابێ

تامان: تەیمان، پەرژین

تخێڵ: کەوتن لەبەر نارەحەتی و بێ هێزی یان لەبەر مەستی

ترەختان: ڕاکردنی لە غار توندتری ئەسپ و ماین

ترۆپک: ترۆپ، پۆپە، دوندی کێو، لووتکە

تفڵ: تلّف، مناڵ

تل ئاسا: تلاسا، تلاسابوون: خلیسکان

توو، توو: هەرگیز، قەت، بەهیچ جۆرێک

تۆ: تۆو، توو

تۆرەمە: نەسل، بەرە، تۆر، تۆرە

تووش: دژوار، سەخت، ناخۆش، بەدفەڕ

توول: نەمام، خەڵف

تولّە: سەگی بچکۆلە (جۆرێکی تایبەتییە بۆ ڕاو بەکاری دێنن)

تەبایی: نێوان خۆشی، ڕێککەوتن

تەریدە: خراپە، تەریدە، ڕێگر

تەزوو: مچوڕک

تەشق: بەرزایی، پانایی، نێوەڕاست

تەشی ڕێس: ماستاوکەر و ڕیاباز و شان تەکێن

تەلان: هەرچی دەشتایی نەبێ

تەماڵ: دیاردە، دیاردی، دیتنەوەی کەروێشک لە لاندا

تەنێ: تەنیا

تیتۆڵ: پرزۆڵ

تیرەگ: یاڵ، تیلاک، تیلەگ

تیف تیفە: زۆر لووسکردن و جوانکردنی دەم و چاو

تێک دەڵقا: بەیەکدا دەچوو و یەکی دەگرتەوە

ج

جاکەش: قوڕومساخ

جدەو: سەقەتبوونی شان و قۆڵ، دەڵێن ئەو وڵاخە بارەکەی ئەوەندە قورس بوو جدەو بوو

جگەگورگ: میچەگورگ کە بۆ شیرینی و بەختەوەری هەڵی دەگرن

جمین: ڕووخان، ڕمان، هەرەسهێنان. جمیو: ڕووخاو، هەرەسبردوو

جواناو: ئارەقەی سەرەمەرگ

جۆم: قووڵایی بەرین و گەورەی قەدی چیا

جۆماڵ: پاککردنەوەی جۆگە

جەفەنگ: گەپ و گەمە و قسەی خۆش

جەمام: ئەستووربوون و ئێشانی مەچەک لەبەر کاری زۆر

جەندەک: کەلاک، تەرم، لەش

جێژوان: ژوانگە، شوێنی پێککەیشتن

چ

چارشێو: سەرپۆش، ڕووپۆش، ڕووبەند

چاک: پیر، شەخس، پیاوچاک، مەزار

چڕ: دارستانی پڕ، لێڕەوار

چڕگ: چرگ، باڵندەیەکی گەورەی کێوییە

چرووک: پووچ، بێ نرخ

چزیلک: چزڵیک، ئەو پارچە دووگەی لەسەر ئاگر هەڵچزابێ و چەورایی پێوە نەمابێ

چلوان: چلەکانی زستان

چڵووک: پۆپەی دار

چوڕە پۆپنەکی: جۆرە چۆلەکەیەکە بەیانان زوو دەست بەخوێندن دەکا

چەلەنگ: شۆخ و شەنگ، جوان، دەلال

چۆڵەپێچە: توند بەستن

چێنکە: ئەو شینایی تەرەزنەی کە هەمیشە شینە بەچیاوە

ح

حەرەمخانە: ژوورە تایبەتییەکانی ژن و خێزانی پیاوی گەورە

حەوسین: لەنێو بەشێکی زۆری خەڵکی ئێراندا باوە شەوی جێژنی نەورۆز حەوت خۆراک کە بەپیتی سین دەس پێ بکرێن دادەنێن

خ

خاپوور: وێران، کاول، کەلاوە

خانەبگیری: لە ماڵدا گرتنی کەسێک

خانومان: جوان، لەبار، شۆخ و شەنگ، چەلەنگ

خاو: گیایەکی زۆر نەرمی کوێستانییە

خڕ: شیو، دۆڵ، دەرە

خرمژن: دەنگی خشڵ

خرینگە: دەنگی خشڵ

خرینگەی بازنە: زرەی بازنە

خلێنە: ددانی گەورەی لای سەروو

خم: خوم، هەش، هەژ

خواجە: لێرەدا بەواتەی ئەو کۆیلانە بەکارهاتووە کە دەرەبەگ و کۆیلەدار دەیانخەساندن و لە ماڵەوە لە نێوان ژن و کچەکانیاندا کاریان پێ دەکردن

خودان: خاوەن

خوول: غوول، گیاندارێکی ئەفسانەییی بەسامە

خووناوە: خوناوکە، وردەباران، نەرمەباران، بەواتەی ئارەقەیش بەکاردەهێنرێ

خوونکار: حوکمڕان

خوڕێن: ئەو جێگایەی ئاوی بەخوڕ بڕوا

خومپارە: تۆپێکە کە کەوانی دەڕوا

خۆرشت: شلە

خۆشخوان: دەنگخۆش

خوێنگر: خوێن داواکەر، خوێن ئەستێن، تۆڵەئەستێن

خۆشبەز: خۆشدەو، توندڕەو

خۆشخوێن: دەنگخۆش
خۆیان: کا و دەغڵی وردکراو و لێک جیانەکراوەوە
خووسار: زوقم، سیخوار
خەرتەل: داڵ
خەسیبێ: خەسێنرابێ
خەڵف: نەمامی یەکساڵە
خەنی: شاد، بەختیار، کامەران، ڕازی، دڵخۆش
خەوش: لەکە، غەور، خەش
خیز: زیخ
خێو: خودان، خاوەن
خێلات: ڕەوەند، کۆچەر، ئەو کەسانەی دەچنە
هەوار

د

دابا: بدایە
دابێژ: کون کون کردن
داپەڕاندن: سەر بەرەوخوار ڕادان
داسوو: قەڵچغ، گوڵەگەنمی تازە لە بۆقە هاتووەدەر
دانگەڕێژە: داگەڕانەخوار
دارۆغە: حەسحەس، پۆلیس، سەرۆکی ئەو
کەسانەی ئێشکی شار دەکێشن، وەختی
خۆی بەوانە وتراوە بەبازاڕا گەڕاون بۆ
ئاگاداربوون لە خەڵک نەوەکا
ناڕەواییەک بکەن
دزێو: ناشیرین، کرێت، دژی جوان
داهێزاو: داهێزراو
داوەستان: مەیین، نەبزووتنی دووکەڵو مژ و
شتیوا
داوەڵ: بووکە سەماکەرە
داوێ: دەهاوێ
دڕدۆنگ: بەشک، دوودڵ
دژوێن: ئەسپێون، چڵکنی و ئەسپێونی
دڵبەستە: ئەوەی دڵی بەشتێکدا چووبێ

دڵۆ: ئەو توێژەی دەستی ڕەنجبەر هەڵی دەدا
بەهۆی کارکردنی زۆر
دورج: سندووقی بچکۆلەی شتی گرانبا
دوند: بەرزترین شوێن، لوتکە
دووروابێ: دوورابێ
دۆ: ئەو کیژەی لە شاییدا لە دەستی کوڕدابێ
دۆک: ئافەتێکە لە شێوەی شیرەدا بەسەر گەڵای
تووتنەوە پەیدا ئەبێ
دەروو: ڕێبازی تەنگ
دەڕۆست هاتن: پێ وێران
دەسبێن: ڕستەیەکە شوان لە ئەستۆی مەڕی دەکا
تا ئەگەر نووست و مەڕ وەرگەڕا پێ بزانێ
دەستەمۆ: کەوی، ڕام
دەسکەنە: ڕنینەوە، دروێنەی بەدەست
دەسگر: دەسکرد
دەگروێن: لە پێست دەردێن
دەگۆوێن: بڵ دەبن
دەغەڵکار: ساختەچی
دەمان: تووڕە، یاخی، سەرکێش
دیبا: قوماشێکی گرانبایە
دین: دیتن
دێد: خوشکی گەورە
دێرنشینی: دانیشتن لە دێری عیسایییاندا،
مەبەست لە تەنیایی و دوورەپەرێزییە

ڕ

ڕابوون: هەستان
ڕاز: شاخ
ڕاوێچکە: هاتوچۆی بەپەلە و بەردەوام
ڕام: دەسەمۆ، کەوی
ڕاموسێ: ماچ بکا
ڕژد: سەختترین هەوراز، ڕکە، هەورازی کووڕ

ڕنوو: کەوی بەفر
ڕکێفکوت: ڕاکردنی زۆر توندی وڵاخ لەگەڵ
ئاوزەنگیدان لە لاقەبرغەی
ڕەپستە: ئاوەنیا، بەراو
ڕەشداڵ: قالاو، قەلەڕەشە
ڕەمانە: ڕەفیسکە، دیوی پشتەوەی ئەژنۆ. داسی
ڕەمانە داسێکی باوێژرێتە ڕەفیسکە
ڕەو: هەڵاتن، هێرش، پەلامار
ڕەوە: گەلە
ڕەوەز: کەڵەکەبەردی قەدپاڵی شاخ
ڕەوەک: سرک، سڵ، ڕەمۆک
ڕەند: نەترس، ئازا، جوانچاک
ڕێژنە: تاوە بارانی توند کە زۆر نەخایەنێ
ڕووان: ڕووانەوە، سەوزبوونەوە
ڕوو: خار، هەردی زۆر ڕەق، بەبەفری زۆر
بەستوویش دەڵێن
ڕووبەستە: ڕووداپۆشراو
ڕووپەڕ: پەڕە
ڕمووزن: شتێکی ئەفسانەیی ترسناک و بەسامە
ڕمووزنە: ڕمووزن

ز

زاکوون: ڕێکوپێک
زرتەسوور: زرتەبۆر، زەبەللاح
زریان: بۆرانی سەخت
زرێبار: دەریاچەیەکە لە مەریوان
زگار: پەرێشان، لێقەوماو، وەڕز، بێزار
زنە: تەڕەزن، کانی زۆر بچووک
زورهان: زۆر پیر و کەنەفت
زوورک: گردی بچکۆلە بچکۆلە
زۆنگ: زەلکاو
زەڕ: زیان

زەرد: ماە، شاخی زۆر سەخت و بەردەڵان
زەردە: تیشکی خۆر لەکاتی ئەنگوتن و
ئاوابووندا، بزە، زەردەخەنە
زەرەند: ڕیشەگایەکە پێی دەڵێن کاڵەکە مارانە
زۆر تاڵە و کرمی ئاژەڵە.
زەمەند: گژوگیای تێکچڕژاو
زەندۆڵ: کەلەبەری ناو تاشەبەرد، قڵێشی گەورەی
زەوی
زەنگۆڵ، زەنگوڵ: تک، تک
زەنوێر: ناوچەی تەڕ و سازگاری کوێستان
زیبک: توانایی، هێز، بڕشت، دەڵێن فلانەکەس
پیاوێکی بەزیبکە، واتە دەتوانێ کار
بەڕێوەببا، کارامەیی
زێد: شوێنی لەدایکبوونی مرۆڤ
زیانی خورۆ: زیانبەخش و خراپە لێ وەشاوە
زێڕخرید: بەپارە کڕاو، مەبەست لە بەندەیە
زێڕوەشانکردن: زێڕ بەسەردا هەڵدان
زیز: زویر، تۆراو
زیل: زۆر ڕەش
زیل و بەم: دوو دەنگی مۆسیقای بەرز و نەوی

ژ

ژاوە: پڕپڕ

س

ساتۆر: گۆشت ئەنجنی گەورە
ساغر: پیاڵەی شەراب
ساک: باوڵ یان جانتای دەستی
سامرەند: کوێستانێکە لە کوردستانی ئێران
سانی: هاسانی، ئاسانی
ساو: ساماڵ، ئاسمانی بێ هەور
ساوین: سوون و تیژکردنی داس
سایە: کەوای شۆڕ و ئاوادمێنی ژنانە، سێبەر

سبات: خۆڕاگرتن، هونەرنواندن
سرتە: چپە
سروە: شنەبای نەرم
سەهەندە: خوێڕوو
سوالە: چەپکە گەنمی دوورواوە
سوانە: گوێسوانە
سووتمان: ئاگرکەوتنەوە
سۆدرە: فیتنە، سەربەسۆدرە: فیتنە هەڵگیرسێن، هاوواتەی سەهەندەشە، دەڵێن فلان کەس سۆدرە و سەهەندەیە
سوڕکە: گاشە، خڕکە، بەردی ئامالّ زل کە بهاوێژرێ
سۆرانی: فەقیانە، ئەنگوچک
سۆنگە: هۆ، ئەسباب
سوێ: ئارەزوو، تاسە، هەوەس، ئاسۆ، ئاسۆگ
سوێنە: دەفرێکە لە گڵ دروست دەکرێ و لەباتیی تەشت بەکاردێ
سەر: سەروپۆتاک
سەرگەشتە: سەرلێشێواو
سەنگچن: وارش، پاردە، دیوارێک کە بەوشکەبەرد داندرابێ
سیاچاڵ: چاڵی ڕەش، بەندیخانە
سیاسووت: کاتی ڕاوەکەوی سەرەتای بەهار
سیبەنگی: پرچ ئاڵقەکردن
سیخوار: زوقم، خوسار
سیرە: دەنگی هەڵۆ و سەقر و باز
سیرەگرتن: نیشانەگرتن
سیروو: ڕیشۆڵە
سیلە: گۆشە، سووچ، قولینچک

ش

شرت و شۆ: زۆر ناوزڕاندن
شنە: سروەبای نەرم
شەلاڵ: ئەڵێن فلانەکەس شەلاڵی خوێن بووە، واتە لە خوێندا نوقم بووە. یا فلانەکەس شەلاڵی ئارەقە، واتە ئارەقێکی زۆری کردووە
شلوێ: لیخن، قوڕاو، گۆڕاو، لێڵ، ڕەنگ تێکچوو
شۆرابە: شۆڕبوونەوە
شۆفار: بەدکار، خەفیە
شۆنە: زەوی ئاونەگر
شوو: شوولک
شوور: گاکێوی
شەتەک: توندبەستن، توندپێچان
شەک: کاوڕی یەکسالە
شەکۆ: پێمەرەی بچووک بۆ ئاوداشتنی جێگای لێژ بەئاوی کەم
شەم: مۆم
شەم و شەمزین: دوو دلّداری مێژوویی لە فۆلکلۆی کوردیدا شەم (کچ) و شەمزین (کوڕ) بەیتێکی خۆشیان لەسەرە
شەمزاو: تێکچوو، بزرکاو، شێواو
شەنگەبێری: ئافرەتی جوانی مەڕدۆش، بێری: مەڕدۆش
شەوبا: بای شەو
شەوپەڕ: فڕینی شەو، (بەتایبەتی فڕینی شەوانەی نێرەکەو لە جەنگەی مێ ڕۆژدا)
شەوڕن: ڕنینەوە بەشەو
شەوگورد: ژوانی شەوانە
شەوگەڕ: ئەو لاوەی شەوانە بۆ دلّداری دەگەڕێ
شەوێن: لەوەڕاندنی مەڕ لە ئاخری شەودا
شێلگیر: سوور، پێداگری، وچان نەدان
شێلەگە: ئەو جێگایەی لە جۆگە ئاوی لێ دەشکێنن

شێو: کێلانی هەوەڵ، یەکەم کێلان
شیو: دۆڵی چکۆڵە

غ

غەزرین: مانگرتن، بەتایبەتی مانگرتنی بەراز
غەنیم: دوژمن
غەور: ژەنگ، تەم، لێلایی

ف

فیئودالی: دەرەبەگایەتی
فێرگە: قوتابخانە
فێڕ: پرچ لوولکردن

ق

قرخەمەرەسی: بەزۆر ڕاکێشان، لە دوونەچوون
قرمژن: دەنگی تەقەی چەک
قورینگ: قولنگ
قولەشین: بەکەروێشک دەڵێن
قەدەم: ئەو هەڵمەی لە بەفری بەرهەتاوی گەرم هەڵدەستێ
قەلەسابوونی: جوورە قەلێکی بۆر و ڕەش و دەنگ ناخۆشە
قەقنەس: باڵندەیەکی ئەفسانەییە دەڵێن لە ئاگردا دەژی

ک

کابە: کەعبە
کازیوە: تاریک و ڕوونی بەیانی
کاو: مراد، ئاوات، ئارەزوو، تاسە
کاولاش: ئاشی وێرانە، کینایەشە لە مالّی هەژاران. لە خۆ بەکەم گرتندا ئەڵێن «مالّی من بەکاولاشی خۆت بزانە».
کڵ: خەرمان و کۆمەڵی ئاگر
کل کردن: لادان
کلۆش: دەغلّی وشک بوو
کوڕکوڕ: کەت، قەتی
کوڕە حەیران: یاری کچە حەیران
کوڕبژگە: کوڕی بچووک، لەبەر خۆشەویستی بەپیاو دەڵێن
کوڵ: جل شتن
کولێن: گەنجینەی نێو ڕەشمالّان
کوند: کوندەبەبوو
کوێن: تەختەی ڕەشمالّ کە لە مووی ڕەش تەنراوە. بەچەند کوێن تاوڵ و ڕەشمالّێکیان لێ دروست دەکرێ. نیشانەی ماتەمباری لە کوردەواریی کۆندا ئەوە بووە کوێن لە مل بکەن.
کۆ: پێروو، پەروین، کۆمەڵە ئەستێرەیەکە
کۆتەڵ: پەیکەر
کوچک: بەرد. (سێ کوچکە)یش لە بنەڕەتدا بەو سێ بەردە وتراوە کە ئاگریان لەنێواندا کراوەتەوە و مەنجەڵیان لەسەر دانراوە. دڵ بەکوچکەوە دان کینایەیە لە دڵ سووتاندن.
کۆچکە: کلاوی ژنەبلّباسان و مندالانی موکریان
کۆختە: کۆخ
کۆدە: زەوییەکی نەرمە کە گیای لێ بدروێ، گیای نەبەستراو
کۆست: زاوا. کۆست کەوتوو: زاوامردوو، مالّوێران بوو
کۆستەک: بەندی تیغ لەکالان ڕاگرتنی خەنجەر
کۆلارە: باڵندەی جووجەڵەخۆر
کووت: سەماد، زبڵ، پەین
کوور: گیسکی یەکسالەی نێر
کەحلان: ئەسپی ڕەسەن، حدوود، کەحێل
کەسەر: خەم، خەفەت، پەژارە
کەرکیت: ئامرازێکە تەونی پێ دەکوتن

کەروێشکە: شەپۆلی دەغڵ و گیا لەبەر با
کەرەسیسە: پرووشە، پەلەتاتە، وردە بەفرێکی ڕۆژی زۆر سارد بباریێ
کەزی: پەلکە، پرچی هۆنراوە، پرچ
کەشم و نەشم: ناز و عیشوە، لەنجەولار
کەکرە: گیایەکی یەکجار تاڵە
کەلَپ: کەڵبە، ددانی پێشەوە
کەما: گیایەکی بڵێندی گەڵادەرزییە
کەمانە: تیرێک کە وەشتێک بکەوێ و بگەڕێتەوە
کەمرە: پشکەڵی پەستراو لە ئاغەڵدا کە بۆ ئاوردوو بەکاری دێنن
کەند و لەند: بەرز و نزم، دەڵێن: ئەم ڕێگایە کەند و لەندی زۆرە
کەنیرە: گیایەکی گەڵا سێ پەلکەیە و گوڵی زەرد دەکا
کەودەری: کەوێکی گەورەیە و لە نزیک بەفری نەبێ ناژی
کەوشەن: سنوور
کەونەلان: کۆنە لانە، شوێنی جاران، مەبەست جێژوانە
کەوی: کلێڵە، ڕنووبەفر، دەستەمۆ، ڕام، بەربار

گ

گاشە: بەردی گەورە
گاڵەدان: داخستن
گاووگەردوون: قوربانی، سەربڕینی حەیوان بۆ پێشوازی
گرانەوە: گیرانەوە
گراوی: دۆست، یار
گردەنشین: دوورەپەرێز و خۆ لەخەڵک بەدوورگر
گریمانە: گرێ
گرووگر: منالّی گرینۆکی بەبیانووی ورک گر
گزرە: گیای گێرەکراو
گزیر: کاربەدەستی ئاغا
گزینگ: گزنگ، یەکەم تیشکی هەتاوی بەیانیان
گشتەک: بەنی بادراوی دوعا لێ خوێندراو
گلێنە: جامێک کە لە قوڕ دروستکرابێ
گۆپاڵ: گورز
گۆگەم: گیایەکی بەرزە گوڵی زەرد دەکا و بۆ ئاوردوو دەبێ
گوان: بڵ بوون. دەگوێن: بڵ دەبن
گورگەمێش: سەگێک کە هاوکاریی گورگ بکا
گوڵمەی ڕان: شلکەی ڕان، نەرمەی ڕان
گوڵووک: شاگوڵ، گوڵی هەرە گەورە و گەش
گوڵەشللێرە: گوڵێکی سوورە کە لەسەر گۆڕان دەنێژرێ
گۆد: گۆج، گێڕ
گۆشتەزوون: وەرووهاتنی برین، چابوونەوەی برین
گۆڵەتاجی: تاژیی نێر، نێرەتانجی
گۆوەند: شایی، چۆپی، داوەت، زەماوەند، هەڵپەڕین
گەرمک: ئاوێکی گەرم و مەند و تەنک کە زستانان نەیبەستێ و مراوی تێدا کۆببنەوە
گەدە: کوێستانێکی بەناوبانگی کوردستانی ئێرانە
گەرمەشین: ماتەمێکی تێکراییی، گریانێکی بەکوڵ
گەڕیدە: گەڕاڵ
گەماڵ: سەگ، کسۆک
گەوز: بری داس
گەواڵ گەواڵ: دەستە دەستە، هاتنی هەور بەدوای یەکدا
گەوە: پێچی کێو، قۆرت، خوارەپێچە، لابەلا، بەر و نەوی لە قەدی کێودا
گێل گێلە: ئەو گوڵنگانەی ژن لە شەدەی دەپێچن
گیابەند: گیایەکی کوێستانیی بۆنخۆشە

گیا سەری پێوەناوە: گیا لە هەڵدان و گەشەکردن دایە
گیشە: باقە و مەڵۆ گیای لەسەریەک دانراو

ل

لاپاڵ: قەدی کێو
لان: جێگای جانەوەری چوارپێ
لووربوونەوە: هێرش هێنان لە سەرەوە بۆ خوارێ
لوێچ: مشت، گوڵمە، مست
لۆدە: شتی وردی کۆکراوەوە کە درێژاودرێژبێ
لۆک: وشتری نێر
لووزەو: بەتوند هەڵڕژان
لەدوڕ: لەناو
لەنگێزە: با و بارانی توند و بەهێز
لێڕ: دارستان، چڕ، لێڕەوار، جەنگەڵ
لێمشت: لافاو، سێلاو، لەهی

م

ماتیک: دەرمانی سوورکردنی لێو، (وشەیەکی بیانییە).
ماشە: پەلەپیتکە، ماشەی تفەنگ: پەلەپیتکەی تفەنگ
ماشەر: کەڵافەی گەورەی بەنی ڕێسراو
مافنگی: نابووت، ڕووت و قووت
ماک: مادە، ئەسڵ، ماکە
ماڵۆس: بەرازی مێ
ماڵوو: ئامرازی لووسکردن و تەختکردنی زەوی دوای کێڵان
مامەخەمە: قارەمانی چیرۆکی فۆلکلۆری، کەسێک خەمی خەڵک بخوا و خەباتی بۆ نەکا
ماە: زەرد، شاخی زۆر سەخت
مچ و مۆڕ: ڕووگرژ، مۆن
مشتە: چەرم کوتی پینەچی
مکوڕ: یاخی، بەلەسە
ملە: ڕکابەری، دەڵێن ئەم ئەسپە ملە دەکا واتە پێش دەکەوێ
ملانە: زۆرانی، بەربەرەکانی، ملە، خەبات، ڕقەبەری
مژۆڵ: برژانگ، بژانگ
موغ: پێشەوای ئایینی زەردەشتی
مووخ: مۆخ
مۆتە: مۆتەکە
مۆرە: زاری نەردێن و تاوڵە
مۆڵگە: شوێنی کۆمەڵبوونی ئاژەڵ
مەتەرێز: سەنگەر
مەشکەی گاوس: مەشکەی چەرمە مانگا
مەشکەژێن: ئافرەتی مەشکەهەژێن
مەڵاس: خۆماتکردن
مەندۆک: گیایەکی کوێستانی جوان و تام و بۆن خۆشە
مەهوەش: وەک مانگ
مەیزەدە: ئەوەی مەی زۆری سەرخۆش کردبێ
مێ ڕۆژ: کاتی ڕاوی مێ کەو، ئەو کاتەیە کە مێ کەو لە نێرەکەو ون دەبێ و کورک دەبێ
مێری: مێردی، پیاوەتی
مێز: ئامێز، باوەش، باخەڵ
مێژوود: گیایەکی گوڵ شینە
مێشە: بێشە، دارستان
مێلاقە: گوڵێکی سووری پیاڵەییە کە نێوەکەی ڕەشە

و

ورێنگە: دەنگێکی نەرم و خۆش
وەتی: لەوەتی، لەوەتا
وەرد: دووبارە کێڵانەوەی زەوی پاش شێو

وەرهەم: نەخۆشییەکە لەبەر خەمی زۆر تووشی دەبن

وێت: پێت

ویڕە: دەنگی هاویشتنی بەرد و دار

ویزە: دەنگی گوللە

ن

نارەنار: گۆرانی گوتن بەدەنگێکی کپ و خەمگین

ناسۆر: برین، زامی کۆن

نامۆ: غەریب

نابیسێ: ناسووتێ، ڕووناکی نادا

نسار: لای سێبەر لە چیا

نسکۆ: ڕەتبردنی توند، خراپ سەرسمدان

نمەک خوردە: نمەک کردوو

نواڵە: جێگای نەرمان و بژوێنی چیا

نووسەکە: دڕکێکە بەشتەوە دەنووسێ

نوشتوو: نوشتە

نەترە: ورە، هەترەش

نەتەوی: دوژمن، بەدخوا، نەتەویست

نەڕ: وشتری تووکنی نێر

نەرد: تاوڵە، نەردێن

نەوەندە: ساردەکێڵ، دەغلێکی پایزی درەنگ چێنرابێ

نێسکە: لەنجەولاری ئەسپ و تاژی

نێڵە: دەنگ و هاڵاوی بەتینی ئاگر

ھ

هات: بەخت، شانس، هێنان

هارووژان: ورووژان، هارووژا: ورووژا

هاوێر: لێک جیاکردنەوەی بەرخ و مەڕ

هۆبە: شوێنێک کە چەند ڕەشماڵی لێ کۆببێتەوە

هەترەش: ورە، نەترە، زەهلە

هەتوان: دەرمان، مەڵهەم

هەدادان: ئارام گرتن، ئۆقرەگرتن

هەرزە: سووک، جلف، پەنتی

هەرزەگۆ: ئەو کەسەی قسەی سووک و هەرزە بکا

هەزاردەستان: بولبول، بلبل، شالوور

هەش: خوم، خم. سەر بەهەش، ماتەمبار

هەڵپەرتاوتن: لک بڕینی درەخت

هەڵز: گیایەکی کوێستانییە بۆ خواردن و دەرمان بەکاردێ

هەڵکورمان: خۆماتکردنی باڵندە لە کاتی حەسانەوە یا کورکبووندا بەمەجاز، بەکەسێ دەوترێ بەوەڕەزی هەڵترووشکابێ

هەڵکورمان: ماتبوونی باڵندە

هەڵەتانج: باڵندەیەکی ئاویی سوور و سپی لە قاز بچووکتر و لە مراوی گەورەتر و زۆر جوانە

هەڵەمووت: کێوی زۆر سەخت، هەزار بەهەزار

هەمزەل: دایەسۆن

هەنی: تەختی نێوچاوان

هەنیە: ناوچاوان، نێوچاوان، ئەنی، توێل

هەوێردە: باڵندەیەکی بچووکی زۆر قەڵەوە لەناو شیناوەرد و هەرداندا دەژی

هەی دێ: دەنگدان، دەرکردن

ی

یاڵ: پاڵ، لاملەی کێو

یەساوڵ: یاساوڵ، پاسەوان

یەڵدا: درێژترین شەوی ساڵ

یەکانە: بڕەک: بەرازی نێر

یەکسەری: ڕەشکەی گەورە

ناوەڕۆک

وشەیەک 7

تاریک و ڕوون

لە کوێوە بۆ کوێ؟ 11
کوردم ئەمن 60
وتووێژی کچ و کوڕ 60
خاوەنی زێڕ 61
دەیڵێم و بێ باکم 62
قەڵای نیشتمان 64
ئەمەگی گوڵان 64
بەهاری لادێ 66
تۆم هەر لەبیرە 69
کیژی لادێ 70
دواڕۆژی ڕووناک 71
ڕۆژی شادی 74
یادگاری شیرن 75
ڕێبەندان و شاعیر 77
بژی دیموکرات 79
ڕۆژی خۆشی 80
هەتاوی ئیقباڵ 82
ڕەشەمە 83
دایکی نیشتمان 84
نەورۆزی رزگاری 85
پێکەنینی گوڵ 87
بلوێری شوان 88
کورد و ئازەربایجانی 89
ڕۆژگاری ڕەش 90
کچی مەهاباد 97
بەهاری کوردستان 98
بابردەڵە 105
فرمێسکی گەش 107
گریانی نیوەشەو 108
ئارەزووی فڕین 109
خونچەی سیس 110
گۆمی خوێن 111
ئاواتی بەرز 112
بەغدا نیوەی ڕێیەت بێ 116
موو ناپسێنم 117
تووڕەیی 118
بۆسەی ڕۆژگار 119
چارەنووسی شاعیر 119
جۆلانە 120
ماچی شیرین 121
هێلانەی بەتاڵ 122
گلێنەی شاعیر 123
گێژەڵوکەی خەزان 123
گوڵی هیوا 125
ڕاوە بەراز 126
شینی گۆران 132

تەپڵی ئەمان 134
پەری شێعر 135
ناسۆری تەشەنا 138
ڕەق هەڵاتم 139
گەرمەشین 140
مەتەریزی شەرەف 142
شەنگەبێری 144
ئامێزی ژن 145
شەپۆڵی تۆڵە 146
ترۆپکی ڕزگاری 148
گاو و گەردوون 150
شەو و شەیتان 151
سنوور 154
ئارەق و تین 154
فریشتەی پەڕیوە 158
کاروانی خەبات 160
لە بیرم مەکە 163
یادم بکەن 169
دەسکەوتی خەبات 170
شەوگاری تەنیایی 176
شەوی شاعیر 176
بناری هەڵگورد 179
پەیامی ڕانەگەیەندراو 184
وردەواڵە 185
دڵی شاعیر 185
تەرجەمە لە ئەنوەریەوە 185
بۆ چمن 185
بۆ کچە کوردێک 185
پەری ئازادی 186
بۆ خانمی لازار 186
دیلی دیل 186
شنە 186
بۆ ئاغای لبادی دارایی 186
ڕقی پیرۆز 187

ناڵەی جودایی

دیباچە 191
مانگەشەو 195
ناڵەی جودایی 195
جوانی ڕەشپۆش 205
تاوانی بێ هێزی 205
ئێوارەی پایز 206
بەرەو ئاسۆ 214
جوان ناسووتێ 215
سازی ناساز 215
ماچی خودایی 217
دەستی تەزیو 218
کوانێ؟ 219
جوانی بەس نییە 219
پەرستاری ڕەشپۆش 220
چاویلکە 221
خۆزگە 221
عیشق و ئازادی 222
سووری دەوران 223
خاک 248
شەرابی خەست 249
خەوم نایە 249
ڕێژنە 250

بارگەی یاران

بەهاری زەرد 253
زیندەبەچاڵ 254
بەهار هەر دێ 256
ڕەوەز ورد نابێ 257

بەهاری ئاڵ 258
فرمێسکی ڕونوو 264
خانەنشین 267
ئاپۆلۆی ماچ 268
بارگەی یاران 269
تەوری جەور 270
شینگێڕی 271
جێژوان 273
دەسڕێژی لاوان 274
چوارینە 276
بۆ شەهیدانی کوردی تورکیا-گریانی ڕونوو... 277

چەند بەرهەمێکی بەرایی

کوردم و 281
مەحکەمەی ئیستیقلال 282
هەڵدەکەم 283
بەهاری زانین 284
جێژنی ئازادی 285
دەمەتەقەی دوو خوێنمژ! 288
شینی ژنە کوردێک 290
کوردەگیان 293
نامەیەکی هێمن بۆ هەژار 294
نامەیەکی هەژار بۆ هێمن 296
ژارگەی ماران 297
فەرهەنگۆک 301

چاپکراوەکانی دەزگای ئاراس لە ساڵی ٢٠٠٣

١- بیرەوەرییەکانی سەعید ناکام.
٢- البارزاني. مسرحية للأطفال. تأليف: أحمد إسماعيل إسماعيل
٣- بارزانی. شانۆگەری بۆ منداڵان. نووسینی: ئەحمەد ئیسماعیل ئیسماعیل.
وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە: مەهدی خۆشناو.
٤- کابینەی چوارەم: تەمەنێکی کەم و بەرهەمێکی زۆر. چالاکییەکانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان لە ساڵی ٢٠٠٢دا.
٥- من مهاباد الى اراس. ترجمه من الفارسية الى الكردية: شوكت شيخ يزدين. نقله الى العربية: شاخوان كركوكي.
٦- تەمی سەر خەرەند. ڕۆمان. شێرزاد حەسەن.
٧- بارگەی یاران. سەرجەمی شیعری هێمن.
٨- هەواری خاڵی. سەرجەمی نووسینی هێمن.